

UIT HET LEVEN VAN
LEENDERT J. POTAPPEL
(27 MAART 1882 - 1 FEBRUARI 1953)

VOORGANGER VAN DE OUD-GEREFORMEERDE GEMEENTE
VAN STAVENISSE

DOOR DE EERW. HEER J. W. SLAGER, LEREND OUDERLING ALDAAR
EN
62 NAGELATEN BRIEVEN AAN VRIENDEN/VRIENDINNEN

UITGEVERIJ EN BOEKHANDEL J. P. VAN de TOL Jz. – DORDRECHT

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2016

INHOUD

VOORWOORD door J. W. Slager

LEVENSSCHETS LEENDERT JOHANNES POTAPPEL door J. W. SLAGER
Lerend Ouderling te Stavenisse

Bijzonderheden uit het leven van Leendert Johannes Potappel, door A. J. Smits

44 BRIEVEN VAN L. J. POTAPPEL te Stavenisse, geschreven in zijn diensttijd
(1902-1904), aan zijn familie

VOORWOORD

Wij lezen opmerkelijk in Spreuken 10 vers 7 "De Gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn; maar de naam der goddelozen zal verrotten".

Deze waarheid heeft ook zijn vervulling in het heengaan van onze zielvriend en broeder Leendert Johannes Potappel, die in de watervloed van 1 Februari 1953 mede is omgekomen. Wij hebben zes en dertig jaren met elkander geleefd en hij is voor mijn geestelijk leven mijn vader in de genade geweest.

Van zijn eigen hand is niets in geschrifte, maar wij hadden nog enige brieven, door hem geschreven tijdens zijn leven in dienst, vanuit zijn garnizoensplaats Breda, aan een oude zielvriend in Stavenisse, wiens naam in de voorrede wordt genoemd.

Deze brieven hebben wij op verzoek van de vrienden in het licht willen geven en ook in korte trekken iets willen melden van zijn persoon en levenservaring, opdat ook de naam van deze rechtvaardige bij ons in gedachtenis blijve.

J. W. Slager

LEVENSSCHETS LEENDERT JOHANNES POTAPPEL

Op 27 Maart 1882 werd naar Gods Souverein welbehagen Leendert Johannes Potappel geboren, te Stavenisse, uit zijn ouders Marinus Potappel en Johanna Suurland. Hij was de oudste van de vijf kinderen, waarvan er heden nog twee in leven zijn. Al zeer vroeg in zijn jeugd werd hij door God beweldadigd met eeuwigheidswerk. Als kind van vier jaar was hij eens bij zijn grootmoeder, daar kwam een man een klok maken en die sprak over eeuwige dingen met zijn grootmoeder.

Dit eenvoudig gesprek beliefdde dat Hoge Wezen te zegenen aan zijn jong kinderhart. Die woorden van dood en eeuwigheid zonken in zijn hart, zodat vanaf die tijd de eeuwige dingen het kinderleven hebben bezet en wel zodanig dat er geen genegenheid is geweest om zelfs een kinderspel te spelen, zodat hij niet eens wist wat het was, als kind te spelen.

Hij kon zich later nog heel goed herinneren, dat hij op de leeftijd van zes jaar meegenomen werd door zijn ouders naar de kermis op het dorp waar hij woonde. Het was helemaal tegen zijn zin en genegenheid, maar zijn ouders namen hem mede, omdat zij hun jongen voor wat suffig aanzagen en wilden een meer opgeruimd kind hebben, geen erg hebbende in het werk van een Drie Enig God in hun kind. Zij zouden in een soort paardenspel gaan en terwijl het kind tussen vader en moeder inliep, ging hij zo huilen en waarom?

O, hij zag, dat, als zij nog een stap verder zouden gaan, zij met Korach, Dathan en Abiram levend ter helle zouden varen. Het was alsof hij de grond reeds zag scheuren en terwijl hij buitengewoon ging wenen, rukte hij zichzelf los en liep naar de grootmoeder van zijn moeder en huilde hij luidkeels uit: "O grootmoeder, nu zult gij nooit meer vader en moeder terugzien, want ik heb gezien dat de grond zou scheuren als ik nog een stap verder zou gaan en nu is vader en moeder doorgegaan."

Toen zijn ouders 's avonds terugkwamen bij zijn grootmoeder, was hij nog kinderlijk blij, dat hij ze nog weer terugzag. Zijn ouders kregen een scherpe bestraffing van de grootmoeder, die hen afvroeg, hoe ze het durfden wagen, door te gaan in de zonde, tegen de waarschuwing Gods, door middel van hun kind, in. Hij was meestal dag en nacht bezet met eeuwigheidsgedachten. Als hij nog eens probeerde om met andere kinderen mee te spelen dan was het zonder aantrekking, vanwege de eeuwige dingen. Toen hij ongeveer zeven jaar was, wilde hij ook eens proberen om kameraadjes te krijgen, net als de andere jongens. Zodra hij er een paar gevonden had en ze bij elkander waren, kwam het boze besluit in hen op, om wat tuinwortelen te gaan stelen, uit een tuin die daar nabij lag.

Eén jongen zou over de heg klimmen, een ander zou ze aanpakken en Potappel moest op de uitkijk staan of er niemand aankwam. Zodra hij op de uitkijk stond, kwam er een krachtige stem in zijn hart: "Alle dingen liggen naakt en geopend voor de ogen Desgenen met Welken wij te doen hebben."

Hij gevoelde, hoe die Alwetende ogen Gods op hem geslagen waren, hem doorgrondden. Hij liep zo hard hij kon naar huis, zodat het met zijn uitkijkpost teneinde was. Omdat de duivel probeerde zijn kinderleven te verderven, maakte deze hem wijs dat hij nog veel te jong was om bekeerd te worden. Zoiets was nog nooit gebeurd zei de boze. Hij kon gerust de wereld ingaan, want als hij een uitverkorene was, zou God hem toch wel bekeren.

Nu was het juist weer kermis op het dorp en daar kwam een ogenblik de begeerte in hem op, om ook eens te gaan kijken. Zodra hij daar kwam, waren daar enige jonge mensen aan het zingen en zwieren. Ze kwamen uit een herberg en gingen zo in een draaimolen. Daar kwam het plotseling in zijn hart als een zware donderslag:

*"Met hopen varen zij ter hellen breed,
En worden doorknaagd van de dood, zeer wreed."* Psalm 49

Hij wist niet hoe vlug hij toen weg zou komen uit die ijdelheid, zodat hij nooit meer op zulke plaatsen der ijdelheid is geweest. Omdat hij dag en nacht bezet bleef met hoge gedachten van dat Hoge Wezen, had hij ook veel betrekking op Gods volk, dat hij zag wandelen als de heiligen der hoge plaatsen. Zijn grootmoeder was wel geen bekeerde vrouw, maar een zeer gevoelig mens, die hem zeer veel wist te vertellen van die oude vromen voor welke mededelingen zijn oren openstonden.

Zijn ouders waren Hervormd, ze namen hem wel eens mee naar de kerk, maar als kind hoorde hij daar niet verklaren het geluk van Gods volk en het ongeluk van een arm onbekeerd mens, zodat die leer hem niet aanstond. Ook zag hij daar die oude vromen niet, op welke zijn hart betrekking had, zodat hij heenging naar de plaats waar Gods volk tezamen kwam, hoewel dat wel eens strijd kostte in zijn jonge leven.

Toen voor hem de tijd aanbrak, om naar de openbare lagere school te gaan, was ook dit in zijn kinderleven weer een zware gang. Hij liep meest alleen, zonder speelmakkers. Soms moest hij wel eens meespelen, maar hij kon het maar niet leren. Spoedig waren zijn gedachten weer bezet met de eeuwige dingen.

Het gebeurde eens, terwijl hij op de schoolbank zat, dat dood en eeuwigheid en openstaande schuld, hem zo drukte, dat hij meester en school vergat en uitriep: "Verloren! O God, voor eeuwig verloren!" zo drukkend kreeg hij zijn zonden als een zwaar pak te gevoelen. Dit had tot gevolg, dat hij nogal eens klappen kreeg van de meester.

Dit duurde tot het hoofd van de school zich in verbinding stelde met een oud kind van God en haar raad vroeg, hoe met zulk een jongen te handelen. Deze vrouw gaf hem de raad, die jongen niet meer te laten slaan, omdat zij wist dat dit gedrag uit eeuwigheidsindrukken voortvloede. Vanaf deze tijd mocht de meester hem hiervoor niet meer slaan.

Maar wat was het gevolg daarvan? De schooljeugd maakte op de straat een speelbal van hem en als zij hem zagen naderen, riepen ze: jongens, daar komt "Verloren" aan, zullen we hem in brand steken?

Dit hebben ze werkelijk ook eens gedaan. Ze staken van achteren zijn kleren in de brand, zodat zijn haar verschroeid was en zijn kleren zodanig verbrand waren, dat de politie er nog bijgehaald werd. Eens hebben ze hem 's winters zelfs in een geopende ijsbijt laten zakken en als geen hulp was komen opdagen, was hij daar al verdronken geweest. Velen deden dat niet uit vijandschap tegen de godsdienst, maar ze hielden hem voor een sufferd.

Toen hij ongeveer acht jaar was, heeft hij eens één keer gevloekt, waarvan de aanleidende oorzaak was: Het was in de herfst en omdat het toen een armoedige tijd was, ging hij aardappels zoeken op het land, waar ze gerooid waren. Hij had wat aardappels in een zakje en daar kwamen twee grote meiden aan. Die namen dat zakje met aardappels af en strooiden ze uit in een greppel met water. Hij stond daar als kind bedeesd bij en ging toen voorover liggen om die aardappels weer op te vissen uit het

water. Daar nam één van die grote meiden zijn klompjes van zijn voeten, liep daarmee naar een brede watergang en wierp ze daar in. Daar stond hij in de modder, want het had zwaar geregend.

Hij werd boos en heeft toen voor de eerste keer in zijn leven gevloekt. Zodra hij dat woord had uitgesproken kwam er met kracht in hem: "Geen lasteraar zal het koninkrijk Gods beërven". Nu heb je vanaf je vierde jaar om bekering gevraagd, maar dat kan nu nooit meer gebeuren.

'Het allerbeste is maar, zei de duivel, dat je nu maar een eind aan je leven maakt. Hij zei het hem voor, wat hij doen moest: Je moet een zakje met natte slijk aan je hals binden en dan naar die watergang gaan, net of je je klompen wil opvissen en dan moet je jezelf zo in het water laten vallen. Dan weten de mensen niet beter of je bent verongelukt.'

Hij aarzelde geen ogenblik en bond dat zakje met natte slijk aan zijn hals, ging naar die watergang en boog zo ver over dat water, dat het zakje al in het water hing. Maar, o wonder van Gods Almacht, het was net of een voelbare hand hem onderving en hem zo terug duwde naar de oever. Het was geheel onmogelijk om nader bij het water te komen, en daar kwam het in hem, dat het wel waar is, *dat geen lasteraar het Koninkrijk Gods zal ingaan*, maar dat er nergens staat, dat een mens zichzelf voor Gods oordeel mag plaatsen.

Toen kreeg hij enige verademing, maar het bleef voor hem een eeuwige onmogelijkheid om ooit meer zalig te worden.

De Zondag daarop zat hij in de kerk en daar las de ouderling voor 1 Corinthe 6, *hoe dat geen hoereers, dieven en ook geen lasteraars het Koninkrijk Gods en zullen beërven*. Dat ene woord sneed door zijn ziel heen, maar daar las die man "doch dit wáart gij sommigen, doch gij zijt afgewassen enz."

Toen braken de banden en hij mocht even geloven, dat hij ook nog als een lasteraar bekeerd kon worden. O, wat een droefheid en een smart kreeg hij toen over zijn zonden.

Toen hij de leeftijd van tien jaar bereikte, behaagde het dat Hoge Wezen om hem diepere overtuiging te geven van zijn openstaande schuld en de scheiding van dat Majestueuze Goddelijke Wezen.

Al de doorleving vanaf zijn vierde jaar was wel zwaar geweest, maar dat was hierbij vergeleken niets. Hij kreeg zijn schuldbrief thuis, een register, dat reikte van de hemel tot op de aarde en dat was zwart beschreven met zijn zonden. Toen werd al zijn schreien, kerkgaan, lezen en zoeken, niets anders dan zonden voor een Heilig en Rechtvaardig God. Hij werd ingeleid, dat het niet alleen dit kwaad was, dat riep om straf, maar hij was in zonde ontvangen en in ongerechtigheid geboren.

O, toen werden erf- en dadelijke zonden één openstaande schuld bij God. Tegelijk openbaarde Gods Majesteit Zichzelf in Zijn glansrijke Deugden. God kon wegens Zijn vlekkeloos en onkreukbaar Recht, geen afstand doen van Zijn Heilig Recht, en wegens Zijn vlekkeloze Heiligheid met zulk een onreine zondaar geen gemeenschap hebben. Daarbij kwam de heilige Wet met zijn vloek en eis. Het was nu "Vervloekt is een iegelijk die niet blijft, in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen".

O, toen werd het een verterend leven voor zijn persoon. Hij was in zijn waarneming de allergrootste der zondaren. Er was in die tijd een molenaar, een goddeloos en veelvloekend mens, maar die had niet zo veel zonden als hij. Toen werd het voor hem een wonder, dat God zulk een zondaar van tien jaar zolang had willen dragen. Alles getuigde in zijn aangezicht. Als hij een dier in ellende zag, dan was dat alles om zijn

zonde. In deze toestand heeft hij geleefd, zonder enige ademtocht des levens, dat hij nog zalig kon worden.

Toentertijd kwam hier nu en dan een leraar, die God vreesde. Hij is maar 34 jaar oud geworden, toen was hij al rijp voor de heerlijkheid. Die man heeft de Heere nogal eens willen gebruiken als middel tot onderwijzing, ja zelfs in de weg der ontsluiting van de zaligheid.

Toen Potappel omstreeks elf jaar oud was, zat hij eens onder de bediening des Woords, alwaar God die leraar wilde gebruiken om een Weg en een Middelaar aan te wijzen, nadat hij verwaardigd was, ingewonnen te worden in de betrekking op de Heilige Deugden Gods, die hij liever kreeg als zijn eigen zaligheid. Hierin mocht hij Gods Heilig Recht toevallen en kreeg hij een gezicht op de tweeden Persoon, als de Enige Naam onder de hemel gegeven, door Welke hij kon zalig worden.

O, wat werd dat een verandering voor hem. Al zijn openstaande schuld was weggevallen. Zijn beschuldigende consciëntie ging zwijgen. De heilige Wet, die hem dag en nacht had veroordeeld, was nu een zwijgende Wet. Het ongenoegen Gods was geweken en hierin kwam een vrede mee, niet om te verklaren. Die Tweede Persoon was tussen beiden getreden, Die liet Zijn voorspraak gelden bij de Rechter. O, als kind was hij zeer blij, nu had hij geen zonden meer, zijn pak was weggevallen, nu kon hij nog zalig worden.

Daar heeft hij enige dagen in geleefd, met sterke uitgangen naar de Tweeden Persoon, waarin hem het lijden en sterven verklaard werd van de Heere Jezus, voor al Gods volk, nu ook voor hem, dat wonder kon hij maar niet op.

Hij liep enige dagen daarna een versje te zingen uit Psalm 25, en toen kwamen ze hem van binnen afvragen of hij nu ook wist, waar zijn zonden gebleven waren en o dat wist hij niet, ze waren weggevallen. Een andere vraag werd er gedaan: of hij nu ook met God verzoend was? Ook dat wist hij niet. Hij had wel een gunstige uitlating van de Heere gehad, maar verzoend was wat anders. Waar nu de Wet gebleven was?

Op al dergelijke vragen kon hij niet antwoorden, zodat hij een stremming in zijn genotsleven kreeg. Nu kreeg hij weer zijn gemis, maar nu meer een Persoonsgemis. Maar niet meer zo in die rechterlijke benauwdheid. Die is ten tweede mate niet meer teruggekomen.

Zoo heeft hij afwisselend geleefd tot zijn twaalfde jaar. Nu weer eens hoop, dan weer eens vrees. Later heeft hij het wel eens uitgedrukt: *Duizend vrezes, tegenover één hoopje.*

Daar brak het jaar 1894 aan, wat voor hem een jaar werd van statelijke verlossing. Er gebeurde hier op het dorp iets opmerkelijks: Er was een vrouw gestorven en dat op de nieuwjaarsdag. Die vrouw had ook al jaren uitgezien naar die verlossing en is toen in volle vrede heengegaan met de volle bewustheid, met een Drie Enig Volzalig God verzoend te zijn. Op haar ziekbed, dat ook haar sterfbed is geworden, is haar dit geschonken. In die volle vrede met de Heere is zij zingende uit Psalm 42: I heengegaan:

*Als een hert gejaagd, o Heere,
Dat verse water begeert,
Alzo dorst mijn ziel ook zere,
Naar U mijn God hoog geëerd,
En spreekt bij haar met geklag,
O Heer! wanneer komt die dag,*

*Dat ik toch bij U zal wezen,
En zien Uw Aanschijn geprezen?*

Hij hoorde dit vertellen en dat was middellijk een aanslag voor zijn ziel: Die vrouw kon mijnen, die had nu een schuldovernemende Borg en een verzoend God, en dat miste hij persoonlijk. Hij had zichzelf tot dusverre nooit onder Gods volk durven begeven hier ter plaatse, maar hij had als kind ze menigmaal geteld als hij in de kerk zat. Maar dat sterven van die vrouw had hem zodanig aangegrepen, dat hij een aangebonden Persoonsgemis kreeg en niet meer leven kon. De Heere Jezus ging zichzelf terugtrekken. Hij werd voor hem een weggaande Persoon. Al de beloften werden als met een kleed overdekt. Hij kreeg een onuitsprekelijk gemis, als het ware ondraaglijk.

Dat heeft zo geduurd tot het einde van de maand April, dat hij niet meer wist waarheen. Het was of het gerichte Gods nabij was. Hij werd weggedreven naar de zeedijk en kwam daar te staan alléén aan de zee kant en wat gebeurde?

Hij werd op die plaats gedagvaard voor de Rechter van hemel en aarde, met Majesteit en Heerlijkheid. Daar stond hij in een dadelijke toerekening van Adams bondsschuld voor God, die hem werd toegerekend en die hij over mocht nemen. Hij stond daar zonder enige gerechtigheid, maar wegens zijn staat, als een vijand en goddeloze, alwaar niet de minste gedachte over bleef van Christus en van de genoten zaligheid. Hij werd daar verwaardigd in de dadelijkheid te omhelzen, het doemvonnis, uitgesproken in het paradijs en hij kreeg in de tegenwoordigheid van de Majestueuze Rechter, als een zwijgend God, zoveel liefde, dat hij al de beschuldigingen van de Wet aanvaardde, als schuldig zijnde aan al geboden. De satan was even te voren aan zijn zijde komen staan, om hem aan te klagen, dat hij recht op hem had, omdat hij hem reeds in het paradijs was toegefallen. Maar die satan werd dadelijk weggejaagd uit die gerichtszaal: "De Heere schelde u gij satan, ja de Heere schelde u! Is deze niet een vuurbrand uit het vuur gerukt?"

Terwijl hij daar stom voor Gods Majesteit stond, mocht hij dood- en doemvonnis zelf ondertekenen en kreeg hij zoveel liefde tot het Heilige Recht, dat hij de Rechter van Hemel en aarde in alle zijn Vlekkeloze Deugden mocht omhelzen. En daar verloor hij zijn leven en levensverwachting, zodat hij het eens werd met God in het Heilig Recht. Hoelang dat heeft geduurd wist hij niet. Hij was daar de tijd kwijt geweest en had in contact gestaan met een Eeuwige God. Toen gaf de Rechter een wenk tot de Heere Jezus als een schuldovernemende Borg met deze woorden "Als dezelfde geëist werd toen werd Hij verdrukt" en toen kwam Deze het te eigenen: "Gij zijt Mijne".

En daar mocht hij terugeigenen. Hij werd omhelsd en mocht die Gezegende schuldovernemende Borg terugomhelzen en zichzelf kwijt raken met ziel en lichaam, voor tijd en eeuwigheid.

Toen nam de Heere Jezus hem mee en bracht hem terug in de stilte der nooit begonnen eeuwigheid: dáár was hij Hem al van de Vader gegeven: "*Zij waren Uwe, maar Gij hebt Mij dezelve gegeven.*" Dáár als een voorwerp van Gods Eeuwige Liefde, maar nu, niet alleen als een onderwerp van opzoekende liefde, maar nu ook van verlossende liefde. Daar kwam zijn Borg met hem uit de eeuwigheid in de tijd en ging met hem vanaf Zijn kribbe van stuk tot stuk naar Golgótha. Daar werd hij één plant met de Borg in de gelijkmaking Zijns doods en het was met kracht: "Ik heb de pers alleen getreden", met Hem gestorven, met Hem begraven, met Hem opgestaan en opgewekt tot een nieuw leven.

Toen werd hij bekleed met de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid werd hem omgedaan. Toen ging de Borg met hem gedekt en gekleed en versierd, terug naar

de Vader als Richter en stelde hem als vrijgemaakt voor aan de Vader.

Toen sprak de Vader, de Eerste Persoon, hem vrij en riep hem toe: "Ik delg uw overtreding uit als een nevel en Ik gedenk uwer zonden niet meer, maar werpe ze achter Mijn rug in een zee van eeuwige vergetelheid".

Daarop kreeg hij een vrede met God, die alle verstand te bovengaat. Hij was nu met de Eerste Persoon verzoend en dat in en door de Vredevorst. Hij kreeg nu vrede met al de heilige Engelen, met de ganse triomferende Kerk, vrede met zijn consciëntie, vrede met de heilige Wet. Deze Wet had nu voor eeuwig alle vloek voor hem afgelegd. Nu was het een voldane en een verhoogde Wet. Daar viel voor hem open: Hebreëën 12: "*Gij zijt gekomen tot de berg Sion ....*" enz.

Daarna kwam God, de Heilige Geest, de Derde Persoon, het werk te verzegelen, het vrijmakend werk van de Zoon en het vrijsprekend werk van God de Vader.

Toen hij tot zichzelf kwam, wist hij pas dat hij op aarde was. Het was in de natuur nacht geworden, zonder dat hij daar iets van had bemerkt. Toen hij naar de zeekant was gekomen was het nog dag, toen stond de zon nog te schijnen en nu was de zon in de natuur ondergegaan, maar voor zijn ziel was de Zon der Gerechtigheid opgegaan en dat nu voor eeuwig. O, wat was dat een eeuwig wonder voor hem Nu was het in zijn waarneming een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Alles was nu nieuw, alles getuigde van vrede en zaligheid. Hij was zelfs met het gedierte des velds bevredigd, hij had nu geen zonden meer. Toen heeft hij als kind gehuppeld van zielvreugd.

Enige dagen daarna liep hij weer aan die zeedijk, en daar kwam hij een man tegen, een echt kind van God, die hem staande hield en vroeg hoe het met hem was. Uit de volheid mocht hij alles vertellen, wat er was gepasseerd en wat God aan zijn ziel gedaan had. Die oude man weende van blijdschap, zodat hij zijn kinderhand aangreep, waarop de tranen rolden, zeggende: "Mijn lieve jongen" welkom in de strijd!"

O, dacht hij, zou die man mij niet verstaan hebben? Ik heb hem verteld, dat mijn strijd vanaf mijn vierde jaar tot mijn twaalfde jaar gestreden is. Ik heb nu geen strijd meer en nu spreekt hij mij toe met: "Welkom in de strijd!"

Nu, van achteren is het wel gebleken, dat die man het goed voor had. Achter deze verlossing begint eigenlijk pas de strijd des geloofs.

Enige dagen daarna liep hij hier in een weg, Dirksdreef genaamd en kwam een oude man tegen, een man van 67 jaar. Hij had wel eens horen zeggen, dat die man een gekende was, maar hij had hem nooit ontmoet of gesproken. Wie er nu het eerst ging spreken, wist hij niet, maar uit de volheid des harten liep de mond over. En toen zei de oude man: "Wel, mijn lieve jongen, ken je dat ook?" Toen ging die oude man vertellen, hoe omstreeks diezelfde tijd, dus een paar weken geleden, ook zijn ziel gered was geworden

het land, achter een aardappelhoop en hoe ook hij mocht delen in die vrede Gods.

Die man nam hem mede naar huis en ze gingen aan de tafel zitten, met Gods Woord tussen hen beiden in, opengeslagen bij Romeinen 8 vers 1: "*Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn*" enz. Vanaf die tijd was die oude man een nauwe zielvriend van hem, waar hij elke avond is blijven komen, zolang die man geleefd heeft.

Die man ging hem ook vertellen, dat hij op zeven en veertig jarige leeftijd was staande gehouden. Hij ging nooit naar een kerk en had een groot gezin met kinderen.

Op zekere dag zei zijn vrouw tegen hem "Kees, nu moest gij vanavond eens meegaan

naar de kerk, hier moet vanavond Ds. Bakker spreken. Hij gaf gehoor en ging mee. Hij begreep er niets van, maar onder het uitspreken van de zegen, werd hij in zijn hart getroffen en had een zware overtuiging, zodat zelfs zijn lichaam altijd in een beving en schudding is gebleven.

De Heere heeft toen de weg van mogelijkheid voor hem ontsloten in een geopenbaarde Heere Jezus. En nu 20 jaar later was hij statelijk vrijgemaakt door de Zone, en vrijgesproken door de Vader en God, de Heilige Geest had dat verzoeningswerk verzegeld.

Ook een vrouw te St. Maartensdijk deelde hij na vier weken zijn blijdschap mee. Deze vrouw was zonder dat hij het wist zijn geestelijke moeder geworden. Ze had over hem horen vertellen door drie mannen uit St. Maartensdijk. Toen hij omstreeks tien jaren oud zijnde, in zware overtuiging liep, was hij om alleen te zijn, de polder ingevlucht en zou zich in een holle wilgenboom laten zakken om van niemand gezien te worden. Juist waren daar aan de dijk die drie mannen, die het zagen, dat hij zich in die boom liet zakken. Ze hebben stilletjes alles afgeluisterd en ze maakten 't geen ze hoorden aan die vrouw bekend. Ze werd zijn geestelijke moeder en kreeg hem toen als zaad van de kerk, hoewel ze zijn persoonlijkje op aarde nooit had aanschouwd.

Toen zijn ziel op 12-jarige leeftijd verlost werd, was het bij haar net, of zij van een knechtje werd verlost. Ze had een winkeltje en vier weken na deze gebeurtenis kwam hij met een bedachte boodschap in de winkel. Ze sloeg op deze boodschap geen acht en zei "Nee jongen, maar je hebt me wat te vertellen, waarom heb je daar vier weken mee gewacht?"

Ze nam hem mee naar binnen en daar mocht hij aan die vrouw zijn gehele hart uitstorten, vanaf zijn vierde jaar tot zijn twaalfde jaar. Later heeft ze hem verteld, hoe ze hem gekregen had als zaad van de kerk.

Hij heeft heel zijn leven door, veel over deze moeder gesproken.

In de maand Mei van dat zelfde jaar stond hij aan het ziekbed van zijn natuurlijke moeder, wat ook haar sterfbed geworden is. Hij was even buiten het gezicht van zijn moeder, en toen hoorde hij haar zeggen, tegen haar eigen moeder: "Als dat nu waar is, wat ze vertellen van mijn kind, dan heb ik daar wel alleen de hel al aan verdiend".

Waarop zijn grootmoeder haar antwoordde: "O, Johanna, ik heb u zo dikwijls gewaarschuwd en vermaand: wees niet zo hard tegen uw kind."

Maar het was voor haar te laat. Zij moest sterven en gaan naar de grote en allesbeslissende eeuwigheid en dat op een leeftijd van zo ik meen, 39 jaar.

Toen hij tot de leeftijd van veertien jaar was gekomen, werd hij verwaardigd om zijn kindschap opgelost te leren kennen. Hij had nu wel op zijn twaalfde jaar een verzoend God leren kennen, maar nog geen verzoende Vader. En dat werd hem toen geschonken, om door zijn Oudste Broeder als "Goël" geheel gewassen en gedekt en versierd niet alleen terug gebracht, maar nu ook overgegeven van de Zoon aan de Vader, alwaar hij nu kind van God werd, uit kracht van aanneming.

Hij was kind wegens eeuwige verkiezing, kind wegens wedergeboorte maar werd het hier uit kracht van overgift en aanneming met volle geloofsbewustheid. Waar hij toen die witte keursteen ontving met een nieuwe naam daarop, die niemand kan lezen, dan die hem ontvangt. Hij kreeg toen een verzoende Vader in de Hemel en de Geest des Vaders ging toen getuigen met zijn geest: Abba, Vader ! en wanneer de Heilige Geest het kindschap ging verzegelen, wat was dat een onuitsprekelijk voorrecht voor hem.

Nu was hij eeuwig kind van God, een erfgenaam Gods en een medeërfgenaar van

Christus. Vele zoete uitlatingen van die Vaderlijke Liefde Gods, mocht hij toen genieten en proeven.

Toen hij de leeftijd mocht bereiken van achttien jaren, behaagde het dat Hoge Wezen, hem een thuiskomen te schenken voor de eeuwigheid. Vanaf zijn zeventiende jaar leefde hij meer met de weldaden, dan met de God van die weldaden. Dit merkte hij zelf niet, maar de oude vromen gingen dat opmerken. Zijn oude geestelijke moeder werd als middel gebruikt om hem dat geestelijke afhoereren af te leren.

Eens op een keer kwam hij bij haar en hij wilde weer zoals hij gewoon was over de weldaden praten, maar toen zeide zij: "Mijn jongen, wordt het je nog niet moe om van elke weldaad een man te maken?" enz.

O, wat werd hij beschaamd! Toen heeft hij een tweede bekering van node gehad. Niet dat de wereld dat aan hem zag, maar alleen het geoefend leven in de kerk.

Hij is toen verwaardigd geworden, om een overgang te leren kennen in het Eeuwige Verbond der Genade, om nu niet alleen een inleiding en een onderwijzing uit dat verbond te ontvangen, want dat lag er al enige jaren, maar om nu een partij van dat Verbond gemaakt te worden en in de sluiting en in de overgang des Verbonds opgelost te mogen worden in een Enig en Drie Enige Verbonds God, waar hij toen ontving een zalige Verbondsrust.

Daarna werd hij verwaardigd om met alle ontvangen heilsweldaden, ja zelfs met Christus als de verdienende Oorzaak, in de Gemeenschap des Heiligen Geestes, te mogen zakken in dat Eeuwige Soevereine Wezen. Ja hij werd teruggebracht waar hij van eeuwigheid had gelegen, in die eeuwige Soevereiniteit Gods.

Hier kreeg hij nu een thuiskomen in het Wezen: "De Eeuwige God zij u tot een woning".

Daarna kreeg hij kennis aan het geestelijk huwelijk met Immanuël. Nu werd hij door Eén Vader, als zuster van de Oudste Broeder, aan deze tot bruid gegeven, Die hem aanvaardde als een geschonken lelieblanke bruid uit 's Vaders hand. Nu mocht hij Immanuël als zijn Bloedbruidegom omhelzen, wat verder gaat als ondertrouw.

Hier was het voor hem waar: "Uw leven is met Christus verborgen in God." O toen is hij dronken geweest van de Liefde Gods. De uitlatingen van die Liefde waren zelfs zó sterk, dat hij het niet dragen kon, zodat zijn aardse tabernakel verzwakte. Hij moest soms op de grond gaan liggen op een kussen, vanwege de uitlating van Gods Liefde. Hij heeft toen in zijn lichaam een zwakte gekregen, zodat hij soms wel eens drie of vier uur buiten zijn bewustheid was.

In die tijd dacht hij niet anders of hij zou weldra sterven, waarnaar hij sterk verlangde, wegens de uitlating der Liefde Gods.

Weldra moest hij zich melden voor de militaire dienst, maar hij dacht en sprak het ook uit: 'ik zal niet loten voor de dienst'. Dat vloeide voort uit zijn verlangen naar het hemelleven.

Eens kwam de Heere hem voor met deze waarheid, dat zij door vele verdrukkingen zullen ingaan in het Koninkrijk Gods. Hij kwam 's avonds bij zijn oude vriend en zeide: "Kees, ik geloof dat ik weldra zal ingaan in het Koninkrijk der Heerlijkheid, want vandaag is de Heere afgedaald met deze waarheid in mijn leven, dat ik door vele verdrukkingen zal ingaan, en ik heb veel verdrukking gehad in heel mijn leven".

Die oude man zeide: "mijn lieve jongen, moet ik het u eens zeggen? Straks ga je loten en dan wordt je soldaat".

"O nee, zei hij, u weet er niets van, de Heere zegt "ingaan" door vele verdrukking.

Hij kwam een paar dagen later bij zijn oude moeder in St. Maartensdijk en vertelde

zijn werkzaamheden en ook wat zijn vriend Kees hem had gezegd, dat hij soldaat zou worden. En wat zei ze? "Juist mijn jongen, dat zeg ik ook, je wordt straks soldaat en in de mond van twee of drie getuigen zal alle woord bestaan".

Het is ook waar geweest. Hij heeft twee jaar moeten dienen bij de Veldartillerie, die toen meest bestond uit vrijwilligers, veel onverschillig volk.

O, dat was wat voor hem! nooit de wereld gediend en nu midden in de wereld. Overal had Gods volk een plaats voor hem opgezocht als een thuis en nu moest hij naar een plaats, waar niemand volk van God kende. Het was in de stad Breda, vanwaar hij ook de brieven geschreven heeft, die wij laten volgen.

Maar de Heere heeft hem verwaardigd om in die twee jaren een goed getuigenis af te leggen van zijn Koning, tegen vriend en vijand. Zeer veel heeft hij moeten verduren, vooral in het eerste half jaar. Bittere vijandschap en zware verdrukking, maar hij is door Gods kracht staande mogen blijven. Degenen die met hem daar gediend hebben, getuigen daar nog van. Hij kon alleen wel van die twee jaren een boekje schrijven.

We willen er alleen maar iets van aanstippen. Hij had een korporaal, die hem moest leren en die vloekte zo geweldig, dat hij niets kon zeggen of hij moest dat bevestigen met hevig vloeken. Nu mag men in dienst niets zeggen, maar de Heere daalde af bij Potappel met deze waarheid: "Gijlieden zult Mijn getuigen zijn, dat Ik God ben".

Hij kon niet meer zwijgen en bestrafte die korporaal over zijn vloeken. Daar kwam nog een hogere bij en die zei: "Ik zeg dat u zwijgt!", maar hij kon niet zwijgen. Daar werd rapport van opgemaakt.

Kort daarop moest hij bij de kapitein komen. Dat was een zeer wreed man. Als die zijn mond open deed, was het soms of een leeuw brulde. "Zo, bent u die dienstweigeraar?"

Hij zei: "Neen kapitein, ik heb geen dienst geweigerd, maar ik heb de korporaal aangesproken over zijn vloeken".

"Zo, zei de kapitein met een grote stem, dus u liegt uw meerdere nog voor ook? Nu, ik zal wel eens een mannetje van u maken en nu zoudt gij wel kunnen zeggen gelijk Jezus eens tegen Pilatus zei: "Gij zoudt geen macht over mij hebben, als u dat niet van boven gegeven was".

En toen sprak hij met een zware vloek: "Gij kunt vertrekken!"

Maar Potappel zei: "Ook de kapitein zal het weten, dat hij Gods Naam vloekt".

Hij moest vertrekken. Al de vijanden juichten, maar hij was zeer bedroefd over de Godslastering.

Wat gebeurde? Een half uur later werd hij weer geroepen om bij de kapitein te komen. Deze was wat bedaard geworden. Hij zei: "Potappel als u nu zo'n last heeft van dat vloeken, dan kunt u mij ook wel eens zeggen waarom?"

En de Heere opende zijn mond en hij zei: "Heeft de kapitein nog een vader?"

"Nee, antwoordde de man, die is al dood".

"Maar als nu de kapitein veel van zijn vader gehouden heeft, zou hij dan kunnen verdragen dat de naam van zijn vader gelasterd werd?"

Hij zei: "Neen, dan zou ik boos zijn, ook zou mij dat smarten".

"Nu dan, kapitein, God is mijn Hemelse Vader geworden om Christus wil en ik ben eeuwig Zijn kind, en nu smart het mij zo als kind, dat ze de Naam van mijn Hemelsen Vader lasteren en smaden, daarom moet ik daar tegen getuigen".

Zo gaf de Heere hem veel opening om tegen die kapitein zijn gevoelens uit te spreken. De toorn en grimmigheid week geheel van de brullende leeuw en hij zei kalm: "Gij

kunt vertrekken".

Toen is die kapitein naar de paardenstal gekomen en heeft alle meerderen bijeen geroepen en bevolen dat ze de militair Potappel niet meer lastig mochten vallen met vloeken, want zeide hij, ik heb hem onderzocht en hij meent het met zijn godsdienst. Vanaf die tijd werd de kapitein zijn weldoener en kon hij van hem alles gedaan krijgen.

Toen heeft de vijand nog op een andere wijze getracht om hem van kant te maken. Potappel was altijd bang voor paarden en nu kreeg hij het kwaadste paard dat op stal was. Die korporaal zei tegen hem, als gij nu dat paard afkamt, dan moet gij zijn staart vastpakken. Nu wist die kerel, dat dan dat paard alles met zijn poten kapot sloeg. Potappel, geen kwaad vermoedende, deed gelijk hem opgelegd werd en o wonder van Gods bewaring: het paard sloeg niet !

Eens kwam er een Majoor binnen, terwijl hij juist bezig was om dat paard af te kammen. Toen zei de Majoor: "Potappel, wat doe je daar?"

Geheel verschrikt zei hij: "Niets Majoor, als mijn paard schoonmaken".

"Slaat hij dan niet, als gij zijn staart vastpakt?"

Hij zei: "Nee, mijn korporaal heeft mij dat bevolen".

Waarvoor die korporaal zelfs straf kreeg. Zo heeft de Heere hem willen bewaren.

Met die korporaal is het niet zo best afgelopen. Hij was wat hoger geworden als korporaal. Ze waren eens in het kamp Oldebroek aan het oefenen en daar werd die man ineens krankzinnig en is weggebracht naar een gesticht en hij heeft hem nooit meer teruggezien. Toen hij die man geheel verstandeloos zag, wilde hij nog voor hem bidden, maar het werd afgesneden met deze waarheid: "Dewijl het recht is bij God, verdrukking te vergelden, dengenen die u verdrukt hebben".

Hij heeft veel van de Heere mogen proeven en smaken, dat is uit de brieven (die hierachter volgen), te lezen. Hij had veel Godsontmoetingen.

Daarna stond hij op 24-jarige leeftijd voor een andere strijd des levens, namelijk voor een kerkelijk leven.

De gemeente van Stavenisse was in groot verval gekomen, door de voorganger, die daar toen dienst deed. Die man had door zijn leven een smaad geworpen op de gemeente. Er waren nog maar nauwelijks 25 mensen in de gemeente meer overgebleven. En nu viel de keus op Potappel, om hem voorganger te maken.

Maar o, daar had hij geen zin in. Hij wilde liever vluchten, als dat werk doen. Hij had in die tijd lieve vrienden in Lisse, onder anderen Juffrouw Zegers. Die was rijk in de natuur en wist dat Potappel zo'n liefhebber was van bloemen. Zij had meermalen gezegd, als u van de Heere vrijmoedigheid krijgt om naar Lisse te komen, dan kunt u dat gerust doen, wij zullen wel voor u zorgen, zo lang u leeft. En daar had hij zin in, liever als in een gebonden kerkelijk leven.

Hij heeft toen vier weken geworsteld met de Heere om los te komen van Stavenisse, maar dat kon niet, totdat hij van de Heere in- en uitgewonnen werd en hij hier moest blijven met die waarheid: "Zoudt gij Mij van het werk Mijner handen bevel geven?" Toen werd hij het eens met de Heere en moest op Stavenisse blijven. En daar heeft hij ook 46 jaren het gewichtvolle ambt van ouderling mogen bedienen. Onder zijn lerend onderwijs is de gemeente uitgebreid tot een groot ledental. Hij heeft zijn leven daarvoor mogen geven en heeft getracht in alle eenvoudigheid op het ene nodige te wijzen. Hij was bang voor wereldgelijkvormigheid, zodat hij ook bij die beginselen gebleven is, zodat Stavenisse weten zal in de dag der dagen dat Potappel geleefd heeft.

Hij heeft nooit naar iemands hand omgezien voor giften of gaven. De Heere heeft hem altijd getrouw onderhouden langs wonderlijke wegen, terwijl hij sinds 1914 niet meer kon werken, daar toen, zijn lichaam een knak gekregen heeft, daar hij vier weken dag en nacht geworsteld heeft over land en volk en mocht geloven na die worsteling, dat God Nederland sparen zou voor het oorlogszwaard, wat ook gebeurd is. Hij heeft veel met land en volk en met Sions toestand gedragen. Hij zag de toestand zeer donker in, U kunt zelfs in één van zijn brieven lezen, dat hij schreef vanuit zijn soldatenleven: "Al zou ik zelf in de oordelen om moeten komen, dan zou ik God niets ongerijmds toe willen schrijven".

Hij stond 's zomers en 's winters altijd 's morgens om 4 uur op, dat was zijn gewoonte vanaf zijn jeugdig leven, hij had ook weinig slaap nodig. Wanneer hij sprak uit de oefening des levens, was hij met veel onderscheidend licht en genade bedeed en tussen natuur en genade en tussen levensstand en levensstaat. Zeer veel sprak hij over de omgang met de oude vromen. Als hij daarover sprak, waren de uren zo om, zodat men zelfs de tijd vergat, wanneer hij sprak over de zoete en aangename omgangen, die hij heeft gehad, in zoete gemeenschap der heiligen.

Ook kon hij spreken over oefeningen, die hij meegemaakt had in de dienst der heilige engelen. De dienst der engelen was hem niet onbekend. In het leven hebben wij zulks uit zijn mond menigmaal mogen beluisteren.

Daar hij bij het klimmen der jaren veel vrienden van zijn zijde zag weggaan naar het Immanuësland daar boven, was hij de laatste jaren van zijn leven daar veel bezig met die afgestorven vrienden, verlangende naar die stad, die fundamenten heeft, welker Bouwheer en kunstenaar God is. Zodat hij menigmaal zuchtende was: "*O Heere, wanneer komt die dag, dat ik ook eens bij U zal wezen, zonder scheiding?*"

Menigmaal hebben wij met hem gestaan voor of op het graf op de akker der doden, waar hij dan dikwijls zei:

*"Vrome vroeg gestorven vrinden,
slechts zijt gij mij wat vooruit,
Maar ik zal u allen weder vinden,
als Jezus voor ons het graf ontsluit".*

Over de tijdsomstandigheden was hij veel bezwaard, ziende veel wereldweeën aankomen. Hij zei dikwijls en mij: "O broer, ik zal er nog wat van beleven; maar vóór de aller-zwaarste hoop ik thuis te zijn".

De Heere had hem bekendgemaakt, jaren geleden, toen hij zelfs nog soldaat was, dat hij niet zou behoren bij degenen die over zouden blijven in de jongsten dag om in een punt des tijds veranderd te worden. Hij wist volkomen dat hij sterven zou en begraven worden, maar hij wist niet hoe en waar, dat had de Heere voor hem verborgen.

Hij is op die tijd bepaald geworden bij een drieërlei zaligheid: *Een zaligheid der ziel hier op aarde, wat hij toen mocht kennen, een zaligheid der ziel na dit leven voor de troon Gods. En een zaligheid van ziel en lichaam ten jongsten dage.*

Voor dat zijn einde er was, zeide hij veel, daar hij elke avond bij mij kwam: "Alweer een dag, of al weer een week voorbij. Die behoef ik gelukkig niet meer opnieuw te beleven". Hij kon zonder verschrikking de eeuwigheid inwachten. O hoe groot!

Daar kwam de laatste Zondag in de maand Januari van het jaar 1953.

Daar Potappel en wij samen jaren aaneen voorgingen, was het op die dag onze beurt om twee maal voor te gaan. Broer handelde 's middags over Zondag vier, over het Heilig Recht van God, uit Justus Vermeer. Wij hadden voor 's avonds een predicatie opgezocht, maar dit viel weg en we werden bepaald bij deze woorden uit Psalm 119. "De haren mijns vleses zijn ten berge gerezen van verschrikking voor U en ik heb gevreesd vanwege Uw oordelen". Toen hebben wij daarna wel een half uur onze gemeente moeten waarschuwen. Dat zal en behoorde de gemeente nog wel te weten. Daar kwam de volgende Sabbat, die nacht van 1 Februari 1953, die met recht de naam van *rampnacht* mag dragen. Wij stonden 's morgens samen om half vier nog aan de haven en zagen het bruisend zeewater opzwellen, wat elk mens deed vrezen, dat het zeewater ons zou overstromen.

Wij kwamen thuis en wilden nog proberen op onze knieën Gods aangezicht te zoeken, maar dat werd ineens weggeslagen, wat ons deed beven. Wij gingen naar de zolder, ook broer Potappel en gezin. En toen alles onder water liep, zijn vele woningen met haar inwoners weggespoeld, ook van Broer Potappel, alwaar hij met één golfslag inging in die veilige haven der eeuwigheid, om nu volmaakt Sabbat te houden daar Boven.

Het was voor hem en ons een vreemde weg, maar niet voor de Heere. Het was Vaders Wijsheid en Volmaakte Liefde, Vrijmacht en Almacht, die hem als een rijp geworden graan inzamelde in dat Paleis der Heiligheid. Hij ging mede weg onder het oordeel Gods, om eeuwig boven het oordeel te gaan leven. Wat zal het onderscheid groot geweest zijn tussen hem en zijn arme huisgenoten en dorpsgenoten en landgenoten, die zo plotseling omkwamen in die vreselijke vloed om onverzoend en ongedekt voor Gods Rechterstoel te verschijnen en dat achtervolgd met een eeuwige scheiding van dat Volzalig Goddelijk Wezen en alle verkwikkingen.

Wat er onder al die slachtoffers nog meer is geweest met een ander leven, zal de eeuwigheid openbaren. Wat hier voor ons onleesbaar heen gaat en toch een brief van Christus kan zijn, zal daar dan volkomen leesbaar zijn.

Hij ligt ook begraven hier in het massagraf en heeft een gekocht en geheiligd graf ontvangen door zijn lieve Borg en Bloedbruidgom. Ook zijn lichaam ligt voor rekening van Christus, zijn oudste Broeder en zal eens ten jongsten dage, zonder verschrikking mogen ontwaken, om dan eens het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig te zijn.

Wat zal dat een zoete ontwaking wezen, om dan als erfgenaam Gods en mede-erfgenaam van Christus, een nieuwen hemel en aarde te mogen ontvangen, om dan volmaakt, zonder zonde dat Driemaal Heilig Wezen te loven en te prijzen en dat eeuwiglijk !

In die zelfde dag zal een iegelijk zijn vergelding ontvangen en gelijk eens de Profeet Ezechiël getuigde, *dan zullen zij weten dat er een Profeet in hun midden is geweest* en also zal ook de gemeente van Stavenisse en in de inwoners van dit land weten, dat ook dit lief kind van God heeft geleefd.

Verder willen wij daar niets meer aan toevoegen. Dat de Volzalige en Algenoegzame Verbonds Jehovah h, het lezen of het horen lezen van deze regelen nog mocht zegenen tot Zijns Naams Eer en roem Zijner Vlekkeloze Deugden en tot heil en eeuwige winst onzer onsterfelijke zielen, is de Heilbede van de schrijver.

J. W. SLAGER

Lerend Ouderling te Stavenisse

1 Februari 1956.
Psalm 78: 4

Bijzonderheden uit het leven van Leendert Johannes Potappel

Banden des geloofs. Nieuwe brieven aan Krijn van Gorsel.
De Groot Goudriaan, Kampen 1998

AFKOMST

De schrijver van de brieven, Leendert Johannes Potappel, werd te Stavenisse op maandag 27 maart 1882 omstreeks 2 uur in de namiddag geboren. Hij was de zoon van Marinus Potappel en Johanna Suurland. De geboorte-aangifte vond op dezelfde dag plaats door Clasina Comelisse, zijn grootmoeder van vaderszijde. Hij werd vernoemd met zijn eerste naam, Leendert, naar zijn grootvader van vaderszijde, Leendert Potappel, en met zijn tweede naam, Johannes, naar zijn grootvader van moederszijde, Johannes Cornelis Suurland. Het is overigens merkwaardig, dat Potappel zijn brieven niet met 'L.J. Potappel' ondertekende, maar met 'L. Potappel'.

Potappels ouders waren Hervormd en bijgevolg werd hij dan ook op zondag 4 juni 1882 in de Nederlands Hervormde kerk te Stavenisse door ds. Antonie Scholten, die van 1875 tot 1886 Hervormd predikant te Stavenisse was, gedoopt.

Potappels ouders waren Marinus Potappel, geboren te Stavenisse op 24 juli 1849, overleden te Stavenisse op 23 januari 1924 en getrouwd aldaar op 20 mei 1881 met Johanna Suurland, geboren te Stavenisse op 14 januari 1855, overleden aldaar op 6 mei 1894.

Zijn grootouders van vaderszijde waren: Leendert Potappel, geboren te Stavenisse op 4 juli 1821, overleden aldaar op 30 juli 1888, op 20 november 1845 getrouwd met Clasina Cornelisse, geboren te Zierikzee, overleden: onbekend.

Van moederszijde waren zijn grootouders: Johannes Cornelis Suurland, geboren te Stavenisse op 15 januari 1819, overleden aldaar op 27 augustus 1889, gehuwd te Stavenisse op 20 april 1848 met Johanna van Dommele, geboren te Stavenisse op 25 oktober 1821, overleden aldaar op 10 juli 1899.

De vader van Nehemia Potappel, Leendert Potappel, was een godvrezende man. Het was tevens de overgrootvader van Leendert Johannes Potappel. De broer van Maatje van Daltsen, was Johannis van Daltsen, die eveneens de Heere vreesde.

De tweede vrouw van Nehemia Potappel, mocht eveneens dat goed, dat nimmermeer vergaat, bezitten.

Willemina Helmstrijd, geboren te Stavenisse op 27 februari 1839, overleden aldaar op 6 februari 1912, (genoemd: 't Oude Wullemientje) gehuwd te Stavenisse op 8 augustus 1867 met Nehemia Potappel, geboren te Stavenisse op 22 oktober 1830, overleden aldaar op 8 april 1925. Laatstgenoemde was weduwnaar van Maatje van Daltsen, geboren te Stavenisse op 11 april 1835, overleden aldaar 7 oktober 1866.

Van Wullemientje is bekend, dat ze tijdens een hevige brand in de nabijheid van haar woning, waarin een zoon van haar ziek lag, mocht geloven, dat de Heere haar huis zou beschermen, zodat de zieke jongen niet naar elders vervoerd behoefde te worden. En de Heere beschaamde dat vertrouwen niet.

Eens, het was op zaterdag 30 september 1911, woedde er een vreselijke storm, die onder de ouderen nog als de 'septemberstorm' bekend staat. Haar man en enkele zonen van haar waren op een schip door de storm overvallen. De bedoeling was namelijk geweest dat er ter bescherming van de oever een zogenaamd zinkstuk aangebracht zou worden, maar dat werd door het noodweer verhinderd. Heel het dorp was in rep en roer, wetend dat er achtentwintig mannen die bij het zinken betrokken waren, op de motorboot in levensgevaar verkeerden; en naar de haven kon ook niet meer. De boot

lag met vier ankers verankerd op het onstuimige water. 's Avonds om 9 uur braken de touwen van drie ankers, zodat de boot helemaal omzwaaide en men op dat ogenblik niet anders dacht dan om te komen.

Maar één ware, biddende moeder is beter dan alle ankers! Ook toen mocht ze geloven, dat de Heere ze allen zou bewaren. Toen de tijd aangebroken was, waarop Wullemientje' altijd naar bed placht te gaan, deed ze dat op deze avond ook. De omstanders zeiden tegen haar: 'Hoe kun je nu toch naar bed gaan, terwijl je man, je zonen en zoveel anderen in doodsgevaar verkeren?' Maar ze antwoordde: 'Wat God bewaart, is wél bewaard.' En het geschiedde alzo. De volgende morgen zijn de mensen met de tramboot van het schip gehaald.

Potappels ouders woonden eerst aan de Achterweg (thans Wilhelminastraat) en zijn later, zo tussen 1889 en 1894 verhuisd, naar een huis 'op den bleik', zo ze dat noemden, gelegen onder de Molendijk. Potappel is in 1913 verhuisd naar een nieuwe woning in het Molenpad (in de volksmond 'de Meulpad'), waar hij met slechts een onderbreking van maart 1944 tot mei 1945 vanwege de zogenaamde evacuatie, tot zijn dood heeft gewoond.

Potappel schreef de brieven aan Krijn van Gorsel, die in militaire dienst was vanwege de mobilisatie 1914-'18. Krijn was geboren te Sint Maartensdijk op 1 I februari 1888 en is aldaar ongehuwd overleden 17 januari 1972. Hij was de zoon van Jan Willem van Gorsel, landbouwer, wethouder, ambtenaar van de Burgerlijke Stand en Adriana Heijboer.

DE KERKBOUW

Sinds 1855 kerkte men in een klein kerkje in de zogenaamde Achterweg (Wilhelminastraat). Aanvankelijk was er voldoende ruimte voor de bezoekers van de leesdiensten. Slechts als er een dominee was, was de ruimte geheel gevuld.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam daar echter verandering in. Het aantal bezoekers nam toen snel toe en de groei zette zich onder ouderling Potappel gestaag voort. Uiteindelijk kwam er groot gebrek aan plaatsruimte. Het was echt geen doen meer om de mensen te bergen. In de dertiger jaren bestond de kerkenraad uit L.J. Potappel, J.W. Slager en H. de Vos.

Potappel had in dat oude kerkje van jongsaf gekerkt tegen de wil van zijn vader en moeder die Hervormd waren. Hij had er voor zijn ziel mogen genieten en wilde op dat plaatsje maar blijven kerken. Ds. Slager vertelde eens: 'Als het aan Potappel gelegen had, waren we nooit uit dat kerkje gegaan. Er is zo'n tachtig jaar in gekerkt. Maar het ging niet langer zo. Gezinnen met zeven, acht personen hadden maar één zitplaats. Ik zei: We moeten iets anders. Potappel werd er voor ingewonnen.'

Potappel, met een aanklevend leven, was er de man niet naar om zonder kennelijke goedkeuring van de Heere zo'n zaak aan te vangen en hij heeft later ook menigmaal te kennen gegeven, dat hij de vrijmoedigheid daartoe van Boven had ontvangen. Voor de bouw moest men een architect/opzichter hebben om het kerkgebouw te ontwerpen en bij de bouw toezicht te houden.

Ds. Fraanje zei, dat hij wel een geschikt iemand wist. Het was J.C. Waverijn te Yerseke. Verder vertelde de dominee niets over deze persoon. De man maakte een bestek en tekening en las het bestek ten huize van de aannemer voor. Toen hij het helemaal voorgelezen had, maakte Waverijn de opmerking, dat ieder na het voldoen van zijn verplichtingen, zijn verdiende loon uitbetaald zou worden. Dat ontlokte bij Potappel het volgende weerwoord: 'Ik hoor je dat zo zeggen, maar dat zal toch wat zijn in die dag der dagen, dat ieder zijn verdiende loon uitbetaald zal krijgen!'

En hierop kreeg hij weerklank bij Waverijn, zodat het van lieverlee begon te dagen, dat de architect geen vreemdeling was van het nieuwe leven.

Ter herinnering aan de eerste steenlegging was er in overleg met ouderling Slager door de aannemer een gedenksteentje bij de steenhouwer besteld. Toen het steentje gearriveerd was, moest het natuurlijk bekeken worden en toen Potappel het steentje zag, met daarop voluit zijn naam, had hij geen vrijmoedigheid om dat in te laten metselen! Hij wenste niet dat zijn naam op een of andere manier aan dit gebouw werd verbonden. Er zat dan ook niets anders op, dan een nieuw steentje te bestellen waarop slechts de letters van zijn naam stonden en zijn ambt als ouderling ook niet werd vermeld. Ook de naam van de kerk werd niet meer vermeld.

De toenmalige ouderling J.W. Slager zei tegen de aannemer, dat het steentje mogelijk na het heengaan van ouderling Potappel nog wel eens aangebracht kon worden.

Daar is uiteraard nooit iets van gekomen en ongetwijfeld speelde daar de bijzondere wijze waarop hij zijn leven liet een grote rol bij. Slager heeft uit piëteit en wetend dat zijn 'geestelijke vader' dit niet had gewild, er nooit meer over gesproken.

Het nieuwe kerkgebouw, dat door de aannemer L. Roozmond in ruim drie maanden werd gebouwd.

Het kerkgebouw was eenvoudig, overeenstemmend met Potappels ingetogen, zeer eenvoudig leven. De preekstoel was een paalpreekstoel (ook wel houten broek genoemd), 'omdat al onze godzalige oudvaders op zo'n preekstoel stonden'. De ouderlingen vonden dat de preekstoel enkel bestemd was voor degenen die inderdaad het woord spraken, de predikanten dus. De ouderlingen lieten de preken vanuit een apart gesloten gestoelte vóór de preekstoel. Dit geschiedt tot op de dag van heden nog zo.

Aan beide zijden van de 'leesstoel' stonden twee eenvoudige lessenaars, één voor de voorzanger, want er was geen orgel en één voor de ouderling/diaken die het eerste psalmvers op gaf, de Tien Geboden of Twaalf geloofsartikelen en die het 'capittel' las. De kerk werd door een grote kachel, die achter in de kerk stond, verwarmd. Vele vrouwen hadden in de winter een stoof, om de voeten warm te houden.

De verlichting bestond uit drie rijen petroleumlampen. De twee rijen boven de looppaden waren nieuw aangekochte lampen en de ene rij boven de 'vrouwen-bochten' (de middelste rij banken, waar de vrouwen zaten), waren lampen uit het oude kerkje. Mannen en vrouwen zaten gescheiden.

Tijdens de bezettingsjaren golden er verduisteringsvoorschriften. Er mocht als het donker werd buiten geen licht vanuit het gebouw zichtbaar zijn. Toen zijn er voor alle ramen verduisteringsgordijnen, bestaande uit zwart papier, aangebracht, zodat er toch drie keer per zondag dienst gehouden kon worden. Direct nadat het kerkvolk dat de middagdienst had bezocht, de kerk had verlaten, spoedden de timmerman en zijn zoon zich dan naar de kerk om snel de verduisteringsgordijnen neer te laten, want de avonddienst stond er dan weer aan te komen.

J.C. WAVERIJN EN DE BEKERING VAN DE JODEN

Tenslotte nog een paar opmerkingen over de architect/opzichter J.C. Waverijn, over wie zijn zoon, F.J. Waverijn, in een drietal boeken reeds een en ander heeft medegedeeld.

J.C. Waverijn, die bij de uitvoering schier elke dag contact met de aannemer had, vernam van Roozmond, dat hij twee delen van Wilhelmus Eversdijk bezat, getiteld: *De Heerlykheid van Messias*. Die heeft hij toen meegenomen en met zeer veel

genoegen gelezen en er ook enkele preken van in de kerk gelezen.

Op een andere keer zei hij tegen vader: *'Leen, ik heb altijd nog goede hoop, dat de Joden nog eens tot bekering zullen komen.'*

Dit gezegde is van grote invloed geweest op ons gezin in de oorlog. Als vader dan in Rotterdam was geweest en daar die mensen met een Jodenster op hun kleding had zien lopen, dan was hij daar ontdaan van en herhaalde steeds de uitspraak van Waverijn.

De verwachting voor de bekering van de Joden deelde Waverijn met een aantal andere voorgangers in die tijd. Ds. J. Fraanje schreef in zijn voorwoord, van zijn boek over de Catechisatielessen van Hellenbroek (kleine editie), als volgt:

Toch (ik kan 't niet zwijgen) is het een artikel in mijn gebed geworden, niet alleen te zuchten voor christenen en heidenen, maar in het bijzonder ook voor het ontzaglijk diep weggezonden Jodendom. Nog kort geleden is mijn ziel, met tranen vervuld, aan het worstelen geraakt en riep ik uit: *"O, God, zijn er dan geen uitverkorenen meer in het Jodendom op aarde? Hebt U ze allen en gans verworpen? O, Heere, mijn Koning, ik grijp U aan om Uzelf."*

Vergun mij zo te spreken zonder gemoedelijk te worden, ik bedoel dit niet als een profetie, doch zeg: het is een artikel in mijn gebedsleven geworden en ik dacht: ik zal moeten zwijgen, ik kan niet meer, maar toen sprak de Heere: "Zou Mij één ding te wonderlijk zijn? Zou Ik het zeggen en niet doen, spreken en niet bestendig maken?" Mijn ziel greep moed, God weet Zijn tijd en hoevelen of weinigen het er dan ook zullen zijn, Hij weet het.

God zegene deze zwakke woorden in Zijn zuchtende Kerk en geve ook dit werkje nog Zijn zegen tot bekering van jonge en oude mensen, tot troost en ontdekking. Ik zucht nog op aarde, maar de Allerhoogste verheerlijkte Zich in Zijn eigen werk.

Dit is de wens van uw onwaardige dienaar in Christus,
Barneveld, augustus 1936.

J. Fraanje.

CATECHISATIE

Op Stavenisse noemden ze de catechisatie 'vraagkaarke' (vraagkerk) en op Sint Maartensdijk 'vraagschoole' (vraagschool). Je leerde dan ook 'je vraogen' (je vragen), hetgeen helemaal niet zo was, want je leerde de antwoorden! Maar ja, zo werd dat in het Zeeuwse dialect genoemd.

De schoolkinderen werden (altijd op woensdag) door ouderling Slager op het schoolplein van de Openbare Lagere School opgehaald en gingen dan lopend naar de consistorie van de Oud Gereformeerde Gemeente. Enkel als Slager, die toen kolenboer was, vanwege zijn beroep verhinderd was, dan kwam Potappel ons halen.

Potappel catechiseerde de kleine catechisantjes uit de laagste klassen en Slager de grotere uit de hogere klassen. Was je van school, dan werden de meisjes 's middags gecatechiseerd en de jongens 's avonds.

Zowel de jongens als de meisjes dienden met gedekt hoofd ter catechisatie te komen. Uiteraard ontblootten de jongens in de consistorie hun hoofden.

De kleinste catechisantjes leerden vijf vragen en antwoorden uit het boekje van ds. Ledebroer en een psalmversje uit de berijming van Datheen. De grotere catechisanten deden dit uit het boekje: Klein voorbeeld der Goddelijke waarheden van ds. A. Hellenbroek en uit de Catechismus.

Als de grotere catechisanten overhoord waren, werd er gevraagd of ze nog bewijzen hadden gevonden in Gods Woord van hetgeen ze geleerd hadden. Dan hadden de

meesten een opschrijfboekje bij zich, waarin ze teksten hadden geschreven, behorend bij de vragen en antwoorden die ze hadden moeten leren.

Hierna werd het geleerde nader uitgelegd. Hij draaide dan geen saai geleerd versje af, maar betrok de kinderen er steeds bij door het stellen van vragen. Als Potappel meende, dat zijn vraag te moeilijk was geweest voor de kinderen, dan stelde hij diezelfde vraag op een sterk vereenvoudigde wijze, zodat de meesten dan wel een antwoord konden geven.

Soms vertelde hij, als het te pas kwam, een deel Bijbelse geschiedenis aan de kleine kinderen, bijvoorbeeld over Jozef, David en Goliath of Daniël, dan weer vertelde hij van de ervaringen der vromen, of hetgeen in zijn eigen leven gepasseerd was. Zo gebeurde het eens, toen over de laatste oordeelsdag gesproken werd, dat hij vertelde: 'Kinderen, als die dag komt, dan zal ik niet meer op de aarde zijn. Dat heeft de Heere me geopenbaard, jaren geleden al.' Dat maakte toen op ons erge indruk, weet ik nog wel.

We werden immer ernstig en liefdevol vermaand om toch ons vermaak niet in de ijdelheid der wereld te zoeken, maar onze knieën te buigen en om bekering te vragen. Zo leerde hij ons om altijd in gedachten te houden, in welke nood we ook zouden komen te verkeren, dat er geschreven staat: 'Roep Mij aan in de dag der benauwdheid.' Hij gaf daarvan voorbeelden. Zo was er in Tholen een onbekeerde vrouw van een arme visser en er was geen geld om eten te kopen. En wat deed die vrouw? Ze ging in haar schuurtje en legde haar natuurlijke nood, op haar wijze, voor de Heere neer. Ze was nog maar ternauwernood terug, of er werd al een zak meel bezorgd en later kreeg ze nog meer dingen, nodig tot het natuurlijk onderhoud van de mens.

Ook herinner ik mij nog, dat hij eens vertelde, dat hij met de boot reisde. (Vroeger werd er veel met passagiersboten naar elders gereisd.) Een stel mensen was een het kaarten. Toen kwam er iemand aangelopen, die naar die mannen toeging. Hij wees die mannen er op, dat ze met een ijdel, goddeloos spel bezig waren en dat ze als ze hun kostelijke tijd zo doorbrachten, als de dood ze zou overvallen, ze voor eeuwig naar de hel zouden gaan. Eén van die mannen stelde daarop brutaal en spottend de vraag: 'De hel? Vertel me dan eens waar de hel is?' De man antwoordde: 'Man, dat zal ik je eens vertellen. De hel is vlak achter de dood. Want er staat geschreven: En ik zag en ziet een vaal paard, en die daarop zat, zijn naam was de dood; en de hel volgde hem na.' (Openb. 6 vers 8a) 'En,' zei Potappel, 'die man die die mensen zo vermaande, was... ds. Boone.'

Soms vroeg hij ons ook welke preken er gelezen waren de vorige zondag. Helaas, vrijwel niemand wist dat meer, behalve één meisje, de dochter van de diaken.

Hoe ernstig sprak hij ons toe, toen in 1942 binnen enkele maanden twee kinderen op het dorp stierven. Eén van difterie en één van een longontsteking. Dan drong hij zo aan om 'het goede toch te zoeken', aler ons de dood zou overvallen.

Ook stelde hij af en toe die zo indringende vraag: 'Wie van jullie heeft wel eens aan de Heere gevraagd om bekeerd te worden?' Enkele kinderen staken dan hun vinger op, waarop hij dan wederom ons met ernst aanspoorde om dat steeds te doen. Van die kinderen zijn er nu al een aantal in de eeuwigheid!

Ds. Fraanje, die als predikant door heel Nederland mensen ontmoette, zei van Potappel: 'Ik heb vele godvrezende mensen gesproken, maar nooit iemand zoals Leen Potappel.'

DE SABBAT

Potappel was zeer teer op Gods dag. Passeerde hij op weg naar of van de kerk mensen

die 's zondags liepen te wandelen, dan waarschuwde en vermaande hij ze ernstig. Degenen die dit desondanks 's zondags deden, waakten ervoor, dat ze hem niet ontmoetten. Er waren sommige mensen die hun kinderen toelieten om 's zondagsmiddags buiten te lopen, maar dan zeiden ze tegen die kinderen: `Denk er om dat je thuis bent vóór "die mensen" komen!' Onder 'die mensen' verstonden ze Potappel en Slager. De toenmalige burgemeester, een man van de oude stempel en gezag uitstralend, ging 's zondagsmiddags ook wel eens een wandeling maken. Eens was hij zich er zeker niet van bewust dat de 'kleine kerk' nog niet aan was en stapte hij via zijn tuin in de Achterweg. Maar daar zag hij Potappel op weg naar de kerk aankomen en toen wist hij niet hoe snel hij weer rechtsomkeert moest maken om uit het gezicht van Potappel te komen!

Potappel, die erg van bloemen hield, had van vrienden een woestijnplant gekregen. Elke morgen stond de kelk van de bloem van die plant vol water. De mensen hoorden daarvan en werden nieuwsgierig en gingen eens bij die bloem in de Molenpad kijken. Nu waren er ook enkelen die er 's zondagsmorgens vroeg langs liepen om het te zien. Maar Potappel, die altijd om 4 uur opstond, kreeg dat in de gaten en toen heeft hij die plant weggedaan, omdat hij niet kon verdragen, dat Gods dag daardoor ontheiligd zou worden.

KRITIEK OP ERSKINE

's Zaterdagavond ging Potappel altijd bij vrouw Luijk, zolang ze leefde, preek lezen. Op een zaterdagavond kwam vrouw Luijks oudste zoon, Johannes, binnen met de post. Eigenlijk was het de zoon van haar gestorven tweede man. Er was een briefkaart bij van een oefenaar van elders. Vrouw Luijk zei: 'Lees die maar voor, Johannes.'

Hij begon te lezen, maar toen hij de naam van Potappel tegen kwam, stopte hij ineens met lezen. Vrouw Luijk zei: 'Je bent nu begonnen, dus lees maar door.' En waarom stopte hij? Wel, de schrijver schreef dat hij vernomen had, dat Potappel in de kerk preek las en dat hij ook Erskine las. Daar deugde niets van, schreef de man. De preken van Erskine waren niet geschikt om in de kerk te lezen, onder meer omdat ze veel te lang waren.

Potappel zou juist die avond bij vrouw Luijk een preek van Erskine lezen, evenals de komende zondagmorgen! Potappel hield ontzettend veel van Erskine, dus dat was een geweldige klap voor hem. Maar hij mocht dit voor de Heere neerleggen en sprak er verder met niemand over. Hij vroeg aan de Heere, of hij, indien het in Gods gunst was dat hij Erskine las, een teken daarvan mocht ontvangen. Dus de volgende zondagmorgen las hij een preek Erskine. Er waren juist die zondag twee godvrezende vrouwen op Stavenisse. Potappel kwam uit de kerk en die vrouwen stonden op de Achterweg nog even te wachten. Ze zeiden tegen Potappel: 'Van wie was die preek toch? Want ons hart is er dronken van liefde onder geworden!'

Toen vertelde Potappel dat het een preek van Erskine was, hoe daarover geschreven was en hoe hij het voor de Heere neer had mogen leggen. Dit was voor Potappel een bevestiging van Gods goedkeuring.

DS. J.J. GRASS

Ds. J.J. Grass was een merkwaardige figuur in kerkelijk Nederland. Ook op Stavenisse preekte hij zo nu en dan. Hij zou dan op een keer weer eens een zondag te Stavenisse preken. Nu had Potappel via mensen die ds. Pieneman in Rotterdam hadden bezocht, de groeten van de dominee gekregen. Potappel kende ds. Pieneman niet persoonlijk, maar doordat hij de groeten had gekregen, kreeg hij een betrekking op die predikant en besloot hem eens te bezoeken. Hij deed dat en er was een innige band tussen die

beiden gevallen. Toen Potappel 's zaterdagsavonds bij ds. Grass kwam - die logeerde bij de oude Johannis Neele, die diaken was - zei ds. Grass tegen hem: 'Wat heb ik gehoord? Ben je bij die vent geweest in Rotterdam?' Potappel antwoordde: 'Dat is geen vent en uit de groetenis heb ik daar betrekking op gekregen.' Ds. Grass reageerde met: 'Dat lieg je!' Potappel zei daarop: 'Dat lieg ik niet!' En van al de vromen die daar bij waren, was er niemand die Potappel bijviel. Noch vrouw Luijk, noch vrouw Van Putte, noch iemand anders.

Bij Potappel was het alles erg in de war. Hij was toen nog maar zestien jaar, maar had reeds een bewuste kennis aan de rechtvaardigmaking en het kindschap.

Inwendig werd hem wijs gemaakt, dat hij zich bedrogen had. Zo ging hij de nacht in, maar toen ging de Heere hem onderwijzen en toonde bij vernieuwing het werk dat aan zijn ziel geschied was. 's Morgens ging hij toen al vroeg naar diaken Neele. Zijn vrouw Maria deed open. Dat was een zeer zachtmoedig mens, zo zachtmoedig, dat men mocht geloven, dat ze genade mocht bezitten. Ze werd een zogenaamde 'stille in den lande' genoemd. Die vrouw zei tegen Potappel: 'Ben je daar? Ik heb de hele nacht aan je moeten denken.' Potappel vroeg de dominee te spreken. Die was zich in de keuken aan het wassen. Potappel zei hem, dat hij in de nacht door de Heere onderwezen was, dat niet hij, maar de dominee zich bedrogen had. Ds. Grass zei er niet veel op en liet het maar zo.

Ze gingen 's morgens naar de kerk en Potappel zat in de kerk naast Kees van Oeveren. En toen begon ds. Grass uit te varen in zijn preek, door te zeggen, dat het wat was, dat er tegenwoordig minderjarigen waren, die een van God gezalfde knecht tegen durfden te spreken. Toen de dienst afgelopen was, gingen ze de kerk uit en Kees van Oeveren, die er de vorige avond bij geweest was, vroeg aan Potappel: 'Is er iets voorgevallen?' Potappel vertelde hem toen het gesprek van de vorige avond. Ze gingen 's middags weer en dachten: 'Nu zal hij wel niets meer zeggen.' Maar het was 's middags nog veel erger.

Potappel zei: 'Vanavond ga ik niet meer naar de kerk.' Toen zei Kees van Oeveren: 'Dan ga ik ook niet.' Ze hebben toen samen een preek gelezen.

Potappel vroeg aan de Heere, of hij onderwijs mocht ontvangen over de persoon van ds. Grass. Hij werd toen bepaald bij Filippensen 3 vers 2: 'Ziet op de honden, ziet op de kwade arbeiders, ziet op de versnijding.' Een hond die niet kon bassen. Potappel begreep dat hij een kwade arbeider was en dat hij Gods Woord versneed. Hij is later als predikant afgezet.

Van ds. Grass is ook bekend, dat hij - toen hij in Stavenisse was - eens zeide: 'Nu zullen we vanavond eens over de goddelozen preken.' Hij deed dit ook en met zulk een allervreselijkste omschrijvingen van de rampzaligheid, dat een vrouw, dit aanhorende, het bewustzijn verloor.

Tot slot nog even iets over een paar van de hier genoemde personen:

Ds. J.J. Grass: Johann Joseph Grass werd geboren te Mannage (Duitsland) op 1 februari 1852. Hij is kloosterbroeder geweest. Heeft in Rotterdam gewoond, was predikant te Ooltgensplaat, daarna te Rijssen en tenslotte te Kampen en is daar in 1900 afgezet. Via Amsterdam is hij naar Plymouth vertrokken, waar hij docent Klassieke talen en godgeleerdheid werd.

Diaken Johannis Neele: Johannis Neele werd geboren te Stavenisse op 5 juli 1832. Hij overleed op 16 september 1911. Hij huwde op 10 augustus 1860 Maria Roozmond, geboren te Stavenisse op 21 september 1841. Zij overleed aldaar op 19 januari 1922. Voor haar was hoop.

Kees van Oeveren: Cornelis van Oeveren, geboren te Stavenisse op 12 juni 1829,

overleden aldaar op 6 juli 1908, gehuwd te Stavenisse op 19 februari 1857 met Johanna Jacoba de Witte, geboren te Stavenisse op 7 oktober 1833, overleden aldaar op 26 juni 1910.

Potappel was met speciale banden aan deze man gebonden sinds zijn ziel gered was. Hij was de man die hij in Dirksdreef ontmoette, kort nadat hij die weldaad deelachtig was geworden. Hij noemde hem 'den ouden man'.

EEN APARTE VOORGANGER

Op tweede kerstdag 1906 woedde er een sneeuwstorm. Op sommige plaatsen op het eiland Tholen lag de sneeuw wel anderhalve meter hoog. Met de kerst had je er soms een zondag bij en met de daaropvolgende Oudejaarsavonddienst en de volgende zondag wel tien diensten in acht dagen tijd. Toen zei ds. P. van der Heijden tegen Potappel: 'Ik heb een voorganger voor je gevonden.' Die zou met de kerstdagen 1906 komen spreken.

De avond tevoren werd hij om 7 uur aan het trambootje opgehaald. Ze kenden hem niet. Hij moest logeren bij Hubrecht de Vos. Hubrechts vrouw vroeg hem of hij nog wat wilde drinken. 'Nee,' zei hij, 'ik heb geen behoefte aan drinken.' Hij smeed daarop zijn hoofddekseel op de grond en zei, dat hij enkel behoefte had om zijn bekering te vertellen. Potappel dacht: 'Wat zullen we nu toch hebben?' Er volgden daarop veel woorden, maar met weinig inhoud!

's Morgens kon het oude Wullemientje' – grootmoeder van Leen - niet naar de kerk vanwege haar groot gezin. Ze zei tegen Potappel: 'Ik was jaloers op je, dat je naar de kerk kon.' Potappel antwoordde: 'En ik was jaloers, dat je thuis kon blijven.' De voorganger stooft op: 'Heb ik dan niet goed gepreekt?'

Het was op tweede kerstdag altijd één keer kerk, maar de voorganger stond er per se op, dat hij driemaal die dag zou spreken. Potappel ging hem op tweede kerstdag 's morgens halen, maar... er was geen voorganger meer! De vogel was gevlogen! In Vlaardingen, waar hij kennelijk woonde, strooide hij toen het praatje rond, dat hij met zo'n sneeuwstorm op Stavenisse weggestuurd was! Toen ds. P. van der Heijden kwam, zei Potappel: 'Wat had je nou toch op m'n dak gestuurd?' Ds. Van der Heijden bekende, dat hij zich had vergist.

Wie die voorganger is geweest, wist men mij niet te vertellen. Wel werd er hij verteld, dat hij enige maanden later, dat zou dus in 1907 moeten zijn, wegens smokkelen aan de grens was opgepakt!

Diaken Hubrecht de Vos, geboren te Stavenisse op 31 augustus 1866, overleden te Roosendaal op 17 november 1939, gehuwd te Stavenisse op 4 september 1889 met Willempje Moerland, geboren te Stavenisse op 14 januari 1865, overleden aldaar op 27 februari 1949.

POTAPPELS ONDERWIJS

In Leens brieven is steeds te lezen, dat Potappel aan Krijn van Gorsel geestelijk onderwijs gaf.

Datzelfde was ook het geval toen hij Slager, als 'n in zichzelf ongelukkige jongen, leerde kennen.

Op 11 april 1914 vestigde zich namelijk het gezin van Anthonie Slager en zijn vrouw Adriana Janse te Stavenisse vanuit de gemeente Sint Maartensdijk. Het was een gezin met zes kinderen, waarvan de op één na jongste Johannes Willem Slager was. Die was te Sint Maartensdijk geboren, evenals de andere kinderen, op 8 februari 1901. Zijn

vader was toen schippersknecht bij A.G. van IJsseldijk.

Hoewel hij nog maar dertien jaar oud was toen hij Sint Maartensdijk verliet, had hij door zijn woest en ongebonden leven de politie in zijn geboorteplaats reeds handen vol werk gegeven. Ja, niets hielp er aan deze jongen. Zo kwam hij te Stavenisse en zette daar dit leven op dezelfde voet voort. Kerkgaan deden zijn ouders enkel als er gedoopt moest worden, een bijbel hadden ze niet in huis. Als een woudezel van een mens leefde hij voort. Daar alle dingen niet stichten, zullen we ons beperken met de omschrijving van zijn euveldeken, tot één geval.

Op Stavenisse had zich in 1914 ook de wagenmaker C. Bil gevestigd, eveneens van Sint Maartensdijk afkomstig. Op een zekere dag was op de wagenmakers-werkplaats van Bil een jongen uit Sint Maartensdijk, samen met Johannes Slager. Mogelijk omdat alle drie uit Sint Maartensdijk afkomstig waren.

De jongen uit Sint Maartensdijk was kennelijk nogal opschepperig en dat ergerde Johannes zó, dat er ruzie ontstond en hij met zijn zakmes de jongen in zijn rug stak! De politie kwam er aan te pas. Natuurlijk was dit geval 70 over het hele dorp bekend. Johannes stond nu als vechtersbaas en messentrekker bekend! Niets hielp, hij holde maar door. Maar wat geen mens vermag, dat kan de Heere.

Eens zou het zijn: *tot hiertoe en niet verder*. Johannes' zuster had het boekje gelezen van Bunyan: Eens Christen Reyse na de Eeuwigheid. Hoewel het meisje de geestelijke strekking niet kon bevatten, vond ze het een mooi boekje. Ze zei tegen haar broer: 'Johannes, dit is zo'n mooi boekje, dat moet je ook eens lezen.' Hij voelde er niet veel voor, maar begon toch te lezen en het behaagde de Heere om dit middel aan zijn ziel te heiligen. Want wat gebeurde?

Daar, op een vrijdagmorgen om 11 uur in het laatst van januari 1917, oud zijnde zestien jaar, achter de Nederlands Hervormde kerk, zo het genoemd werd, waar toen de armenhuizen stonden, velde de Heere hem.

Meen nu echter niet, dat zijn verdorven natuur genegen was om anders te gaan leven. Drie maanden lang heeft hij zich met hand en tand verzet, er tegen gevochten. Toen brak het moment aan, dat hij, zijnde in het Veerhuis te Stavenisse, naar men beweert te veel gedronken hebbende, zijn schoen heeft uitgetrokken en daarmee op het biljart geslagen, uitroepende: 'Ik wil niet bekeerd worden, ik wil niet bekeerd worden.' Maar toen was het ook voorgoed afgelopen. Toen werd hij door de Heere voor de tweede maal gearresteerd, met deze woorden: 'En nu zondaar spreek Ik u in gerechtigheid om uw schulden aan.'

Natuurlijk bleef ook deze zaak op het dorp niet onbekend. Het was nu in plaats van goddeloos leven, wenen en treuren over zijn zonde. Toen hij zo in die overtuiging liep, kwam Potappel eens bij een vrouw op de Voorstraat te Stavenisse. Die vrouw zei tegen Potappel: 'Heb je het al gehoord, dat die jongen van Slager het zo moeilijk heeft?'

Toen antwoordde Potappel die vrouw: 'O die, die messentrekker. Het zal wel weer een morgenwolk of een vroegkomende dauw zijn, die henen gaat!'

Die vrouw was toen over dat antwoord teleurgesteld! Potappel ging naar huis, maar onderweg zijnde, ging de Heere hem verklaren, dat die jongen een uitverkoren vat was. Dertig jaar lang, zou hij die woorden in zijn hart bewaren, alvorens ze te openbaren. Toen moest hij terug naar die vrouw. Van hetgeen de Heere hem geopenbaard had zei hij niets, maar hij vroeg aan die vrouw of die jongen daar wel eens langs kwam, want Potappel kende hem niet. Toen kwam juist die jongen langs en die vrouw wees hem toen aan. Potappel ging daarna weer zijns weegs. Maar dit staat vast, dat er daarna een gedurig smeken aan de troon der genade van hem geweest zal zijn, voor die jongen.

Johannes, in zijn ongeluk lopend, kreeg betrekking op Gods volk. Voorheen wist hij niet dat er op aarde een ander volk was, ja, hij wist op zijn zestiende jaar niet, wie de eerste mensen waren geweest. Maar dat volk zag hij nu als heiligen zonder zonde en hij gevoelde zich zo goddeloos, met schuld beladen.

Tenslotte is hij toch naar Potappel gegaan, na drie maanden worstelen. Hij stotterde in die tijd erg en was vreselijk zenuwachtig. Hij dacht dat zo'n godzalig man als Potappel niets met hem van doen zou willen hebben. Maar tot zijn grote verwondering ontving Potappel hem vriendelijk.

Nadat Johannes zijn nood had verteld, begon Potappel te spreken. En hij sprak zo eenvoudig en eerlijk met hem. Hij sprak niet over heiligmaking, noch over andere grote stukken, maar over de ongelukkige toestand van een mens, als hij onbekeerd is. En dat beleefde die jongen juist.

Dan breekt er een dag aan, dat Johannes bij Potappel komt en zegt dat er voor hem nooit geen genade zal zijn, dat het voor eeuwig verloren is en dat hij afscheid van Potappel komt nemen. Potappel vroeg hem, hoe hij dat wist? Toen zei Johannes: 'Omdat ik gelezen heb: Wie zal een reine geven uit de onreine? Niet één. (Job 14:4) En daarom is het voor eeuwig verloren.'

Daarna begon Potappel te verklaren, dat dit een eeuwige waarheid is. Het is nooit meer mogelijk, dat uit een verdorven mens iets goeds voortkomt. Maar dat er nu Eén geweest is, Die voortgekomen is uit de maagd Maria, eveneens een gevallen mens en nochtans een Reine is geweest.

En het beliefte de Heere, om die woorden te zegenen, waardoor Johannes een heenwijzing naar de Persoon van Christus mocht ontvangen.

POTAPPELS EINDE

Het was op zaterdagmiddag 31 januari 1953 dat een zwangere vrouw te Stavenisse met een aandoening aan de nieren plotseling in het ziekenhuis te Bergen op Zoom opgenomen moest worden. Aangezien zij tot de gemeente van Potappel behoorde, werden de beide ouderlingen Potappel en Slager gewaarschuwd, die haar daarna, vóór de opname nog, bezochten. Waarschijnlijk is dat Potappels laatste ambtelijke arbeid geweest.

Op 31 januari 1954 verhaalde J.W. Slager, dat Potappel, wiens beurt het was om op zondagmorgen 1 februari 1953 te lezen, op zaterdagavond 31 januari 1953 om 11 uur tegen hem zei, dat hij nog geen predicatie had gevonden om de andere morgen in de kerk te lezen. Ouderling Slager antwoordde toen uit de vriendschappelijke broederband, dat er wel één wezen zou eer het sabbat was. Maar het was niet meer nodig! Enkele uren later verdronk Potappel en ging voor eeuwig naar Huis. De strijd voor eeuwig te boven en voor altijd binnen!

Degenen die het persoonlijk hebben meegemaakt, weten hoe op die zaterdag de wind al maar toenam tot orkaankracht. Urenlang duurde die storm en de wateren werden erdoor tot een voor die tijd nimmer voorgekomen hoogte opgestuwd. In de nacht van zaterdag 31 januari 1953 op zondag 1 februari 1953 werden de bewoners opgeschrikt door het loeien van de sirene. Velen spoedden zich naar de haven om poolshoogte te nemen. Ook Potappel en Slager gingen daar kijken, maar besloten ieder naar zijn eigen huis en huisgenoten te gaan. Beiden zijn daarna voor het water naar de zolder gevluht. Potappel met zijn zwager, zuster en hun dochter, en Slager met zijn vrouw. Daarna brak over een lengte van 1800 meter de dijk van de polder, waarin het dorp Stavenisse is gelegen, door, en een enorme vloedgolf wierp zich op het dorp. Van de

vier woningen aan het Molenpad spoelden er twee woningen weg. De ene woning was door de bewoners tijdig verlaten en in de andere woning bevonden zich Potappel met zijn huisgenoten.

Wat zich daar op die zolder nog afgespeeld heeft, is voor ons verborgen. Dit staat vast: voor Potappel is het een eeuwige winst geweest. Psalm 37 vers 37 was ook op zijn einde van toepassing: 'Let op de vrome en zie naar de oprechte; want het einde van die man zal vrede zijn.'

De zolder en het dak spoelden nabij de korenmolen aan. Kort daarna zijn de stoffelijke resten onder het dak gevonden en tijdelijk te Bergen op Zoom begraven. Later zijn ze overgebracht in het massagraf te Stavenisse, waar een groot deel van de rampslachtoffers ligt begraven.

WAT DS. J.W. SLAGER VERHAALDE

In een herdenkingspreek op woensdagavond 1 februari 1978 te Werkendam sprak ds. Slager onder andere het volgende:

'Het is vandaag 25 jaar geleden, dat de watervloed ons overspoelde. En nu worden er overal herdenkingsdiensten gehouden en wordt er over gesproken, maar dat zijn meestal mensen die het zelf helemaal niet hebben meegemaakt. En hoe zul je er over spreken, als je het zelf niet hebt meegemaakt? Het is nooit uit te drukken, hoe dat geweest is. Ik hoop, mensen, dat U mij niet kwalijk neemt, dat ik vanavond daar nu over spreek, hoe wij dat ervaren en beleefd hebben.

De zondag vóór de watervloed las Potappel 's middags Zondag 4 van Justus Vermeer, over het recht Gods. En 's avonds moest ik lezen. We deden dat steeds broederlijk om beurten. De mensen dachten dat we in volgorde zouden lezen over Simeon of Anna, maar we werden ineens zo bepaald bij de eenvoudige Smijtegelt: *'Het haar mijns vleses is te berge gerezen van verschrikking voor U en ik heb gevreesd voor Uw oordelen.'* (Psalm 119 vers 120) Als je de preken van Smijtegelt bezit, moet je deze predicatie maar eens lezen.

Toen heb ik na de dienst, de gemeente wel een halfuur vermaand. Ik heb deze predicatie mogen - en ik mag ook zeggen - moeten lezen! En hoe is het verder gegaan? Mensen, neem me niet kwalijk, dat ik dat allemaal vertel vanavond. Ik heb voor deze avond hier geen propaganda willen maken, maar ben toch voornemens om daar een en ander van te vertellen.

In die week werd er nog over die predicatie gesproken en gedacht. Toen werd het zaterdag. De schippers weten dat wel, dat er tussen hoog en laag water ongeveer zes uur verschil zit. Op die zaterdag werd het 's middags geen eb. Als het eb is, kunnen de schepen de haven niet uit en nu konden ze gewoon blijven varen. Je zag ze boven de dijk uitsteken en wij werden er blind voor gehouden. Het stormde toen nog niet zo hard, maar daarna begon de storm toe te nemen en begon de vloed op te zetten. Het water stroomde overal over heen. 's Nachts zijn we toen opgeklopt. Potappel en ik stonden om 2 uur bij de haven en het water liep er over. Ik vroeg aan Potappel: 'Wat doe je? Ik ga maar de zolder,' want wij kenden de kracht van de vloed niet. Potappel besloot ook naar de zolder in zijn eigen huis te gaan.

Toen ik thuis kwam, ging ik op mijn knieën en daar komt ineens bij me:

'Die zijn hoop in 't hachlijkst lot,

Vestigt op den Heer' zijn God.' (Ps. 146:3 berijming 1773)

Ik zei tegen mijn vrouw: 'Wat er te gebeuren staat, weet ik niet, maar daar gaat iets ergs gebeuren, er is verdrukking aanstaande.' Mijn vrouw was in die nacht bepaald bij: 'En die Man zal zijn als een verberging tegen de wind en een Schuilplaats tegen de

vloed.' (Jes. 32:2) Toen hebben we wat spullen naar boven gebracht.

Ik had al de boeken van de kerk bij me. Daarna ging ik nog wat beneden halen en toen ineens een vreselijk geruis. Mijn vrouw riep: 'Man, kom naar boven!'

En ineens allemaal water. Ik ging naar boven en onmiddellijk daarna sloeg de deur naar de trap achter me dicht. Was ik één minuut later geweest, dan was ik verdronken. En daarna steeg het water nog wel een halve meter boven de zolder, zodat we op een vlieringzoldertje moesten vluchten. Daar zaten we zonder licht en zonder water, in de kou.

Toen is de hele achtergevel er uitgeslagen en daarna de voorgevel. Door het raampje in de gevel zag ik mijn boeken en meubeltjes drijven. O, wat er dan door je heengaat! Dat is nooit te omschrijven. Daar werden we de Almacht van God in de bruisende wateren gewaar. Het is een wonder geweest dat we er nog zijn. Slechts twee halfsteens muurtjes zijn blijven staan.

Wat duurt een nacht dan lang, voor het licht wordt, pas tegen 8 uur. Toen hebben we op het zoldertje gezeten met Johannes 17 voor ons. De doodsangst was weg. Mijn vrouw zei: 'Man, ik zou kunnen sterven.' Ik antwoordde: 'Ja meid, dat komt wel meer voor.'

Toen zijn we 's middags om 2 uur als eersten gered met een roeiboot. De mensen dachten dat Potappel bij mij in huis was. Nu had ik wel een raam in de gevel naar de kant van het dorp, maar niet naar Potappels woning. We woonden vlak bij elkaar, er was slechts één woning tussen. Maar Potappels woning was niet meer...

Een boerderij vlak bij me, uit 1928, was weg. De dode koeien dreven rond. Ik zei tegen mijn vrouw: 'Vele huizen in de Kerkweg zijn weg.'

En dan de wonderlijke gevallen van verdrinking en de wonderlijke gevallen van bewaring. Uit de kerkelijke gemeente waren achtentachtig mensen verdronken, waarvan veertien catechisantjes. Hoor je het, catechisanten!

Er was een gezin bij ons, waar ze zes jongetjes hadden. Een net gezin. Die mensen gingen naar hun vader en moeder en ze verdronken allen. Dus acht mensen uit één gezin, terwijl hun huisje is blijven staan.

Anderen zijn wonderlijk bewaard. We hadden een voorzanger. Die was met vrouw en zoon op de zolder, als op een vlot weggedreven toen hun huis instortte. Met een vaart van 60, 70 km door de polder. Toen kwamen ze tegen een houten paal en zag die jongen zo z'n vader en moeder in de diepte verdwijnen, terwijl hij nog juist in die paal kon klimmen en gered is.

Daarna zijn we naar onze schoonmoeder in Scherpenisse gegaan. Daar was geen water.

Ja, en Potappel, waar ik 37 jaar omgang mee had gehad, was verdronken. Er lag allemaal stro en ik wilde hem zo graag vinden. Zelfs nog geprobeerd, maar men waarschuwde mij voor levensgevaar.

De waarnemend burgemeester beloofde me direct te waarschuwen als Potappel gevonden zou worden. En ik zei tegen mijn vrouw: 'En toch zal ik hem nog begraven.' Maar de burgemeester vergat het. Toen ben ik het door Gods voorzienig bestel toch nog te weten gekomen. Mijn zwager in Scherpenisse was namelijk daar waarnemend burgemeester en die was te weten gekomen, dat Potappel gevonden was.

Hij waarschuwde me en vertelde dat hij in Bergen op Zoom begraven zou worden. Ds. Gebraad stond toen in Tholen en die heeft hem mede begraven met de vrienden uit Sint-Annaland. Toen is hij toch van en door de Kerk begraven mogen worden.

En wat moeten we nu zeggen? Wat heeft het uitgewerkt? Wat in Zeeland, wat op het eiland Tholen, wat in Stavenisse? In het algemeen helaas verharding!
Tot zover wijlen ds. J.W. Slager.

1^e brief

Breda, 4 Maart 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,¹

Ik ben onder des Heeren geleide en alwijze GODS bestelling hier in Breda aangekomen en ben er nu acht dagen geweest, waarin ik veel ontmoet heb uitwendig, maar ook tussen de Heere en mijn ziel. O, de inwendige vertroostingen kan ik niet uitdrukken, die de getrouwe Verbonds God mij hier doet ondervinden en smaken. O, ik gevoel mij bestraald met de zoete tegenwoordigheid en zalige nabijheid des Heeren, en heb hier leven aan mijn ziel. O, bij vernieuwing werd de waarheid in mijn hart herhaald, die ik onlangs een jaar geleden niet verstond, want toen wist ik niet, wat de Allerhoogste er mede bedoelde. Maar Hij heeft mij van te voren al lang voor dien weg bereid. Toen ze mij gisteren voor dweper uitscholden, werd ik er krachtig aan herinnerd, hoe Hij, de Heere tot mij toen gesproken had, dat mij niet alleen gegeven was om in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden. O, hoe gevoelde ik toen mij stil onder dat alles, wat ik van mijn haters werd aan gedaan. O, hoe lijdzaam was daar onder mijn ziel, want het was mij een genadezaak om voor Hem mijn onveranderlijke en algenoegzame Verbonds God te lijden. O, ik kreeg ook zo te zien op mijn gezegende Borg en verlosser Jezus, hoe Hij om mijnentwil alles had doordragen en hoe geduldig en lijdzaam Hij in dat alles was. Hoe Hij alle smaad en schimp verdroeg en dat ze zelfs in Zijn gezegend aangezicht spuwden.

O, wat kreeg ik de Heere voor mij te stellen als een voorbeeld van navolging. Hoe dat die macht had in hemel en op aarde, Zijn mond niet opendeed, als Hij gescholden werd, maar Hij leed alles gewillig, ja bad zelfs voor zijn vijanden.

O, dat gevoel van medelijden met mijn medestervelingen en reisgenoten naar de Eeuwigheid, kan ik niet uitdrukken. Maar ik kreeg ook met Stefanus te bidden: *Heere, reken hun deze zonde niet toe, want ze weten niet, wat ze doen.* Maar hoe ik nu de bedoeling des Allerhoogsten mocht verstaan. O, wat werd die aan mijn ziel geheiligd, *dat mij uit genade gegeven was de zaak van CHRISTUS, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden.* O, wat is de Heere GOD toch wonderlijk in al Zijn wegen, want van achter versta ik het nu veel beter dan in de tijd toen ik het kreeg. Want toen voor een jaar geleden die waarheid in mijn hart kwam, wist ik niet, waar ik hem moest plaatsen, maar nu dezelfde met kracht herhaald wederom in mijn ziel kwam, mocht ik het nog beter verstaan, hoe de alwijze Goedheid mij daar allang voor heeft bereid, om mij in deze weg te stellen.

Maar o, wat dierbare troost er voor mij in was, kan ik niet verklaren, en hoe gedwee en stil ik onder dit alles mij bevond. O, om des Heeren wil kon ik het uit liefde overnemen, want zeg ik, het was mij een genade zaak voor Hem te lijden. O, dat de Heere mij maar meer en meer met kracht uit de hoogte aan mag doen, om mij maar veel, veel vrijmoedigheid te geven om voor hem uit te komen, dat is mijn wens en bede, om Hem mijn Eeuwigen Koning niet te schamen om Hem te belijden, als het nodig is.

Maar o, waarde vrienden, de Heere toont en openbaart Zijn Hemelse en Vaderlijke trouwe zo duidelijk aan mij, om hier mij niet te verlaten, waar ik mij in de tenten der goddelozen bevind. Onder dit alles kunt gij begrijpen, dat ik mij hier niet thuis gevoel, maar onder dat alles kwelt zich mijn ziel.

---

¹ Waarschijnlijk aan C. van Oeveren

Maar de Heere is mijn sterkte, die mij inwendig gedurig verkwikt door Zijn Geest en onder dat alles gevoel ik mij in de Heere, de eeuwigen rotssteen, veilig en bewaard.

O, Vrijdag had ik ook bijzonder veel van de liefdesuitlatingen van de Heere der Heeren in mijn ziel, bijzonder werd ik vertroost met het 6de vers van de 97^e Psalm. Daar vond ik veel troost en lering in, voor mijn ziel.

Het begint: "Gij, die de Heere bemint" en zo hij het maar eens lezen mag.

O, de Heilige Israëls is mijn vaste grond, en vertrouwen, die mij hier zal onderhouden en niet zal begeven. Maar uitwendig is er voor mij wel eens wat te verduren, want dan ben ik in een bende van vijanden. Maar de Heere heeft eenmaal het kruis gedragen voor al zijn volk. Maar het is mij hier goed met GOD, Wiens zalige gemeenschap ik hier mag ondervinden. De hartelijke groeten aan allen van uw toegenegen vriend

L. Potappel

2^e brief

Breda, 9 April 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik gevoel mij aan gedrongen ulieden een woordje te schrijven, want al is het, dat wij van elkaar lichamelijk gescheiden zijn, nochtans niet in de geest, want dan kan ik mijn oude vrienden niet vergeten.

Nu wat het tijdelijke aangaat, ben ik gezond; door des Heeren verbeurde goedheid, en onderhoudende liefde is het alleen, dat wij nog zijn, die wij zijn. Mochten wij maar meer een harte van erkentelijkheid bezitten voor alle de grote weldaden, die Hij ons bewijst en toedient. O, dat vernederende genade en die ootmoedige geest maar veel bij ons mocht huisvesten, opdat wij God van alles de eer geven mogen, en wij in onze nietigheid mogen wegzinken.

Nu waarde vrienden, gij zult wel benieuwd wezen, hoe het met mij gaat, hier in dit Sodom van goddeloosheid. Wat het uitwendige aangaat, dan heb ik wel wat te verduren van de vijanden, maar de Heere houdt als mijn hemelse Vader en GOD mijn ziel in het leven om krachtadig door Zijn hand te ondersteunen en maakt lijdelijk, onder al het getier en geraas der vijanden, daar ik mij in moet bevinden. O, die wonderbare, heerlijke bediening van dat eeuwige lieve wezen GODS, die de onveranderlijke en trouwhoudende verbonds Jehovah is van Zijn erfdeel en volk. O, Hij is niet alleen een belovend, maar Hij is ook een volbrengend GOD, om Zijn woord waar te maken en te heiligen, en te bevestigen aan de ziel. O, dat eenmaal uit zijn lippen gegaan is, zal Hij niet veranderen en wat Hij gezworen heeft, zal Hij bevestigen.

Dat mag en kan ik door Zijn genade tot eeuwige lof en roem van Zijn drie maal heiligen Naam getuigen, dat Hij als mijn GOD en Vader in CHRISTUS JEZUS, de Zoon Zijner eeuwige liefde mij verzorgt. O, ik gevoel mij op deze ogenblikken bijzonder verenigd met Zijn wegen en heilige Wil. O, ik mag de Heere zo aanbidden in Zijn wijze raad., die alleen goed is en ook over mij brengen zal, dat Hij over mij besloten heeft, en die GODS beschikking is beter dan onze gedachten. Maar onder dit alles is GOD mijn deel en enige toevlucht in het strijdperk van dit moeitevolle leven. O, dit is alleenlijk de behoefte van mijn ziel, dat ik in de geduurzaamheid, die genade maar in mijn ziel mag bevinden, om Hem maar meer en meer aan te kleven en om maar meer en meer met die ootmoedige geest en eenvoudige kinderlijke vreze voor Hem mij bekleed te mogen bevinden en om maar meer en meer aan Hem door de band der liefde verbonden te worden en om maar meer en meer die genade te mogen begeren, om de oude mens met zijn begeerlijkheden te kruisigen en af te sterven en

om maar meer en meer opgebouwd te mogen worden in dat heilige geloven en om alzo veel tot eer en heerlijkheid van Zijn koninkrijk werkzaam te mogen wezen. O, dat de Heere maar geven moge, dat met kracht uit de hoogte mijn ziel maar veel met de gepaste vrijmoedigheid aangedaan mag wezen, om voor Zijn Naam en zaak uit te komen.

O, dan gevoel ik mij in de verderen weg afhankelijk van de Heere der heren, want zonder Hem kunnen wij niets doen. Wij hebben in eiken weg de invloed van Gods Geest en genade nodig. O, dat wij dan gedurig maar een biddende ziel om mogen dragen om uit onszelven uitgedreven te worden tot Hem, die het leven en de zaligheid van Zijn volk is en die alles bezit in Hemzelve, wat wij, ledige vaten behoeven.

O, dat ik maar meer en meer in mijn eigen kracht- en machteloosheid mag ontdekt worden, om meer de toevlucht tot Hem te nemen. Want al is het, dat het vertrouwen mijner ziel op Hem als mijn enige rotssteen gezonken is, op Wie ik mij gelovig mag verlaten van wege hetgene Hij mij heeft toegezegd, nochtans gevoel ik mij van Zijn bediening afhankelijk. Maar toch sterk vertrouwende, omdat Hij als mijn verzorgende Vader gezegd heeft, dat Hij mijn zaken uitrechten zal en voor mij zal zorgen en dat maakt Hij waar, want anders was het hier niet voor mij uit te houden.

Maar dit mag ik bijzonder verstaan, dat de plaatse der aanbidding overal is, waar God op de rechte wijze in geest en waarheid wordt gediend en die verborgen omgang is niet te verklaren, hoe zalig en hoe troostvol dit is. O, om die God tot toevlucht te kennen is zo'n oneindig voorrecht op aarde en hiernamaals zal het onderscheid nog groter wezen. O, dat wonder breekt bij tijden en ogenblikken mijn hart in stukken, dat de Heere mij uit zo'n zondige wereld genomen heeft. O, bij ogenblikken gevoel ik zulk een diep medelijden met die arme stervelingen, die in hun onwetendheid voortgaan en niet zien, wat ze doen. O, soms kan ik niet zwijgen om ze aan te spreken, wat een eeuwig onheil ze te wachten hebben in zulk een weg, als ze blijven voortgaan. Dan word ik soms wel bespot, maar dat neem ik niet zo kwalijk. Soms schelden ze me voor vele dingen uit. Laatst werd mij onder de aandacht gebracht, dat ze zelfs van de Heiland zeiden, dat Hij een vraat en wijnzuiper was en Hij was de God van hemel en aarde.

Nu breek ik af met schrijven, ik kan nu niet meer. Schrijf gauw terug en je zorgt wel, dat ze bij D. de brief ontvangen. Groet ook de andere vrienden, als ge J. L. ziet, doet haar ook de groeten en doet haar weten, hoe het met mij is, dan weet haar moeder het ook.

Ontvang verder de groeten van mij

Leendert Potappel.

Ook heb ik een tehuis gevonden, daar kan ik alle dag naar toe en ik geloof wel bij Gods volk.

L. Potappel

3^e brief

Breda, Mei 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik heb uw tijding ontvangen. Ik was daarmee verblijd, want omdat je wachtte, dacht ik dat jullie mij vergeten waren. Ik ben door GODS goedheid nog gezond en dat hoop ik van jullie ook en verder maakt de Heere het mij goed ook naar de ziel. Hoe ook de vijanden op mij loeren en omsingelen van alle zijde, nochtans is het een zaak, die ze mij niet kunnen ontnemen, en dat is mij genoeg. O, met de Heere, de GOD Jacobs is alles te doorstaan en Hij is mij een hoog vertrek en mijn eeuwige schuilplaats. En veel

mag ik de Heere in mijn weg ontmoeten. Hij bedient mij, dood- en vloekwaardig en doem- schuldig in mij zelven, een die niet anders doet als maar bederven en in wie niets goed woont. O, dat eeuwige wonder, dat Hij naar mij heeft omgezien en mij heeft gezocht boven zo vele anderen. O, daar mag ik ook veel van ondervinden en genieten tussen de Heere en mijn ziel. O, wat is het zalig om die GOD tot zijn deel te bezitten.

In HEM is alle leven en zaligheid bevonden, want een onuitputtelijke bron van volheid is er bij Hem om ledigen te bedienen. Hij is een fontein, die nooit uitdroogt. Als wij nu maar een uitgeledigd hart en ziel mogen bevinden, dan is het goed. Want, zijn wij het voorwerp om uit die volheid GODS bediend te worden, o dan zal al GODS lieve volk bekennen met mij, dat de Heere goed is en getrouw.

O, wat heeft dat erfdeel met een onveranderlijk GOD te doen, die gedurig in eeuwige verbondsliefde hen aanziet als Zijn beminden van voor de grondlegging der wereld al verkoren tot zaligheid in de geliefden, in de Heere JEZUS CHRISTUS. Die heeft alleen dat grote werk uitgewerkt en door Zijn verdienste is alle gerechtigheid en leven verworven en aangebracht.

O, daar mag ik ook bij tijden veel van gevoelen, wat Hij uit liefde als mijn Zoenborg heeft willen lijden tot mijn bate. En wat een vernedering Hij onderging om onwaardigen, die dubbel de dood verdienen van de dood te verlossen en om die voor eeuwig van alles te ontheffen en te doen triomferen.

Hoewel GODS lieve volk zich hier op aarde in de strijdende kerk moet bevinden, zullen de vijanden nooit over haar zegevieren, want ze zijn overwonnen. En eenmaal zal dat vrijgekocht volk als overwinnaars met Hem zitten in Zijn troon, wanneer ze uit de grote verdrukking komen en binnengeleid zullen worden in die hemelse gewesten van eeuwige heerlijkheid.

O, wat zal daar een Drieënig en volzalig GOD eeuwig de eer en lof en dankzegging ontvangen. En wat zal daar de krone voor het LAM neergeworpen worden en wat zal het wezen eeuwig verlost van een zondig lichaam. Hem dat waardige Wezen op het aller-volmaakst te dienen en te verheerlijken. O, bij aanvang ken ik er wat van, wat het is om in GOD zich te verblijden en om een beginsel van die hemelse vreugde in de ziel te gevoelen en om de zalige gemeenschap met de algenoegzame Verbonds God te ondervinden en te genieten. O, de sterkten, die de Heere soms geeft, kan ik niet verklaren. Maar veel mag ik de levendigheid van de verborgen omgang van mijn GOD en Koning smaken.

Een zalige dag heb ik Zondag beleefd. Daar de vijanden mij zeer hadden vervolgd om de zake GODS, kwam de Heere mij 's morgens op mijn bed al vroeg bezoeken en Joh. 15: 18, 19, 20, werd wonderlijk voor mijn ziel ontsloten.

Het begint zo: *Indien de wereld u haat, weet, dat zij Mij eer dan u gehaat hebben. Indien gij van de wereld waart, de wereld zoude het hare liefhebben, maar omdat Ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld, enz.* O, wat zonk ik in die weldaad, dat ik uit die wereld was uitverkoren en wat was de Heere mij de ganse dag goed en nabij met Zijn tegenwoordigheid en nabijheid. O, die stilheid en die onderworpenheid in mijn ziel, in die weg die ik gaan moest en onder al het geraas der vijanden, die mij zochten te onderdrukken. De Heere kwam mij ook nog zo tegemoet met dat vers uit Psalm 34:

*Die vroom is van gemoed
zal zeer veel lijden over al.
Maar GOD hem haast vrijmaken zal,
van kruis en tegenspoed.*

O, toen mocht ik mijzelf in de hoop zo verblijden, dat eenmaal de tijd zou

aanbreken, dat ik toch verwaardigd zou worden, om verlost van alle vijanden en alle kruis en lotgevallen van dit leven, Hem ongestoord te dienen en groot te maken. Maar wat ik had van dit wonder, dat Hij mij verwaardigde, dat kan ik niet verklaren.

En nu gevoel ik mij behoeftig en biddende, om in de verdere weg Hem maar alleen aan te kleven om uit liefde voor Hem dan maar alle smaad te verdragen. Maar ik gevoel veel vertrouwen in mijn ziel op het woord, *dat Hij mij heeft toegezegd, op het welk Hij mij doet hopen.*

Nu eindig ik. Ik kan alles niet schrijven. Nu wij hopen elkaar nog weder te ontmoeten, als de Heere wil. Nu ontvangt dan deze brief van mij, die zich noemt
Leendert Potappel

4^e brief

Breda Juni 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Heden ben ik door Gods goedheid nog gezond naar het lichaam en wat het inwendige leven aangaat, dan gevoel ik mijn ziel op deze ogenblikken in de Heere mijn vaste Burcht en Slot zo vertrouwelijk vastklemmende aan Zijn Goddelijk woord en zalige beloften, die Hij aan mij nietige en onreine, onwaardige beloofd heeft en ook aanvankelijk vervuld en waarmaakt, en ook zekerlijk alles zal volbrengen, dat Hij heeft gezworen aan al Zijn bond- en gunstgenoten, om hun schatkamers te vervullen met dat eeuwige blijvende Goed, dat nooit en nimmermeer vergaat, maar blijft altijd duren. Want voorwaar de Heere zelf is het deel van hen, die Hem liefhebben uit een rein hart.

O, eeuwig en gelukzalig is dan het volk dat de Heere vreest en dat het geklank kent. O, daarvan mag mijn ziel bij ogenblikken en bij afwisseling de zaligheid smaken en ondervinden. O, de Heere leidde mij verleden op een nacht bijzonder in de graveering van Zijn onveranderlijke verbondsliefde. O 's avonds, toen ik uit de behoefte mijner ziel met al mijn noden tot Zijn genadetroon mocht naderen, daalde dat lieve Wezen met zoveel kracht af in mijn ziel, dat ik gans in God Drieënig en volzalig mocht verslonden wezen. Ik kan onmogelijk de kracht daarvan verhalen of beschrijven.

Ik mocht van Sittim of tot Gilgal toe zo teruggedleid worden en met veel klaarheid de wonderen des Heeren aanschouwen, die Hij aan mijn ziel gedaan heeft en zo gevoerd worden in de stilte der nooit begonnen eeuwigheid en gelovig zien, hoe daar de eeuwige God alles had bereid en besloten en hoe hij nu zo aan mij komt te openbaren in de leidingen aan mijn ziel. Maar wat een zaligheid voelde ik uit dat eeuwig heilverbond voortvloeiende door de bediening des Geestes in mijn ziel en wat verloor ik mij in dat onbegrijpelijke wonder van Gods vrijmachtige liefde, daar ik zoveel van in mijn ziel gevoelde en proefde en wat gevoelde ik mij gesterkt in God, de God van mijn volkomen zaligheid; en bijzonder mocht ik in deze weg ook de wijsheid, macht en goedheid van de Opperheere zo goed zien en gevoelen; hoe Hij het zo goed met een alles bedervend voorwerp in mijzelf, heeft gemaakt en ook nog doet tot op deze ogenblikken. O, dat schaamte mijn aangezicht bedekke, want ik doe anders niet dan bederven.

Maar aan de andere kant mag ik me ook verblijden, omdat er een Christus is, die alles heeft volbracht voor Zijn Kerk en Sion en dat nu buiten mij, in Hem, dat leven en de volmaking is voor God de Vader.

Die heeft alleen in dat eeuwige zoenoffer een welbehagen genomen en reeds van eeuwigheid al de beminden Zijner liefde in Hem uitverkoren tot zaligheid en nu gevoel ik, dat ik niets bezit in mijzelf, maar alles buiten mij. In God daar is een

onuitputtelijke bron en een eeuwige volheid. O, dan kan de ziel zijn rijkdom zo min verklaren als de armoe in zichzelf. O, wat zal er een eeuwigheid nodig zijn, om dat driemaal-heilige Wezen groot te maken en te verheerlijken op een volmaakte wijze. O, dan gevoel ik altijd mijn gebrek en tekort, dat ik nooit genoeg de volzaligen en algenoegzame en ook de verheven, hoogwaardige God kan roemen en prijzen. Dan moet ik altijd maar over mij klagen, want de Heere maakt het zo goed. O, dat ik dan maar tot Zijn eer mocht wezen op aarde om de heerlijkheid Zijns koninkrijks te vermelden en te vertellen hoe wonderbaar de Heere in het heiligdom is, om te mogen aanschouwen Zijn sterkheid en eer.

O, het is niet af te malen, wat de verbonds God voor Zijn erfdeel is. O, ik kan nooit verklaren de zaligheid van de dienst des Heeren. Wat dan ook de vijanden mij aandoen bij tijden, de God Jacobs is mijn ziel een hoog vertrek en Hij is een toevlucht voor de Zijnen. O, ik mocht ook bij vernieuwing iets gevoelen van die boven gemelde waarheid, uit een der brieven van Paulus, hoe dat hem gegeven was te lijden voor de zaken Christi. O, dat ben ik nog niet kwijt, maar blijft mij gedurig wat van bij. De Heere gaf mij zoveel vrijmoedigheid om een van mijn medereisgenoten aan te spreken over zijn ellendige jammerstaat buiten God en het onheil, dat er aan de dienst der zonden verbonden is. Ik gevoelde zulk een medelijden met mijn medereisgenoten naar de eeuwigheid en liet wonder werd voor mij zo groot, dat de Heere in het voorbijgaan van zoo- velen in gunst van boven op mij heeft willen neerzien, dat ik een ogenblik te vol zat om te zwijgen.

Nu, waarde vrienden en vriendinnen, nu eindig ik, want de tijd is mij te kort.

Ontvang dan onder de voorzienige Godsbeschikking deze letteren van mij, uw vriend Leendert Potappel.

Gij zorgt wel, dat ze bij de D. de tijding vernemen. De hartelijke groeten aan J. L. en zeg tegen P. dat ze zelf eens schrijft en doe de groeten aan alle vrienden en zeg tegen J. dat ze haar moeder groet en schrijf gauw terug, uw tijding is besteld en u is bedankt voor dat pakje.

Nu eindig ik, de Heere vervulle al uw behoeften en zegene u uit Sion.

L. Potappel

5^e brief

Breda, Juni 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Waarde vrienden in de Heere, die de getrouwe, waarachtige en eeuwige Jehovah is. Ik heb de tijding vernomen en daaruit ook uw tedere stelling. Maar eer ik begin om te schrijven, vraag ik eerst vergiffenis over mijn onbedachtzaamheid, dat ik niet eerder geschreven heb ter gedachtenis uwer verjaardag. Meent niet, dat het is, dat ik u heden vergeten ben, want er gaat geen dag voorbij, of ik ben in de geest bij u. Maar nu genoeg daarover.

Waarde vriend, uw reis is weder een jaar ingekort naar de eeuwigheid, doch voor u is het ook, geloof ik, nader bij de heerlijkheid, die er voor GODS kinderen bereid is reeds voor de tijden der eeuwen in CHRISTUS JEZUS, de Heere en enigen Zaligmaker en Heiland.

O, waarde vriend in de Heere onze GOD, ik wens u toe, dat gij de overige dagen van uw leven maar veel verwaardigd mag worden, om in het licht van GODS aanschijn te mogen wandelen en om in Zijn voorhoven te mogen verkeren, om de liefelijkheid en zaligheid van Zijn dienst te genieten aan uw ziel, om alzo in uw grijze ouderdom veel

vruchten te mogen dragen en om vet en groen te zijn, om te verkondigen, dat de Heere goed is en dat Zijn goedertierenheid tot in der eeuwigheid bestaat over Zijn volk en duur- gekochte kerk. O, ik hoop en wens dat de heilige Israëls GOD, die een toevlucht voor de Zijnen is, u maar veel in mag leiden in de eeuwige en onpeilbare liefde, die Hij ook heeft tot u, om alzo zelve in alles maar te verliezen en om alzo Zijn lieve raad met een stille en ootmoedige geest, die kostelijk is voor GOD, uit te dienen, naar GODS omschreven woord. Dan zult gij het op aarde niet zoveel jaren meer maken, dan zullen de dagen uwer vreemdelingschappen niet zo heel veel meer zijn, in dit Mesech der ellenden. De Heere geve u die genade om welgemoed in GOD te zijn, de overigen tijd, die Hij u stelt.

Om bij tijden te mogen uitroepen, met de liefelijke dichter:

*O, blij vooruitzicht, dat mij streelt,
Ik zal volmaakt uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen.
Verzadigd met UW GODDLIJK beeld.*

O, dan zal het, lieve vriend, eerst recht een genieten wezen, daar de ziel soms zo innig naar verlangt, om met dat beeld eeuwig verzadigd te wezen. Daar kent gij wel wat van door GODS genade aan uw ziel geopenbaard, in de Zoon Zijner eeuwige liefde. O, waarde en zeer geachte vriend, wat is het voorrecht groot, waartoe die GOD ook u heeft willen uitdenken, om u te stellen tot verkrijging van zo grote zaligheid. O, daarvan wens ik, mag uw ziel maar veel intrest maken, om op aarde maar veel in beginsel de eerstelingen van die volle oogst daar boven te mogen genieten in uw ziel, om maar meer en meer af te sterven het aardse en ondermaanse leven, en om maar alleen tot eer en heerlijkheid van die waardige naam GODS, de allerhoogste Koning, te wezen op aarde.

Nu waarde vriend, de Heere zegene en overschaduwe u uit Sion en bezoeke u met Zijn tegenwoordigheid en die Vaderlijke gunstgevoelens en Hij openbare zich veel in het heerlijk graveersel Zijner onveranderlijke verbondstrouw en liefde, om uzelf met alles in de Heere, de GOD van zaligheid, te verliezen.

Nu ook gij vriendin, je hebt zo samen al verscheidene jaren doorgemaakt. Mocht het nu nog eens wezen, dat die GOD nu ook nog eens een andere band tussen u en uw man mocht leggen, als die is in het aardse huwelijk. Die zal eenmaal verbroken worden bij de dood. O, mocht die GOD u nog eens verwaardigen om de voetstappen van uw man te drukken, opdat uw voeten nog eens op de weg des levens gebracht mochten worden tot eeuwige gelukzaligheid van uw kostelijke ziel. O, dat uw ziel nog eens van de dood verlost mocht worden en dat je nog recht aan u zelve ontdekt mag worden.

Ook gij J. O, wat zou ik voor u graag wensen, dat de Heere uw ouders samen nog wat spaarde in het leven. Maar boven al, dat je nog eens tot dat voorrecht mag gebracht worden om een erfgenaam van GOD te wezen. O, dat je nog eens recht mocht gevoelen uw ellendige toestand. Hoe dat je van nature ligt, opdat je in waarheid de Heere om Zijn grootheid en waardigheid nog eens mocht leren vrezen. Opdat je een schuilplaats mocht vinden bij de Allerhoogste en vernachten in de schaduw des Almachtigen.

Nu, de Heere zie op u te samen in gunst van boven en zegene u met overvloed. En nu eindig ik nogmaals met de vraag om vergiffenis over mijn vergetendheid en onachtzaamheid.

Nu J. schreef om te komen, daar zou ik zeer verblijd mee wezen. Als gij kunt, doe dat,

er schrijf nog eens vooruit. Doet de groeten bij de D. en al mijn vrienden en vriendinnen. O, de Heere is mij van deze week nog zo bijzonder goed en nabij geweest. Hij heeft Zijn dierbaar woord, zo bijzonder voor mij ontsloten en was mij bijzonder verrassend goed, om Zich te openbaren en om Zijn licht te geven in mijn ziel, die in zichzelf van natuur duister is.

Ik had met een leraar te doen, die wou de bevinding weg spreken, die de ziel van GODS volk ontmoet. Nu ik eindig, wees allen van mij gegroet.

L. Potappel

6^e brief

Breda, juli 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik ben op dit ogenblik nog goed en gezond door 's Heeren goedheid. Want dit is het alleen, dat wij nog zijn die wij zijn. In dezen zou ik weer eens een woordje aan u schrijven, als het de Heere mocht behagen om voor mij arme, onwaardige nietige sterveling, de dierbare kanalen en bronnen, die in HEM, de Heere zijn bevonden, nog te ontsluiten door zijn Heilige Geest, aan mijn ziel. Dat is mijn bede en behoefte tot de GOD des levens, die alleen mijn ziel vervullen kan, waarvan ik gisteren op stalwacht zijnde weer iets mocht ondervinden.

O, mijn ziel werd zo geleid bij vernieuwing in die heilige gebouwen van GODS gunst, dewelke ik in CHRISTUS aan mijn ziel verklaard gevoelde. O, ik mocht zo zalig in die beestenstal, met mijn Verbonds GOD in een zoete onderhandeling verkeren en het verbond werd zo krachtadig aan mijn ziel vernieuwd, tussen de Heere en mijn ziel, dat ik de zaligheid van die nieuwe ontmoeting des Heeren niet beschrijven kan. Alleenlijk maar uit stamelen, anders blijft het voor de eeuwigheid bewaard.

Nochtans, die het kent, zal mij veel beter begrijpen als ik kan zeggen. O, ik moest maar in GOD Drieënig weg zinken, in die oceaan van onveranderlijke liefde, dat Hij nog naar zo een zondig voorwerp om kwam zien en die mij zo verrassend met Zijn gunst wou bezoeken. O, wat gevoelde ik toch klaar de verbintenis van de Heere aan mijn ziel, maar ook van mijn ziel aan de Heere. O, en zo mocht ik die nacht door brengen, zodat het morgenlicht mij onverwachts voorkwam, omdat ik dacht, dat het nog avond was.

En ik mocht die dag nog al veel van GODS goedertierenheid ondervinden, doch niet in die mate van 's nachts. Maar ik mocht gedurig toch zulke aangename overleggingen in mijn hart gevoelen, om Zijn grote wonderdaden, die Hij aan mij door Zijn Geest geopenbaard had, te overpeinzen, zodat ik uit moest roepen met de Godvruchtige psalmdichter, *dat de overdenking van HEM, dat lieve Wezen, zoet was voor mijn ziel.* O, die behoefte, die ik ook in mijn ziel gevoelde, om de Heere eens recht in al Zijn dierbare GODS werken te mogen verheerlijken, en groot te maken, omdat ik zo die waardigheid in de Heere zag en mijn eigen onwaardigheid zo gevoelde.

En och, hoewel de hebbelijkheid van het leven hier op aarde daar nooit in verzadigd raakt, zo kreeg ik ook te zien, dat ik hier op aarde alles maar in een beginsel genoot en hoe dat het volmaakte in de staat der heerlijkheid, na dit ondermaanse leven, eerst recht zal genoten worden, om de Heere der Heeren en de Koning der Koningen volmaakt te kunnen dienen om eeuwig met Zijn Beeld verzadigd te worden.

Maar toen werd ik inwendig zo bepaald, dat het des Heeren tijd en wil nu nog niet was, om over gehaald te worden uit de strijdende naar de triomferende kerk daarboven. En de Heere bepaalde mij zo, dat mijn werk hier op aarde nog niet was afgedaan, en toen op mij zelve ziende, riep ik uit: "Heere, waarvoor zou zo'n

onbekwaam voorwerp dan dienstbaar kunnen wezen, één die van zijn kant niets doen kan als bederven, waar zou Hij die dan voor kunnen gebruiken, een die niet ter ere van Uw Naam werkzaam kan wezen, die gans onbekwaam is tot enig goed."

En toen, alsof de Heere antwoordde en zeide: 'Kind, hetgeen gij nu niet hebt, zal Ik u geven, als gij het nodig hebt. Ik zelf, de grote Herder uwer ziel, zal u tot Mijn eeuwige heerlijkheid bereiden, en wees gij nu maar stil en volg gij nu maar Mij, de weg die Ik wil dat gij gaan zult.'

En o, wat kreeg ik de Heere toen weerom, in het diep gevoel mijner afhankelijkheid, kinderlijk te smeken om die genade, om in alles maar alleen op HEM als mijn enige Rotssteen te bouwen en om gedurig met een stille en bedaarde geest, die kostelijk is voor GOD, HEM in alle Zijn wegen te volgen, die Hij wil, dat ik zal doorwandelen hier in dit jammerdal der wereld en tot dat het heimwee, dat ik bij ogenblikken in mijn ziel gevoel op dit vreemdelingspad, veranderen zal in een eeuwig thuiskomen, wanneer het aardse huis van GOD verbroken zal worden, *en wij een huis van GOD zullen ontvangen, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.*

Om dan eeuwig voor GODS aangezicht te staan zonder vlek en zonder rimpel. Van de zonde rein gemaakt en gewassen zijnde in het dierbaar Verbondsbloed van de gezegenden Middelaar des Nieuwe Testaments, JEZUS CHRISTUS.

Nu waarde vrienden en vriendinnen, ik eindig nu weer. De Heere achtervolge het gebrekkige en stamelende, dat ik nog geschreven heb, met Zijn lieve Geest en zegene het tot Zijn eer, is de wens mijner ziel.

Doet de groeten bij D. en je zult ook haar deze tijding vernemen laten en vraag of P. niet wil schrijven; zij kan mogelijk veel beter schrijven dan ik, want het werk zal ook bij haar niet stil liggen.

Doet ook de groeten bij J. L. en aan al mijn vrienden en schrijf gauw terug. Of ook de oude man goed beter is, en als hij wat op zijn hart heeft dan moet hij het maar zeggen, dan zal J. wel schrijven.

Doe ook de groeten aan S. en zeg, dat de brief ontvangen is, hetwelk mij genoeg deed en dat ik wel zo gauw als ik kan zal schrijven. Tot nog toe ontbrak me de tijd.

Nu ontvang de groeten van mij

Leendert Potappel

7^e brief

Breda, Juli 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik ben door Goddelijke onderhoudende goedertierenheid nog goed gezond en nu maak ik mij gereed om weer eens te schrijven. O, mocht de Heere, mij inwendig verlichten met Zijn Heilige GEEST om nog tot eer van Hem, die alleen de Hoogwaardige is, iets te vermelden.

O, daarvoor heb ik gedurig weer nieuwe invloeden nodig, want ik ben in mijzelf een onbekwaam voorwerp en daar is niets in mij dat goed is. Een albederver, dat is mijn rechte naam en nu is het alleen de eeuwige vrijmachtige en onveranderlijke liefde GODS, dat Hij mij onwaardige wil bedienen met Zijn genade en o, dat mag ik, en ook durf ik zulks niet te ontkennen; o, daar mag ik bij tijden veel te klaar de zalige blijken en bewijzen aan mijn ziel van ondervinden. Hoe groot ook mijn ontrouw is, Zijn trouw is eeuwig dezelfde en Zijn genade blijft evenwel vast aan Zijn zijde.

O, hier gevoel ik droefheid en blijdschap, droefheid over mijzelf vanwege mijn zonde, die in mij woont, en blijdschap vanwege de heerlijke weldaden, die mijn ziel buiten zich zelf deelachtig is, in een drie-enige Verbonds Jehovah, bij Wien een over-

lopende beek is van alle leven.

O, wat is het ook een voorrecht, dat alles buiten mij ligt, in de gezegende Heere en Zaligmaker JEZUS, die alleen alles volbracht door Zichzelf te vernederen, en Zijn dierbaar hartebloed voor zo een snood, doem- en hellewicht te willen storten. O, hier moet voorwaar mijn ziel in GOD wegzinken vanwege dat eeuwig wonderwerk der verlossing, hoe dat Zijn machtige arm, zulk een groot heil beschikt heeft, uit enkel vrije zondaarsliefde.

O, eeuwig wonder van genade, dit kan mijn ziel niet omvatten. 'O, zaligheid, omvangen te wezen van de eeuwige liefdearmen des Vaders. O, heerlijke en volzalige algenoegzame Bron en fontein, die onuitputtelijk is, in U, dierbare Middelaar des verbonds geopenbaard. In U woont alle de volheid, en Gij zijt alles in allen voor Uw erfdeel, dat Gij met de duren prijs Uws bloeds gekocht hebt tot Uw eeuwige eigendom. O, Gij zijt die Profet, Priester en Koning van dat volk. Eeuwig zult Gij hen als Koning beheersen met Uw genade, en bescherming tegen alle macht des vijands. Eeuwig leeft Gij als die biddende Hoge priester, aan de rechterhand Uws Vaders en hebt ook eenmaal U vrijwillig opgeofferd tot verzoening van haar schuld.

Als Profet zijt Gij die Leraar der gerechtigheid om dat volk de raad GODS bekend te maken. O, onbegrijpelijke, ondoorgrondelijke weldaden van GODS liefde.'

O, ik mocht er op deze dag nog zo iets van gevoelen in mijn ziel. O, de zalige smaken van Zijn gunst verkwikken mij in dit leven. Zijn glansrijke en tastbare tegenwoordigheid, doet mijn ziel van vreugde in GOD opspringen.

O, bij ogenblikken is die GOD Jacobs mij nog genadiglijk nabij, in mijn weg, dien ik te bewandelen heb en gevoelt mijn ziel bij tijden, zo zalig verruimd in GOD, onder alles wat mij wedervaart, is Hij mijn enige toeverlaat, waarop ik mij gerust mag verlaten. *O, Hij is het, die mij dekt met Zijn vlerken.*

Die waarheid kwam de Allerhoogste mij nog zo toe te passen. O, wat ik toen ook bij vernieuwing weer gevoelde in mijn ziel, van die overdekkende liefde en die trouwe Vaderlijke zorg over mij, dat kan ik niet verklaren. En hoe vertrouwend ik mij onder GODS vleugelen, die ik over mij uitgebreid zag, aan de Heere opnieuw overgaf, omdat Hij mijn ziel ganselijk innam met Zijn liefde en zalige gemeenschap.

O, ik kan de grootheid van GODS goedertierenheid niet vermelden. Zijn wonderdaden zijn niet af te malen. Want die zijn machtig veel, het getal daarvan is niet te bepalen. Daar zal GODS volk de eeuwigheid voor nodig hebben. Want hier op aarde gevoel ik nog gedurig mij omgeven met allerlei zwakheden, dat ik niet genoeg, naar de lust mijner ziel, de Heere verheerlijken en prijzen kan, vanwege de grote weldadigheden Zijner genade aan een doodwaardige vloekschuldige bewezen, en o, dan gevoel ik hier ook een gedurige strijd tussen mijn zondig en bedorven vlees en het nieuwe leven.

Mijn vijandig vlees zoekt mijn ziel gedurig ook daarin te belemmeren. Want dat wil tot de eer des Heeren niet leven, en zo gevoel ik, dat het vlees begeert tegen de geest, en de geest tegen het vlees. Maar ook doet mijn Wel (bron) eens zo uitdrijven tot GODS genade troon om kracht en genade van HEM af te smeken, om dat vlees maar meer en meer te mogen kruisigen met al zijn begeerlijkheden, om voor Hem te mogen leven. Dat zijn de uitgangen van mijn ziel, naar het wedergeboren deel.

O, wat zal het eenmaal wezen om met GODS beeld verzadigd te wezen en om zonder zonde Hem eeuwig te dienen in eeuwige volmaaktheid. O, dan zeg ik David na, dat dat mijn ziel meest verzadigt, nademaal het hier op aarde altijd strijd blijft voor GODS volk.

Nu ik eindig weer met schrijven. De Heere zij jullie allen goed en zegene u uit Sion en voorzie elk in het nodige voor zijn ziel, dat is mijn wens en bede.

Doet de groeten aan mijn vrienden en doet de tijding bij de D. horen en zeg dat P. eens

schrijft.

Doet ook de groeten aan J. L., dan zal zij het wel aan haar moeder doen.

Ook J. enz., ik zal ze maar niet allen opnoemen, wees samen dan verder van mij gegroet uw vriend,

Leendert Potappel

8^e brief

Breda, September 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Heden wil ik het ondernemen om eens te schrijven, daar ik het al uitgesteld heb. Dan wil ik u melden, dat ik door 's Heeren oneindige goedheid en verzorgende liefde, nog gezond ben naar 't lichaam. Een grote, doch ook zo een diep verbeurde weldaad door de zonde. O, als de ziel door Goddelijk licht wordt bestraald, dan is het eerste wat hij ziet, 't welk hem dan brengt in ootmoed voor de Heere, zijn onwaardigheid tegen over de gunstbewijzen des Allerhoogsten, en o, zalig voorrecht, als de ziel daar veel mag legeren met zijn geestelijke toestand, want dat maakt hem vernederd en klein in zichzelf.

Dat zal wel een verbroken hart geven en een verslagen geest, die GOD niet zal verachten, maar dat is het offer dat HEM welaangenaam is bevonden. O, dan gevoel ik op dit ogenblik een dringende behoefte in mijn ziel in 't naderen, van 's Heeren genade en weldadigheid, aan een hel- en doemwaardig schepsel bewezen, aan die gezegende, bereidende en in staatstellende genade des Geestes, om GOD de Heere te verheerlijken en met dankzegging voor Zijn aangezicht voort te gaan, *vanwege 't heilgenot van Zijnentwege uit het verbond der verlossing in de Heere JEZUS CHRISTUS verklaard en door de Heilige GEEST van Vader en ZOON uitgaande, toegepast aan mijn hart, door een Goddelijke kracht.*

O, wonder van genade, om zo'n dood- en vloekwaardige te trekken uit de afgronden der ellende. O, mijn ziel loof de Heere en vergeet geen Zijner weldaden. O, wat moet ik dan ook hier beschaamd zijn voor dat Heilige Wezen vanwege mijn eigen afmaking, dat ik het allen ogenblik zo bederf en dagelijks door mijn afwijkend hart zo genegen ben, om te verkeren de rechte wegen des Heeren. O, die oude mens der zonde, die gevoel ik soms zo tegen de Heere en Zijn wegen aankanten. Die vijandschap tegen dat lieve Wezen, die daar is, is niet te verklaren.

O, ik had dat nooit kunnen denken, toen GOD mij in de ruimte bracht, dat ik nog zo een zondig vlees had, maar nu wordt van dag tot dag mijn ziel ontdekt, aan die vuile bronnen van mijn oude natuur. En o, hier is een grote strijd, omdat alles te leren kruisigen, want 't herschappen deel, dat gevoel ik zo, dat is de lust alleen om ter ere GODS te leven, en dat zoekt ook alleen het geen dat GODDELIJK is. Maar 't vlees dat onderwerpt zich der wet Gods niet. O, wat zijn wij toch diep gezonken in de val, daar is niets overgebleven dan zonde, en o, wat een weldaad is er ook nu in de tweeden Adam JEZUS CHRISTUS, die Zijn hartebloed nu voor zulke snode zondaars had willen geven.

O, de dierbaarheid van dat bloed is niet te verklaren en dat gevoel ik, hoe meer ik aan mij zelve bekend gemaakt wordt, en mijn onrein harte vol van gruwelen gevoel, hoe groter waarde het bloed van de gezegende Middelaar krijgt voor mijn ziel en hoe meer ik de reiniging van het zelve begeer en hoe groter bij ogenblikken dat wonder, dat die onveranderlijke, algenoegzame Verbonds GOD reeds van de nooit begonnen eeuwigheid, zulke bemoeienissen met mij maakte, om mij in dat eeuwige raadsplan van verlossing op te nemen, daar er niets in mij was dan hetgeen Hem mishaaide.

Maar, o, eeuwige liefde des Vaders. O, ziet nu eens wat een gepast en groot geschenk

Hij tot bate voor dat volk, dat in de baarmoeder van de liefde der verkiezingen lag, schenkt in Zijn Eigen Zoon. O, hier gevoel ik mij, hoe mismaakt ik ook ben in mij zelve, toch volmaakt in HEM, dat Hoofd van alle overheid en macht.

O, ik kreeg van de week de waarheid zo met kracht, met toepassing aan mijn hart, te verstaan, waar ik mij in mijzelve van gerechtigheid ontbloot voor de Heere bevond, hoe Hij Zijn vleugelen uitbreidde en mijn naaktheid dekte. O, wat gevoelde ik de nette gepastheid van CHRISTUS dekkende gerechtigheid, voor mijn schuld en o, nu zag ik zo klaar, hoe die mij en al Zijn volk, eenmaal in HEM zonder vlek en rimpel voor het aangezicht des Vaders zou stellen.

O, toen kwam er een begeerte en verlangen om met de woonstede, die uit de hemel is, overkleed te worden en om van een zondig lichaam uit te wonen, om bij de Heere in te wonen.

O, hoe zag ik ook in die CHRISTUS de enige levensfontein geopend. O, toen zag ik ook duidelijk dat ik in de oude Adam er gans buiten lag, maar dat de Heere alleen Zijn eigen werk aannam en dat alleen HEM behaagde, wat uit HEM was. En o, nu moest ik zo uitroepen: *uit mij geen vrucht in der eeuwigheid.*

Maar door den gelove zag ik al mijn vrucht in de lieven Zone GODS, die alles volbracht en verworven heeft met Zijn zoenoffer en lijden en die het voor al Zijn volk zal voleinden. Want Hij leeft om voor hen te bidden aan de rechterhand des Vaders in de hemel. Dus geen nood volk van GOD. O, de Heere geve ogen, om uw geluk alleen in Hem te zien, opdat uw ziel in de Heere zich verblijde onder de strijd in dit leven. In hope op de aanstaande, van voor de grondlegging der wereld uitgedachte, en voor ons ongedachte zaligheid.

Nu ik eindig, de Heere behoede ons en mochten wij volk, dat de Heere vreest veel verwaardigd worden om in zijn voorhoven te vereeren.

Nu waarde vrienden en vriendinnen, de Heere geve het nodige ook u, die nog onbereid zijt om de doodsjordaan eenmaal over te gaan. O, bedenk veel uw toestand.

Nu de groeten aan alle vrienden en doet de tijding bij de D. vernemen.

De groeten aan J. L. en haar moeder en alle anderen. Ik zal niet meer noemen.

Schrijf gauw terug

Leendert Potappel

9^e brief

Breda, October 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik mocht onder d'albesturende hand des HEEREN uw brief ontvangen. 'k Ben op dit ogenblik ook nog goed gezond, door de goede hand GODS over mij. Want die is het alleen, die voor ons zorgt en ons behoedt, en o waarde vrienden, als de HEERE mij nu bij Zijn eigen licht, mij eens doet zien, hoe groot zijn trouw en weldadigheid is in eiken weg, o, dan kan 'k niet anders doen dan mij wegschamen vanwege mijn eigen doen, want mijn zondig, afdwalend en versteend hart, dat is afkerig van de Heere en zijn wegen. En o, dan dat wonder, wanneer die eeuwige GOD, die boven alles verheven is, zo'n schepsel nog op komt te zoeken, om zo één, in en door ontfermende soevereine vrije verbondsliefde te vergaderen en gedurig wil onderhouden, om mij met hemelse vertroosting uit dat eeuwig trouwverbond, bij ogenblikken tegen te komen. O, dan weidt mijn ziel met een verwonderend oog.

Ik mocht nog een aangenaam en zalig ogenblikje tussen de HEERE en mijn ziel genieten. Alles moet voor die kracht der Goddelijke afdaling in mijn ziel wijken. Ik was een ogenblikje door die kracht der liefde Gods, boven 't stof verheven. O, ik

mocht zo ondervinden, dat bevestigd werd aan mijn ziel, dat de verborgenheid des HEEREN voor diegenen is, die HEM vrezen en Zijn verbond, om hun dat bekend te maken, en o, 't is onverklaarbaar, wat mijn ziel dan mag genieten. Maar dat wonder, dat die GOD met zo'n schepseltje zulke grote bemoeienissen maakt.

Hoe HIJ, als die getrouwe GOD, niet moe wordt, om aan zó een wel te doen. Maar 't is alleen het vrije Zijner gunst, niet mijn waardigheid, maar zijn Goddelijke wil.

En nu was het een dag of wat van de week, dat 't inwendig duister was en van beide kanten strijd. Inwendig zeiden de vijanden, de HEERE heeft u vergeten en van buiten was het ook strijd, en o, daar lag evenwel mijn hope vanwege het verklaarde werk van die eeuwige trouwe GOD, dat hij ook in de duistere toestanden, dezelfde was, als in 't licht

O, dat deed mij hopen, maar het was toch benauwd en 't gemis van de tastelijke nabijheid van een Verbondsgod, baarde een roepen en onder al de inwerpingen van de vorst der duisternis was mijn ziel uitziende wat antwoord de HEERE mij geven zou. Daar 'k behoefte gevoelde om bij vernieuwing een woordje van de Vaderlijke lippen te vernemen en o, ik mocht zo ondervinden, dat HIJ tot Zijn volk en gunstgenoten van vrede sprak.

En die waarheid kwam met grote kracht in mijn ziel, tot beschaming van de duivel en tot troost in mijn ziel: "Zou een moeder haar zuigeling vergeten, dat ze haar niet ontferme over de zoon harer buik. Doch zo het is, zo zal ik toch uwer niet vergeten" En o, die stem Gods kende mijn ziel. O, dat woord werd door de Heilige Geest met nieuwe kracht aan mijn ziel verzegeld, en 'k mocht het in 't terugzien in gans mijn weg, zo bevestigd in en aan mijn ziel bevinden. O, wat gevoelde ik die eeuwigdurendheid van die onpeilbare liefde GODS in Christus over mij en al Zijn volk.

O, wat werd ik, uit die bron bediend tot nieuwe sterkte en ondersteuning op de weg, want o, alwaar ik anders niets overhield dan GOD, is 't mij genoeg, want dat is alles. O, die vrede met GOD in hem, die vrede is, namelijk de HEERE JEZUS CHRISTUS, dit gaat alles te boven, want daarin kunnen wij alleen de liefde GODS gevoelen. O, wat werd ik toen gerust in Hem gesteld en de beroeringen van de ziel hielden na die Godsspraak op.

Want o, GODS WOORD is ook een Machtwoord, en o, ik ben de kracht daarvan nog niet kwijt. O, zo mag ik getuigen door zijn genade, dat die GOD, hoe groot ook de kracht der geestelijke en lichamelijke vijanden is tegen een kind van GOD, door de kracht Christus, waardoor zij alles vermogen, zij ook vijanden weerstand kunnen bieden, hoewel in mij tegen die menigte geen kracht is; en o, daarom voel ik me zo steil afhankelijk van dat lieve Wezen, om gedurig uit hem de heilfontein, bediend te worden.

Want o, gedurig heb ik daartoe de nieuwe invloed zijner genade nodig. Want in mijzelve ben en blijf ik een leeg vat, dat niets toebrengen kan, dan schuld. O, dat zondig hart, dat behaagt de HEERE niet en dat is mijn grootste smart en daarmee heb ik de grootste strijd. Ik mocht op deze dag, mijn toestand daarin, zo in 't woord vinden, dat Paulus zei: "Ik diene met de gemoede de wet GODS, maar met het vlees de wet der zonde", en o, als ik geen gedurig gezicht op de HEERE JEZUS CHRISTUS, als mijn volbrengende BORG overhield, ik zou niet durven hopen.

Maar juist, omdat het nu buiten mij ligt, gevoel ik onder dat alles er troost in voor mijn ziel, wetende dat evenwel het vaste fundament staat. Maar hier blijft het een strijd, tot eenmaal die lieve bode des konings komen zal, om te voeren in de eeuwige rust.

Nu moet ik eindigen. Zorg dat bij de D. de tijding komt.

Verder alle vrienden (innen) gegroet, J. L. haar moeder, en alle andere.

Schrijf gauw terug. Ook de groeten thuis en verder van mij gegroet
 Leendert Potappel
10^e brief

Breda, December 1902

Waarde vrienden en vriendinnen,

Onder een biddend opzien tot de Heilige Israëls, wil ik het ondernemen om weer eens te schrijven, behoefte gevoelende aan de zalvende kracht van de indachtigmakende geest des Heeren. O, dat die Geest alle mijn dagen mij leidt in Uwen weg, eerbaar. Opdat ik alleen U, o HEERE der Heirscharen meer mocht leren volgen met verloocheining van mijzelfen. Want, o, ik moet klagen, als ik mijzelfen zie, wie ik ben. O, Hij kent mijn hart, dat boos is, meer dan enig ding.

O, wat is de waarde van het dierbaar offerbloed van 't geslachte Godslam toch eeuwig en oneindig groot. O, ik kan de waardij daarvan niet verklaren. O, wat een grote liefde Gods, om zulke snode en boze schepsels te willen reinigen. O, liefde der wellusten. O, zulke te verkiezen tot zaligheid. O, wat een ongedachte genade, voor een ziel die het te beurt valt.

O, ik mocht van dat overgrote wonder des ontfermenden Gods des Vaders in Christus, op deze dag wat gevoelen, dat hem bewoog om Zijn uitverkoornen te zaligen. Het was alleen Zijn eeuwig ontfermend mededogen; dat is de grond, waarop het fundament gebouwd en waarop alleen het ganse huis Gods samengevoegd wordt (ik bedoel de uitverkoren kerk) die daar van voor dé grondlegging der wereld, al in 't hart des Vaders waren en voor wie Hij daarom in de stilte der eeuwigheid een vredesverdrag maakte en de Zoon zijner liefde, waarin Zijn welbehagen was en bij Wien 't Woord der verzoening is, want dat heeft Zijn Vader in Zijn Woord gelegd. O, wat zijn dat heerlijke weldaden als de ziel daar iets van wordt medegedeeld en als hij een weinigje in die verborgenheid en verbondsgeheimen ingeleid mag worden.

O, hier gevoel ik zo'n vastigheid in voor mijn ziel, omdat het alles in God Drieëinig en volzalig ligt opgesloten en gans buiten mij. En o, nu is het trouw al wat Hij ooit beval. Onveranderlijk is zijn liefde, ondanks al mijn afmakingen, waaronder ik steeds moet zuchten blijven. Hij dezelfde en o, als het dan eens mag gebeuren, als de Heere eens over al die heuvelen en bergen van schuld overkomt, om Zijn aangezicht over mijn ziel te doen lichten, dan mag ik ook de gezegende vrucht smaken van het Middelaarsbloed van Christus, die van een zoveel beter verbond als dat van voor de val, Borg is geworden en o, die zalige vrucht is de zalige vrede met mijn Koning,

O, Zijn komst kan alleen mijn heil volmaken. En dan bij ogenblikken mag het wel eens gebeuren, dat die liefdevolle Verbonds God mijn ziel nog wel eens omhelst en mij Zijn liefde, die beter is dan de wijn, doet proeven.

O, ik had Zondag in het lezen veel uit de Godzalige Erskine over deze woorden: "Doch Hij verlost om Zijns Naams wil".

O, wat kreeg ik die Naam Gods, als de rede van verlossing te zien. Niet mijn voorgezien geloof of goede werken, maar de redenen die Hij van eeuwigheid uit Zichzelf nam. O, ik moest de Heere zo in Zijn Woord aan mijn ziel ontmoeten en ik kreeg ook zoveel te zien en te gevoelen van de grote en onverklaarbare bemoeienissen Gods, dat ik mij verloor in God.

O, de vrucht was mijn verhemelte zoet en het was een nieuwe vertroosting in de weg. Want o, alleen zijn vriendelijk aangezicht geeft vrolijkheid en licht. O, als ik daar mag verkeren, dan kan ik mijn weg met blijdschap bewandelen, want dan gevoel ik klaarlijk, dat de Heere aan mijn zijde is en dat een mens mij niets doet

O, daar te verkeren is 't leven mijner ziel; maar o, verbergt de Heere zich, hoewel dan

het geloof en vertrouwen op Zijn onwrikbaar verbond als de grond in mijn harte ligt. Nochtans is, als de Heere zijn lichtstralen intrekt van Zijn Geest, er een gemis in mijn harte onder al de wetenschappen. O, met Asaf is het mij alleen goed nabij God te wezen en in Zijn tegenwoordigheid is mijn ziel verblijd. En hoewel het wel niet gegeven is aan deze zijde des grafs om altijd te tasten en te voelen, mijn ziel staat er toch naar, als ik het moet missen.

O, wat is die gemeenschap met God toch een heerlijke gemeenschap. O, wat zal het wezen, om eenmaal die eeuwig te mogen genieten daar boven voor de troon Gods en des Lams.

O, bij ogenblikken kan het ons wei eens gebeuren, dat ik uitroep: "O Heere wanneer komt die dag, dat ik voor eeuwig van een zondig lichaam ontheven, U eeuwig in volmaaktheid zal dienen en genieten."

O, wat een troost voor Gods volk, dat ze niet altijd hoeven te blijven, maar dat eerlang de dood tussenbeide komt en o, dat kort nu iedere dag in.

O, dan is er wel eens roepen: *hoe lang?*, uit kracht van 't heimwee en verlangen naar dat lieve Vaderhuis daarboven; doch eerst Gods raad uitdienen. O, zalig dan die in dit leven Jacobs God ter hulpe heeft, want die verwachten die stad die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is.

Nu dat de Heere dan door zijn genade mij het pad door dit benedenperk, met lijdzaamheid doe lopen, is de behoefte van mijn ziel.

Nu eindig ik. De Heere zegene u uit Sion.

Doet de tijding bij D. en P. moet eens schijven.

De groeten aan J. L. en haar moeder, J. en al de anderen.

Schrijf gauw terug. Verder de groeten van mij

Leendert Potappel

11^e brief

Breda, Januari 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Daar ik weer de pen in de hand neem, om als een onbekwame in mijzelf ulieden een woordje te schrijven, mocht de Heere zelf afvloeien met de genadegaven van Zijnen onmisbare en dierbare Heilige Geest, dat Hij mij bewerkte tot vruchtbaarheid en bevordering Zijner Goddelijke heerlijkheid, is mijn zielsbede.

O, die lering heb ik gedurig nodig, van de Allerhoogsten, anders ben ik tot allerlei dwalingen gereed uit en van mijzelf. Al hetgeen de Heere kan behagen, moet Hij zelf in ons werken.

O, hieraan gevoel ik in de geduurzaamheid, afhankelijk te blijven van de invloed Zijner genade in mijn ziel. Want zonder de levendmakende werking des Geestes lig ik als een blok en een steen. O, wat zijn we toch diep in Adam gezonken door de zondeval. Als de Heere door ontdekkende genade de ziel verlicht, dan leert hij het beamen dat hij in zichzelf arm, jammerlijk, naakt en blind en van alle gerechtigheid voor het heilig aangezicht Gods ontbloot is.

O, wat een voorrecht, dat de Heere zulken wil bezoeken in zo'n jammerstaat om heil te boodschappen in de grote gemeente Zijner van eeuwigheid uitverkoren kerk tot zaligheid. O, wondervolle liefde Gods. Als het maar een weinigje ontsloten wordt voor mijn ziel, blijft er niets over dan met aanbidding en verwondering wegzinken over de grote verlossing teweeggebracht in Christus. O, welk een gepaste Gift wilde die Vader aller barmhartigheid niet geven. Zijn eigen Zoon om door en in Hem met zulke toorn- en vloekwaardige Adamskinderen verzoend te worden.

O, die welgebaande weg door Christus' zoenwerk tot de Vader is alleen de weg des levens.

Hiervan mag elk van Gods volk op 's Heeren tijd de zalige vrucht in hunne ziel smaken, als de Geest ze buiten en van henzelfen brengt, om alleen in Christus, die de vrede is, te rusten, door Zijn zoenverdienste en Borggerechtigheid te omhelzen tot kleding Zijner naaktheid en tot vervulling onzer ledigheid. Want in Hem is de volheid der Godheid. Dat behaagde de Vader, die in Hem te laten wonen, opdat Hij voor al Zijn volk alles in allen zou zijn.

Omdat het Hem, de Vader, die de bewegende God in zichzelf was van eeuwigheid, behaagde in Hem de Zoon van Zijn welbehagen als uit de schatkamer Zijner genade ook al de lege schatkamers van de voorwerpen Zijner liefde te vervullen. Om alsoo zichzelf weg te schenken aan een van nature God missend volk, gans schuldig en onder het oordeel van de vloek liggende, vanwege de moedwillige afval van God in het paradijs. O, hiervoor zal de eeuwigheid nodig wezen om God Drieëinig groot te maken. O, bij ogenblikken, als ik er maar door een reetje de deur eventjes in mag zien en die van dagen tot dagen een afwijker is in zichzelf, tot smart van de natuur des nieuwen levens. O, dat wonder, dat wonder, een die elk ogenblik waardig is om verdelgd te worden.

Maar het is de Heere, die onveranderlijke Verbonds God, die getuigt: *Ik, de Heere worde niet veranderd, daarom zijt gij o, kinderen Jacobs niet verteerd; en ook, het zij u bekend, o huis Israëls, Ik doe het niet om uwentwil, maar om Mijn groten Naams wil.* Dit is bij mij een vaste overtuiging, dat ik zo diep nooit aan de goddeloosheid en plaag van mijn hart ontdekt kan worden. De alwetende en de van eeuwigheid voorwetende GOD weet nog beter, wat ik ben.

Ik kan het verstaan. Hij is met Zijn maaxsel niet bedrogen. Hij weet van eeuwigheid, hoe klein van moed, hoe zwak ik ben van krachten, en dat ik stof van jongsaf ben geweest.

Maar nu heb ik gedurig als een onreine en onheilige in mijzelfen behoefte aan de reinigmaking door CHRISTUS' bloed en heiligmaking door de HEILIGE GEEST, om van alle inwendige smetten gezuiverd te worden. O, mocht ik maar meer en meer vernieuwd worden naar GODS beeld. O, 't is soms de behoefte mijner ziel zo om dagelijks meer gewassen te worden van al het zondigen, dat mij gedurig om en aan kleeft in mijn doen en laten. Want o, in mijzelfen ziende, wie ik gedurig ben voor des Heeren aangezicht, moet schaamte mijn aangezicht bedekken, dat ik dikwijls zo ver af ben, van hetgeen ik moest wezen, maar dan dat wonder van de telkenmale opzoekende genade GODS.

O, omdat het trouw was, al wat Hij ooit beval, en omdat Zijn grondslag onwrikbare vastigheden zijn, hoopt mijn ziel, omdat mijn staat niet afhangt van mij, maar omdat het alleen ligt in een Drieëinig GOD, die van eeuwigheid tot in eeuwigheid dezelfde is. Nu moet ik eindigen. De Heere doe genadiglijk verzoening over al het zondige in dit schrijven.

Doet de tijding bij de D., J. L. en haar moeder, J. en alle vrienden.

P. of J. kan wel eens schrijven, veel beter dan ik. Schrijf gauw terug.

De groeten ook thuis. Wees alle van mij gegroet

Leendert Potappel

12^e brief

Breda, Februari 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Wederom onderneem ik het om weer een paar woorden neer te zetten, dat de Heilige

Geest mij voorlichte nog ter ontdekking aan al hetgeen niet recht is in de Heilige en vlekkeloze Godsogen en tot opleiding in de kennis van Zijn wegen, opdat in alles alleen Zijn Goddelijke eer en heerlijkheid het hoogste doelwit mag bevonden wezen. Dat zijn de uitgangen en begeerten van mijn nieuw leven, die strekken zich uit tot hetgeen dat God behagen kan, want Gods eer is mijne zaligheid. O, het baart een gedurige droefheid, dat de kracht der verdorven natuur zich daartegen verheft, die zich openbaart in vijandschap tegen de dienst van Jehovah .

O, een gedurig bidden en een gedurig waken gevoelt zo'n ziel nodig te zijn, om zich tegen al die vijanden te verzetten, inwachtende en afhange van de kracht Gods, door welke Gods volk ook zekerlijk eeuwig zal overwinnen, doch het zal niet zijn als bij de dood, dan zullen volkomen de vrijgekochten des Heeren kunnen juichen. Dan zal voor dat zuchtend volk het eeuwige jubeljaar aanbreken, van eeuwige vrijheid en nooit eindigende zaligheid.

Dan zullen uitverkorenen en verlost en geleid worden tot hun Koning in de gestikte klederen van CHRISTUS gerechtigheid. Hier mogen zij wel eens de Koning in zijn schoonheid zien, doch dan altijd nog in een vergelegen land, zij zijn nog op aarde, en hun GOD en Koning heeft in de hemelen Zijn troon.

Nochtans de heerlijkheid van die genietingen kunnen wel eens zo ver en zo hoog gaan, dat een ziel wel eens denkt, dat hij er als het ware is. De Heere geeft naar Zijn wijze bedeling elk daar zoveel van als het Hem behaagt.

Maar het minste is nog duizend maal duizend meer waard bij ieder, die GOD bemind dan duizend werelden O, het vertroost in de grootste droefheid, het versterkt tegen het zwaarste kruis. Hiervan zegt de dichter in de 27sten Psalm: *Had Gij mij dien troost*, enz. (oude rijm).

O, de grootheid van hetgeen waarmede God Zijn volk begiftigd, is nooit te beschrijven of te bespreken, en dat uit enkel vrije liefde en genadige ontferming. O, als ik daar in mag zien, dan kan ik soms zo vol worden van dat grote wonder der verlossing, en dat aan zo een verdoemelijk zondaar voor GOD in mijzelf. O, hoe dieper ik mag inzien door ontdekkend licht des Geestes wie en wat ik ben voor GOD en welk een bedorven schepsel ik in de aard van mijn bestaan blijf zelfs na ontvangen genade, hoe groter mij Gods liefde wordt in CHRISTUS over de ganse kerke ontsloten en hoe groter het wonder van zijn werk in de opzoekende liefde, om zo een te begeren, die te redden.

O, en dan die getrouwheid GODS, dat Hij trots al mijn trouweloosheid, dezelfde blijft. O, hieronder moet mijn ziel wegsmelten, en mijn hart breken. O, hierin is de vastigheid: *dat vree-, zoen-, zout- en heilverbond, dat eer ik was, onwrikbaar stond is al de grond van mijn vertrouwen*. Dit is onder alle strijd met wereld, satan en eigen vlees een troost, dat alles alleen vast ligt in GOD, onveranderlijk en volzalig.

O, de zaligheid ligt vast in Hem, die de bewegende oorzaak daarvan is in Hem zelve, waar alle schepsels er buiten vallen. O, tot roem van de vrije bedeling van de liefde GODS, mag ik daar van nog wel eens wat smaken. O, die verborgen omgang met de Heere, daar weet de wereld niets van, daarom kennen ze ook geen ware zaligheid. Op deze ogenblikken gevoel ik mij zo bewaard in GOD, die al Zijn Volk in Zijn kracht bewaard. O, dat Vaderlijk toezicht, dat die GOD over Zijn kinderen heeft. O, die verzorgende en geleidende hand, die genegenheid tot zulk een.

O, de liefdehand GODS, waar in de ganse kerk als met koorden der liefde vast ligt, koorden, die door het scherpste zwaard, des vijands niet kunnen worden afgesneden.

O, ik kan hier meer van voelen, dan van zeggen. Maar o, die vrede, die algenoegzaamheid in GOD en die geopende toegang met een kinderlijk vertrouwen door CHRISTUS borgstelling tot het harte GODS. O, die veiligheid onder Zijn

bedekkende vleugelen, die Hij uitbreidt over Zijn volk en gunstgenoten, maar o, wonder over zó een.

Maar nu moet ik weer eindigen, de Heere zegene u met de geestelijke verbonds zegeningen in CHRISTUS, en wees dan verder allen van mij gegroet, schrijf gauw terug.
Leendert Potappel

13^e brief

Breda, maart 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Daar ik al gewacht en nog eens gewacht heb, op een brief, maar er niets komt, zal ik zelf de pen weer vatten, om al is het gebrekvol, een woordje te schrijven. De HEERE geve mij daartoe genadiglijk, hetgeen ik van node heb, om het op de rechte wijze, zo het hem behaagt, te doen, opdat het alleen uitlopende mag zijn tot lof en heerlijkheid van ZIJN driemaal heiligen en nooit volprezen Naam, dit is de wens mijner ziel en 't genot zal daar eeuwiglijk blijven bestaan voor degenen, wier lust en keuze het eens is geworden, om voor GOD te leven. Die HEM het hart en de hand hebben gegeven, HEM te dienen en boven alles te beminnen, als hun GOD en HEERE, die hun alleen dierbaar is. Die band, die zo dicht wordt aangehaald, in GODS eigen werk, waardoor de ziel aan HEM wordt verbonden en daarom van stonde aan geen leven meer vinden kan zonder HEM.

Het onmisbaarste wordt dan het nodigste en begint daarom zijn heil in GOD te zoeken, hoewel het toeschijnen kan bij zo'n ziel, alsof hij het nooit zal verkrijgen, als hij de weg zo van alle kanten toegemuurd ziet, vanwege zijn zonden. O, dan wordt het hem benauwd, van alle zijden ziende buiten GOD te staan en niets anders voor ogen hebbende dan een eeuwig buiten blijven. O, wat wordt het dan een wonder, als de weg der verlossing voor zulk een snode wordt geopend om tot GOD te kunnen genaken en als die weldaad van CHRISTUS borgwerk aan zijn eigen ziel wordt toegepast, waarin alle de vrede met GOD wordt gesmaakt of ondervonden. Want er is onder de hemel geen andere naam gegeven, door dewelke wij kunnen behouden worden en verlost van de toekomstige toorn.

Er wordt geen groter zaligheid gekend, dan in de weg der verzoening met GOD bij aan- en voortgang op de weg des levens. O, welgelukzalig zijn zij, die er ware en oprechte deelgenoten van mogen zijn. Er is ook geen groter troost onder alles, dan te geloven en te vertrouwen, dat GOD onze GOD geworden is, die ons zal geleiden tot de dood toe. O, dat kennelijk weten geeft de ziel steun en sterkte. O, hierin en hiervan mag ik mijn ziel bij ogenblikken wel eens heerlijk bediend bevinden, als ik gevoelen mag, dat toch niets die band kan breken tussen de Heere en mijn ziel eenmaal gelegd. O, dat kan mijn ziel zo verblijden en tevreden maken, zodat ik wel eens uitroepen mag met de Godzaligen Alardin: "GOD is mij genoeg".

O, dat is het leven van mijn leven om HEM bij vernieuwing te mogen ontmoeten in de zalige openbaringen van zijn ondoortastelijke liefde. Niet dat ik daar altijd ben. Soms kan het ook wel eens gebeuren, dat ik wat van Jobs klagen moet verstaan, als hij getuigt: "Ga ik voorwaarts, ik zie Hem niet, ga ik achterwaarts, ik merk Hem niet".

Maar nochtans is de HEERE mij geen dorre woestijne in deze weg, om zich aan mij, zo'n nietig stofje, niet onbetuigd te laten. O, als ik dan mag gedenken aan al de bemoeienissen in 't jaar, dat achter mij ligt, dan moet mijn harte breken. En Hij blijft nog steeds dezelfde, naar dat ik het telkens zo verzondig. Maar dat is nu juist de vastigheid, die onveranderlijkheid van God zelf, daar ligt mijn ziel vast, wetende *dat God nimmer Zijn waarheid zal krenken, maar eeuwig Zijn verbond gedenken.*

O, die getrouwheid tegenover zo een trouweloos volk is nooit te doorgronden, hiervan mag ik op dit moment wat gevoelen. O, dan is bij mij de beschaamdheid des aangezichts. Maar die overtallige liefde Gods, dat Hij gedurig naar zo een om wil zien, die een afwijker is en van nature een wederkerig schepsel, wiens hart zo hard is van nature, als diamant, dat heeft menigmaal de ziel bedroefd. Maar nu dat voorrecht, dat alles wist de Heere van eeuwigheid. Hij is met Zijn maaxsel niet bedrogen en nu dat voorrecht ons van de Vader gegeven, dat Hij in de Zoon Zijner liefde Zijn volk wil aanschouwen en door die voldoening als de Hem toegerekende gerechtigheid Zijn volk wil omhelzen met de armen Zijner Vaderliefde, waarvan in dood noch leven iets hen zal kunnen scheiden.

Maar zij zullen eeuwiglijk bij Hem wezen en Hij zal ze allen als Zijn Huisgezin bijeenroepen, om eenmaal aan te zitten in Zijn Koninkrijk.

Nu ik moet weer eindigen. Doe de tijdingen bij P. N. en al haar medehuisgenoten J. L. haar moeder, J. en meer anderen. Schrijf gauw terug en wees verder gegroet van mij
Leendert Potappel

14^e brief

Breda, April 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Ik neem weer de pen in de hand om u een woordje, al is het ook gebrekvol toe te zenden.

Door de goede hand Gods over mij ben ik nog wel, hopende van u hetzelfde. Ik mag in deze dagen veel van de vrede GODS, die alle verstand te boven gaat, in mijn ziel ontwaren onder hetgeen ik hoor, beleef en tegemoet zie. Ik ben veel werkzaam met de toestand van land en volk in deze dagen. Hiervan zult ge iets vernomen hebben uit de brief aan vader geschreven.

Nu het tegemoet zien van zeer droevige en benauwde dagen, doet mij aan d' ene kant neergebogen heenlopen en ook aan de andere kant gevoelende des HEEREN nabijheid voor mij zelve als die GOD, die zijn arm en op Zijn Naam vertrouwend volk niet begeeft en verlaat, het zij ook in welke wegen. Dan gevoel ik mij in GOD opgewekt, omdat de HEERE mij hiervan de waarachtige verzekering heeft gegeven, dat Hij in alles de welverzorgende Vader is van Zijn kinderen, hoe ook de nood soms hoog mag oprijzen.

Maar ziende van de andere kant op degenen, die nog zonder gewaarwording GOD te missen voortleven. O, dat drukt mij soms zo neer, nochtans moest ik het doen van de HEERE, die de aarde richt in gerechtigheid, overgeven.

Maar o, waarde vrienden, het zal er zo op aan komen. Nooit ben ik hiermee zo werkzaam gemaakt, dan in deze dagen en nog nooit heeft de HEERE er mij zoveel van getoond en laten gevoelen. O, welgelukzalig, ja dubbel gelukzalig mag men hem noemen, die de heilige Israëls tot zijn toevlucht heeft. "t Mag dan wezen, dat ze uitwendig voor zover 't GODS wil is, meer moeten in de zware plagen van GODS oordelen zijn. Maar onder dat alles is de Naam des HEEREN een sterke toren en de rechtvaardigen zullen daarheen lopen en van de HEERE der Heirscharen, daar een welbewaarde schuilplaats hebben.

O, hierin mag ik onder dat alles wat er staar te wachten over Nederlands volk, ten dage dat er over alle d'ongerechtigheden, bezoeking zal gedaan worden, veel troost voor mij zelve ontvangen. Al moest het dan zijn, dat ik in het kwaad zelf omkwam. Ik mag zo hartelijk van 's HEEREN wege vertrouwen, dat die GOD mij dan zelf in die ogenblikken genoeg zal zijn. Want welke bende zou er wezen, waar wij met de

HEERE niet door kunnen en welke muur, waar wij met de HEERE niet over kunnen springen? O, gesterkt zijnde in de GOD des levens, roept de ziel uit met die GODS knecht: "In GOD zullen wij kloeke daden doen", ook waar alle mensenhulp ons begeeft en niet kan baten is nochtans de HEERE een krachtige Uithelper in alle benauwdheden, voor al Zijn volk. Alleen Zijn zalige komst en intrek met Zijn tegenwoordigheid in de ziel baant een weg tot roemen en blijdschap, zelfs in de grootste verdrukkingen voor het vlees.

Het is dan niet benauwd, als de HEERE zelf mee komt en wanneer hij ontmoet mag worden, als die volzalige vriendelijke verbonds GOD. O, dan zegt de ziel: DE HEERE is mijn Deel." En wat zou hem schaden, alles, wat hem toekomt, is voortvloeiende uit een liefdevol, erbarmend Vaderhart.

O, volk van GOD, denk toch nooit hard van de HEERE, want o, Zijn ingewanden zijn rommelend van barmhartigheid, over alle degenen, die Hem vrezen, over die is Zijn goedertierenheid van eeuwigheid tot eeuwigheid, en nu het dichtst bij dien GOD te leven, is, geloof ik, 't beste. Want hoe verder wij van Hem afhoereren, hoe verder wij terug moeten keren en wie weet, wat het terugkeren is en het ver weg lopen van de HEERE, die zal dit wel met mij instemmen. O, het is alleen het beste om gedurig onder de schaduw van Zijn vleugelen neer te zitten en de toevlucht te nemen.

Want o volk, alles wat buiten de HEERE gezocht wordt, geeft noch heeft rust of vrede. Maar die op de HEERE vertrouwen, zijn als de berg Sions, die niet wankelt. O, ik gevoel de behoefte op deze ogenblikken zo in mijn ziel, om gedurig maar getrokken te worden tot Hem, die alleen het waarachtige leven is en om maar meer losgemaakt te worden van al dat buiten is. Mijn ziel gevoel ik hieronder biddende: "Trek mij HEERE, opdat ik U alleen nalope en volge en bewaar mij en al Uw volk voor al die verleidingen des satans, maar geef onze harten maar alleen hemelwaarts op te heffen tot U, en dat al onze verwachtingen alleen zijn van U, die de eerste en de laatste zijt en buiten wien geen GOD is; en buiten Wie voor al uw arm volk geen troost is te vinden."

Welaan waarde vrienden, ik moet eindigen. Doe de tijding beneden bij P. A. en hare huisgenoten. Ook aan J. L. en haar moeder, J. en alle anderen.

Wees zo hartelijk van mij gegroet.

Leendert Potappel

15^e brief

Breda, Mei 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Door GODS zegen en goedertierenheid ben ik tot op deze huidige ogenblikken nog wel en gezond, hopende ook van u allen hetzelfde. De weldaden, waarmee ons de HEERE omringt en de zegeningen waarmee Hij ons kroont, zijn groot en veel en daar wij allen doodwaardige schepselen zijn, zou het minste ons moeten doen verwonderd staan, zijnde zulks onwaardig. Die de heilige overtuiging door ontdekkende genade, in zijn ziel bevinden mag, dat hij in zichzelf niets anders is voor GOD als nietig zondestof, zal bij ogenblikken er wat van gevoelen, wat het is, om met weidaden des Allerhoogsten overladen, beschaamd voor GOD te zijn, vanwege Zijn laagdrukkende goedheid, hoewel het ook wel eens kan gebeuren, dat hij klagen moet vanwege de hardigheid zijns harten, dat niet zo gauw breekt, tenzij GODS werk, er tussen beide komt. Voor het vuur des Geestes moet het hart smelten voor God, als was voor 't vuur. O, daar gevoel ik grote behoefte aan te hebben, bij aan- en voortgang op de weg, ziende hierbij zo mijn diepe en steile afhankelijkheid van de Heere als gedurig nodig

te hebben, dat Hij zelf afvloeie in mijn ziel. Om gedurig met mijn hart bij Hem te leven, is het leven en door de uitspruitende vrucht van het nieuwe herschapen leven is de verbinding aan GOD gepaard gaande met een loslating van hetgeen buiten GOD is en vloeit ook de lust en de begeerte der ziel, om voor GOD te leven zo het hem behagen mocht.

Maar hij bevindt, naarmate de GEEST hem ontdekt, daartoe zijn onbekwaamheid in zichzelf en leert de ziel er wat van verstaan, dat de HEERE alleen gediend wordt in oprechtheid door Zijn eigen werk, 't welk HIJ naar onnaspeurlijke rijkdom ZIJNER genade wil verheerlijken aan de harten van de vaten ZIJNER barmhartigheid, die HIJ heeft uitverkoren, opdat ze van HEM en tot HEM gekroond met goedertierenheid en weldadigheid niet alleen voor de tijd, maar bijzonder voor de eeuwigheid eeuwig zijnen lof zouden ontvouwen en de deugden van HEM, die hen geroepen heeft uit de duisternis tot het licht, zouden prijzen.

Waarin hier in dit aardse dal door een levendige ziel, wier lust het is GOD groot te maken, nog zoveel gebrek gevoeld wordt tot leed en smart voor hun van harte oprechte keuze en zielsverlangen. Het kan wel eens gebeuren, dat de lust om volmaakt voor GOD te leven, een verlangen wekt in de ziel, om uit hun zondige kerker huns lichaams uit te stappen om alzo binnen te treden, daar, waar alles volkomen zal heilig wezen in het land, alwaar de drijver op houdt.

Daarvan mocht mijn ziel nog niet lang geleden, als in gezichten die wel bereide plaats ziende, enige aangename ogenblikken hebben.

Waar ik zo op een avond alleen op het terrein staande, vol zijnde van gedachten, mijn aandacht zo getrokken werd op de sterrenhemel, waarin ik zo de grootheid en heerlijkheid van GODS almachtige werken kreeg te roemen, maar daarna werd mijn ziel hoger opgeleid en kreeg, als ik het zo eens uit mag drukken, voor een ogenblik als het ware door de sterrenhemel heen te zien, tot in de hemel der hemelen, alwaar ik de grootste betrekking mijner ziel gevonden heb in de band van gemeenschap met een volzalig GOD, die liefgehad heeft van eeuwigheid, die hier, door Zijn liefde HEM lief hebben gekregen; en waar ik als in de liefde GODS weg smolt en werd ingeleid, wat het gezelschap daar boven bij HEM nu eeuwig zal wezen.

En ook kreeg ik er wat van te zien, wat het nu was, waarbij ik mij zo in één verband gevoelde met de triomferende kerk, die reeds boven was, dat ik hiervan onmogelijk de zaligheid kan uitspreken, het laat zich wel gevoelen. Maar hierbij kreeg ik zo diep weg te zinken in het wonder, daar ik bepaald werd, hoe ik als een rampzaligheidswaardige in mij zelve, als uit de diepste afgrond van ellende gebracht was tot het hoogste toppunt van gelukzaligheid. En daarbij werden de weldaden mijn ziel zo aan gewezen, dat ik in een vloed van tranen wegzonk en dat daarbij de weg en het kanaal door de zelve uit de bron tot mij vloeide, zodat ik mij gans kwijt werd in een Drieëinig GOD in de liefde des VADERS, omdat Hij mij als de eerste bewegende oorzaak in HEM zelve had uitverkoren en in de vrijwillige liefde des ZOONS en in het toepassende werk van GODS GEEST, die getuigde in mijn ziel.

Nu bond het mij zo aan de hemel, dat toen ik wat bij mij zelve kwam, ik mij recht een vreemdeling op de aarde gevoelde, en toen ik in dat gevoel van een vreemdeling op aarde te zijn de kazerne inliep, omdat het tijd was om binnen te komen, zo vatte ik Gods Woord. Ik las de brief van Timotheüs waar hij zegt: *de Heere zal mij verlossen van alle boos werk en bewaren tot Zijn hemelse Koninkrijk*; en wat ik daar met insluiting van mij zelf uit kreeg te genieten, kan ik niet uiten. Hoeveel dan ook op deze pelgrimstocht de instrumenten des vijands mogen zijn, die hij gebruikt als een boos werk om Gods volk te benauwen, God bewaart ze voor Zijn hemelse Koninkrijk. Dus volk van God, geen nood, want de Heere zelf is de stuurman, die aan het roer zit.

Hij zal Zijn volk niet begeven, maar eeuwig met hen wezen en zij eeuwig bij Hem, zonder te scheiden. Weest allen van mij gegroet.
Leendert Potappel

16^e brief

Breda, Juni 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

De Heere, die een God is, die in het verborgen ziet, weet, hoe onbekwaam en ongeschikt ik ben in mijzelf om een woordje ter eer van Hem, die waardig is geëerd te worden tot in alle eeuwigheid, te berichten. Maar daar ik gedenk, hoe gij weer na zoveel maal het voorrecht mag hebben uw geboortedag te herdenken, zo zet ik mij maar weer neer, zo ik ben. U moet dan mijn gebrekkelijke letteren maar ontvangen zo ze zijn.

Waarde vriend, ik wil u hartelijk feliciteren met uw verjaardag. De Heere heeft u alreeds willen versieren met de kroon des ouderdoms, zodat ge reeds ver genaderd zijt in het getal uwer jaren, volgens Gods omschreven Woord, om de overstap te doen uit de tijd naar de eeuwigheid, en dus waarde vriend, zo ik van u mag geloven, ook zodoende dicht bij huis komt.

Ik hoop, dat de dag van de herdenking uwer natuurlijke geboorte, ook een herdenkings dag mag wezen van uw afgelegde weg, die achter u ligt, opdat gij u nog eens in de daden, die de sterke rechterhand Gods gewrocht heeft en nog doet, mocht verblijden. Er zijn grote wonderen gebeurd in en voor de achterliggende tijd, zo gij mij wel eens mocht meedelen, hoe de Heere u heeft gezocht en staande gehouden en u naar Hem heeft leren vragen, en zo ik u wel eens heb horen getuigen, Hem als uw ware zieldeel mogen omhelzen.

Dit zijn voorwaar geen kleine dingen en mocht dan de Heere u op uw verjaardag eens recht bepalen tot welk oogmerk gij werd geboren. Voorzeker dan zou uw ziel wel weg smelten. Geboren als een vloek- en toornwaardige, maar geboren, zo als u door Gods genade wel eens getuigd hebt, niet om onder de vloek en toorn om te komen, maar om er langs een wonderbaarlijke weg van verlost te worden, zodat gij het bevindelijk kent tussen God en uw ziel, wat beter kan ondervonden als uitgesproken.

Welaan, waarde vriend, hoe staat het nu, beeft niet hierbij uw ziel, wekt het u niet op om u in God te verblijden, in wien toch voor iedere ziel, die Hem aankleeft, alleen het leven is. Er is geen troost voor Gods lieve volk buiten God en nu geen zaliger ogenblikjes op de Wereld als de lieve tegenwoordigheid van de Heere, de God Israëls te mogen ontmoeten.

Dat doet de ziel in God roemen, zelfs in en onder alle wederwaardigheden van allerlei verdrukkingen en nog wel eens gevoelen, wat de dichter zegt:

In de grootste smarten,

Blijven onze harten,

In den Heer gerust (enz.)

Nu waarde vriend, de Heere bediene hiermee uw ziel nog veel in de overige dagen van uw reize door het aardse dal, dat gij veel van de toestand des kamerlings moogt ondervinden, die zijn weg met blijdschap bewandelde, om alzo een nauw verenigd en verbonden leven met God te leven en een dagelijks meer en meer afsterven van al hetgeen buiten HEM is gevonden, opdat uw hart veel in de Hemel moogt wezen, alear gij er zijt aangekomen.

De HEERE geve veel te getuigen en te genieten van ZIJN eeuwige goedheid en ontferming, dat het toch alleen is, waarom Hij naar zulke zondige stofjes om komt

zien, die zelf HEM hebben verlaten en met een altoosdurende afkering van HEM zouden afgekeerd blijven, indien zulks zijn opzoekende liefde bij zijn uitverkorenen niet verhoedde, als het stondekje der minne voor hen is aangebroken, in GODS eeuwige raad bepaald, om dat volk als de vaten ZIJNER barmhartigheid uit te houwen, opdat ze zouden zijn toonbeelden ZIJNER genade, die daar is in CHRISTUS JEZUS, de HEERE, in wien van voor de grondlegging der wereld, alles is voorbereid tot zaligheid der ganse uitverkoren schaar en nu door de HEERE JEZUS eenmaal volbracht en uitgewerkt voor alle gekochten aan de zijde GODS.

Maar wij moeten er gedurig bij gebracht worden, anders staan wij met al het ontvangene gedurig verlegen. De HEERE houdt ZIJN volk afhankelijk in zich zelve en weet hen door ZIJN werk hiertoe alzo te bewerken, dat ze gedurig als bedelaars tot de troon der genade moeten komen, met al hun behoeften en o, mij dunkt, dat de HEERE zo graag de lege harten van Zijn volk vervult, als ze tot HEM komen van alle andere hulp ontbloot, zo HIJ toch 'n toevlucht is ten allen tijde voor ZIJN gunstgenoten, die hun hart nergens anders dan in HEM kwijt kunnen raken.

En o, zalig, als de ziel dan die opening van de troon der genade mag gevoelen om met een waarachtig hart en volle verzekerdheid des geloofs toe te gaan.

O, ik had er gisteren veel van in mijn ziel in dat gelovig naderen tot GOD, van die geopende toegang tot HEM door dien verse en altijd levendige weg; en dan die ontmoetingen van de VADER in die Weg, waar mijn ziel als zo volkomen verzoend en bevredigd was door de Borg, als was er nooit geen zonde geweest.

O, die liefdestralen doortintelden voor enige ogenblikken nog zeer krachtig mijn ziel. 'k Heb een aangename onderwijzing gehad uit Hebreëen, leest dat. Daarvan kwam de HEERE mijn ziel de geheimen oplossen, waar dat dan mijn verleden zo kwam te wijzen op de vuile kleren van mijn oude natuur kreeg ik mij zo aan de Heere aan te klagen, in de last, die ik daar onder gevoel en leidde de Geest mij overeenkomstig mijn toestand in dat hoofdstuk, waaruit ik veel mocht genieten ter vrijmaking van al mijn in- en aanklevende verdorvenheid, waar ik CHRISTUS aan de rechterhand des VADERS in den gelove zag, met de voldoening voor al de uitverkorenen met insluiting voor Mijzelf. En hierbij zonk de waarheid van Romeinen 8, zeer diep in mijn ziel: *wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods*, enz.

Nu moet ik eindigen, wees allen van mij gegroet.

Leendert Potappel

17^e brief

Breda, Juli 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Zoo ik uw letteren onder 's HEEREN geleide mocht ontvangen, hervat ik ook weer de pen om u enige woorden terug te zenden, mocht het zijn in de gunst van HEM, die eeuwig leeft en alles regeert, die ook de dingen roept, die niet zijn als of ze waren. In wiens hand wij dan ook schepselen zijn van HEM onze schepper en Formeerder, zijnde gedurig in alles van HEM afhankelijk.

Maar o, hoe ongelukkig is nog de mens, die nog blind is om dit te kennen en te verstaan, want daar hij van nature alle geestelijk gezicht heeft verloren, is en blijft hij blind zolang zijn verstand met ware kennis is verloren en missende alzo ongemerkt, het Allerhoogste en gelukzalige Goed.

O, mijn ziel is in de laatste dagen veel aangedaan, gevoelende, met het lot dergenen, die nog voor eigen rekening leven, zonder GOD en CHRISTUS, verwerpende en versmadende gedurig dat leven, en ia, die God, die dat leven zelve is en voor Zijn

volk. Dit grijpt mij bij tijden zeer in mijn hart, dat ik 't medelijden met die arme ongelukkige wereldlingen niet genoeg kan uit spreken en hen in hun eigen gekozen weg niet genoeg beklagen kan en mag voor mijzelf bij ogenblikken dan wel verkeren in 't bezien van het grote onderscheid tussen die God dienen en Hem niet dienen, welk een gescheidenheid in die beide levens is van de wereldling en kind van God, dus vanzelf geen vereniging, want de ene leeft in hetgeen, dat de andere met een volkomen hart haat.

't Leven der wereld is uit de wereld en 't leven van Gods volk heeft Zijn oorsprong uit de hemel en vindt dus zijn leven in 't bedenken van de dingen die boven zijn, waar CHRISTUS als hun verheerlijkt Hoofd is zittende aan de rechterhand Gods.

En o, nu mocht ik voor mijzelf zo levendig gevoelen en ondervinden dat, waar onze schat is, dat daar ook ons hart is en die mocht ik in de Hemel vinden, door de verbondsvereniging met God en had hierin enige ogenblikken de aarde onder mijn voeten, daar de volzalige verbonds GOD mij wederom Zijn verbondsliefde gevoelen deed op die ogenblikken lopende, in zo een stille bedenking tussen de HEERE en mijn gemoed daarmee in mijn eenzaamheid. Waarin ik bijzonder de steun en sterkte van de peilloze liefde GODS in CHRISTUS tegen en in alle wederwaardigheden mocht gevoelen en mocht zo aangenaam als een kind aan zijn Vader, mijn hart aan GOD, op wien ik betrekking gevoelde als mijn Hemelse Vader, verzoend in CHRISTUS, ontboezemen met alles, wat er in was, dat mij had bezwaard. En kreeg zo deze liefelijke, troostelijke woorden als een krachtige GODS sprake in mijn hart; des HEEREN oog is over degenen, die HEM vrezen, waarbij ik als 't ware een nieuw gezicht ontving in het Vaderlijk acht nemen van de HEERE op zijn erfdeel.

Maar o, die zalige aanblikken van Zijn gunst, die enige ogenblikken van Zijn aanschijn mij vervulde, o, dat maakt alles draagbaar. Ik mocht enige ogenblikken veel in mijn binnenste gevoelen van deze dichtregels uit Psalm 27 nieuwe rijm 't laatste vers:

*"Uw aangezicht in gunst tot mij gewend,
Schenkt mij in 't kort verzadiging van vreugde".*

En nu mocht ik zien de oneindige afstand tussen het leven en dat der wereld. 'k Mocht zoveel van 't eeuwig voorrecht in de gemeenschap GODS genieten en dat ik mocht inzien van welk een hoog en gezegend adeldom dat GODS volk met insluiting voor mijzelve afkomstig is. Ze zijn kinderen des Allerhoogsten door een eeuwige aanneming, zoals ze daarboven van te voren verordineerd zijn; o, het voorrecht van een kind GODS te mogen wezen, is niet te verklaren.

Maar o, zijnde van 's HEEREN wege daartoe gerechtigd, deed het mij wederom opnieuw in het wonder wegzinken, waar ik toch van nature eens een kind des duivels was en in mij zelve telkenmale dat recht verzondigende, blijf ik een onwaardige, maar o, het is loutere vrije genade, die zal er eeuwig uit blinken. O, die vrije soevereine liefde GODS omtrent Zijn volk zal eeuwig worden geprezen van al de geliefden in CHRISTUS en zullen eeuwig de kronen aan de voeten des LAMS neerwerpen en dien, die eeuwig leeft, prijzen en verheerlijken en dienen in volmaaktheid tot in alle eeuwigheid.

Doe de tijding bij de vrienden bij P. N., J. en P. L. en haar moeder en alle anderen. Laat P. N. weten dat ik haar briefje met genoegen heb ontvangen en gelezen.

Weest allen gegroet van mij

Leendert Potappel

18^e brief

Breda, September 1903

Waarde vrienden en vriendinnen,

Waar wij weer een poos geleden, elkander ontmoet hebben, vat ik weer in afwezigheid mijn pen, om mocht het zijn naar des Allerhoogsten wil u een woordje toe te zenden en lust gevoel nog iets mee te delen van het zoet en zalige leven, dat in de dienst des HEEREN genoten wordt van allen, die HEM vrezen.

In velerlei wederwaardigheden en bezwaarnissen is de HEERE mij bijzonder nog hartversterkend met zijn genade goed geweest. Gij moet weten, dat er bij ons tegenwoordig bijna elke week ander volk komt en dan moet ik daarbij ook veel vijandschap ontmoeten.

Die van mijn eigen lichte zijn op een paar na allemaal weg. Maar o, de HEERE is onder dezen goed en ik mag bij ogenblikken zo een zalige opening gevoelen om tot HEM de toevlucht te nemen, die tot mijn ziel gezegd heeft: *dat mijn toevlucht zou zijn onder Zijn vleugelen.*

Verkwikkend werd ik verleden op een morgen onder de drukking der versmading der arme voorwerpen, die GOD niet kennen, ingeleid in die waarheid, hoe er een rust overblijft voor het volk GODS en van die rust mocht aanvankelijk mijn ziel van ondersteuning iets genieten in het beginsel. Maar o, wat ik in dat voorrecht van die rust in GOD zelf kreeg te genieten, is mij onverklaarbaar en de hope en het geloof wordt zeer levendig gemaakt in mijn ziel en hoe ik zo ingeleid werd, hoe onder alles die ruste in GOD bewaard blijft, om die eens ongestoord te zullen genieten in de gewesten der heerlijkheid.

En hoewel ik een stille ruste en vrede in een Drieënig Verbonds God als het eeuwige rustpunt mijner ziel gevoelde, kreeg ik toch te zien, dat het land der ruste hier beneden niet is voor GODS volk en dan gevoelde ik mij onder alles een gast en een vreemdeling hier op aarde, maar in de zalige bewuste hope mij gevoelende als reiziger naar het beloofde land, het VADERLAND daarboven, dat mij als in 't gezicht scheen. En nu kreeg ik zoveel sterkte in mij als een uit Groenewegens liederen daar hij getuigt:

DES VIJANDS LIST DE ZWARE STRIJD,
DIE IS NIET IN HET LAND DAARBOVEN.
DE VIJAND ZAL IN EEUWIGHEID
GODS VOLK HUN TROOST NIET ROVEN.

O, hier viel ik onder weg en dat werd zo achtervolgd in mijn ziel uit Psalm 37: 2.

*'t Zachtmoedig volk zal eens den vollen vrede
genieten in de zoetste rust verblijd, enz.*

Leest geheel de Psalm, want toen ik zo mijn Bijbeltje vatte, sloeg ik dien net zo door de wondervolte bestiering van HEM, die de Regelaar van mijn lot is, open; en o, ik kon hem niet gans uitlezen, vanwege het leven, dat ik er uit kreeg te genieten, dat mij in verwondering deed wegsmelten voor GOD, maar de zalige troost en sterkte, die ik er uit ontvangen mocht, kan ik niet meedelen, zo ik mocht gevoelen.

Verder is de HEERE mij ook bijzonder goed geweest uit het 3e versje van de 22^e Psalm, waar ik mijn ziel biddende gevoelde. Onder alles wat mij aantrof kwam het zo aangenaam in mijn harte:

*Bidden uw goedheid 't allen tijd.
En gij bewees hen vroeg ende spade,
Uwe genade.*

Hoe ik mij hieronder dan afhankelijk gebonden voelde aan de troon der genade en hoe ik zo een zalige opneming kreeg, om met een waarachtig hart en in de volle zekerheid toe te gaan naar de genadetron en dan ook dat hopen op GODS VADERLIJKE goedheid in CHRISTUS.

Ook mocht ik zo van ganser harte instemmen met de Kerke des ouden dags, dat GOD mij vroeg en spade, zijn genade bewees en mocht in al die blijken van GODS genade aan mijn ziel verleden en tegenwoordig met licht en klaarheid inzien.

O, wat deed mij dit in mijn onwaardigheid voor de HEERE wegsmelten en nu vanmiddag sloeg ik zo open de zendbrief van de Apostel JOHANNES, daar hij spreekt, zeggende: *Ziet hoe een grote liefde ons de VADER gegeven heeft, namelijk, dat wij kinderen GODS genaamd mogen worden; daarom haat ons de wereld, omdat zij HEM niet kennen.*

O, ik kan niet zeggen, welk een kracht dat op mijn ziel deed en enige ogenblikken verwaardigd werd mij in de gevoelige uitlatingen der liefde GODS te verliezen en hoe ik onder het gevoel van de liefde GODS des Vaders in CHRISTUS verklaard in mijn eigen ziel, was.

O, wat werd het mij gemakkelijk alles te dragen. O, dat was van pas op mijn toestand en hoe het mij geen wonder was, dat die arme stervelingen mij haten. Het was, omdat zij HEM, de HEERE, de HEILIGE, ISRAËLS Koning niet kenden. Maar o, wat gevoelde ik dan toch een medelijden in mijn ziel met die arme onbekeerde mensen, dat ik toch alleen zo de vrije genade kreeg te prijzen dat ik zien mocht in onderscheiding van hen deelachtig te mogen wezen. O, mijn hart schreide over hun ellendige toestand. Ik moest ze allen, hoe ze mij ook tegenstonden, aan GOD opdragen.

En nu zal ik daarmee eindigen, hoewel mijn hart indrinkt o, die wondervolle goedheid GODS, o, mijn ziel smelt weg onder dezen.

Nu doe de groeten aan alle vrienden en wees verder van mij gegroet.

Leendert Potappel

44 BRIEVEN
VAN
L. J. POTAPPEL
te Stavenisse
geschreven in zijn diensttijd (1902-1904)
aan zijn familie

J. P. v. d. TOL
DORDRECHT

Aan de lezer,

Bij het voor de uitgave gereedmaken dezer brieven moesten wij denken aan het woord van de apostel Paulus in 2 Kor. 3 vers 3: "Als die openbaar zijn geworden, dat gij een brief van Christus zijt."

Dit toch, kan met vrijmoedigheid getuigd worden van de schrijver der hier volgende brieven, die met Obadja de hofmeester zeggen kon: "Ik nu vreze den Heere van mijn jonkheid af."

En hoe menigmaal hebben we hem horen zeggen, wat hij ook in de eerste brief zo eenvoudig terneder schreef: "Want God te dienen is zo zalig en veilig. Hem te bezitten is de grootste schat."

In zijn jonge jaren mocht hij naar Gods welbehagen, zodanig opwassen in de genade en kennis van de Heere Jezus Christus, dat bij hem een sterke begeerte naar het volzalig hemelleven openbaar kwam. Zoals hij ons wel eens vertelde, dacht hij dan ook spoedig te sterven.

De Heere maakt hem bekend, dat hij door vele verdrukkingen moest ingaan in het Koninkrijk Gods. Dit werd door Potappel verkeerd toegepast: Hij dacht: "Ik heb veel druk gehad in mijn leven en mag nu ingaan."

Maar Gods weg met hem lag anders. Hij moest twee jaar in militaire dienst. Veel hoon en smaad heeft hij in die tijd om Christus wil moeten uitstaan. Ja hij kon zeggen: "in doodsgevaar menigmaal," daar de vijand het er op toelegde om hem het leven te benemen. Maar hij kreeg genade om het eenswillend met de Heere te zijn. Onder alle vervolging en lijden, mocht hij verwaardigd worden om de eer van zijn Koning te verdedigen.

Ook liet de Heere hem onder dit alles niet in het dorre wonen. Integendeel, de brieven getuigen overvloedig van de genaderijke verzorging en ondersteunende liefde Gods aan een in hemzelf hulpbehoevend schepsel.

Telkens en bij vernieuwing mocht hij op de enige Steenrots zien, die gezegd heeft: "In Mij is uw hulpe."

Anderzijds getuigen de brieven ook, dat hij niet ophield in het vermanen. Daar hijzelf het Godonterende van de zonde had leren kennen, kon hij niet anders, dan zijn medereizigers wijzen op het gevaarvolle van de onbekeerde staat.

De lezer zal bemerken, dat we met deze paar woorden de zakelijke hoofdinhoud van deze eenvoudige brieven hebben samengevat.

Met de wens, dat ze nog ten zegen mogen gesteld worden, bevelen wij ze de belangstellende lezer aan.

Stavenisse, A. J. Smits

Brief 1

Breda, 27 maart 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb uw brief ontvangen en daaruit vernomen, dat jullie goed gezond waren. Zelf ben ik door Gods goedheid ook gezond, maar heb veel pijn van het rijden. En u vroeg naar de kost, die is tamelijk wel, ik ben nu een beetje aan het brood gewend; in het eerst smaakte het niet zo erg, maar dat gaat nu wel beter. Ik heb gisteren van tante Paulina ook tijding gehad, ze heeft mij Paaseieren gestuurd, en ze maakten het allen wel.

Met de Heere der heerlijkheid is het hier voor mij onder het genieten van zijn zalige tegenwoordigheid wel uit te houden. Hij verlaat mij niet, maar vertroost mij inwendig en krachtadig onder al de smaad en de blaam die mij van mijn haters wordt aangedaan. Ik heb de wereld nog nooit zo in haar volkomen boosheid leren kennen als nu op deze plaats, want ze roept tot aan de hemel toe. Hoe groot is des Heeren lankmoedigheid en verdraagzaamheid, die nog geen einde genomen heeft, maar nog is uitgestrekt.

O, waarde vader, zusters en broertje, gij zijt nog jong, het is voor u allen nu nog het heden der genade, het is nog dag; mochten jullie samen nog eens verwaardigd worden nog te bedenken wat tot uw vrede dient, eer het besluit baren zal en het voor eeuwig te laat zal wezen. Dat u de wereld en de zonde nog eens een scheidbrief mocht geven en samen de Heere nog eens mocht leren kennen als uw enige burcht en vast slot. Want God te dienen is zo zalig en veilig. Hem te bezitten is de grootste schat, maar buiten Hem is de dood. Denk samen maar veel om uw einde, dat eenmaal aan zal breken.

De deur der eeuwigheid zal eens opengaan en wat zal het dan zijn, God niet te kennen en buiten Hem te verkeren in de plaats van eeuwig ach en wee. Dat de Heere nog in gunst van boven op u neer mocht zien en uw arme onsterfelijke zielen bekeren mocht en voor- en toebereiden voor de aannaderende eeuwigheid, die wij allen tegemoet gaan met rasse schreden.

Nu, de Heere zegene u. Ontvangt verder de groeten van mij, uw zoon en broeder

Leendert Potappel.

Doe de groeten bij oom Leen en andere vrienden, ook moei Willemien en zeg, dat ik haar brief ontvangen heb; ik was er blij mee.

Brief 2

Breda, april 1902.

Waarde vader, broer en zusters.

Ik heb met blijdschap uw tijding vernomen en gehoord, dat jullie nog gezond waren. Ik ben door de weldadigheid des Heeren ook nog gezond op dit ogenblik, maar ik heb nog last van het rijden. Vandaag heb ik niet hoeven te rijden, dus nu is het weer wat beter en overigens gaat het wel. Inwendig mag ik mij veel verkwikt bevinden, door de invloeden van de nabijheid en trouw Gods, die in alles een waarmaker van Zijn eigen woord is, om toch Zijn volk niet te verlaten of Zijn erve niet te vergeten; dat mag ik tot mijn sterkte gewaarworden. Anders kwam ik er ook niet door. Maar nu is het met de Heere voor mij hier best uit te houden, onder al hetgeen ik uitwendig van de vijanden ontmoet. Maar o,

In God is al mijn lust, mijn heil, mijn eer;

Hij is mijn Sterke Rots, mijn Tegenweer;

God is een toevlucht voor de Zijnen;

en is zeer sterk in de gemeente Zijner heiligen en daar wordt Hij gevreesd. (Ps. 89). Dat mocht ik met het inenten tegen de pokken ondervinden; dat heb ik niet laten doen en toen ze mij vroegen waarom ik dat niet wilde doen, gaf de Heere mij vrijmoedigheid om voor Zijn eer en heerlijkheid uit te komen. Ik zeide, dat ik niet vermocht vanwege Gods Hoogheid en dat die God meer te vrezen was dan enig schepsel. Toen ik mijn bezwaren, die hieromtrent op mijn hart lagen had uitgesproken, lieten ze van mij af. Nu is mijn bede alleen om verder maar getrouw voor mijn eeuwige Koning te mogen wezen.

Nu breek ik hiermede af, wensende dat God de Almachtige, het met u wel make, naar ziel en lichaam, doch dat vooral de bekering ten leven u mocht geschonken worden.

Doet de groeten bij al mijn vrienden, bij moei Willemien, de D. v. D., en zeg dat ze eens schrijven, bij j., J. L. en haar moeder.

Schrijf mij het adres van grootmoeder en stuur mij mijn boezeroen en wat poetslappen, als je ze hebt, want het is een drukke dienst en daar is veel te poetsen. Nu ontvangt de groeten van mij

Leendert Potappel.

Stuur het zo gauw mogelijk als het kan, doch maakt, dat het zondag hier niet aankomt.

Brief 3

Breda, 5 april 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb uw brief ontvangen en vernomen, dat jullie allen nog gezond zijn, waar ik verblijd mee was. Ik ben ook op dit ogenblik goed gezond, maar ik weet veel van het rijden; ik heb vandaag zelf het paard van de adjudant nog gekregen, omdat ik het op het mijn niet vol kon houden; anders gaat het wel door Gods goedheid. Ik heb hier in de stad vrienden gevonden en ik geloof wel van Gods volk en die hebben gezegd, dat ik mijn tehuis nu maar bij hun moet nemen zo lang ik hier ben en als ik weg kan, dan kan ik gerust iedere avond bij hen komen. Het is dicht bij de kazerne, dus als ik weg kan, dan ga ik maar. O, de trouw verzorgende Hand des Heeren van boven over mij, hier in het geraas en getier der vijanden, dat kan ik niet beschrijven; maar Hij behoedt mij en bewaart mij krachtadig, Wat is het zalig voor mijn ziel om die God tot mijn toevlucht te kennen, die mij onderhoudt en inwendig versterkt door Zijn lieve Vaderhand.

O, vader, zusters en broer bedenkt toch veel met ernst het heil uwer kostelijke ziel, die voor de eeuwigheid is geschapen; mocht God uw ogen nog openen voor het gevaarvolle van uw toestand buiten God; dat jullie in Hem nog gewaarborgd mocht worden en onder de schaduw Zijner vleugelen nog de toevlucht mocht leren nemen, om bij Hem te schuilen, die alleen de schuilplaats is tegen de vloed, en in Hem beveiligd mocht wezen als eenmaal de bazuin blazen zal. O, bedenk toch eer het onherroepelijk "te laat" u zal tegenklinken en gij U in de eeuwigheid zult bevinden; dan zal de genadetijd voorbij wezen, en is er in eeuwigheid geen hoop meer; o, drinkt dan de zonde niet in als water, want het einde zal vreselijk wezen, als u eens met God te doen zult krijgen en rekenschap af zal moeten leggen van uw doen en verblijf op aarde. Wat zal het dan wezen om die God als een vertoornd Rechter te zullen ontmoeten en om geen Borg voor uw schuld te hebben leren kennen. Bedenk toch veel het hoogstnoodzakelijke; en dat is de bekering tot de Heere der Heerscharen Dat de Heere u nog eens mocht wederbaren tot een nieuw leven en uw kostelijke ziel nog gered mocht worden van het verderf.

Verder de groeten van mij, uw zoon en broeder
Leendert Potappel.

Doet de groeten bij van Oeveren en zegt dat ik wel eens zal schrijven; doet ook groeten bij den D., bij Jannetje Luik en haar moeder en meer andere vrienden.

Brief 4

Breda, 24 april 1902.

Waarde vader, broer en zusters.

Ik heb uw brief ontvangen en daaruit tot mijn blijdschap vernomen dat jullie nog gezond waren. Ik ben ook door Gods goedheid nog gezond en het rijden gaat nu vrij goed, tenminste heel wat beter; ik kan nu, wanneer ze draven en springen zonder vast te houden erop zitten, maar op het paard springen dat kan ik nog niet alleen. Verder gaat het wel.

Ik mag veel troost van de Heere ondervinden in mijn ziel, Hij verkwikt mij menigmaal, door Zijn tegenwoordigheid en nabijheid aan mijn ziel tot steun te geven. O, de berusting in de weg die Hij mij stelt en die Hij wil dat ik zal gaan en dat aanbidden in Zijn raad, dat ik verleden op een dag mocht ondervinden, dat kan ik niet verklaren. Dat zalig zinken en verdrinken in die God van zaligheid en alle leven, die alleen mijn toeverlaat en sterkte is, bij wie ik mag schuilen; het voorrecht, om die God van trouw tot mijn deel te bezitten is zo groot; dat is mijn troost in deze mijn weg. O, op Hem mag ik mij verlaten, dat is alleen, dat het goed maakt en dat Hij mij verder door Zijn Vaderlijke hand zal onderhouden; dan vertrouwt mijn ziel op het woord dat Hij mij heeft toegezegd, op 't welk Hij mij heeft doen hopen.

O, waarde vader, broer en zusters, zoek het toch niet in het vergankelijke van dit leven, want dit leven is niet dan een gestadige dood en het kan het rantsoen voor uw ziel niet opbrengen, dat is te kostelijk. Wat zou het mij tot blijdschap strekken, als ik nog hoorde, dat u eens uitgangen mocht krijgen naar de gemeenschap met de Heere, de God Israëls.

O, dat u eens ontdekt mocht worden aan u zelf en aan uw ver vreemde staat van nature, opdat u nog eens in waarheid zoekende gemaakt mocht warden en heildorstend naar Zijn Gerechtigheid, dat Vat zou uw ziel nog gelukkig kunnen worden. O, gedenk dat het einde van de zonde het eeuwig verderf uitmaken zal; dat dan uw ziel nog gered mocht worden van de dood en u het eeuwige leven nog deelachtig mocht warden. Nu, waarde vader, zusters en broer ik breek af, want de tijd ontbreekt mij, de dienst is druk.

Wanneer ik naar huis kom weet ik nog niet, misschien met de pinksterdagen.

Doe verder de groeten aan al mijn vrienden en bekenden.

Ontvang verder de groeten van mij

Leendert Potappel.

Brief 5

Breda, april 1902.

Waarde en zeer beminde dienaar van de Heere Chris-

Ik heb uw brief met blijdschap ontvangen en uw tijding was mij tot verkwikking en het diende tot troost in mijn weg, die ik heb te bewandelen en waarin de Heere mij geplaatst heeft naar Zijn wijze raad en beschikking. O, ik heb voorleden dag mogen ondervinden, dat ik bij vernieuwing de Allerhoogste in Zijn eeuwige Raad mocht aanbidden en wegzinken in en verslonden wezen in Zijn Goddelijke wil, maar wat

gevoelde ik ook een behoefte in mijn ziel aan de bediening van dat eeuwige lieve Wezen. Wat was ik heel die dag in een biddende toestand aan de genadetroon van die Drieënige en volzalige Verbondsgod, om in mijn verdere weg, die ik gaan moet, kracht en genade uit en van Hem, die eeuwige Volheid, te begeren.

O, ik gevoelde mij zo steil en diep afhankelijk van de Heere der Heirscharen, doch mijn toevlucht was tot Hem. Ik gevoelde mij zo verbonden aan de God van mijn troost en zaligheid, en zag in mijzelf zulk een ledigheid en onbehouwenheid; ook gevoelde ik de behoefte aan de bekwaammakende genade des Heiligen Geestes, en kan niet verklaren, wat ik daarvan gevoelde. Maar wat kreeg ik mijzelf met al mijn onbekwaamheid in God te verliezen, want het vertrouwen mocht smekende en biddend tot Hem gaan om ondersteuning vragende. Maar ik werd zo buiten mij zelf geleid en de Heere kwam mij met deze waarheid krachtig voor: "In Mij is uw hulp."

O, dat afzien van alles dat buiten de Heere was en dat toekennen in die God, van Wie alles afdaalt; nu vond ik voor al mijn gebrek en ledigheid een onuitputtelijke volheid. Ik gevoelde mij hulpbehoevend in mijzelf, maar ook gevoelde ik mij opnieuw bediend door dat Goddelijke Wezen. Hij ondersteunde mij, van onder eeuwige armen en ik zonk weg in de Drieënige God van mijn heil en toeverlaat.

O, Hij is het, die mij naar Zijn ongehouden goedheid Vaderlijk bezoekt en versterkt in mijn weg. Hij geeft Zijn volk teerkost, om op de weg niet te bezwijken; dat kan en dat mag ik tot roem van Zijn eeuwige Naam getuigen. Hij is in alles toch zo'n getrouw Waarmaker van Zijn Woord en Goddelijke beloften en ook een liefderijk en verzorgend God en Vader voor Zijn gunstvolk en erfdeel om ze niet te begeven of te verlaten en ook niet boven vermogen te bezoeken, want in al hun benauwheden was Hij benauwd. Hij geeft kracht in elke toestand om te kunnen dragen, wat ze in dit jammerdal opgelegd worden.

Maar wat een heerlijk voorrecht voor Gods volk, dat dit strijdperk eenmaal eindigen zal en nu is het lijden van deze tegenwoordige tijd niet te waarden tegen de heerlijkheid die eenmaal zal geopenbaard worden.

O, ik werd gisterennacht zo in die waarheid ingeleid en wat een nieuw sterkte gaf dat weer voor mijn ziel onder al het getier en geraas mijner vijanden. O, wat zag ik mijn oneindig voorrecht en het onuitsprekelijk geluk voor de ganse kerke Gods in de toekomst liggen. Maar bij aanvang gevoelde ik er bij vernieuwing wat van in mijn ziel. Dan kan ik de smaad en alles wat mij wedervaart gemakkelijk doordragen, want dan is het toch alleen voor Zijn lieve en alleen hoogwaardige Godsnaam die te vrezen en te loven is en alleen alle eer toekomt.

O, dan is dit de behoefte van mijn ziel, dat ik maar veel mijn ziel met die kracht uit de hoogte aangedaan mag weten, om de eer van mijn eeuwige Koning te verdedigen als het nodig is, onverschillig, wat er dan tegen aan komt; want wat het uitwendige aangaat, dan heb ik nog al veel te verduren, maar dat is niet zo erg, omdat het voor Zijn zaak is. En nu blijft die waarheid mij ook nog gedurig levendig bij van die toestand die ik u geschreven heb: "Om niet alleen in Hem te geloven, maar om ook voor Hem te lijden."

O, die gezegende Zoenborg heeft zoveel willen lijden voor Zijn volk en dat vrijwillig uit liefde. Zou ik dan dat kleine beetje niet kunnen verdragen, o, Hij droeg alles en leed alles ten bate van Zijn volk om hen te verlossen en om voor hen het hoogste goed te verwerven. O, onder het schelden, dat ze mij laatst deden en beschuldigden voor dingen, die geen wezen hadden, werd mij zo krachtdadig voor mijn aandacht gebracht, hoe dat ze van de Heere Jezus zeiden, dat Hij een vraat en wijnzuiper was en een vriend van tollenaars en zondaren; en Hij was.... zonder zonde!

En nu kreeg ik zo te overpeinzen, dat een dienstknecht niet meerder is dan zijn heer en

nu is Hij eenmaal de strijd doorgestaan, en zullen Zijn volgelingen ook Hem in strijd met de wereld, de zonde en de satan moeten volgen.

Deze brief is waarschijnlijk bestemd geweest voor ds. C. Pieneman te Rotterdam.

Het origineel vertoont het handschrift van Potappel, is plotseling afgebroken en ongetekend.

Zal wel nooit verzonden zijn.

Brief 6

Breda, mei 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb uw brief ontvangen en tot mijn blijdschap vernomen, dat jullie door Gods goedheid nog gezond waren; ik ben ook door des Heeren goedgunstigheid goed gezond, het rijden begint nu al wat beter te gaan.

Ten allen tijde mag ik ondervinden de ondersteunende hand Gods, in mijn moeitevolle weg, die ik heb te bewandelen; de wonderen des Heeren zijn niet af te malen, het is voor mij niet te verklaren, wat ik er van mag ontmoeten. O, de zaligheid van de dienst van Jehovah is zo groot en daar zal niemand mede bedrogen worden. Hier op aarde is het wel een weg van strijd, uit- en inwendig, dat moet ik nu ontwaren, maar in de Heere Heere is mijn sterkte bevonden, op Hem mag ik mij verlaten; wonderbaar komt die getrouw en eeuwige onveranderlijke Verbondsgod mij tegemoet in mijn weg. U moet het 15e hoofdstuk van het evangelie van Johannes eens lezen en wel vers 18-20. Dat kwam de Heere onlangs, toen de vijanden mij weer hadden achtervolgd, wonderlijk voor mijn hart te ontsluiten en toe te passen, zodat ik er de kracht nog van mag ondervinden.

O, mochten jullie ook nog eens verwaardigd worden om het recht te leren verstaan; dat jullie eens verlicht mochten worden, inwendig door Gods Geest, om de zonde en de wereld een afscheidbrief te geven en om de Heere nog eens aan te leren kleven en Hem als uw God in Christus te leren kennen, dat is mijn wens en bede.

Nu breek ik hiermee af, niet omdat ik zeggen wil, het is genoeg, o, neen, bedenk toch veel uw eeuwig belang, de wereld gaat voorbij met al haar begeerlijkheid, maar die in God is gewaarborgd, is wel bewaard en heeft een goed, dat nooit meer vergaat.

Nu waarde vader, zusters en broer, jullie zijn benieuwd, of ik met de Pinksteren kom, het is nog niet zeker, maar je moet maar hopen.

Met de Hemelvaartsdag ben ik in Rotterdam geweest bij ds. Pieneman, woensdag, toen de dienst was afgelopen, mocht ik weg, en donderdagavond moest ik weer terug wezen. Maar voor zo'n korte tijd kan ik niet naar huis komen nietwaar. Ik heb daar bij de dominee veel genoeg gehad in het ontmoeten van hem en andere vrienden.

Nu u moet met de post eens schrijven, hoe laat, voor de laatste keer het trambootje 's avonds vaart, als dat kan, dan kom ik daar mee. Nu eindig ik, ontvang dan ook de groeten van mij uw zoon en broeder

Doet de groeten bij C. v. O., bij den Dr., bij Johannes, bij moi Willemien, J. L. en haar moeder en meer andere.

Leendert Potappel.

Brief 7

Breda, mei 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben onder de goede verzorgende hand des Heeren, hier op de plaats mijner bestemming goed aangekomen. Onderweg was de Heere mij nog zo genadiglijk nabij, ik heb samen gereisd tot Roosendaal met Jan Zachariasse z'n vader en moeder. In het ontmoeten van elkander was de Heere toch zo goed, om met elkander te spreken over de wegen des Heeren, de Allerhoogste God, die alleen wondervol is in Zijn doen; dat konden wij niet op. Ook dat op het onverwachts elkander ontmoeten, wat was ons dat tot blijdschap. Die vrouw moest misschien geopereerd worden, maar zij was daar recht onder gesteld, zij was stil tot God in deze weg en zij mocht zeggen: "Zo de Heere doet, is goed!"

O, het zijn zulke aangename tijden, als wij aan onze eigen zin en wil mogen verloochend wezen, dat zijn voor Gods volk op aarde de zaligste tijden, om verslonden in dat Alwijze Bestuur, de Heere te mogen vrezen. Daar mocht ik op deze dag nog iets van gevoelen tussen de Heere en mijn ziel.

Tot mijn grote blijdschap en verheuging mocht ik op deze dag veel van de tegenwoordigheid en troostvolle gemeenschap met mijn onveranderlijke Verbondsgod ondervinden. Ik had gisteravond op mijn bed zoveel van die liefde Gods in mijn ziel, dat kan ik u niet verklaren. Dat jullie nog eens mochten verwaardigd worden om daar iets van te leren verstaan: Dat je alle dingen nog schade en drek mochten leren achten, buiten dat leven Gods, opdat je nog eens in God geborgen en gevonden mocht wezen en worden voor de eeuwigheid, die ons allen eenmaal wacht.

Maar o waarde vader, zusters en broer, wat zal het dan toch te zeggen zijn, om voor eigen rekening voor dat oordeel Gods gesteld te worden en wat zal dan de sententie vreselijk wezen, om te moeten horen: "gaat weg van mij, gij vervloekte in het eeuwige vuur dat de duivel en zijn engelen bereid is."

O, het is mijn bede tot God, dat uw blinde zielsogen nog eens geopend mochten worden voor het onheil dat er op de brede weg te wachten is, en dat je de Heere nog eens toegevoegd mocht worden en in Zijn zalige dienst ingelijfd. Want daar is geen zaliger dienst, dan de dienst van God, dat mag ik door Goddelijke genade getuigen en daar is ook geen gevaarlijker en ontzaggelijker dienst dan die van de duivelen en de zonde. Daar zult ge eeuwig bedrogen mee uitkomen. Wat ik uit liefde bidden mag, denk toch veel aan het eeuwig belang uwer arme kostelijke onsterfelijke ziel, eer dat de genadetijd voorbij zal wezen en het eeuwig te laat u zal tegenklinken. O, het is hier de tijd van voor- en toebereiding om de reis eenmaal aan te doen.

Nu waarde vader, zusters en broer ik eindig, want de tijd ontbreekt mij, wensende dat de Heere dit geringe en onkundige van een onbekwame in zichzelf, nog eens aan uw harten mocht heiligen en zegenen, opdat het nog eens tot eer en heerlijkheid van Zijn lieve naam mocht strekken en tot zaligheid voor uw ziel; dat is de hartewens en bede van mij, uw zoon en broeder,

Leendert Potappel.

Zeg het bij van Oeveren, bij Joh. de Vos, bij den D., bij moi Willemien, bij de jongens, bij Steendijk, bij Jannetje Luik, bij oom Leen, zeg het ook bij vr. Luik en meer andere, ik kan ze niet allemaal opnoemen. Ik ben ook goed gezond op dit ogenblik, mijn voeten zijn beter, ik zal meer moeten lopen. Van Poortvliet heeft Kees van der Stel mij weggebracht tot Tholen, u weet wel, de zoon van de weduwe v. d. Stel, van St. Maartensdijk, dat zult u wel weten. Schrijf maar gauw terug.

Brief 8

Breda, juni 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben heden op dit ogenblik door Gods goedheid nog goed gezond, en dat hoop ik ook van ulieden. Ik heb ook uw brief ontvangen en daaruit vernomen, dat jullie nog gezond waren. Het is voorwaar een groot voorrecht in dit tijdelijke leven; mochten wij maar weer een hart hebben om het op te merken. Hoevelen van onze mede-natuurgenoten zijn er niet, die het moeten missen. En wat onderscheidt ons dan, daar wij niet beter zijn in ons zelf en wat zouden wij toch niet voor die God moeten vrezen, die zoveel goeds doet aan allesverzondigende voorwerpen die voorwaar de hel en de verdoemenis recht waardig zijn.

O, waarde vader, zusters en broer, staat hierbij eens een ogenblikje stil om te overdenken de weldaden die de Heere u nog bewijst; bedenk, dat wij nergens geen recht of aanspraak op hebben, maar alles verloren hebben door de zonde. Wat zal het dan uitmaken, als de eeuwigheid voor u zal aanbreken, om dan onder die zegeningen nog verloren te gaan. O, gedenk, dat het allemaal roepstemmen zijn, die de Heere tot u brengt en waardoor de Heere u nog toeroept: "Wendt u naar Mij toe en wordt behouden, o alle gij einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer."

O, mochten jullie samen de Heere nog leren zoeken, terwijl het nog het heden der genade voor u is en nog niet te laat. Maar wie weet hoe snel soms de bode des doods kan komen, om onze ziel van het lichaam af te scheiden; verschrikkelijk, als dan het einde geen vrede zal zijn. Mocht u eens recht de ellendige jammer van uw toestand zien, gij zou geen rust meer vinden voor u de Heere had gevonden als uw hoogste goed. O, zag gij eens recht wat de dienst van de wereld is en wist gij eens hoe zalig dat het is om God te dienen; dat kan ik nooit verklaren, wat ik daarvan mag gevoelen bij tijden, hoe groot dat voorrecht is en hoe zalig het is om in die God geborgen te wezen. Dat is het hoogste, dat ik u kan toewensen. Geven is niet in mijn macht, ik kan wel eens met u dragen en u waarschuwen, uit de aard der liefde, maar verder moet ik het opgeven.

O, vader, de helft van uw levensjaren, is naar alle gedachten al voorbij, volgens Gods gewone weg en dan nog onbekeerd; bedenk het toch wel. O, waarde zusters en broer, de Heere is ook bij machte in de jonge jeugd reeds uw en mijn levensdraad af te snijden.

Gedenk dan aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen en de jaren naderen van dewelke gij zeggen zult: "Ik heb geen lust in dezelve." Zoekt het niet zo veel in de aarde; doet wel en getrouw uw plicht, maar gedenk ook aan uw onsterfelijke ziel, die voor de eeuwigheid is geschapen. Gij zult eenmaal God ontmoeten, die een alwetend en rechtvaardig God is en die ieder vergelden zal, de weg die hij op aarde bewandeld heeft.

O, ik kan niet verklaren wat het is, om die God tot zijn Deel te kennen en te bezitten. Daarvan heb ik veel de vrucht mogen ondervinden en nog in deze weg en in deze tijd mag ik veel de Heere als mijn getrouw verzorgende God en Vader in Christus ontmoeten in de openbaring van Zijn zalige tegenwoordigheid. De God Jacobs is mij een hoog vertrek en dat is mijn enige troost en daar kan ik overal mee door gaan. Want in al die stormen en baren is met ons de Heere der Heirscharen; dat mag Gods volk ondervinden in het strijdperk van dit leven. Ik kan nooit verklaren, hoe goed God hier voor mij is en wat ik hier van Zijn zalige nabijheid mag genieten. Dan ben ik van alle kanten verkwikt en dan gevoel ik vrede in mijn ziel.

O, die zalige gemeenschap met die God en dat verborgen leven is niet te verklaren, dat

de ziel die Hem vreest mag ondervinden. Een ogenblikje in de genieting van Zijn gunst is mij veel maar waard, dan duizend werelden als zij er waren. Want dat is alles en dat overtreft alles, want daarin is leven en zaligheid.

Nu moet ik afbreken, want de tijd ontbreekt mij, doet de groeten bij al mijn vrienden, bij J. vooral bij v. D. en vr. L. en J. en schrijf weer gauw terug en ontvangt verder de groeten van mij uw zoon en broeder,
Leendert Potappel.

Brief 9

Breda, juni 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb uw brief ontvangen en daaruit uw welstand vernomen. Voor zo ver het vlees aangaat ben ik ook door Gods onverdiende goedheid nog gezond op deze ogenblikken. O, daar is in Gods weldaden geen einde te vinden, die Hij aan ons alles verzondigd hebbende schepselen komt te bewijzen, gedurig goed doende van de hemel; daarin wordt Hij niet moede noch mat. Wat moesten wij toch een dankerkentelijk hart omdragen, om alles alleen in die God, als de enige oorzaak van al hetgeen, dat wij boven de rampzaligheid hebben en genieten te erkennen, want rechtvaardig was het, indien die God van de hemel ons kwam te verdelgen en ons wierp in de eeuwige poel, die brandt van vuur en sulfere. Maar Hij laat nu nog barmhartigheid roemen tegen het verdiende oordeel; mocht de Heere der Heirscharen uw harten nog openen en ontsluiten om vatbaar te worden voor uw eeuwig heil en zaligheid. Dat die God uw oren nog mocht doorboren, om nu nog acht te geven op Zijn roepende stem, die Hij u brengt, o, dat zou mijn ziel blijdschap geven, als ik het nog eens horen mocht, dat ge nog naar de Heere en Zijn sterkte leerde vragen, want waarde vader, zusters en broer, het zal toch zwaar vallen om alleen in de handen van die God te vallen, zonder Borg voor uw grote schuld.

Bij ervaring heeft mijn ziel goed leren kennen, wat het is, om buiten te staan. O, als ik gedenk aan de tijd, dat bij dagen en bij nachten inwendig mij de helse angsten en doodsbenauwdheden omringden en dat er anders niets was, dan verschrikking en vrees en ik gedenk dan, hoe de Heere in gunst van Boven op mij heeft willen neerzien en mij met Zijn heil bezocht heeft, om al die banden te breken, waarin ik gekluisterd was. O, hoe benauwd was het om te gevoelen het ongenoegen Gods, maar wat het nu ook wezen zal voor degenen, die de Heere niet leren kennen tot hun deel en lot.

Dan heb ik bij tijden soms zo te doen met u en al mijn medestervelingen, omdat u in zo'n toestand, blind zijnde voortwandelt op de brede weg des verderfs; o, het schrikkelijk einde van ieder die onbekeerd sterft. Ziet toch niet te veel op het aardse goed, dat vergaan zal, in hetwelk geen leven is en wat geen voordeel brengt voor uw arme kostelijke ziel. Maar bedenk veel het eeuwig belang voor de eeuwigheid, hoe gij eenmaal een alwetend heilig en rechtvaardig God ontmoeten zult en hoe gij van uw tijd en verblijf op aarde rekenschap af zult leggen.

Mochten jullie nog eens verwaardigd worden om tot Israëls Gods de toevlucht te leren nemen. Het is hier op aarde al zo zalig God te dienen, dat mag ik tot eer en roem van Zijn lieve naam getuigen.

Het is wel een strijd om in te gaan, want de vijanden die omringen soms Gods erfdeel als bijen, maar een ogenblikje in de volzalige gemeenschap met God, dat verkwikt mijn ziel zodanig, dat ik bij tijden meer vreugde in mijn hart gevoel, dan dat het koren en de most de goddelozen vermenigvuldigd is. Kende u dat, u zou de wereld met al haar bekoorlijkheid verachten.

O, hoe die God zijn lieve vaderlijke zorg aan mij bewijst, dat kan ik nooit verklaren; die weg kunnen de vijanden tot mijn troost nooit afsluiten. De Heere was mij gisteren nog klaarlijk nabij en goed in de weg.

Toen ik gistermorgen ontwaakte, gevoelde ik mij zo bijzonder gesterkt in de Heere mijn God. Ik werd wakker met de drie eerste regels van het 7e vers van Ps. 103:

*"Geen vader sloeg met groter mededogen,
Op 't teder kroost ooit Zijn ontfermend' ogen,
Dan Israels Heer, op ieder die Hem vreest."*

Wat was mijn ziel gans ingenomen en vervuld met de troostvolle ontmoeting met de liefde Gods; ik moest mij verliezen in de Heere, uitroepende: ja getrouw Verbondsgod, dat hebt U tot hiertoe aan mij, een onwaardige in mijzelf, betoond en Gij zult het naar Uw Goddelijke beloften ook verder doen, dat vertrouwt mijn ziel, omdat Gij onveranderlijk zijt. Al is het dat ik ontrouw ben in mijzelf, dat beschaamt mij soms en doet mij rouwklagen voor de Heere, maar Hij is van eeuwigheid tot eeuwigheid dezelfde en dat is mijn troost en blijdschap.

Nu waarde vader, zusters en broer nu eindig ik, doet de groeten bij al mijn vrienden bij v. D. bij den D. bij J. en de anderen en schrijf gauw terug, zeg ook tegen de vrienden dat ze eens schrijven.

Leendert Potappel.

De kapitein heeft gevraagd of ik niet bij zijn batterij zou willen blijven, als ik dat nu doe, dan hoef ik niet naar de treinafdeling, daar ik bij ingedeeld ben.

Brief 11

Breda, juli 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben op dit ogenblik nog goed gezond, door Gods onmetelijke goedheid, hetgeen ik ook van ulieden heb vernomen, en mij ook grotelijks verblijdde.

O, wat onderscheidt ons van zovelen onzer mede natuur- en reisgenoten naar de eeuwigheid, die dit voorrecht missen. Mocht dit ons maar echt beschaamd maken voor God de Heere. Als wij toch eens zien, hoe wij zulke onwaardigen, gedurig zo met Gods goedertierenheid overladen warden, wat zouden we het dan moeten uitroepen voor God, dat wij het door onze zonden zo bederven. O, mocht dat maar meer gekend en ondervonden worden. Ik wens, dat de Heere, die alleen het Begin en het Einde van alles is, u een recht levendig gezicht van uw diep gevallen en ellendige toestand mocht geven. Dat jullie samen nog eens door de goedertierenheid des Heeren gebracht mochten worden tot bekering, om Hem te leren vrezen en dienen in oprechtheid des harten. Hij is een God, die het zo waardig is en het heil uwer onsterfelijke ziel is alleen daarin gelegen. Geen goed van groter waarde kan ik u toewensen; de wereld met al wat er in is, gaat eenmaal te niet. Maar Gods gunstgenoten bezitten een bestendig goed, want de Heere zelf zal al haar schatkamers vervullen met goed en eer uit Zijn paleis. Dat volk zal eenmaal verwaardigd worden om als koningen en priesters te zitten in Gods troon.

O, waarde vader, daar ik ter gedachtenis van uw verjaardag u wens te schrijven, hoop ik, dat het God behagen mocht om uw levensdagen nog wat te rekken op aarde; maar mochten de overige dagen uws levens nog eens gebruikt worden, om de Heere te leren zoeken en Zijn aangezicht te leren kennen. Tot hiertoe heeft Hij u willen dragen, en nog geen lust gehad in uw verderf, maar daarin, dat gij u bekeert en leeft. Nu is volgens Gods gewone weg die Hij met mensen houdt, de grootste helft van uw leven

al voorbij, en mocht het nu nog eens een haasten en spoeden worden om uws levens wil. Om nu eens te vluchten, met uw schuld als een last op uw ziel gebonden, tot de Heere Jezus om in Hem geborgen te worden eer dat des Heeren gramschap eeuwig tegen u zal ontbranden. O, laat dan alzo het belang uwer ziel veel in uw gedachten wezen en neemt toch acht op zo'n grote zaligheid, eer het besluit bare en gij voor eeuwig buiten God u zult bevinden. De Heere zie van de hemel nog in genade op u neder, en mocht ge nog eens de wedergeboorte deelachtig worden om voor- en toebereid te worden voor de steeds naderende eeuwigheid, die ons allen opwacht en hoe verschrikkelijk, om dan geen andere keuze gehad te hebben, dan om de wereld en de zonde te dienen. De Heere spreekt zo in Zijn dierbaar Woord: "Die Mij eren, zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden."

O, laat uw ziel niet verleiden door de bekoorlijkheid van de zondedienst. De duivel, die nu veel goeds belooft, zal in de eeuwigheid, indien gij zijn wil blijft doen, eeuwig uw kwelgeest wezen. Gedenk, dat hij een leugenaar is van den beginne, o kon ik het u eens goed wijsmaken, hoe naar en ontzaggelijk het is, om God, het Allerhoogste goed, niet te kennen tot uw deel. Want daar is toch anders geen leven dan in God, en van de andere kant kan ik ook nooit verklaren en naar waarde uitdrukken de zaligheid van des Heeren dienst. Daar is geen veiliger en geen beter plaats, dan om op ware gronden in een Drieënig God te rusten voor tijd en eeuwigheid. Dat mag ik tot roem van mijn getrouw Verbondsgod nog zo gedurig ondervinden; ik mag zo duidelijk aan mijn ziel genieten, bij tijden en ogenblikken, dat de Heere overal met Zijn volk is. En dat de toegang overal open is voor Zijn gunstgenoten, tot de troon Zijner genade. Hoe ook de vijanden mij smaden en blameren en roekeloos met de Heere en Zijn dienst spotten, de Heere, de Heilige Israëls is mijn machtige Beschermmer en wil mij, genadig en Vaderlijk ondersteunen.

Onder het genot van de zalige gunst en liefde Gods, kan ik alles doorstaan, dan is het "in God zullen wij kloeke daden doen." Als die God zich aan Zijn volk vertegenwoordigt en Zichzelf bij aanvang te genieten geeft, ach ik ben niet in staat om dat uit te drukken.

Nu waarde vader, zusters en broer, nu wil ik eindigen. De Heere de God van hemel en aarde zegene ulieden, Hij bereide u nog toe voor de grote eeuwigheid; ook u zusters en broer feliciteer ik met vaders verjaardag en gedenk toch veel aan uw Schepper in de dagen uwer jonkheid, eer de jaren naderen, van welke gij zeggen zult, ik heb geen lust in deze. Stelt veel voor ogen, dat gij eenmaal God zult ontmoeten, dat geve God.

Doet alle vrienden de groeten en ontvangt dan deze letteren van mij, uw zoon en broeder,

Leendert Potappel.

Brief 13

Breda, juli 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben op deze ogenblikken door Gods goedheid gezond, hopende dat van u tesamen ook te vernemen. Een groot voorrecht voorwaar in dit leven; velen die het moeten ontberen en wat onderscheidt ons toch daarvan? Wij zijn toch niet beter in onszelf, maar wij zijn dezelfde schepselen, die alles onwaardig zijn. En als wij nu eens de grote goeddadigheden des Heeren, die Hij van de hemel ons bewijst, mochten opmerken, dan zou schaamte ons aangezicht bedekken en zouden we rouwklagen in onze harten vanwege de zonden. Want ach, als die God in 't recht wou treden en met ons handelen naar onze verdiensten, dan was elk verdelgd van voor Zijn aangezicht en

afgesneden van de aarde, geworpen in die grondeloze poel, die brandt van vuur en sulfer. Maar wat blijft Gods lankmoedigheid toch nog uitgestrekt en wat is zijn verdraagzaamheid groot; daar sta ik bij tijden zo verwonderd over, als ik ook eens zie op de zonden in het algemeen, hoe hoog de goddeloosheid is gestegen. Het merendeel leeft maar naar het goeddunken van zijn boos hart, zonder acht te geven op het Goddelijk gebod en bevel. Wat zal het toch wezen als de Heere gericht zal houden en met vlammend vuur wrake doen zal aan degenen, die het evangelie van Christus ongehoorzaam zijn en blijven, die zullen tot straffe lijden het eeuwig verderf.

O, waarde vader, zusters en broer, gedenk toch aan het woord dat de Heere voor de mond Zijns knechts sprak,

Hoe de bozen vergaan doch ziet,

Zij blijven in eeuwig verdriet,

Zonder verlost te wezen (Ps. 36).

Hoe mooi ook de zonde in uw oog mag schitteren, en hoe vermakelijk ze voor u mag wezen, denk aan de grote afrekeningsdag, die aan zal breken om verantwoording te doen van uw tijd en verblijf op aarde. En de Heere zegt: "Daar is een gedenkboek voor Mijn aangezicht geschreven", dus daar zal niets achterblijven. En het schepsel dat zich tegen de hoge God durft stellen, zal alsdan verstommen.

O, mocht de Heere u samen nog eens geven, inwendig door de Geest Gods bestraald te worden, om uw rampzalige en verdoemelijke staat buiten God te leren kennen; dat er nog eens een oprecht geklag op mocht gaan in uw ziel en dat u nog mocht leren smeken om genade bij God te vinden eer het voor eeuwig te laat u zal tegenklinken. Dat zou ik u geheel en al gunnen maar geven is niet in mijn macht, dat is Gods vrijmachtig werk. Hij, die weten mag, hoe zalig de liefdedienst des Heeren is, zou u wel op die weg willen trekken omdat die ziel soms zulk een medelijden gevoelt met zijn evenmens die nog buiten God omzwerft en die het nog zoekt in de dingen der wereld. Maar daarin is het niet, de wereld gaat voorbij met al zijn begeerlijkheid. Maar hij, die God tot zijn deel mag bezitten, die is een eeuwig blijvend goed deelachtig. Daar komt de mot niet in, noch zal de roest het niet verteren.

Mochten uw zielen nog eens tot jaloersheid verwekt worden op dat grote voorrecht, om alles nog schade en drek te leren achten, bij de uitnemendheid van Christus.

Mijn sprake is te arm om een recht getuigenis te geven van de zalige dienst des Heeren, maar bij ervaring mag ik het reeds van mijn jonge jaren weten en die liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten; nimmer kwam ik met de Heere beschaamd uit, maar wel met de wereld. Daarop ziende zei ook die grote Godsman: "Deze vermelden van wagens en die van paarden, maar wij zullen vermelden de Naam onzes Gods." En ook mijn ziel heeft anders geen lust, dan om te melden de heerlijkheid des Heeren, Isrels Koning, die alleen wonderen doet, wiens macht bekend is in hemel en op aarde. Die God is mij ten allen tijde een Zon en Schild, hier in het strijdperk van dit leven. Hij wil mij vaderlijk aan Zijn Hand geleiden en altijd nog wel verzorgen.

O, Hij begeeft noch verlaat Zijn volk nooit en in eeuwigheid, hoe hoog ook de wateren mogen oprijzen, het zal ze niet overstromen. Dat mag ik telkenmale zo ondervinden. God houdt eeuwig Zijn woord, daarop hoopt mijn ziel en ik mag mij in dezen stil op God verlaten. Want Hij die het beloofd heeft is getrouw, die het ook zal volenden. Wat ik nog ontmoeten zal is verborgen voor mij, maar dit weet ik, dat ik met de Heere alles doorstaan kan, want 't is Isrels God die krachten geeft.

En nu gevoel ik mij biddende om voortaan met onderwerping, de Heere mijn God en Vader, stil in Zijn weg te mogen volgen, door bezaaide of onbezaaide wegen.

Nu waarde vader, zusters en broer, ik eindig met schrijven. Doet de groeten bij al mijn vrienden en ontvangt ook de groeten van mij uw zoon en broeder,

Leendert Potappel.

Brief 14

Breda, augustus 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb uw brief ontvangen en vernomen, dat ge allen goed gezond zijt. Ik ben ook op dit ogenblik nog gezond, door 's Heeren onverdiende goedheid, want dat alleen is het, dat ons onderhoudt en nog bewaart. Mochten wij maar monden en harten hebben om de Allerhoogste lof te zingen voor de gedurig verkregen weldaden. O, schrik kan mijn ziel soms vervullen, als ik bepaald mag worden bij de goddeloosheid van het tegenwoordig leven, hoe dat land en volk toch zo ver van de God onzer vadersen afgedwaald is en meer en meer toeneemt in hemeltergende zonden. En nu zijn er voor al de roepstemmen Gods geen oren om te horen, o wee Nederland, als de Heere komen zal om gericht te houden op aarde. Want die God zal eens tonen, dat Hij in de hemel is; en die nu God verlaat, heeft smart op smart te vrezen. Dan is het soms, of ik de wolken van de oordelen Gods samen zie pakken, om ons land en volk te bezoeken. Wij gaan in dezen een donkere tijd tegemoet, waarde zusters en broer, wij zijn nog jong, wie weet wat wij nog beleven. Maar bedenk toch, wat een voorrecht het dan zal wezen, om met een Baruch zijn ziel tot een buit te hebben overal waar hij heengaat.

O, denk daar maar veel aan, want de ganse wereld kan u niet helpen in de ure der benauwdheid, maar God is een almachtig God, die uit alle nood redden kan. O, nu is er geen zaliger en groter voorrecht als om die God te kennen tot zijn éinig toevluchtsoord. Daar is het veilig en goed, die God is een hoog vertrek voor Zijn volk. Wat ze hier in dit jammerdal van de wereld ook mogen wedervaren, daar is toch niemand, die ze uit Zijn hand zal rukken. Dan mag ik bij ondervinding in deze weg zo verstaan, wat die God voor mij in het bijzonder, maar ook voor al Zijn volk is in de wegen der beproeving.

O, de Heere geeft bij ogenblikken zo verkwikkend dat verborgen Manna te smaken, namelijk Zijn dierbare gunst, die meer sterkt dan uitgezochte spijzen. Dit doet mij onder al de druk der vijanden bij ogenblikken roemen in de Heere omdat Hij mijn burcht is en de rots van mijn vertrouwen.

De Heere gaf mij verleden week zoveel te smaken van Zijn liefde, dat ik wel weg had willen gaan, als het de wil des Vaders geweest was. Maar dat was zo niet, ik moet nog een beetje hier blijven, hoelang, dat is verborgen, maar ons leven dat is slechts een klein tijdje nietwaar? En het getal onzer dagen is bij God bestemd, waar wij niet over zullen gaan, en dan wordt het eeuwigheid.

O, mocht dit woord uw harten nog eens treffen; die eeuwigheid zal toch zo zwaar wezen, als je God niet kent, want dan zal het eeuwig buiten zijn. Mochten jullie nog leren werken, terwijl het dag is en terwijl het heden genaamd wordt, leren bedenken, wat tot uw vrede dient. Dat geve God nog eens uit genade, om Hem als uw hoogste goed te mogen kennen. Dat is mijn wens tot God voor u, ik kan het u wel uit liefde zeggen, maar niet geven, dat is Gods werk.

Verder wil ik u nog meedelen, dat ik van zaterdagmiddag tot maandagmorgen in Rotterdam ben geweest. Tot grote verwondering voor mij, werd dat toegestaan, want daar mocht anders niemand weg, of hij moest zondag terug komen. En aan mij werd dit zonder slag of stoot toegestaan, dus gij kunt wel begrijpen, wat dit bij mij veroorzaakte. Ik heb veel genoeg gehad bij dominé, om met elkander te spreken over de Heere en Zijn wegen, elk uit zijn toestand. Ook onder zijn preken mocht ik levendig gesteld zijn, want de Waarheid moet ik hier missen, dus daardoor was mijn

ziel ook zeer verkwikt.

Nu wil ik weer eindigen; doet de groeten bij v. D., bij J. en bij allen tezamen. Schrijf hoe het met Mina van Kees Potappel is en doet ze de groeten en wees verder zo goed, om mijn plaats in de kerk te betalen, we zullen dat wel vinden, als ik thuis mag komen en verder wil ik ook nog melden, dat wij maandag over acht dagen naar het kamp gaan voor 14 dagen, dus Johanna ik zal blij wezen dat je met tante komt, maar kom dan niet vóór september, want dan kan ik niet in Breda zijn, of je moet a.s. week komen.

Nu verder allen van mij gegroet uw zoon en broeder,
L. Potappel.

Brief 15

Oldenbroek, september 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben op dit ogenblik door Gods oneindige goedheid over mij onwaardige, nog goed gezond en ik ben nog in het kamp van Oldenbroek tot donderdag, als het niet verandert. Veel waren de ontmoetingen voor mij in deze weg, maar ook veel de ondersteuning van Boven, die ik mocht ondervinden en de trouw zorg van mijn hemelse Vader heeft mij tot nu toe wonderbaarlijk omringd, Toen ik uit Breda vertrok, wou de vijand, die toch omgaat als een briesende leeuw, mijn ziel doen wantrouwen aan de onverderfelijke beloftenissen van de Heere aan mijn ziel gedaan, en op dat ogenblik was het wel wat duister inwendig, maar ik mocht toch zo onder al die die schietende pijlen van de vorst der duisternis, tot de Heere roepen en mijn klachten Hem door smeking bekend maken.

En o, Hij verhoorde mijn stem, als ik tot Hem riep en openbaarde zich met Zijn dierbaar licht aan mijn ziel en toen werd mij bij vernieuwing zoveel geloofskracht geschonken, dat de scherpe pijlen des satans terugketsten. De Heere bracht mij zo op de plaats waar ik de ganse zaak in Zijn Vaderhanden had overgegeven, dat Hij mij zou verzorgen. Nu was het weder van rondom licht in mijn ziel, want in dat licht zien wij het licht.

Toen ik voor de eerste avond in mijn tent lag, kan ik nooit beschrijven of bespreken, wat er toen gebeurde; hoe die God mijn ziel vervulde met Zijn liefde en gemeenschap aan Hem. Ik werd 's avonds zo in het wonder der schepping ingeleid, toen ik een poosje alleen de heide was opgegaan, en bepaald werd, hoe een kind van God het alleen wettig eigendom van hun Christus is. Zij zijn 's Vaders goed en Zijn kinderen en eenmaal zullen de gelovigen de aarde erfelijk bezitten, maar dat het dan wezen zal, een nieuw hemel en een nieuw aarde, waarin gerechtigheid woont.

Toen liet de Heere mij de zalige toekomst zien en bij aanvang gevoelen. De Heere roept nu mijn ziel toe: 'Kind gij zijt hier onder de vijanden, die u bij ogenblikken jagen, maar dat zal niet altijd duren, maar ziet wat Ik voor u bereid heb, hoe ik u eenmaal van al hun geweld zal verlossen en u voeren in een land van eeuwige rust voor mijn Troon. Daar zal het niet meer wezen een strijdende, maar een eeuwig overwinnende Kerk, die over hun vijanden zullen triomferen, met een altoosdurend gejuich voor Zijn troon.'

En o, toen verloor ik mij in het wonder der herschepping, waardoor ik deel had gekregen aan de gezegende Verbondsgoederen. Ik werd zo van het ene werk in het andere geleid. Wat ik van de heerlijkheid Gods zag en van Zijn grootheid, kan ik niet verklaren. Maar bijzonder van Zijn liefde, als ik die zalige toespraak nog kreeg, *hoe*

niets mij van Zijn liefde zou kunnen scheiden en toen was het of de Heere zei: 'Kind, dat is nu genoeg om hier onder de vijanden te verkeren, hoe ook de wereld u mag lasteren, Ik heb u lief, tot het einde toe.'

Daarop gevoelde ik het antwoord in mijn ziel: "Goed Heere, met U kan ik overal door, want Gij zijt mijn Banier." Ik raakte ook werkzaam, hoe ik het op de lieve dag des Heeren zou maken, om die door te brengen, waar ik uitwendig van alles was verstoken. Maar, wonder boven wonder, beschikte mij de Heere langs een wonderlijke weg, de nu zalige Van der Kemp, van mensen, die ik zag noch kende. O, wat zag ik daar God alles-beschikkende Hand in, en Zijn goedheid over mij, want ik had er behoefte naar. Toen ik het getuigenis van die Godsgezant zo opsloeg, viel voor de aansprae des gebeds (Onze Vader) en toen mocht ik gevoelen, dat ik een kinderlijk recht had, om God als mijn Vader, in mijn dierbare Christus aan te spreken.

En o, nu kan ik niet verklaren wat een zegen ik voor mijn ziel in die preek had en wat ik gevoelde, om die God tot zijn Vader in Christus te kennen. Ik smolt weg in de liefde Gods en ik was zo vol, dat ik degenen die rondom mij waren aansprak, dat er buiten die God geen zaligheid was, maar een eeuwig omkomen. Ik was aan 't spreken eer ik het wist en hoewel er niemand wat tegenin zei, gingen ze langzamerhand mij verlaten, zodat ik alleen met de Heere in mijn tentje overbleef.

Toen kreeg ik zo te zien, wat een kloof er is tussen de wereld en Gods volk, hoewel zij tesamen op aarde leven. Maar toen leidde de Heere mij ook in twee uitersten, dat het leven buiten God, ook een eeuwig sterven buiten God zal wezen en wat het zijn zal om buiten de gemeenschap van God en Zijn volk te wezen. Toen zag ik zo klaar dat de wereld het in de hemel niet zou uithouden, daar het op aarde alreeds een hel voor hen was om met dat volk te verkeren, dewijl ze de zaligheid van 's Heeren dienst niet kennen, en het grote heil niet zien, dat het is om God tot zijn deel te bezitten.

Nu waarde vader, zusters en broer, ik moet eindigen, de Heere geve u nog het nodige voor uw ziel, zo gij het mist; doet al mijn vrienden de groeten en schrijf nu maar weer naar Breda, doch niet voor donderdag, anders zou hij misschien niet terecht komen.

L. Potappel.

Brief 16

Breda, september 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik heb gewacht met schrijven, omdat ik dacht welhaast met 8 dagen te komen. Maar ik weet het niet zeker of ik gauw zal komen, het wordt van de ene dag op de andere dag gesteld, dus zullen wij het maar afwachten; het zou nog onverwachts kunnen zijn.

Wat verder mijn toestand aangaat, ben ik door de al-goede hand Gods nog wel en gezond naar het lichaam, een verbeurde weldaad, die de Heere ons geeft en ook verre, vele van onze medereisgenoten naar de eeuwigheid, overtreffende, die dit voorrecht niet gegund zijn in dit tijdelijke leven.

Maar hoe groot ook dit voorrecht is, het is nochtans eindigende in de tijd, maar o, om in de God Jacobs te mogen berusten, met een waarachtige zieleruste en vrede verkregen door de enige wegbaander Christus is eeuwig gelukzalig. Hoe bitter, soms hier op aarde voor Gods erfdeel de weg is, vanwege een zondig vlees, dat tegen al de wegen Gods indruist en zich de weg Gods niet onderwerpt, nochtans mag onder alles wat hun wedervaart, hun ziel toch bij ogenblikken roemen in de hope der Heerlijkheid. Want, *hoe donker ooit Gods weg woog wezen, Hij ziet in gunst op die Hem vrezten*. En nu zijn soms de tegenspoeden des rechtvaardigen veel, maar wat een voorrecht, dat uit die alle de Heere hem redt en de God Jacobs gereed is tot hun hulp.

O, daar mocht ik in de laatste tijd nog veel van ondervinden aan mijn ziel, als de Heere mij geleid aan Zijn Vaderhand, verwaardigde om in te zien in de onbegrijpelijkheid van Zijn wegen, die Hij in liefde aan mijn ziel verklaarde, en ik zag en gevoelde de overgrote genade in Christus aan mij bewezen. Ik zat in strijd met mijn eigen bestaan, dat van nature verdorven is en hoewel er altijd een zuchten onder die oude mens der zonde is, zo gevoel ik toch een onderscheid, daar die zich de ene tijd meer openbaart dan de andere tijd. En nu zag ik zo met een vernieuwd oog op de overvloed van genade.

De Heere opende daartoe mijn ziel en nu zag ik hoe ik nu verwaardigd was geworden door de genadegaven des Geestes en de verlossende liefde van de Heere Jezus en de trekkende liefde des Vaders, die mij begenadigd heeft in de Geliefde. Ik zag, dat ik wel mijn leven lang zou moeten zuchten, maar dat ik niet meer onder de wet was, maar onder de genade en dat de zonde niet meer over mij zou heersen tot verdoemenis. Want ik mocht zien, hoe mijn verheerlijkt en dierbaar Hoofd Christus als de overwinnende Held, alles voor Zijn Kerk had overwonnen en hoe ze daardoor onder de genade waren. Hij is eenmaal opgevaren in de hoogte, nadat Hij de trappen Zijner vernedering had ondergaan en alles volbracht had, de vijand de kop vermorzeld hebbende, opdat Hij alleen als Koning Zijn volk zegenen zou.

Wat gevoelde ik een behoefte in mijn hart dat Hij mijn ziel alleen mocht beheersen en regeren om alzo mijn eigen vlees maar meer en meer in alles te kruisigen en om maar veel de heerlijkheid van die Koning als een onderdaan van Hem uit te dragen.

Nu kwam ik zo met mijn hart onder de Heere en kreeg zoveel te zien van hetgeen God mij van voor de tijden der eeuwen bereid had in het dierbaar Verbond der Genade en dat eeuwig testament; hoe ik eenmaal met een verheerlijkt lichaam God zou dienen en groot maken. Dit deed mij als verslonden in God met diepe verwondering en aanbidding wegzinken en ik kreeg deze zalige toespraak nog zo aan mijn ziel, *hoe ik genade in Zijn ogen gevonden had.*

O, dat wonder boven zo vele duizenden, deed mij wegsmelten in ootmoed en het gevoel mijner onwaardigheid, waar ik omringd door de tirannen der vijanden dit mag gevoelen. De vrede met God is een vrede die alle verstand te boven gaat, want God is alles voor mijn ziel en mijn verlangen is naar dat leven.

Ik ontwaakte vanmorgen met de woorden Davids, waar hij uitriep: *O, God, Gij zijt mijn God, Ik zoek U in de dageraad.* Ik werd zo aangedreven, om het dierbaar aangezicht des Vaders te zoeken en de Heere gaf zoveel opening en gebedsvrucht voor mijn ziel, dat ik mij in de volheid Gods verloor.

En waar zou ik beginnen of eindigen om de goedertierenheid Gods te vermelden, daar zal de eeuwigheid toe nodig zijn.

Nu ga ik eindigen; de Heere vervulle al uw behoeften en geve u het nodige voor uw ziel. Laat deze tijding bij Van Oeveren lezen en groet al mijn vrienden en vriendinnen en ontvang de groeten van mij, uw zoon en broeder,
Leendert Potappel.

Brief 17

Breda, oktober 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik mag U melden dat ik onder de alles-bewarende en alles-geleidende hand Gods weer op de plaats van mijn bestemming mocht komen. Ik ben ook op dit ogenblik nog wel en gezond, door Gods goedheid, want daardoor is het alleen, dat wij, nietige stervelingen, nog zijn die we zijn en nu zijn wij zo verschuldigd om daarvan getui-

genis te geven en alleen Hem, Die alle dingen werkt naar Zijn voornemen en onveranderlijke raad, te vereren met ootmoedige dankbaarheid. Maar wat zien wij daarentegen, onder Gods bemoeiende liefde, alles in de zonde opwassen, zonder dat God voor Zijn goeddadigheden wordt erkend. Het wordt meer aan de wereld en aan dingen die geen wezen hebben opgeofferd, en wat zal het te zeggen zijn voor degenen, die blijven voortgaan op de weg der zonde.

O, bedenk dat veel, dat het een eeuwig omkomen zal wezen want wie ver van Hem de weelde zoekt, vergaat eerlang en wordt verwoest. Dat zal een iegelijk overkomen, die buiten de God Israëls kan blijven leven en het anders nergens in zoekt dan in de dingen dezer wereld, die eens vergaan zullen.

Wat is het toch ongelukkig; ja geen ongelukkiger schepsel ken ik, dan die God mist, en nog zorgeloos doorgaat en alzo voortreist naar de stad verderf. Arme mensen indien gij gedachteloos zo voort blijft gaan, eenmaal komt de dood, die maakt een eind aan dit aardse leven en dan geen God te kennen, waar zult gij het dan wenden, als de deur der eeuwigheid open zal gaan. Dan zal het vreselijk wezen om in de handen des levendigen Gods te vallen. Dan zult gij eeuwig de vrucht van uw weg erven die gij gekozen hebt in dit leven.

Ik wenste wel, dat de keuze van Jozua nog eens aan U waargemaakt mocht worden als hij zeide: "Ik en mijn huis, wij zullen de Heere dienen." Er is geen zaliger, geen dierbaarder dienst, dan de liefdedienst des Heeren. Met alles ben ik bedrogen uitgekomen in mijzelf, maar die op de Heere vertrouwen, zijn als de berg Sions, die niet wankelt. Ik mocht door de vernieuwde blijken hier aan deze plaats weer ondervinden, dat de Heere mij onder de briesende vijanden van binnen en van buiten tegemoet kwam met de hemelse vertroosting en zalige verkwikkingen. De gezegende vriendelijke liefde lichtstralen van Zijn aangezicht vervulden mij geheel en al, zodat ik buiten mijzelf geraakte, vanwege de zoete kracht Zijner tegenwoordigheid. Ik werd door en over alle bezwaren heengeleid in het 12e vers van Psalm 74 (oude rijm).

*Gij zijt doch mijn Koning van ouder tijd,
Die mij wilt en opentlijk kunt bewaren.
Als mij zware nood, hier is wedervaren,
Gij hebt mij duizendmaal daarvan bevrijdt.*

O, wat zonk ik weg in God, die alleen mijn Beschutter en beschermer is, Die Wachter Israëls, die nooit slaapt noch sluimert, maar gedurig een wakende liefdeblik heeft op Zijn gunstgenoten en hen trouwelijk als de God des eeds en des verbonds, door alles heen zal leiden. *Hoe donker ook soms de weg mag wezen, Hij ziet in gunst op die Hem vrezen.* Zij zijn vaten Zijner barmhartigheid, van eeuwigheid uitverkoren als voorwerpen van Zijn vrije liefde in Christus, die de enige behouder is Zijner duurgekochte gemeente, de Voleinder des geloofs voor Zijn gezegende bruidkerk.

O, wonderbaar zijn Uw werken Heere, mijn ziel bekent die langs zo meer. O, die zalige invloeden van Zijn genade, die fontein der hoven, put van levend water, die beek Zijner wellusten, waaraan Hij Zijn erfdeel voedt en liefderijk vertroost. *En wanneer dat volk door dit moerbezedal doorgaat, stellen zij Hem tot een fontein, ook zal de regen hen gans rijkelijk overdekken.* Dat wil zeggen, de vrucht des Heiligen Geestes, die in dat volk woont en werkt en hun van bovennatuurlijke dingen bericht, aangaande dingen, die het koninkrijk Gods aangaan. Kon ik maar meer van de genadige wonderen des Allerhoogsten zeggen, die Hij aan een alles onwaardige wil openbaren.

O, die dierbaarheid is mij te groot, om het naar waarheid recht te verklaren, maar eenmaal in het gewest der eeuwigheid zal al het volk van God verwaardigd worden

om eendrachtig Zijn lof en heerlijkheid te vertellen, in de triomferende Kerk daarboven.

Nu waarde vader, zusters en broer ik eindig, de Heere zegene u ten goede, is mijn bede.

Schrijf gauw terug en grootmoeder zal vanzelf deze tijding ook vernemen. Doet de groeten bij al de vrienden en verder de groeten van mij,

L. Potappel.

Brief 18

Breda, november 1902.

Waarde vader, zusters, broer en grootmoeder.

Ik mocht uw brief verleden week ontvangen, ik ben op dit ogenblik nog wel en gezond door de goedheid Gods en mocht dat ook van U vernemen, 't welk mij verblijdde. Wij zouden niets te zeggen hebben, indien het anders was, want wat onderscheidt ons nog boven vele anderen van onze medereisgenoten naar de grote en steeds naderende eeuwigheid. Die wacht ons allen en spoedig zouden wij er kunnen zijn, want er is maar één schrede tussen ons en de dood en ach als wij dan maar sterven geleerd hebben, dan zal de dood geen dood wezen, maar een heilzame bode om de ziel te brengen in de eeuwige ruste daar boven, die er overblijft voor het volk Gods. Maar hoe vreselijk zal het wezen om te moeten sterven zonder God en Christus, waar zal dan uw arme ziel belenden, als het lichaam eens tot stof zal wederkeren.

Gij hebt weer een voorbeeld gezien in uw midden, hoe de Heere die jongeling in de bloei van zijn jaren wegnam, waardoor gij opnieuw een bewijs hebt, hoe kortstondig ons leven is. En geloof het, het zijn roepstemmen voor een iegelijk, waardoor God nog waarschuwt, dat de tijd kort en het hier de tijd van bekering is. O, mochten uw harten samen nog opmerkzaam gemaakt en uw ogen geopend worden, om toch eens recht te leren zien, dat er buiten de enige God niets is, dan, een eeuwig omkomen. Waarde zusters en broer, gij zijt ook jong, maar denk erom, dat ons leven net zo kortstondig is, als van die weggenomene. En nu heb je de tijd niet, om die te besteden in de zonde der jonkheid, maar om voorbereid te worden, om eenmaal uit de tijd naar de eeuwigheid te verhuizen. En wat zult gij het dan beklagen, als gij zo voort blijft gaan en wanhopig aan de kostelijke tijd terug denken, maar dan voor eeuwig te laat, te laat.

Wees uit liefde nog eens gewaarschuwd van mij; ik schrijf het U niet uit minachting maar uit liefde tot uw arme ziel. Geef uzelf toch niet zo over in de zonde, want God zal u doen komen voor het gericht. Eens zult gij voor Hem als Rechter van hemel en aarde moeten verschijnen en leef toch niet zo gerust door. Dat God de Almachtige uw blinde ogen nog eens opende, want een eeuwig onheil staat gij te wachten na een ogenblikje genot van de zonde; want eenmaal eindigt uw leven, maar dan God te missen en aan de duivel, die gij nu zo getrouw dient voor eeuwig overgegeven te worden tot uw smading en pijniging. God te dienen is zo zalig; voor geen duizend werelden zou ik over willen steken, al moet ik dan alles missen.

God is het genoegzaam deel voor Zijn volk, die God die gaf dat ze zelfs nog zongen in de brandende vlammen. En ziet nu, hoe dat volk gewaarborgd is in hun God. De vijanden mogen hier in dit leven de kerk des Heeren omringen, eenmaal komt voor dat volk de tijd, dat ze zullen triomferen over het geweld der onderdrukkers. O, de aarde is voor dat volk maar een kort bestek, in de hemel is hun eeuwige ruste, dus ziet eens wat een bestendig en eeuwigblijvend goed, dat gunstvolk in hun God bezit. Mochten uw zielen nog tot een heilige jaloersheid verwekt worden, om God te leren zoeken en om de zonde en de wereld een scheidbrief te geven, dat zou mij verblijden; maar om u

nu zo voort te zien leven, dat smart mij bij ogenblikken. Dat de Heere nog van de hemel op u nederzien mocht in genade en u eens trekken mocht uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Dat de Heere u nog eens opwekke uit de slaap der zonden, want gij zult zo onzacht ontwaken in de morgen der eeuwigheid, als gij zo sterft. Ik heb nog aangenaam de zalige nabijheid des Heeren mogen genieten in de laatste tijd; de Heere is voor Zijn volk geen land van uiterste duisternis.

Zondag heb ik veel genoten in het lezen van de nu zalige Erskine, en mocht de Heere zo in Zijn woord ontmoeten tot mijn troost en blijdschap.

Ook ben ik van dinsdag tot donderdag in Rotterdam bij ds. Pieneman geweest, om dankdag te houden, ik had een brief van hem gekregen, dat hij graag wilde dat ik overkwam. Dat was ook het verlangen van mij om die dag af te zonderen en daarom kwam ik ermee tot de Heere. De vijand wilde mij thuishouden om mij af te weren en maakte mij wijs, dat ik geen verlof zou krijgen, omdat ik pas was weggeweest, maar ziende op God, die alle harten neigen kan, was ik vragende, om die dag met de feesthoudende menigte op te gaan, tot de plaats der gebeden.

En zonder enige moeite werd mijn verzoek toegestaan en ook heeft de Heere mij op mijn reis bijzonder gezegend.

Veel heb ik gevoeld, van de breuk van land en volk en was daar onder bedroefd en veel heb ik voor mij zelf van de genadenolle weldaden mogen gevoelen, zodat het de behoefte was om Zijn weldadigheid te gedenken in het midden Zijns tempels.

Nu moet ik eindigen; de groeten bij alle vrienden en wees gij samen van mij gegroet, uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 19

Breda, november 1902.

Waarde vader, zusters, broer en grootmoeder.

Ik mocht tot mijn blijdschap vernemen, dat jullie allen door Gods goedertierenheid gezond waren. Grote bemoeienissen van het lieve Opperwezen die Hij in dit aardse dal met een mens maakt. Wat heeft de Heere der heirscharen meer met Zijn schepsel op, als het schepsel met zijn Schepper, want van nature is een ieder een Godvergeter. En ook zegt hij gedurig bij al hetgeen wat God doet "Wijkt van mij, want aan de kennis Uwer wegen heb ik geen lust. O, wat zal het verschrikkelijk wezen, als een mens zo voort blijft leven en om dan eenmaal zo voor de Goddelijke vierschaar gedaagd te worden en zal horen "Terwijl ik geroepen heb en gijlieden geweigerd hebt te horen, Mijn hand uitgestrekt hebt en niemand die opmerkte, en al Mijn raad verworpen zo zal Ik ook lachen in uw verderf en spotten wanneer uw vreze komt."

O, zeer waarde bloedverwanten, sta toch hier eens een ogenblikje stil en bepaalt uw aandacht hier eens bij, want ook in die staat verkeert gij nog, voor zover gij vervreemd van het leven Gods zijt. Gedenk eens goed, hoe gij het in die oordeelsdag zonder die God zult maken, om voor Hem te verschijnen, die Rechter van hemel en aarde is. Wat zal het wezen, om dan tot de bergen en hemelen te roepen "Bedekt ons", maar dat zal niet gebeuren en dan zo een eindeloze eeuwigheid in, zonder enige bate voor uw ziel meer te kunnen genieten. Zo lang gij buiten God leeft, is uw toestand ontzaggelijk diep ellendig. Mochten jullie samen nog verwaardigd worden, om het niet langer buiten Hem te kunnen stellen.

In Hem toch is een veilige schuilplaats, een hoog vertrek voor allen die Hem vrezen, hoe ook de vijanden hier de Kerk des Heeren mogen omringen en zoeken te

benauwen; van alle kanten uit- en inwendig doet de Heere nochtans bij Sion wel. De wateren des vijands mogen de ziel achterna stromen, toch zullen ze in eeuwigheid niet verdrinken, want de Heere is een krachtig uithelper en beschermer van Zijn erfdeel. Nu is dit hun grootste sterkte, dat de vijand in eeuwigheid Gods volk hun troost niet zal roven en dat dierbaar deel nooit van hen kan wegnemen, want ze zijn in Zijn handpalmen gegraveerd en hun muren zijn steeds voor Hem. Daar kan ik meer van gevoelen en ondervinden dan zeggen, wanneer het mij gegund wordt met een lichtstraaltje van de lieve Heilige Geest dat Heiligdom van mijn God en Koning te zien.

O, dan zink ik weg in die eeuwige ontferming Gods, over zo een, die ook alles verbeurd heeft door de zonde; die God wil mij niet begeven of verlaten, maar gedurig met Zijn trouw omringen, zodat mijn mond gedurig vol zou moeten wezen met lozangen der bevrijding en ondersteunende verkwikking.

O, wat is die God groot en goed, ik mag er nog wat van genieten op mijn legerstede wanneer mijn ziel met David Hem zoekt, om een liefdeblik van Zijn aangezicht te mogen aanschouwen en gevoelen. Ik kreeg zo in mijn hart: "t Zachtmoedig volk zal recht verzadigd wezen, ten dis geleid", en ik werd ingeleid tot welk een voorrecht ik was verwaardigd geworden en dat was dit, dat ik smaken mocht de vettigheid Zijns huizes en drinken mocht uit de beek Zijner wellusten. Dat is een spijs en drank die niet verloren gaat, maar blijft in eeuwigheid. Ik verloor mij gans en gaar in God, volzalig en Drieënig, vanwege die nieuw bediening aan mijn hart. Het heil dat dat daar is voor een arm en in zichzelf verloren zondaar is niet verklaarbaar of uit te spreken.

O, dat vrije Zijner eeuwige gunst, dat Hem bewoog, op zo een neer te zien en wat die God nu als die milde Zegenader en goedertieren Vader is, voor mij in de weg die ik gaan moet en dat alles in mijn lieve Borg en Zaligmaker Jezus Christus, dat is niet om te zeggen. Die trouw zorg, die onderhouding, die versterking en vertroosting die mij soms omringen onder alles wat ik moet ontmoeten en aanhoren van de vijanden.

Maar o, tot vernedering van mijzelf en tot troost mijner ziel, mocht ik deze week op een avond, geleid worden in het lijden van de Middelaar, hoe Hij van de vijanden bespot, geslagen en veracht werd, en nu gevoelde ik mijn waardigheid; dat had ik verdiend. Maar hoe Hij als die lijdende Borg, dat nu voor mij wilde doen en ondergaan, om mij en al Zijn volk van onder de vloek en toorn te verlossen. Mij, de God van hemel en aarde, wilde dat alles lijden en nu kwam dit zo in mijn hart, hetwelk Hij al Zijn volgelingen heeft achtergelaten: "Gij zult van allen gehaat worden om Mijns Naams wil."

O, het wonder dat ik daar nu toe verwaardigd was, is zo groot, niet dat de Heere door mijn lijden iets wordt toegebracht, maar omdat Hij nog zulk een nieteling alles uit genade heeft aangebracht en mij verkoren Hem te volgen als een getrokkenene van de Vader en van eeuwigheid gekend naar Zijn voornemen.

Nu, ik moet eindigen, doe de tijding bij Van Oeveren en groet al de vrienden.

L. Potappel.

Brief 20

Breda, december 1902.

Waarde vader, zusters, broer en grootmoeder.

Ik mocht uw toegezonden letteren ontvangen; de brieven zijn elkander denk ik gekruist. Nu, ik wil weer de pen ter hand nemen om u te schrijven, de Heere geve mij hierin de hulpe van Zijn Geest te ondervinden om alles daar te stellen zo het Hem behaagt. Want Hij zegt in Zijn Woord: "Hetzij dat gij eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het al ter ere Gods."

Nu dan mag ik U melden dat ik door de onderhoudende goedheid van Hem die alle dingen alleen regeert, nog wel en gezond ben; ik heb wel wat last van mijn hoofd gehad, maar dat is nu beter. Wij zouden niet anders moeten doen, dan vermelden, dat God goed is; hiertoe strekt zich de begeerte van mijn hart. Mocht ik, onwaardige, nog verwaardigd worden om van Hem met de zalvende gaven Zijns Geestes bedauwd te worden, om te melden het heil van Zijn gerechtigheid en grote daden. Hoe zalig is het om uit die volle beek van Gods wellusten te mogen drinken en iets te proeven van Zijn onbegrijpelijke liefde, die Hij had tot Zijn Kerk, eer de wereld was. Zijnde niet bewogen door iets anders, dan in Hemzelf en daarom naar Zijn onveranderlijke heilbeloften, Zijn uitverkoren volk, de kinderen Sions, wil bedienen met een heilgoed, dat eeuwig in Hem bewaard ligt.

Maar bij ogenblikken wordt dat volk verwaardigd, om er hier iets van meegedeeld te krijgen, wanneer dat lieve Wezen het behaagt, Zich te openbaren als een volheerlijke Verbondsgod, die enkel zaligheid is, in Christus voor hen die Hem dienen mogen. Onder hoeveel strijd ik in dit leven bij tijden heb te zuchten nochtans mag het wel eens gebeuren om ook in de hope der Heerlijkheid te roemen, wanneer ik iets van die zielsvervullende vrede met God mag genieten. Daar mag ik deze laatste dagen van getuigen, zodat mijn ziel soms wegsmelt vanwege dat nederbuigen van de Heere om op zulke doemschuldige walgelijke Adamskinderen neer te zien.

Hoe groot is Uw goedheid eenpaar.

Hen die onder Uw vleug'len gaar,

Te begeven gedenken, enz.

De Heere bracht mij laatst al Zijn wonderen en daden die Hij uit louter genade aan mijn ziel had gedaan eens levendig in herinnering. Hoe zalig verscheen Hij opnieuw in de verlossende blijken van Zijn liefde, als die God van Bethel aan mijn ziel. Hij blijft de eeuwige en getrouw God voor al Zijn volk. O, wat kreeg ik het voorrecht daarvan voor mijn eigen ziel te omhelzen en ook voor de ganse Kerk. Hoe het ook ga en hoe donker ooit Zijn weg met dat gunstvolk hier in dit aardse dal mag wezen, nochtans ziet Hij in gunst op die Hem vrezen. Dat mag ik zo aan mijn eigen ondervinden.

Oppervlakkig beschouwd, zou mijn natuur zeggen, is dat nu een weg die de Heere met je inslaat? Maar de genade leert mij wat anders, dan is het enkel liefde wat God met en aan Zijn volk doet. In wegen van beproeving leert Gods volk wel eens, dat hun alle dingen medewerken ten goede, een eeuwig voorrecht in en onder alles, God is een hoog Vertrek een Toevlucht voor Zijn erfdeel, waar zij alleen veilig en bewaard zijn voor tijd en eeuwigheid. Want ze liggen voor rekening valt hun Koning en nu kan de macht des vijands ver gaan, maar het enige goede deel kan niet van hen worden weggenomen. En dat ziet Gods volk wel eens gelovig in, dat tot spijt der bozen hun erfenis bewaard is in eeuwigheid in een Drieëinig God. O, dat ligt eeuwig vast en nu gevoel ik het zo levendig in mijn hart, *hoe nu dat eeuwig Verbond, dat onwrikbaar stond, eer ik was, alleen de grond van mijn betrouwen is.*

Wat een zalig verlaten is het vertrouwen op de Heere Heere, hoe veilig is het onder de schaduw Zijner vleugelen, o dan geen nood volk van God, want Zijn Naam is een sterke toren. Die trouw zorg van die liefhebbende hemelse Vader over Zijn afwijkend volk, kom ik niet genoeg bewonderen, dat die grootmachtige God met zo een nietige stof bewoner en albederver zulke bemoeienissen maakt en niet aflaat om zijn ziel te troosten. Ik gevoel mijn ziel doortinteld met die eeuwige en voor mij onpeilbare liefde; op zó een neergezien. O, wanneer komt die dag, dat ik mijn hart al uit het aards gedruis eens eeuwig zal mogen verheffen in Godgewijde psalmen van dankbaarheid. Daar zal geen inwoner meer zeggen, *ik ben ziek*, maar daar zal een eeuwige

verzadiging wezen en liefelijkheden aan Zijn rechterhand eeuwiglijk en altoos. Die zalige verwachting kan bij ogenblikken mijn ziel verkwikken om met lijdzaamheid mijn pad te betreden en doet mij wel eens uitroepen:

*O blij vooruitzicht dat mij streelt,
Ik zal ontwaakt, Uw lof ontvouwen;
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw God'lijk Beeld.*

Mijn papier is vol, ik zal eindigen.

Groet al de vrienden en wees verder van mij gegroet, uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 21

Breda, december 1902.

Waarde vader, zusters, broer en grootmoeder.

Ik heb uw tijding ontvangen en alles is mij onder de albesturende hand des Heeren geworden. Heden ben ik ook door Gods goedheid nog in een verbeurde welstand van gezondheid. Hoe groot zijn des Heeren weldaden; mochten wij maar meer acht geven en maar meer vervuld wezen met hoge gedachten van de Heere en lage gedachten van onszelf. Want Hij is de Hoogverhevene, die in de eeuwigheid woont en wij zijn nietige zondige stofjes. Hij heeft van enig schepsel niets nodig, als iets behoevende en wij zijn te allen tijde steil afhankelijk van Hem de Almachtige en allesregerende God. Alles wat wij hebben is van Hem en door Hem, want alle goede gaven en volmaakte giften, zijn van de Vader der lichten afdalende. Dat het eens mocht wezen dat al Zijn weldaden aan onze harten mochten geheiligd worden tot eer van Hem en tot zaligheid voor onze ziel. Want het zal er maar op aan komen welke vrucht wij uit alles wat God doet aan ons, wegdragen en waartoe het ons opleidt. Leren wij er God door kennen, dan zal het ons vernederen en brengen in het dal van ootmoed, vanwege de kennis onzer eigen verdorvenheid en onwaardigheid. Alles wat God werkt zal niet ledig wederkeren; maar ach, indien de mens onder dat alles dezelfde blijft, dan ziet het er donker uit, want dan zal het zijn oordeel verzwaren. Dan zal het goede dat God in de tijd gegeven heeft eeuwig getuigen tot verzwaring in de verdoemenis.

Wat zijt gij ook nog onderscheiden boven andere in de natuur, dat God nog wederom gaf, dat gij mocht slachten, erkent er God maar voor. Wat zouden wij te zeggen hebben, indien Hij, zoals meermalen gebeurd is, Zijn oordeel van ziekte onder die beesten had gezonden. Want vanwege de zonde zouden wij de hand op de mond moeten leggen en Gode zwijgen. Het is echter maar tijdelijk; een Lazarus erfdeeltje, al was hij op aarde een bedelaar om de kruimkens des rijken, is veel beter, want hij had God en werd na het eind van zijn aardse leven gevoerd in het paleis van de Grote Koning, om eeuwig in de bruiloftszaal met Abraham, Izaak en Jacob te zitten aan die dis daar boven.

O, dat is het grootste en gelukzaligste voorrecht om deel te hebben aan de rust die er overblijft voor het volk van God, waarvan hier op aarde reeds wat genoten wordt bij ogenblikken, als dat volk eens ingeleid mag worden in de heerlijke heilsweldaden des Verbonds en dat ze mogen roemen; *de Koning heeft mij gebracht in Zijn binnenkamer*. Dat gij de waarde eens kon bevatten, wat een ogenblikje in de gemeenschap met God is, het aardse zou u een bijzaak wezen en niet de hoofdzaak. Geen groter heerlijkheid, geen groter zaligheid en geen meerder goed in en na dit leven is er om in God geborgen te wezen. Al had gij dan op aarde maar twee voeten grond en er de vrede Gods in het hart bij gevoelende, dan zou gij nog kunnen zingen met de nu zalige

Groenewegen:

*"Ik ben met rijkdom overladen,
Wereldling ik heb een schat,
Ik mag mij in de weelde baden,
Die geen wereldling bevat."*

Mochten uw zielen nog eens dag en nacht schreiende tot God gemaakt worden, om bij Hem alleen uw goed eens te zoeken. Want duurzaam goed is bij Hem, maar niet bij het schepsel, en die Hem vindt, vindt het leven en trekt een welgevallen van de Heere. Hoe groot is het goed, dat God weggelegd heeft, voor degenen, die Hem liefhebben; die zal Hij doen beërven, dat bestendig is. Hier een ogenblikje in de verdrukking, maar die werkt voor Gods volk een gans eeuwig gewicht der heerlijkheid, daarom worden zij naar Zijn Raad aan Zijn Vaderlijke hand geleid om daarna voor eeuwig opgenomen te worden in heerlijkheid. *Welgelukzalig is dan het volk, dat het geklank kent, zij zullen in het licht Zijns aanschijns wandelen en zich al de dag in Zijn Naam verblijden.*

O, de Heere is mij nog steeds een zon en schild op de weg, nooit of nimmer heeft Hij mij begeven of verlaten, of mij alleen laten staan. Hoe zoet en aangenaam is het om met Zijn vleugelen gedekt te wezen. Hij de Wachter Israëls sluimert niet, maar ziet van de woonplaats Zijner heerlijkheid op Zijn volk neder en heeft een nauw toezicht op haar; altijd maakt Hij het met hen goed boven bidden en danken. Ik kan het met mijn stamelende tong niet uitdrukken wat het is, om op Hem, die liefhebbende hemelse Vader een toeverzicht te hebben met een rein vertrouwen, om alleen het oog op Hem geslagen te hebben.

In mijn toestand kwam verleden week deze waarheid mij met vernieuwde kracht voor "Mijn oog zal op u zijn." Wat werd ik verslonden, onder die bemoeiende liefde met zo een nieteling, wat is het groot om genade in Gods ogen te vinden. Een krachtig Uithelper is de Heere. Ik kreeg dat versje zo in mijn hart en mocht het gelovig nazeggen.

*O, Heere zijt mijn wapen krachtig,
Mijn helm als mij de nood bezwaard.* Psalm 140

Nu moet ik eindigen, groet verder al de vrienden en wees gegroet van uw zoon en broeder,
Leendert Potappel.

Brief 22

Breda, december 1902.

Waarde vader, zusters en broer.

Heden neem ik wederom de pen om te schrijven. Ik ben onder de beschermende hand Gods wel aan deze plaats gekomen en door Gods goedheid ben ik ook nog gezond. Daar er weer een jaar voorbijgevlogen is, zo kan ik niet nalaten u mijn wens te zenden. En dan wens ik u geen schatten of rijkdommen toe, op deze aarde, want dat is niets waard voor de eeuwigheid, maar wel wens ik u ook in de natuur geluk en zegen, maar boven alles dat ge in het nieuw jaar eens een nieuw hart mocht ontvangen, om de Heere te leren vrezen. Dat de Almachtige uw overvloedig goud en krachtig zilver mocht worden, dan zou u een schat deelachtig wezen, daar de mot niet in komt, en de roest niet verteert, maar dan kon u een eeuwig blijvend goed verwachten, dat bewaard wordt in de hemel. Dat u het oude jaar met God mocht sluiten en het nieuw met Hem intreden. Hij is het, die ons nog boven verdienste beweldadigd, dat we zijn die we zijn, velen zijn er door de hand weggeraapt naar een onverbiddelijke eeuwigheid,

wiens lot voor eeuwig is beslist.

Wij daarentegen leven nog onder de vrije aanbieding der genade en ach dat God uw harten mocht openen om vat- en ontvangbaar gemaakt te worden voor uw deerniswaardige toestand. Denk hoe kort onze levenstijd is en wie weet voor wie onzer het laatste jaar is aangebroken. Hoe velen zijn er die het jaar met ons zijn ingetreden en uit het land der levenden zijn afgesneden en tot stof weergekeerd, waaruit wij allen genomen zijn. Eens zal ook voor ons het laatste jaar aanbreken, God weet wanneer, het zou nu reeds kunnen zijn. Haast en spoed u, roept God in Zijn getuigenis ons toe, want de tijd is het; stelt de bekering dan niet uit tot later, want eer gij het denkt, zal uw sterfdag aanbreken en voor God verschijnen en voor Christus' rechterstoel geopenbaard worden om rekenschap af te leggen van ons doen en verblijf op aarde. Want wij lezen, dat de boeken geopend werden en de doden ten gerichte naderden, wat in de jongste dag zeker zal worden ondervonden, want alle ogen zullen Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben. Mocht het u geen rust laten voor dat ge wist dat u in de ark Christus geborgen was. Want het zal wat zijn om eeuwig aan Gods linkerhand bij de bokken te zullen gesteld worden, die God niet geacht hebben in hun leven.

Daarentegen wat zal dat voor Gods volk een zalige verhuizing wezen, zij zullen hebben een eeuwige verzadiging der vreugde en lieflijkheden aan Gods rechterhand. Wat zal dat onderscheid groot worden, eeuwig binnen of eeuwig buiten en denk dan goed na, want het welzijn van uw edele ziel hangt er aan, ge kunt maar eens kiezen, er is maar eens tijd om toebereid te worden, in de eeuwigheid houdt dat op. Want waar de boom valt daar zal hij eeuwig wezen, dus u kunt het maar eens wagen en dan in de weg der zonde volhard te hebben, dat zal een eeuwige weedom uitmaken.

O, ik kan het u wel toewensen, maar niet geven, dat kan God alleen, maar leef daar niet zorgeloos op door want er is niets ter verontschuldiging bij God in te brengen. God is eeuwig vrij van ons, want moed- en vrijwillig hebben we Hem verlaten, Hij heeft ons goed en recht gemaakt, maar wij hebben vele vonden gezocht. Daarentegen houdt God nog dagelijks zulke bemoeienissen met ons, want met allerlei roepstemmen roept de Heere dagelijks aan uw ziel. Mocht u het maar eens recht ter hart nemen, het is nog niet te laat. Wat kunt u nog gelukkige schepsels worden, want u leeft nog onder het heerlijk aanbod van genade. Mocht de Heere, die aan doden wonderen doet, door Zijn kracht, uw ziel nog overbuigen tot Zijn dienst. Want daar kan ik het zalige niet van verklaren. Ik mocht nog zo levendig en bij vernieuwing de vrucht daarvan aan mijn ziel ondervinden, daar ik zo een terugleiding kreeg in mijn ganse weg. Bij elke zaak waar ik een Godsontmoeting gehad heb, werd ik bepaald, zodat mijn ziel als wegsmolt onder die zalige overdenking van Zijn handelingen en onbegrensde liefde. Ik kreeg tot sterkte deze waarheid: "Uit zes benauwheden heb Ik u geholpen, Ik zal u in de zevende niet verlaten," waarop ik mij gans en gaar op de Heere als mijn Rotssteen verliet.

Nu verder zal ik eindigen, ik weet Gods weg niet, maar ik ben met deze waarheid zeer werkzaam, doet verder de tijding bij van Oeveren en groet al mijn vrienden en wees gegroet van uw zoon en broeder,
Leendert Potappel.

Brief 23

Breda, december 1902.

Waarde zuster.

Daar ik heden gedachtig ben, dat God u weer een jaar tot leven op aarde toegedaan

heeft, zo kan ik het niet nalaten om u een klein lettertje te schrijven.

Ik wil u hartelijk feliciteren met de vermeerdering uwer jaren, en hoop dat God u nog lang mag sparen, maar bovenal, dat de overige tijd van uw leven eens besteed mocht worden in de zalige dienst van God. Dat heden het gewichtvolle ogenblikje eens mocht aanbreken om de zonde en de wereld vaarwel te zeggen en om uw heil bij de Heere Heere te zoeken, bij Wie uitkomsten zijn tegen de dood.

O, waarde zuster, zo lang gij zo voortleeft, ligt gij te midden in de dood en ook zoekt gij uw leven in de dood, o bedenk dat gij wedergeboren moet worden, zal het wel met u wezen om God te ontmoeten. O, mocht de Heere door Zijn almachtige hand u nog eens trekken uit de stikdonkere nacht des verderfs. Bedenk hoe gevaarlijk het pad is dat gij van nature belooft, elk ogenblik kan het laatste wezen en dan zonder God de eeuwigheid in, dat zal verschrikkelijk wezen. Wat zal in de hel de tijd beklaagd worden, die gij hier doorbrengt in de zonde, maar dan is de tijd voorbij en is het voor eeuwig te laat. Mijn verlangen is, dat uw ziel nog eens gered mocht worden die voor een eeuwigheid is geschapen.

Zestien jaar heb je nu doorgebracht op aarde voor de duivel en het is niet zeker, of gij nog zestien jaar zult leven, want ons leven is onzeker en kortstondig, daar heb je in de laatste tijd de voorbeelden genoeg van gezien en mocht dat nu eens een spoorslag wezen. Dat het gewicht en het aanbelang voor uw eeuwig heil eens mocht drukken. Wat ik u uit liefde bidden mag, leef toch niet zo gedachteloos en vergetend over deze dingen door, want bedenk, waarde zuster, dat gij eens rekenschap zult moeten geven, het oordeel Gods zult gij niet kunnen ontlopen. Die God weet ons zitten en ons opstaan, van verre verstaat Hij zelfs onze gedachten, dus daar zal in die gerichtsdag niets vergeten wezen bij God. Besteed dan de overige tijd eens, om de genademiddelen te gebruiken, het mocht eens wezen, dat gij onder dezelve veranderd zou worden.

De Heere laat niet tevergeefs aan u arbeiden. Gaat op Gods lieve dag niet langs dijken, wegen en straten lopen, maar maakt liever gebruik, van datgene wat tot uw vrede is dienende. Wat zal dat betreurd worden in de rampzaligheid als je verloren moet gaan, wat zult gij dan met spijt en berouw denken aan die verspilde tijd en wat zullen dan de genademiddelen die ge nu verzuimt, getuigen dat gij uw hart tegen de roepende stemme Gods verhard hebt. O, denk toch, het is maar een kort poosje, dat ik op aarde ben, weleer moeten wij verhuizen naar ons eeuwig huis. Hebben we dan het voorrecht, hier op aarde de Heere te hebben leren vrezen, dan geen nood, maar vreselijk om dan onbereid voor God te moeten verschijnen.

Nu waarde zuster ik eindig hiermede dat de Allerhoogste het mocht heiligen en zegenen aan uw ziel tot eer Zijns Naams en u tot zaligheid.

Nu de Heere doe alzo. Uw broeder,

L. Potappel.

Brief 24

Breda, december 1902.

Waarde broer.

Daar ik ook niet kon nalaten om ter gedachtenis uwer verjaring u een klein woordje te schrijven, zo wil ik u waarde broer, van hart feliciteren met de vermeerdering uwer jaren. Ik hoop, dat God, die u tot hertoe spaarde, u nog een lang leven schenke. Maar vooral, dat gij nog jong zijnde, eens vroeg aan uw Schepper mocht leren denken, om niet mee te stromen in de zonde. O, broer gij moet eens sterven, eens breekt het laatste jaar voor ons aan en zou mogelijk reeds aangebroken kunnen zijn.

Tot hiertoe zijn wij nog gespaard gebleven en verder weten wij het niet, en bedenk nu wel, dat gij zoals gij geboren zijt, niet kunt sterven.

God zal eenmaal de zonde straffen, alles hoort en ziet Hij, dus broer vloek vooral niet, en wees niet ruw in uw leven, maar denk veel over dood en eeuwigheid. Als er een mens sterft, denk dan, ik moet zelf ook eens dezelfde weg passeren, en als ik dan niet tot God bekeerd ben, dan moet ik eeuwig naar de hel, dus broer gaat zondags trouw ter kerk en loop niet langs straten en wegen op Gods dag.

Gij zijt nog jong, verwoest u niet met de meeste jongens van deze tijd, maar scheid uzelf liever af, want God zal eenmaal degene die de zonde zoeken, wegwerpen in een plaats van eeuwig ach en wee, die plaats waar de rijke man zich bevond in de vlammen van het helse vuur, waar hij niet één druppel water kon krijgen om zijn tong te verkoelen, maar eeuwig smart lijdt in dat onuitblusselijk vuur.

Nu broer ik eindig hiermee en ik hoop en wens dat gij er wel eens goed aan zult denken en schrijf mij eens een woordje terug.

Uw broer,
L. Potappel.

Brief 25

Breda, januari 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik neem weer de pen in de hand om u een paar woordjes te schrijven. Ik mag u dan meedelen dat ik door Gods alles-verzorgende hand nog goed gezond ben; wie kan al die bemoeienissen Gods vertellen, ze zijn onnagaanbaar, omdat ze zoveel zijn in getal. O, die laag bukkende en nederbuigende goedheid van zulk een hoge God met zulke nietige stoffbewoners, die nog minder zijn dan een druppel aan een emmer en een stofje aan de weegschaal in vergelijking bij al Zijn Goddelijke grootheid. *Wie is een God gelijk Hij en wie is Hem gelijk?* Niemand, want alles dat er is, is van Hem en uit Hem en door Hem en ook tot Hem. Hij als dat hoogverhevene Wezen heeft niets nodig, om van mensenhanden gediend te worden als iets behoevende, nochtans is Hij dat waardige Wezen, dat toekomt, geloofd en geprezen te worden tot in eeuwigheid zo Hij ook eeuwig in al Zijn werken zal verheerlijkt worden.

Alles zal eens moeten bekennen, dat Hij alleen God is, wanneer Hij eens ter hoogste vierschaar treden zal en de aarde richten in gerechtigheid en de volken in rechtmatigheid. Wanneer al des vijands lastermonden zullen gestopt worden en geen tegenspreker meer zal kunnen bestaan voor Hem, daar ze tegenwoordig zich stout tegen Hem durven stellen en vragen: waar is God? Dit is voor de onzienlijke maar nochtans alwetende God niet verborgen, dewijl Zijn ogen de ganse aarde doorlopen, ja daar Hij zelfs onze gedachten van verre verstaat. Ook is Hij als onzienlijk toch overal omtegenwoordig, zodat wij niet één voetstap doen, zonder het Goddelijke toezicht over ons. Lees hierover Psalm 139 maar eens na. Die God ziet ook onderscheidend onze wegen, die wij gaan en treden, of ze goed zijn of kwaad. Die God zal ook eenmaal als Rechter een ieder naar zijn doen vergelden; boze wegen daarvan zal het einde ook kwaad zijn, voor degene die daarin hun lust gehad hebben. Groot zal het onderscheid wezen, tussen de dienaren van de vorst der duisternis en tussen diegenen welke onderdanen geworden zijn van Koning Jezus.

Hier in het leven is het reeds een groot verschil, zodat ze door degenen die van de wereld zijn worden gehaat om hun gangen en leven daar ze door ontdekkende genade een vijand geworden zijn van de onvruchtbare werken der duisternis en lust gekregen hebben om Gods wegen te wandelen. Dan is al hun lust in des Heeren wet om die te

overdenken, nacht en dag, maar daar alles zich daar tegen stelt, heeft Gods uitverkoren volk met vele vijanden te kampen en ze zouden overwinnelijk zijn, indien Christus niet als dat overwinnende Hoofd van Zijn gemeente zegevierde in de hemel, en te niet heeft gedaan zelfs degene die het geweld des doods hadden. De duivel, die sterkgewapende is Zijn vaten ontroofd en nu geen geweld zo sterk, geen macht zo groot, dat Gods uitverkorene van de eeuwige liefdekoorden Gods kan losrukken. Ik mocht tot troost en sterkte, dit nog zo krachtdadig bevestigd gevoelen aan mijn ziel, door de indalende kracht des Geestes.

O, de wondervolle zalige gemeenschap met de onbegrijpelijke verbonds God is niet uit te spreken. Hij houdt nooit op Zijn volk lief te hebben, maar blijft als die God des eeds en des verbonds, in eeuwigheid dezelfde. Geen verandering of schaduw van omkering is bij Hem. O, hoe heerlijk en hartinnemend is het bij aanvang hier op aarde, voor Zijn gunstelingen, Hem te genieten. Wat zal eenmaal dat volkomen ingaan wezen en eeuwig dronken te wezen van Zijn liefde. De hoop hierop is dikwijls mijn troost in druk en het voorrecht dat eenmaal staat te wachten, maakt mij wel eens begerig, dan roept mijn ziel wel eens van verlangen naar 's Heeren tijd. De Heere weet, waaruit dat verlangen voortvloeit bij Zijn volk.

Nu moet ik eindigen, de Heere zij uw zielen nog genadig.

Doet de groeten aan alle vrienden en wees verder van mij gegroet,

Leendert Potappel.

Brief 26

Breda, januari 1903.

Geachte vader, zusters en broer.

Zo heb ik mij dan weer mogen zetten onder het alziend oog van de Alwetende, met het voornemen u weer enige letteren over te zenden, Geve mij de Heere, die de fontein is, ook in dezen Zijn genadige bijstand te ondervinden, om te Zijner eer iets neer te mogen zetten.

Deze middag, zijnde zaterdag 16 januari, was mijn Verbondsgod mijn ziel nog zeer zalig door een verse ontdekking van Zijn eeuwige liefde in Christus. Het liefelijk aangezicht Gods zoekende werd mijn ziel als met verse olie overgoten en kreeg ik zoveel te gevoelen van die wederzijdse vereniging, die nooit kan verbroken worden, dat ik als overstelpt werd uit de fontein van Gods eeuwige Verbondsliefde. Het was mij als een ogenblik als een poort des hemels. Ik mocht zo zalig vallen in de liefdearmen van een verzoenend God in Christus dat ik mij als in een nieuw vrijgestelde toestand bevindt, daar de gehele week door mijn ziel is gekweld geworden met mijn hartszonden, die mij als een zware last te zwaar waren om te dragen. Daarbij viel de oude aanklager, de duivel mij in deze zeer aan en ik was voor mijzelf in een zeer benevelde toestand. En waar ik zo in deze middagstond mijn hart voor mijn vriendelijke God en Vader uit mocht storten, komt met kracht in mijn ziel: "Indien u de Zoon zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn." In die vrijmakende daad werd ik ingeleid en teruggeleid en hier moet mijn hart breken, hoe ik door het geloofsoog die bebloede Christus met mijn schuld aan het kruis genageld zag, om mij te willen vrijmaken en verlossen van de macht der zonde en des doods.

O, hoe moet ik mij hier verfoeien vanwege mijn zonden en kreeg iets te verstaan van deze waarheid: *zij zullen zien Dien zij doorstoken hebben en rouw bedrijven*. Hier smolt mijn ziel weg voor God en ik kreeg, toen iets te gevoelen van met de Heere Jezus gekruist, gestorven, begraven maar ook opgewekt te zijn uit het graf der zonde. Nu werd die vrijmakende vrucht zo in mijn ziel verklaard, van al mijn zonde, als een

vrijgemaakte in de Heere Jezus, zodat alles wegviel, en ik als in de armen van een verzoend God en Vader mocht vallen. Ik mocht al weer zo ontwaren, dat Hij mij als Zijn kind wilde ontvangen en het was of de Vader mij kuste met Zijn liefdekussingen en zei: "Deze onze zoon was dood en is weder levend geworden."

Mijn ziel ondervond er iets van, dat Hij over mij vrolijk was met gejuich; dit was mij als een Bethel, een Huis Gods, omdat daar mijn ziel die God van Bethel mocht ontmoeten. Dat is die God, die voorheen als die God aan mijn ziel was verschenen in de glans Zijner eeuwige liefde, en omdat hier mijn ziel bij vernieuwing is gered geweest.

Kon ik de zaligheid eens recht uitdrukken, kon ik de liefde van mijn Liefste eens verklaren, hoe zalig het toch is, die vereniging met God, dat wederzijdse verbond, daar kreeg mijn ziel zoveel van te gevoelen en dat enkel uit en door dat enige middel van herstel in de gunste Gods, dat is de Heere Jezus. O, aandeel aan Hem te hebben, is oneindig veel meer, dan duizendmaal duizend werelden te bezitten. Hij is voor het oog dergene die Hem kennen veel meer waard. De bruid zegt van Hem: "Hij draagt de Bannier boven tienduizenden."

O, zoek toch Hem voor uw ziel boven alles te leren kennen als uw eigendom, want buiten Hem te sterven, zal zeker eeuwig verloren wezen, buiten Hem, zult gij straks voor God niet kunnen bestaan in het gericht. Hij biedt u nog de hand, weigert Hem niet langer Zijn liefdesaanbiedingen; werd uw ziel tot Hem gebracht, werd Hij voor u eens recht begeerlijk. Ge zoudt voor eeuwig gelukkig wezen in de gemeenschap met een volzalig God. Geve God u dat nog uit genade is mijn wens en moet dan weer eindigen na u van mij gegroet te hebben.

Uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 27

Breda, 26 februari 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik mocht uw brief onder de voorzienige en allesbeschikkende hand Gods ontvangen en tot mijn blijdschap vernemen dat jullie nog gezond waren. Door de trouw zorg des Allerhoogsten ben ik op dit ogenblik ook nog gezond; de Heere houdt niet op om goed te doen. Hij draagt en spaart ons die gedurig de dood verdienen in het gehengen Zijner kracht en lankmoedigheid en betoont gedurig nog geen lust te hebben in ons verderf, want anders was het van stonde aan beslist. Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze werken. Geve de Heere ons in alles een recht gezicht, om Zijn goedertierenheden, die elk ogenblik nieuw zijn, gade te slaan en Hem de Gever aller gaven en de bron van alle goed alleen aan te merken en te erkennen. Hij is het als dat eeuwig Wezen, om Zijns zelfs wil waardig en ons die schepselen zijn en alles onwaardig, betaamt het zulks te doen. Mochten wij recht ontdekt wezen of worden door de Heilige Geest, wie en wat we zijn, hoe wij in Adam nergens recht of aanspraak op hebben, dan op de eeuwige rampzaligheid. Dat zou ons in alles de hand op de mond doen leggen en het zou ons voor God vernederen en doen bukken voor Hem, die in de eeuwigheid woont. Bedenk in dit opzicht veel de bemoeienissen Gods die Hij gedurig met u houdt. Denk, dat God daardoor aan uw hartedeur klopt en wat zal het toch uitmaken om zo de Heere te vergeefs te laten roepen en om gedurig Hem in het aangezicht te slaan met al de weldaden, waarmee Hij u bedeeft.

Bedenk toch, dat er een eeuwigheid te wachten staat, die met rasse schreden nadert.

Vraag uzelf toch dikwijls af of u bereid bent om God te ontmoeten; de zondaars zullen

voor Hem niet bestaan in het gericht. Bedenk dat veel, terwijl het nog tijd is, om te bedenken, o kon ik het u allen geven, ik zou het gaarne doen, maar dat is in de hand Gods, die alleen kan u de bekering ten leven geven. Vraag er dan de Heere veel om, gun uzelf geen rust, voordat gij een schuilplaats gevonden hebt bij de man, die een verberging is tegen de wind, namelijk die enige Zaligmaker en Behouder, Jezus Christus. Bedenk, dat zo gij de zonde boven alles lief blijft hebben, dat gij om een ogenblikje genot, eeuwig smart zult moeten dragen in de vlammen der hel.

Wat moet ik soms een ieder droevig beklagen die nog zo voort kan leven zonder geborgen te zijn. De Heere zij uw zielen genadig en worde u nog eens te sterk, om voort te trekken in uw weg.

Voor geen duizend werelden zou ik één ogenblikje buiten God durven zijn, want in dat ogenblik zou ik opgeroepen kunnen worden en dan was het een eeuwig gescheiden zijn van dat lieve Wezen. Wat is het volk gelukkig, dat God tot zijn deel en eeuwig goed bezitten, en met Asaf in Psalm 73 kunnen betuigen: "Wien heb ik nevens U in de hemel, nevens U lust mij ook niets op de aarde."

Niets anders kan dat volk bevredigen, dan de openbaring van dat lieve Godswezen zelf en dan gevoelt dat volk meer vreugde dan wanneer der goddelozen koren en most van aardse vergenoeging vermenigvuldigd worden. Als ik dan mag gedenken aan al die Gods ontmoetingen aan mijn ziel, die voorkomingen van Zijn liefde, dan kent de arme blinde mens der wereld niets. Want Zijn uitnemende liefde is beter dan wijn, Zijn goedertierenheid is zelfs beter dan het leven.

O, de Heere is mij somtijds nog wel eens nabij in deze dagen; onder alle afwisselingen mag ik wel eens zalige ogenblikken doorleven in de gemeenschap met Hem, dat volzalige Wezen. Geen groter troost, dan om die God te kennen, dat maakt het in alles goed.

Nu moet ik weer eindigen, de Heere zegene u ten goede. Doet al de vrienden de groeten. Wees verder ook van mij gegroet, uw zoon en broeder,
L. Potappel.

Brief 28

Breda, maart 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Door de goedheid Gods ben ik nog wel; het zijn alleen Zijn goedertierenheden dat wij niet vernield zijn, dat Zijn barmhartigheden geen einde hebben. Dan, onder het open toezicht van een alziend God neerzittende, vat ik de pen op, om weer een woordje te schrijven. De Heere is als de Alwetende alleen bekend met al mijn beloften ook weer op deze ogenblikken, om aangaande de dingen van Zijn hemels Koninkrijk iets te vermelden tot Zijns Naams heerlijkheid, daar het de bedoeling, noch de uitgang mijner ziel niet is, om over aardse dingen te schrijven. Daar is altijd nog tijd voor. Maar ik gevoel meer een dringende behoefte in mijn hart, om over de Heere en Zijn zalige dienst te spreken en te schrijven, hoewel ik tot mijn smart daar nog veel schuld in moet gevoelen en in alles mijn eigen onvolmaaktheid in moet zien. Maar het is toch het leven mijner ziel, om te verkondigen, dat de Heere goed is, en dat Zijn goedertierenheid tot in der eeuwigheid is, zo Hij van al Zijn volk gekend wordt op Zijn eigen tijd en wijze. Wat zal de eeuwigheid voor dat volk Gods toch een zalige eeuwigheid wezen, waar zij altoos zullen genieten, datgene, wat hier op aarde hun innig zielsverlangen is en waarop de stille hoop hunner ziel hen soms zo krachtig kan aanmoedigen, dat ze in heerlijke verwachting wel eens uitroepen:

*De lieflijkheen van 't zalig hemelleven,
Zal eeuwiglijk uw Rechterhand mij geven.*

Nooit kan ik het uitspreken, wat er in de nabijheid Gods wordt gesmaakt en die het kent, zal met mij instemmen, dat niets hun meer waard is, dan dat leven, dat genoten wordt in de zalige gemeenschap Gods. Dan is de ziel voor die ogenblikken soms boven het stof verheven, wandelende met zijn gedachten daar, waar het grote Voorwerp hunner liefde is. En dat is God Drieënig, aan wie ze met onverbreekbare banden voor eeuwig zijn verbonden. Die God, die hun tot een Vader is en dus hen met een eeuwige aanneming tot Zijn kinderen aanneemt. Zij zijn de beminde van eeuwigheid en de voorgekende Zijner vrijmachtige liefde. Welk een gelukzaligheid in die betrekking met God te staan, deelhebbende aan de erve der heiligen in het licht, ja zelfs erfgenamen Gods en medeërfgenen Christi, hetwelk een erfgoed is, dat blijft tot in eeuwigheid.

Daar is dat volk in tijd en eeuwigheid niet van te scheiden, want de Heere Zelf bewaart dat goed, maar ook Zijn volk, om eenmaal als deelgenoten met Abraham, Izak en Jacob te zitten in Zijn Koninkrijk. O, heerlijk aandeel, wat zal het toch wezen, als voor dat volk de tijd van ontbinding welhaast aanbreekt. Bij ogenblikken zou ik soms verlangen dat het niet lang mocht duren, maar ook wetende dat de erfenis vast is, en dat die tijd toch zeker eens aanbreekt, dan zeg ik wel eens "Heere indien Gij wilt dat ik nog wat moet blijven, mocht het dan eens wezen, dat ik mocht vernemen, al was het er maar eentje uit mijn nabestaande die nog getrokken werd door en tot U."

Hoewel ik het u allen gun en ook al mijn medemensen op weg en reis naar de eeuwigheid. Wat zou het een voorrecht zijn, als ge nog eens naar God en Zijn rechten leerde vragen. Dat ge nog een Godmissend mens werd en dat ge uw toevlucht nog eens leerde nemen tot het bloed der verzoening, om van onder de vloek en toom verlost te worden. Stelt veel het eeuwig aanbelang uwer onsterfelijke ziel voor ogen, de eeuwigheid wacht u, om eens voor God te verschijnen. Wat zal het dan wezen om die God als een vertoornd Rechter te ontmoeten buiten de Zoon Zijner liefde. In Hem is alleen het eeuwig evangelie der verlossing geopenbaard. Bedenk, dat al het aardse genot nog minder dan ijdelheid is en dat het einde dier genieting in een eeuwig verdriet zal eindigen. De Heere geve u nog genade om in deze uwen dag nog te bedenken wat tot uw vrede dient. De Heere zij u van de hemel nog genadig tot redding uwer ziel, dat is mijn wens en bede tot u van ganser harte. Geven kan ik het u niet, dat is in de macht van God, die kan Zijn genade nog aan u verheerlijken.

Nu moet ik weer eindigen, het is hier op aarde alles afbrekend. Ik wil nog even meedelen, dat mijn kapitein is overleden, zo maar gezond en dood in een ogenblik. Hij was uitgegaan om wat te lopen en zo hebben ze hem van straat tehuis gebracht.

Nu wees dan verder allen van mij gegroet en groet ook al de vrienden.

Uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 29

Breda, april 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Ik ben door de goedheid Gods nog wel tot op dit ogenblik, hetgeen ik ook van u heb vernomen tot mijn blijdschap. Hoewel wij niets te zeggen hadden, indien wij het moesten derven. Want wij hebben alles verbeurd door onze zonden, daar is in ons geen waardigheid, geen recht, noch aanspraak op enig goed. Niet het minste hebben wij verdiend, maar wel verzondigd. Het zou groot wezen, als wij onder al de

zegeningen die wij van 's Heeren wege worden geschonken een zielsverootmoedigende en beschamende zegen voor onszelf onder alles mochten wegdragen. Maar het is zo diep te beklagen als een mens onder alle weldaden maar voortleeft zonder nagedachten over dat- hoge Wezen en zijn eigen bestaan voor die God. Dus is de grootste weldaad, als wij door genade verwaardigd mogen wezen of worden om een recht verlicht verstand te hebben. Door hetzelfde worden wij vat- en ontvangbaar gemaakt om hemelse dingen te bedenken, die een eeuwig leven verstrekken kunnen.

Welzalig dan hij, die met hoger opzien begiftigd is geworden, om het leven niet langer in de dood te zoeken, maar die een oog heeft gekregen, als alles vergankelijk ziende buiten het genot van de enige ware God, bij Wie alleen waarachtig heil en zaligheid te vinden is.

O, geloof het, zolang een mens buiten God verkeert, is hij niet gelukkig, integendeel hij is het ongelukkigste schepsel onder de zon. Wereldse genietingen en vreugden mogen het u door deszelfs bekoorlijkheid toeroepen, maar laat uzelf door dat ogenblik van schijn-genot en ijdele vreugd niet bedriegen voor een nimmer-eindigende eeuwigheid, voor het schrikkelijk ongeval van de tong te kauwen in de helse pijn. Dat de schrik des Heeren u nog bewegen tot geloven, voor zo ver ge er nog buiten staat. Mijn ziel gunt het allen, maar het geven is niet bij mij. Goddelijke genade moet een mens tot God brengen en die deur is zo lang men leeft geopend, maar het komt er nu juist op aan, of wij het kennen, om onze Richter om genade te bidden. Vreselijk zal het zijn om altijd voort te gaan tot het einde toe om dat aanbod te versmaden. Om als een onbesuisd paard in de strijd voort te blijven gaan, zonder acht te geven op het gevaar, waar u naar toereist en u zich in bevindt. Zo is nu een mens van nature die geen genade heeft leren zoeken in Gods heilige ogen, om geholpen te worden ter bekwamer tijd.

En wat is een ware Godzoeker daarentegen niet hoog bevoorrecht, al schijnt het voor het oog der wereld geen heerlijkheid te hebben. Maar dat leven dat alleen gekend wordt door diegenen, wier lust alleen is tot God, is daarom voor de ogen en begrippen van de grootste wijsgeren verborgen. Dit wordt geleerd en geacht door de beminnaars van de Heere. De grootheid daarvan is van zulk een oneindige waarde, dat alles wat daar buiten is, geen gedaante of heerlijkheid in zich heeft, Van het ware leven Gods straalt de heerlijkheid met zijn schitterende en zielsdoortintelende stralen af. De zaligheid van het voorrecht, om alleen in God zijn leven te vinden en nergens in te kunnen rusten dan in Hem als de fontein des levens is niet uit te drukken. Een ziel die God zoekt en gesteld is op de zalige gemeenschap met Hem en die gevoelt dat de Heere zijn Herder is, gewis die zal het aan niets ontbreken, want God is zijn algenoegzaam deel; die de naar Hem dorstende ziel verkwikt. Het leven dat uit Hem afdaalt, wordt ook door de Heere zelf onderhouden en welk een zalig voorrecht om alleen onze voeding te vinden in de gemeenschapsoefening met Hem. Vrienden mogen dan vijanden worden en vijanden mogen onderdrukken, de Heere nochtans blijft getrouw voor Zijn volk, met wie eenmaal de volkomen vriendschap is gesloten. De Heere Jezus zelf is Zijns volks Zielevriend en de Heere is ook hun Koning en die Koning is de grootmachtigste en almachtige Koning. Die Koning heeft de banier over Zijn volk, Zijn geestelijke onderdanen die eeuwig door Hem als kinderen des Koninkrijks zullen overwinnen in dat land waar de drijver ophoudt. In dat Kanaän der rust daar boven, waar volkomen zal bevestigd worden uit Psalm 119: "Wat vrees heeft elk die Uw wet bemint" en hiermee eindig ik weer.

De Heere zegene u uit Zijn troon en geve u samen te bedenken de eeuwige belangen uwer ziel. Wees daarbij hartelijk van mij gegroet uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 30

Breda, juni 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Met deze vat ik weer de pen ter hand, om zo het de Heere mag behagen u weer een woordje te schrijven. De Heere in wiens hand alle dingen zijn, heb ik ook hiertoe nodig, want zonder Hem en Zijn hulp kunnen wij niets. En in afwachting en biddend opzien tot Hem die in de hemel woont, vang ik dan wederom dit schrijven aan, om mocht het zijn nog iets van Zijn lieve dierbare zaak te vermelden, tot eer en lof van Zijn grote doorluchtige en driewerf heilige Naam. Mocht het tevens nog eens zijn tot bekering en uitlokking voor u allen tot Hem en Zijn zalige dienst.

Ik ben aangaande mijn lichaam tot hiertoe nog gezond, door Gods wil en goedheid. God is zeer weldadig over nietige onwaardige stofjes. Als wij er gevoel van mogen hebben, dan hebben we monden tekort om het te belijden, geen verstand genoeg om het te begrijpen. Mocht ons hart dan alzo met alles in Hem sluiten en eindigen, Hij is dat eeuwige, prijzenswaardige Wezen, die wel in de eeuwigheid woont en in de hemel de troon Zijner Goddelijke majesteit bezit, maar die nochtans uit enkele goedheid zo laag wil bukken om met nietige aardwormen grote bemoeienissen te maken. Die ook gedurig op al Zijn schepselen nederziet, zodat al onze wegen en paden voor en bij Hem zijn. Hij is de onzichtbare, maar de overal tegenwoordige God, zijn heilig oog aanschouwt en ziet ons overal in het goede en kwade van onze wegen. Dat is alles bij Hem bekend en zal bij Hem bekend blijven, want Hij is eeuwig, en eeuwig ook is Zijn Wezen in al Zijn eigenschappen.

Wat is het een onuitsprekelijk voorrecht, die dus zo een God tot zijn deel en erve heeft, die alleen zijn leven in Hem vindt. Dan mag ik mij somtijds hierover in de Heere verblijden, in al hetgeen, wat mij bestrijdt en drukt en ik mag ondervinden dat God Israël goed is, degenen die rein van hart zijn. O, kon ik eens recht verklaren, wat een zaligheid er in die liefdragende Verbondsgod is, al het leven is in Hem. En wat er genoten wordt in de zalige Verbondsbetrekking met Hem is wel te gevoelen, maar niet te verklaren. Maar die nieuwe vereniging en verbinding aan die God, als een band door Hem zelf gebonden gaat alles te boven. Daarbij vergeleken heeft de wereld, met al haar rijkdom en eer geen waarde. Een deelgenoot van eeuwige vrije goedheid is veel beter, zo er wordt gezongen in Psalm 63:

Want veel beter is uw genade.

Dan 's mensen leven zelf hier is.

Zo mocht mijn ziel verleden week op een middag nog zo zalig zinken in de zee van eeuwige goedheid Gods.

Ik mocht in het verborgen hartelijk tot Hem komen om Zijn aangezicht te zoeken en toen gebeurde het dat dit aangename versje met een sterke doordringende kracht in mijn zeil zonk uit Psalm 100:

Want vol van goedheid is de Heer',

Zijn goedheid eindigt nimmermeer,

Zijn God'lijk Woord en Zijn Waarheid,

Blijven tot in de eeuwigheid.

Ik mocht de Heere als mijn Drieënige Verbondsgod daarin zo ontmoeten, wat Hij voor mij als onwaardige was, is en blijft tot in alle eeuwigheid, dat ik een ogenblikje mocht zwemmen in Zijn liefde en zinken in het wonder. Dat is nu de Heere voor allen die Hem vrezen en dienen met een oprecht gemoed. Zo goed die God voor Zijn volk ten allen tijde is, een toevlucht voor de bedrukte dat is niet te zeggen. In God is alle troost.

En omdat ik nu gedenk dat die dagen der ijdelheid om kermis te houden aanstaande zijn, zo vraag ik u af, of gij uzelf eens ernstig in uw binnenste afvraagt, of het nu wel geoorloofd is om zo een God vol zaligheden te blijven verachten en de weg des verderfs te kiezen, die rechtuit ter helle loopt. Of het nog tijd is om die God te zoeken terwijl Hij nog te vinden is, Hem aan te roepen, terwijl Hij nog nabij is, want vreselijk zal het zijn, als ge eens zo voor God moet verschijnen, volhardende op de weg der ongerechtigheid. Gedenk, als ge naar die plaats u begeeft, dat God machtig is uw leven af te snijden en wat zou het zijn, van de kermis naar de rampzaligheid. Laat u toch niet bedriegen door de vijand uwer ziel, maar bedenk dat op al hetgeen hij u voorstelt, de dood geschreven is. Het is hem enkel te doen om uw ziel in eeuwige verwoesting te doen ondergaan; zie dan op het gevaar van die weg. Vlied de zonde en vlucht tot God, bid Hem om genade, wie weet wat God doen zal. Werd des Heeren dienst u nog eens recht dierbaar en daar is een eeuwig zalig leven aan verbonden.

Nu kunt ge nog kiezen, kiest God, opdat ge moogt leven. Het gaat om een eeuwig wel of eeuwig wee, denk dan veel aan die twee uitersten. Mijn hart is uitgebreid van medelijden tot uw onsterfelijke zielen, het bedrog genot sluit eeuwig buiten de gelukzaligheid en dat zal wat uitmaken.

Nu moet ik weer eindigen, groet al mijn vrienden en wees ook van mij hartelijk gegroet uw zoon en broeder,

L. Potappel

Brief 31

Breda, juni 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Heden vat ik de pen ter hand, om zo het de Heere behaagt u weer een woordje te berichten. Ik ben door Gods steeds verzorgende hand tot deze ogenblikken wel, en in de laatste dagen inwendig veel gesterkt door de nabijheid des Heeren, tegen uitwendige gevallen. Wat is God groot en wat is Zijn Vaderhart teer omtrent Zijn volk en kinderen en hoe zalig is het op Zijn liefdearmen gedragen en met die omvangen te wezen. Dezulken worden dan door Hem veilig geleid en bewaard, al moeten ze ook door grote stormen en gevaren; er is geen nood, als die grote Stuurman Zelf aan boord is. Hoe dan ook de ziel somwijlen gelijk een schip op de golven der zee geslingerd wordt door de geweldenaren van de hellevorst, in eeuwigheid zullen ze niet vergaan, naar luidt van Gods Woord: "Wanneer gij zult gaan door het water, gij zult niet verdrinken en door de rivieren zij zullen u niet overstromen."

Dat mag ik tot het huidige ogenblik zo kennelijk ondervinden en in deze weg bijzonder. Nog aan niets heeft het mij ontbroken, hemelse vertroosting maken alles goed. Wat kan een ziel met God al niet doorstaan in dit leven, dat voor al Gods volk een weg en leven van allerlei en vele verdrukking is, maar het is maar een verdrukking van tien dagen, dat haast eindigt in een eeuwig vreugdegegalm voor de troon Gods en des Lams. Er komt voor dat volk een tijd van verlossing. De dood zal voor hen een boodschapper van goede tijding zijn, ja een zegewagen, die de ziel brengt in de zalige gewesten van het hemelse Jeruzalem daar boven, waar alle druk verwisselt zal zijn in geluk in alle eeuwigheid. Zo is de toekomst voor Gods volk een toekomst die vol hope is in Hem, namelijk Jezus Christus. Hij is de hope der heerlijkheid voor Zijn ganse Kerk. Welgelukzalig dan de mens die in die Vorst en Zaligmaker het leven hebben gevonden en alzo met Hem in een zalige vereniging zijn gekomen en die Hem als hun Borg en Verlosser kennen en door Hem met God zijn bevredigd. Die zijn met God verzoend en niet meer onverzoend.

Die dit kent, weet welk onderscheid hier tussen ligt. Er is geen ontzaggelijker toestand, dan met God, tegen wie zoveel kwaad is bedreven, onverzoend te zijn. Geen benauwder en verschrikkelijker leven, dan Hem als een vertoornd Rechter te aanschouwen. Wat zal het toch de arme mens in de eeuwigheid tegenvallen die zo maar door blijft leven. Verhoede dat de Heere bij u allen, anders zal het zo slecht aflopen; geen groter ellende dan God te, missen. Bij diegene die er aan ontdekt wordt, geeft dat de grootste droefheid en geen groter weldaad, dan die verloren schat weer te ontvangen, Die is nu nog voor zulke missende mensen te verkrijgen.

Zoekt toch de Heere terwijl Hij te vinden is, roept Hem aan, terwijl Hij nog nabij is, Hij mocht Zich uwer ontfermen. Wat zal het te zeggen zijn, als welhaast de dood komt, om u op te roepen en dan zonder God de doodsvalei door te moeten om voor de Rechter te verschijnen met het register van uw openstaande schuld. Ik kan hier niet genoeg van zeggen, wat het wezen zal, om te sterven zoals gij van nature zijt geboren. Vreselijk dan te vallen in de handen van de levende God. Kon ik al mijn medereizigers eens wijs maken welk een heerlijk leven er in de dienst van God is, maar het is verborgen voor hun ogen.

Geen voortreffelijker en groter voorrecht, dan een God voor ons hart te kennen in Wie alleen een eeuwig en waarachtig leven is; buiten Hem is er niets dan de dood. Dat verbonden zijn aan God, dat hersteld leven in Zijn Gunst, laat zich wel gevoelen, maar niet verklaren. Daarin wordt alleen een grote vreugde gekend, geen aardse, geen wereldse, maar een hemelse.

Met recht, zo de dichter zingt in Psalm 89:

*Welzalig is dat volk, dat zich in u verblijdt,
Dat zal voorspoedig zijn nu en tot aller tijd, enz.*

Mocht uw ziel nog eens uitgelokt worden tot deze dienst en mocht u van de andere kant door de schrik des Heeren bewogen worden, om tot Hem te komen. Het is zo hoog tijd en zo hoog nodig, ieder ogenblik dreigt het gevaar, om door de dood opgeroepen te worden en voorbij is dan de dag der genade. Indien gij het dan niet kent is het voor eeuwig te laat. Hier aan deze zijde des grafs is het tijd om te zoeken. Maar na deze tijd zal er geen tijd meer zijn, zo zwoer eenmaal de Engel; en dat is zo. De Heere zij u allen genadig is mijn hartelijke wens en bede. Dat Hij het mocht brengen, waar ik het niet brengen kan en mocht de hemel u aanslaan om het niet langer buiten Hem te kunnen stellen.

Doet al mijn vrienden de groeten en als ge schrijft, bericht dan eens, hoe die knecht van Smallegange heet en waar hij vandaan komt.

Nu ik eindig en wees dan allen hartelijk van mij gegroet, uw zoon en broeder,
L. Potappel.

Brief 32

Breda, juli 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Zo neem ik dan heden weer de pen in handen om u een paar regels te schrijven, daar ik u dan melden mag, door des Heeren onderhoudende goedheid nog gezond te zijn. Dat is in de weg der natuur een der grootste voorrechten, die wij van de hand Gods ontvangen kunnen. Het wordt echter door weinigen gewaardeerd als een verbeurde gave Gods. Doch die zichzelf kent als een onwaardige, verwondert zich wel eens over de velerhande bemoeienissen Gods met hem. Het is aller-treurigst, als een mens onder alles verhard blijft en steeds zo maar voortleeft. Wat zal dat als hij zo sterft eens tegen hem getuigen tot verzwaring van zijn oordeel, waarmede hij van God zal geoordeeld

worden in de dag des gericht, die we allen tegemoet gaan. Want wij allen zullen voor de Rechterstoel van Christus moeten verschijnen om rekenschap te geven, hoe wij geleefd en wie wij gezocht hebben en alsdan zal een iegelijk wegdragen hetgeen hij gezaaid heeft op aarde. Dus komt het erop aan wie wij hier toebehoren en dienen. Hebben wij de Rechter van hemel en aarde, die recht doet, niet leren vrezen, dan zal het ontzaggelijk wezen, om in de handen van een levendige God te vallen. Maar zijn wij het grote voorrecht dan deelachtig om God tot ons deel en lot te kennen en lief te hebben, dan zal het een zalige ontmoeting wezen. Want die zullen Hem ontmoeten als een Vriend, nademaal zij hier vrienden van Hem geworden zijn en alzo hebben leren bewandelen het pad van Zijn geboden, wat God liever is, dan enig ding, hoe groot ook van waarde. Hoort wat die lieve man naar Gods hart er van getuigt in Psalm 119: "Ik ben," zegt hij "vrolijker in de weg uwer getuigenissen, als die een grote buit vindt."

O, in dezen is het ware zieleleven van elk die God bemint. Mocht gij allen eens recht verstaan, dat hierin veel meer gelegen is, dan in al de schatten der aarde, opdat ge de drievuldige afgod der wereld, de grootsheid des levens, de begeerlijkheid des vleses en de begeerlijkheid der ogen, nog eens mocht afzweren van ganser harte, om alzo het eeuwige leven nog te zoeken in de weg der verzoening met God.

Want hierin is toch onze gelukstaat, of wij door het bloed des kruises, vrede met God hebben. Als dat zo niet is bij de dood, ziet het er allernaarst uit. Want dan zult ge zo stervende, eeuwig de Heere als een grimmig Wreker tegenover Zijn wederpartijders ontmoeten en in een eindeloze eeuwigheid Zijn heilige en rechtvaardige toom op u voelen rusten. Roept toch de Heere aan terwijl Hij nog nabij is, het kon soms zo afgesneden wezen. Stelt toch de boze dag, zolang gij God mist, niet zo verre; als een dief in de nacht komt God, wij zijn in Zijn hand. Houdt Hij onze adem op, wij sterven en zijn van de aarde verdwenen.

O, ik kan er niet over ophouden, dat ge het toch eens wist wat het is, zo te sterven, onbekeerd en vervreemd van God, wat u dan te wachten staat. O, duid het mij niet ten kwade, dat ik u hierop wijs, want zo de Heere mij dit geleerd heeft, wat het is om buiten Hem te wezen, kan ik er het minste niet van zeggen wat dat is. Daarom gevoel ik zo een diep medelijden met u mijn nabestaanden alsmede met al mijn medereizigers door de tijd, dat ik er niet buiten kon om hier van te schrijven en te spreken. Werden uw zielen bijtijds nog geborgen, dan zoudt ge belijden, dat er geen heilzamer en zaliger deel is als dat. De Heere leidde mij gisteravond hier weer eens terug, hoe ik Hem had leren kennen en in welke staat ik eenmaal stond van nature, maar ook nu uit genade uit die staat uitgeleid zijnde. Hem als mijn schuldvergevend en zonde-uitdelgend God in de dierbare Borg mocht kennen.

Ik mocht mij in de weldaden Gods met nieuw vrucht voor mezelf weer verheugen, maar kreeg innig medelijden te gevoelen met mijn arme natuurgelovenden, als zijnde nog buiten God. Ik kan die arme schepselen niet genoeg beklagen en dan kwamen jullie me allen zo voor de geest, als op heden nog onbereid om God te ontmoeten, zodat mijn hart hierbij schreide. Leert toch uw gevaar eens inzien, dat u ieder ogenblik van de dag dreigt te overkomen. Gedenk toch te sterven en dat het oordeel Gods zal volgen, opdat ge nu mocht leven, terwijl het leven te verkrijgen is en God u Zijn genade nog aanbiedt in Christus. Geef toch uzelf niet zo moedwillig over aan de zonde, want het einde van die weg zijn paden des doods, ze brengen u in de eeuwige rampzaligheid, die plaats waar eeuwig weinig zal zijn en knersing der tanden, de plaats waar Johannes van getuigt, dat ze daar hun tongen kauwden van pijn, alwaar ze geen ruste hebben, dag noch nacht.

Nu zal ik hiermee weer eindigen, mocht de Heere het nog zegenen aan uw harten.

Doet verder de groeten bij al mijn vrienden en wees dan van mij gegroet, uw zoon en

broeder,
L. Potappel.

Brief 33

Breda, juli 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Waar ik mij dan weer nederzet om een woord te schrijven, mag ik u melden dat ik door de goedheid Gods nog wel ben. Het is veel en groot dat God in onderscheiding van vele anderen geeft aan een nietig en in zichzelf onwaardig schepsel. De gedurige bemoeienissen van dat eeuwig prijzenswaardige Wezen zijn onnagaanbaar.

En geachte vader daar ik nu de pen gevat heb om u te feliciteren met uw verjaardag, zo kan ik er niet buiten om te schrijven, hetgeen mijn hart u toewenst. En dat is dat ge nu eens een recht zielsgezicht ontving in het voorledene, tegenwoordige en toekomstige van uw leven. In het voorledene hoe gij nu, naar de mens gesproken, de grootste helft van uw leven al achter u hebt liggende en voor zover ik u ken, nog buiten God zijt en het leven buiten Zijn zalige dienst hebt gezocht; ach daar is de ellende niet van te beschrijven. Zo voortgaande, terwijl het tegenwoordig leven nog een heden der genade voor u is, waarin God u met Zijn hand nog genade aanbiedt, wenste ik, dat uw zielsogen eens geopend werden om God te zoeken. Ook Job werd van een zijner vrienden de goede raad gegeven, hoewel die man Gods het wel deed, doch zijn vrienden hem verkeerd beoordeelden: "Ik zou naar God zoeken."

Dat kan ik ook u van hart aanraden om met dezelfde Godsknecht Uw Richter nog eens om genade te bidden terwijl het tijd is en die deur nog niet op een eeuwig nachtslot is gegrendeld. Want buiten God is er toch geen heil voor uw onsterfelijke ziel en wat baat het een mens, al won hij de hele wereld en leed schade aan zijn ziel. Voor wij met God te doen zullen krijgen is dit toch het noodzakelijkste want wij zijn voor een eeuwigheid bestemd en o vreselijk als wij God moeten ontmoeten, staande voor eigen rekening. Daar is de toekomst voor een mens die nog buiten God leeft en het blijft zo bijster en donker.

Eens zal de dood zijn intrede nemen en dan zonder God de eeuwigheid in, alwaar hij dan het verschrikkelijke vonnis zal vernemen: "Gaaf weg van Mij, gij vervloekte, in het eeuwige vuur hetwelk de duivel en zijn engelen bereid is." En wie weet hoe nabij dit kon wezen. Werd het dan nog eens een haasten en spoeden en deed het eeuwig aanbelang uwer ziel nog eens klem op uw hart.

Ik schrijf dit niet, omdat ik over u wat te zeggen wil hebben, maar omdat ik u dat zo gun en dit zo gaarne wens, enigermate wetende bij eigen ervaring, wat het eenmaal te zeggen zal zijn, om in de weg der volharding in de zonde om te komen en dan voor een eindeloze eeuwigheid verloren. Hoe ik ook begeer, dat u nog wat gespaard mag worden in dit tijdelijke leven, maar dat, dat de overige dagen uws levens mogen zijn in de vreze des Heeren en dat ge also God mag leren zoeken, en leven.

Daar is toch geen zaliger dienst, dan des Heeren dienst. Niet een van dat volk, die eens hun keus hierin gedaan hebben, zal er ooit berouw van hebben. Zo roept de nu zalige Groenewegen uit:

*Die keus mij ooit berouwen,
neen, ik wil op deze rotssteen bouwen.*

Want in die God is alleen de ware zaligheid en dus moet in het missen van die God ook zeker alle rampzaligheid bestaan. O, het grote voorrecht van Gods gunstvolk is niet te verklaren, maar evenmin het grote ongeval dat een iegelijk te wachten staat, die nog leeft in een God versmadende weg. Wat zal dat toch tegenvallen in de morgen der

eeuwigheid, die hier altijd is gebleven een dienaar van de vorst der duisternis. Wat zal het in de eeuwigheid beklagd worden, om onder het verwerpen van de dierbare roepstemmen Gods, maar gehoord te hebben, naar de verleidende en bedriegelijke stem van satan. Die legt het erop toe om de mens met zijn lokaas naar de eeuwige rampzaligheid te voeren.

Wat zal de eeuwigheid uitmaken voor een mens, die sterft, zo hij geboren is, van nature buiten God en Zijn zalige gemeenschap levende, geen Borg te kennen voor zijn schuld, dus onverzoend met dat eeuwige Wezen. Waar Gods erfdeel in meerdere of mindere mate daar iets van leert kennen, zouden ze het alle mensen wel gunnen. Dan gevoel ik zo'n medelijden met mijn arme tijd- en reisgenoten naar de eeuwigheid. Zij weten niet op welke gladde weg zij gaan en lopen eerlang zo voortgaande van de top van eer, in eeuwige verwoesting neer.

O, houdt u ten allen tijde verzekerd, dat, *wie ver van God de weelde zoekt, eerlang vergaat en wordt vervloekt*. Gave de Heere u, niet te kunnen rusten, voor ge weten moogt, dat ge in God als de ware plaats van veiligheid rust vond voor uw ziel. Dat wens ik u van ganser hart toe; ik ken geen goed van groter waarde. Duizend werelden, als ze er waren, komen hier niet bij, dat is alles vergankelijk, maar dat leven is een eeuwig zalig leven, dat nooit eindigt, maar eeuwig zal opgelost worden in een volmaakte genieting.

Nu zal ik weer eindigen, doet de groeten bij Van Oeveren en alle vrienden en denk om mijn plaats in de kerk, het is weer de tijd van betalen. Als het de weg mag wezen geef ik het wel als ik kom, want ik zou gauw willen komen.

Nu verder van mij gegroet,
L. Potappel.

Brief 34

Breda, augustus 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Zo vat ik dan nu weer de pen om u een woord te berichten. Ik mag door de goedheid Gods nog in gezondheid verkeren, des Heeren bemoeienissen zijn zeer groot met alles verbeurd hebbende schepselen. Want alleen door Hem is het, dat we zijn die we zijn. Maar nu is de grote vraag, kennen wij God in dat alles, want dat is het voornaamste. Zonder Godskennis is de mens dwaas en blind en nu is elk mens die kennis van nature verloren en is tengevolge van de zonde het ongelukkigste voorwerp geworden dat er is. Zo lang de mens in die staat voortleeft, God missende en niet kennende blijft hij zo ongelukkig. Maar welgelukzalig is hij die hier werk mee gekregen heeft en God tot het deel zijner ziel heeft gevonden, die het leven en de ruste voor zijn gemoed anders nergens in kan vinden, dan in God. Want o, het is toch met alles wat er is, buiten God, niet goed, maar in God is alles, die is de ware eeuwige levensbron, die niet vergaat. Maar buiten Hem is niets dan de dood en daarom is de ziel die voor Hem leeft, buiten God niet te bevredigen.

En nu ken ik niets zaliger, als de vrede met God te mogen genieten, die vrede waarvan Paulus spreekt, dat het is een vrede, die alle verstand te boven gaat. Dat is ook een waarachtige waarheid, het wordt bevindelijk gekend van 's Heeren volk. Van die vrede, die voortvloeit uit de verzoening met God, geeft Hij mijn ziel soms nog zeer zalig tets te gevoelen en te bevinden, tot steun en sterkte op en in mijn weg. Aangenaam mocht ik ingeleid worden hoe ik door die vrede met God, vrede met alles had gekregen.

Toen ik op een avond een eindje in het veld liep, mocht ik zoveel van die vrede met

God gevoelen door het bloed van Christus, aan mijn ziel toegepast. Daar ik zo in die vrede wegzonk, werd ik ingeleid, hoe ik nu in de vrede met God, vrede had met al het geschapene en wat ik daar enige ogenblikken gevoelde, kan ik niet uitdrukken. Het was, of de planten en dieren die ik zag, van vrede spraken. Dit alles kreeg ik zo gelovig te omhelzen, als vrucht van de eeuwige verkiezende liefde Gods in Christus. Ik verloor mij zeer zalig bij de ontsluiting van de weg, die mij daartoe had gebracht, zijnde het verzoeningswerk des Middelaars. O, dat was mij weer zeer goed en zo geeft de Heere altijd kracht naar kruis. Tot roem Zijner genade, heeft Hij het altijd nog goed gemaakt, ook vertrouwt mijn ziel verder op Zijn Woord.

Nu moet ik het hierbij laten, doet al mijn vrienden de groeten en wees ook gegroet van mij uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 35

Breda, september 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Onder des Heeren geleide weer goed en wel hier aangekomen zijnde, mag ik weer de pen vatten en om u enige letteren toe te zenden. Het zijn alle bemoeienissen van de Heere des hemels 'en der aarde, dat wij ook dat nog gegund worden. Ik mag u dan meedelen, dat ik tot nog toe gezond ben, door de goedheid van Hem, die alles werkt naar de raad van Zijn heilige wil.

Ook kan ik meedelen, dat mijn ziel tot nog toe zonderling verkwikt is, door een ontmoeting op mijn reis. En bijzonder door het verkondigen van de dood des Heeren Jezus Christus, mag ik mijn ziel veel versterkt gevoelen in het geloof en dat Hij ook voor mij als mijn Zaligmaker eenmaal had geleden. Aangenaam mocht ik bij vernieuwing bepaald worden bij het oogmerk Zijner komst, toen ik verleden week zo enige ogenblikken in stille overdenking des harten, omtrent dat eeuwig onbegrijpelijke verlossingswerk in overdenking was. Daar werd ik zo krachtig bij die waarheid in mijn ziel bepaald, dat de Zaligmaker in Zijn omwandeling op aarde sprak: "Ik ben gekomen opdat zij het leven hebben en opdat zij overvloed hebben." Ik werd in dat wonder ingeleid en de Heilige Geest verzegelde aan mijn ziel met vernieuwde kracht, dat Hij ook voor mij was gekomen en daar mocht ik dan zo in de eeuwige liefde des Vaders ingeleid worden. Hoe Hij Zijn Zoon uitzond, om ook mij in Zijn genade en goedgunstigheid mee te kunnen delen en hoe gewillig die eeuwige Zoon des Vaders neerkwam, om mij en al Zijn volk te verlossen, en de weg te banen tot, en de deur te openen van de schatkamers der genade Gods, door Zijn lijden en sterven, en tevens om dat uitverkoren volk, dat in Hem van eeuwigheid was begenadigd, tot die genade te brengen.

Nu mocht ik door het geloof zien, hoe ik in die genade stond en mocht roemen, en de Vader mij in de volheid Zijner genade, aan mij onwaardige in Christus bewezen, inleidde en hoe de Heere Jezus mijn Borg en Zaligmaker in mij Zichzelf verklaarde in Zijn verlossende liefde. Dat ik in Christus zijnde als een aandeelhebbende aan Zijn lijden en sterven, Zijn dood had mogen verkondigen in het midden der gemeente. Ik mag er nog iets van gevoelen, van die onuitsprekelijke liefde, hoe Hij gekomen was van de hemel Zijner heerlijkheid, om voor zo een geringe, het leven door Zijn dood te verwerven. Een ogenblikje was ik dronken van vettigheid uit Gods huis en mocht gedrenkt worden uit de beek Zijner wellusten.

En bij afwisseling bedient dat Lieve Wezen in deze dagen mijn ziel daarin zeer aangenaam met Zijn liefde. Mochten uw zielen daar toch eens wat van kennen hoe

zalig het is, een Borg voor onze ziel en een God voor het hart te hebben en hoe ongelukkig hij is, die dat nog mist. Die zalige liefde Gods in Christus in onze ziel verklaard te kennen, is het aller-zaligst voorrecht en genot. Dan gevoelen wij alleen al onze zielsgeneugten in de Heere en wij leren een zalig vertrouwen op Hem stellen, om al Zijn wonderen te vertellen.

Gave de Heere u allen nog lust, om Hem te vrezen, die toch het allerhoogste en eeuwig goed is, zo de dichter in Psalm 25 uitroept. O, mijn ziel gunt het u en uit kracht van die gunning, gevoel ik mij soms zeer bewogen over al mijn mede tijd- en reisgenoten naar de eeuwigheid, die dat nog missen.

Maar bekeren kan ik niemand, dat is almachtig Godswerk, maar bedenk toch dat niets noodzakelijker is. Zonder waarachtige bekering en berouw over onze zonden gaan we gewis verloren. Bid de Heere, die u nog een God der bekering kan worden, toch dagelijks om door Hem bekeerd te mogen worden en dat Hij uw leven verlosse van het verderf. Veracht de dag der genade niet, door de verleiding der zonde; gaat niet om met woeste goddeloze mensen.

Niet dat gij die mensen haten moet, maar mijdt hun boze wegen, niet omdat ge beter van uzelf moet denken, maar opdat gij met hen niet verder verwoest wordt. Gedenk onder alles dat gij voor een eeuwigheid bestemd zijt, en dat ge buiten God nooit gelukkig kunt zijn, al had ge de schatten van de ganse wereld. Daarom rust niet in dit vergankelijke stof, *want er is alleen een ware rust die overblijft voor het volk van God.*

Daarmee kwam de Heere mij vanmorgen nog zo krachtig voor en waar mijn ziel daar bij aanvang wat van mag kennen, mocht ik mij in die bewaarde rust die er in God is voor het volk dat Hem vreest, verblijden. En bij dat volk mocht ik mij ingesloten gevoelen en zien hoe onder alles die rust eeuwig blijft. Ik kan niet zeggen, wat ik er van gevoelde en dat zijn zulke verkwikkingen, voor mijn somtijds onderdrukte ziel.

En nu waarde vader, zusters en broer, doet de tijding bij de vrienden en groet ze allen van mij, uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 36

Breda, september 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Zo mag het mij dan gegeven worden, de pen te vatten om u, zo het albesturende Wezen aller Wezens het behagen mocht u weer enige letteren toe te zenden. De Heere de God des aanzien en des ontfermens, heeft het de laatste tijd wonderbaar in het een en andere goed gemaakt met mij en bij ogenblikken mijn ziel liefelijk omhelsd met Zijn lieve Vaderarmen, onder al de vijandschap, die mij soms omringt, van degenen die God niet kennen.

Er komen hier iedere keer nieuw manschappen om hun dienst te vervullen, mijn eigen volk is op een paar man na, allen weg, en dan moet ik weer nieuw vijandschap ontmoeten. Maar ik mag bij ogenblikken zo bevinden, dat de Heere die alleen Zijns volks toevlucht is, mijn ziel wil troosten, en Zijn liefde in mijn ziel wil verklaren. Als wij dat mogen gevoelen, dan wordt alles zo gemakkelijk.

Ik moest verleden week op een avond zo tegen die arme schepsels uitroepen, dat al stond nu de gehele wereld dwars tegenover mij, dat het toch niet anders was, dan dat God van de hemel Zichzelf in mijn ziel kwam te verklaren, dat Hij vóór mij was, en dat mocht ik gevoelen, waaronder ik een zalige ruimte voor mijn ziel mocht verkrijgen. Toen leidde de Heere mij zo zalig en zielsvertroostend in deze waarheid

uit Jesaja 35 het laatste vers, *hoe de vrijgekochten des Heeren tot Sion zouden komen met gejuich en eeuwige blijdschap op hun hoofden wezen zal. Vrolijkheid en blijdschap zullen hen aangrijpen, maar alle treuringen en zuchtingen zullen wegvlieden.* Wat zonk ik daar diep in weg, hoe ik in mijn ziel bij vernieuwing verklaard mocht vinden, dat ik een vrijgekochte des Heeren was. En dat door het gezegend werk van de Heere Jezus, hoe die eeuwige Koning eens in de wereld kwam, om Zijn volk vrij te stellen en te verlossen om dan eenmaal tot Sion te komen met gejuich, waar eeuwige blijdschap gehoord zal worden.

O, wat werd daaronder mijn bedrukte ziel gesterkt. Onder het gevoel van de levendigheid der hope, die ik daarop als van God Zelf verklaard gevoelde, genoot ik zoveel troost in het duidelijkst gezicht door het geloofsoog op Hem, die alle macht bezit in hemel en op aarde. Hij is die alles-overwinnende Vorst en Koning voor al Zijn volk en nu kan geen helse macht beletten dat de vrijgekochten daar eens zullen aankomen met gejuich. Het mag door het tranendal van dit leven, wel eens bedrukt er naar toe gaan, maar dat God besloten heeft, zal toch zonder hindering voortgaan.

Hier gevoel ik een stille rust in mijn ziel, dat die tijd eens aan zal breken en dan maakt dat lieven Wezen alles dragelijk. En ziende het ongeluk van die arme mensen, dan gevoel ik mij soms zeer bewogen en dan gebeurt het wel eens, dat ik ze het aan moet zeggen. Ook mag ik bij ogenblikken verwaardigd worden veel van die zalige vrede en vriendschap tussen God en mijn ziel te gevoelen, en mocht nog een zalig ogenblik hebben onder dezen in de toenadering tot de genadetroom.

Ik gevoelde mij opgetrokken en opgeheven tot God, dat ik de aarde vergat. O, wat is het toch zalig, de nabijheid van een volheerlijk en volzalig God te mogen smaken, gezonken te wezen in het eeuwig Vaderhart Gods. Kon ik dat eens goed uitdrukken; die God is toch alles voor Zijn volk, hetwelk Hij bedekt en beschermd onder Zijn vleugelen en hen in alle wederwaardigheden met Zijn hand versterkt. En zo is die God een God van blijdschap en verheuging voor diegene die Hem hart en hand hebben gegeven om Hem te dienen.

Ik had vanmiddag ook veel onder het lezen uit Maleáchi 3, daar de Heere spreekt: *Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan,* waar ik zien mocht, hoe dat licht reeds bij aanvang in mijn ziel was opgegaan.

Dan mag ik u mededelen, dat ik ook weer verkwikt ben daar ik bij mijn Rotterdamse vrienden ben geweest, waar ook de Heere zich niet onbetuigd liet, om met elkander over des Heeren wegen te mogen spreken. Dan mag ik weer even leven onder het voorrecht, dat ik hier moet missen.

Ook in het spreken met de dominé, heb ik aangename ogenblikken gehad, dat ging van hart tot hart. Ik ben er van zaterdag tot maandag geweest, maar het was maandag eer ik het wist. En zo maakt dat lieve Wezen het in alles met mij onwaardige boven bidden en danken, zo wonderbaar goed. Op deze ogenblikken gevoel ik zo'n behoefte in mijn hart om van de Heere te ontvangen, datgene wat Hij Zelf verklaart wat ik nodig heb, daar mij gedurig zo voorkomt: *Doch gij hebt lijdzaamheid van node.* Hieronder gevoel ik mijn ziel biddende om die genade van God te mogen ontvangen in en onder alles, om alles onder Hem te mogen dragen.

Donderdag komen er weer 50 vreemde soldaten; de Heere weet wat ik doorworstelen moet, doch mijn ziel hoopt op Zijn genade en zalige Verbonds ondersteunende liefde. Gedenkende ook levendig aan deze woorden, die Hij mij heeft toegezegd, *dat Hij mij niet zal begeven of verlaten.* Dat woord van God is mij een troost, als mij 't hart wil verflauwen.

Ik moet nu eindigen; geve de Heere u samen nog eens om tot Hem te leren roepen om genade. Dat is mijn bede. Groet al de vrienden en alle anderen.

Wees van mij gegroet uw zoon en broeder,
L. Potappel.

Brief 37

Breda, november 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Uw brief is mij geworden en mocht daaruit tot mijn blijdschap vernemen, dat de goedheid Gods u samen nog gezondheid schonk naar het lichaam. Het is een grote weldaad van de Gever aller gaven, naar het lichaam gezond te zijn, maar het is ongelukkig als een mens bij de lichamelijke gezondheid nog nooit gevoeld heeft de ware ziele krankheid, waar liet toch het meeste op aankomt, want dat geldt de eeuwigheid. Geve de Heere u samen, die krankheid eens te gevoelen en daaruit te leren roepen: Heere genees mijn ziel.

Waarde vader, zusters, broer, vrienden ei vriendinnen, ik ben dan nu weer neergezeten om u zo het kon zijn in des Heeren raad en weg weer enige letters toe te zenden en ook nog iets mee te delen wat mijn ziel onder de zalige banier van de Koning der Koningen mocht ondervinden en genieten, tot versterking en vernieuwing der krachten om dit tranendal te doorwandelen.

Door sommige omstandigheden was het mij in verlopen dagen niet gemakkelijk, daar ik wel eens moest zuchten onder 's vijands overlast, vele ongunstige ontmoetingen overkwamen mij bij ogenblikken. Maar daar alles mij als 't ware Zijn ongenoegen en ongunst openbaarde, kwam mijn lieve en dierbare Koning en Bruidegom mijn ziel zeer kostelijk voor met deze woorden: "Mijn vrede geef Ik u en Mijn vrede laat Ik u." O, hoe zalig mijn ziel overstort werd met die zoete en zalige vrede, is voor mij onuitsprekelijk, maar het gaf mij weer alles te kunnen dragen. In die zalige genieting mocht mijn ziel acht dagen lang verkeren en wonderlijk werd dan soms voor mij de vrede ontsloten.

Bijzonder veel sterkte genoot ik voor mijn hart toen ik met vernieuwde, levendige geloofsogenblikken op de Heere Jezus kreeg te zien als de Verhoogde Vorst en Zaligmaker voor al Zijn volk. Ik werd daaronder zo ingeleid, dat Hij al de Zijnen, alsmede dat goed door Zijn borgwerk heeft ingebracht en dat er nu niets bij machte is om er daar eentje uit te rukken. Mijn ziel kreeg zo'n diep inzicht in die bestendigheid en duurzaamheid van die vrede, die Hij mij ook als een almachtig Koning verklaarde te geven en te laten. Die zalige vrede, waar men vrede met alles heeft, was mij genoeg door en onder alles heen, daar ik gevoelde dat daarvan mij toch niets kan scheiden. Ik mocht zo gevoelen, dat de liefde van die verheven Koning, de Banier over mij was. Maar o, dat eeuwig wonder, daar moest ik mij bij ogenblikken in verliezen. Als mijn ziel door Goddelijk licht bestraald in de wonderbare weg mag blikken, hoe dat reeds van eeuwigheid alles zo vast besloten lag in het contract des vredes tussen de Vader en de Zoon, om het de uitverkorenen deelachtig te maken. Dan mocht ik zo ondervinden en genieten dat waarlijk de God van Israël alleen de springader des levens is, uit wiens volheid mijn ziel wordt bediend, dat het mij soms is als een overlopende beek, alsmede dat de Geest des Heeren Zijn Banier kwam op te richten, zodat de vijanden achterwaarts moesten keren.

Ook heb ik veel genoten uit Jesaja 51 en mag mijn ziel allerwegen ondervinden dat God de Heere mij in en onder alles wel verzorgt. Bij ogenblikken moet ik in verwonderd aanbidden wegzinken, als ik bij de vele bemoeienissen Gods met mij onwaardige eens stil mag staan. Welk een zalige steun en sterkte dat lieve Wezen voor mij is, kan ik niet verklaren; bij Hem is de eeuwige waarachtige Levensbron, waaruit

Hij al Zijn naar Hem dorstend volk wil verkwikken, onder alle strijd en moeite, die zij in dit jammerdal moeten ondervinden.

De Heere zegt wel eens, zo Hij eens tot Zijn knecht Elia sprak: "Staat op en eet, want de weg zou voor U teveel zijn." Nooit zullen ze in druk bezwijken, hoe hoog de nood mag gaan. Daarom is er toch geen zaliger, geen heilvoller voorrecht, dan om te mogen beschermd wezen onder de schaduw Zijner vleugelen.

Nog moet ik u wat meedelen. Ik heb de laatste dagen vele malen een beladen ziel gevoeld vanwege de hooggaande zonden van ons land en volk, waarvan hier ter plaatse bijzonder in de laatste dagen veel van is te zien geweest. En waar dat ik zo bepaald ben geworden, dat de Heere reeds met Zijn roede op aarde is, dat de gehele zomer door is gebleken, hoe God Zijn wind en water gebruikt heeft. En dan kwam deze waarheid mij zo voor, *dit volk keert zich niet tot Dien, die het slaat*.

Hoe ik daarin de toestand van land en volk kreeg te zien en te betreuren, kan ik niet zeggen, het ligt nog op mijn hart gebonden. Ik ben maar bevreesd voor de toekomst, want alles leeft zo maar door. Ik heb gisteren iets gevoeld van de toestand van die knecht Gods, daar hij uitriep: "*O, land, land, land, hoort des Heeren Woord*"; zo riep ook mijn ziel Nederland toe.

En nu moet ik eindigen, ik hoop dat de Heere het in alles nog mocht voorzien.

Nu waarde vader, zusters en broer; doet de tijding bij mijn vrienden en groet ze allen van mij; doet ook de groeten terug bij de dominé en wees dan verder van mij gegroet, uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 38

Breda, november 1903.

Geachte vader, zusters en broer.

Zo vat ik dan weer de pen op om u zo het de Heere, de God die hemel en aarde vervult, behagen mocht, weer enige letteren toe te zenden. Ik mag u melden, dat ik onder des Heeren geleide weder wel hier ben aangekomen. Mijn ziel is zeer verkwikt geweest door de ontmoeting van mijn vrienden, waarin de eeuwige Goedheid zich niet onbetuigd gelaten heeft, zodat ik enerzijds het gemis alhier weer moet gevoelen maar toch was de Heere, de Heilige Israëls, mij goed en nabij. In het terugkeren naar hier mocht ik gevoelen dat Zijn liefelijk aangezicht met mij mede ging, 't welk mijn hart in Hem gerust stelde. Er is toch geen meerder, groter en zaliger voorrecht dan de tegenwoordigheid en de gunst van Hem die eeuwig leeft en trouw houdt te mogen genieten in onze ziel. Die het kent, weet wat het is en zal daar meer waarde aan hechten, dan aan al de schatten en rijkdommen van hier beneden, die welhaast vergaan.

Zalig zijn ze te prijzen, die alleen al zijn heil en eer in God heeft, maar rampzalig, die het buiten dien God, die de enige en eeuwige springader des Levens is, stellen kan. O, daarom zoekt toch God, terwijl Hij te vinden is. Die Hem vindt, die vindt het leven en trekt een welgevallen van Hem, maar die Hem haten, hebben de dood lief. Leg hierbij uw harten en laat uw gedachten eens enige ogenblikken hier bij stil staan, want dat zegt wat. Hier kunnen wij onze harten toetsen, of het wel met ons staat op reis naar de eeuwigheid, want daar komt het het meest op aan. Want straks klopt de dood bij ons aan, om binnen te treden en dan zullen we bereid moeten zijn, anders is het voor eeuwig, voor eeuwig verloren. Te laat, want daar wordt de genadedeur voor eeuwig op het nachtslot gegrendeld. Daarom, wat ik u boven alles gun en wens is, dat uw voeten mogen gezet worden op de weg des levens. Zolang gij onbekeerd zijt, bent ge een

reisgenoot met het gezelschap dat naar het eeuwig verderf henen gaat, en dat is verschrikkelijk.

Verhoede de algoede God het toch bij u allen, want daar kan ik niet over denken, of mijn ziel wordt met weemoed aangedaan over u en over al mijn onbekeerde reisgenoten naar de eeuwigheid. Daarvan werd mijn ziel zo overstelpt, op mijn terugreis, dat ik terwijl ik in de trein zat, die arme mensen moest gaan waarschuwen voor het gevaar der eeuwigheid. De Heere weet waarvoor, maar ik mocht mijn boodschap overgeven; het was de last, die ik in mijn ziel kreeg, waarna ik grote vrede kreeg in mijn hart. O, die dienst van God kan ik niet genoeg aanprijzen, kon ik u eens verklaren, hoe zalig het is, om die God toe te behoren. Maar kon ik u ook eens recht verklaren hoe verschrikkelijk het is, om buiten Zijn gemeenschap te kunnen leven, want dat baart de dood. Ja, het is de dood, om buiten Hem te leven. Werd er nog eens een ware droefheid verwekt in uw zielen naar God, dat werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid. Ik schrijf u dit, omdat het aller-noodzakelijkst is. Mocht het zijn, dat uw grootste zorg nog eens voor uw ziel besteed werd, die onsterfelijke ziel, die voor een eeuwigheid bestemd is, en straks uit het lichaam vaart, om voor God gesteld te worden en te ontvangen het einde van onze weg. Doet dan het voorrecht op, dat wij dan hier hebben geleefd en gewandeld in de vreze Gods en al ons heil in Hem gezocht, dan zullen we ontvangen het einde des zaligmakenden geloofs, namelijk de zaligheid der zielen. Maar indien een mens doorgaat, zonder om te zien naar God en hij is bij de dood niet wedergeboren, dan zal hij ook het einde van zijn weg hebben, maar het zal wezen een eeuwig rampzalig uiteinde en eeuwig neerploffende in de duistere kerker der hel en verdoemenis.

Vraag toch uzelf met ernst af, hoe het met u is en dan zal uw consciëntie u antwoorden, dat het niet goed met u staat zolang gij onbekeerd daar heengaat. Dat dan de onrust over uw gevaarlijke staat u nog eens tot roepen mocht brengen, om genade bij God te zoeken en om nog geholpen te worden ter bekwamer tijd. Dat ge uw zieleheil nog eens leerde zoeken bij de Heere Jezus, want die hebben we allen nodig tot onze Borg en Zaligmaker. Bedenk, dat het tijd, hoog tijd is, om tot God om genade te roepen. God zelf opene hiertoe uw harten, is mijn biddend verlangen op deze ogenblikken, daar uw toestand voor de eeuwigheid, mij na op het hart ligt. Daarom schrijf ik u dit en mocht de Heere het eens believe te zegenen aan uw ziel tot bekering, is mijn wens van de Heere der Heeren.

Ik moet, na u van mij uw zoon en broeder gegroet te hebben, ook al mijn vrienden, nu eindigen.

L. Potappel.

Brief 39

Breda, december 1903.

Zeer geachte broeder.

Zo is dan weer bijna de 20e december aangebroken, de dag waarop wij gedenken dat gij broeder het eerste levenslicht in de natuur aanschouwde. O, geve God u ook daar eens goed over te denken, broeder. Gij zijt zoals alle mensen, geboren om te sterven. De mens is geschapen voor de eeuwigheid, die wij met rasse schreden tegemoet reizen. Gelijk kaf, zegt Gods Woord, gaat de dag voorbij. En nu zijt ge nog wel jong, maar desniettemin staande is het ook voor u als voor ieder ander, hoogstnoodzakelijk om bekeerd te worden, anders zal het straks, wanneer uw uurglas is afgelopen eeuwig verloren wezen.

O, broeder ge kunt nooit te vroeg God zoeken, wel te laat. *Die mij vroeg zoeken*, zegt

God, *zullen Mij vinden*; en bedenk eens goed, hoe ge die 14 jaren hebt geleefd en doorgebracht. Zou het niet zijn geweest in een leven buiten God? Ge moet eens luisteren naar de stem van uw geweten, zoudt ge zo ge nu zijt wel willen sterven? Zoudt ge zo voor God durven verschijnen en bereid zijn, als de dood eens kwam? Ik denk broeder van niet en denk eens goed na, hoeveel zijn er niet geweest, die reeds jong stierven en het zou wel kunnen zijn, dat wij ook niet oud van dagen werden. Daarom denk er toch goed om, dat ge wedergeboren moet worden, anders zal het een eeuwig ach en wee zijn.

O, broeder, de zonde zal verlaten moeten worden, het werelds plezier moet gehaat worden en zo niet, dan zegt Gods waarachtig Woord dat uw toestand aller-hachelijkst en ellendig is (Lukas 16). Vraag dan uzelf eens af, of ge daar wel zoudt willen komen en zo ge God niet leert zoeken, zal dat toch waar zijn. Zo ge voortgaat om tegen Gods gebod in zondewellust te leven, zal u straks hetzelfde treffen, denk aan de woorden des dichters in Ps. 36, als hij zegt:

*"Hoe de bozen vergaan doch ziet,
Zij blijven in eeuwig verdriet.
Zonder verlost te wezen."*

Broeder, ik wens dat uw 15e jaar eens het jaar wezen mocht, dat uw voeten gericht werden om in de weg, die ten eeuwigen leven leidt, te treden. Dat het eens mocht gebeuren, dat uw ziel uit de macht der hel werd verlost. Vraagt het eens aan God, of Hij je bekeren mocht; misschien heb je het nog nooit gedaan, en van Hem moet het komen. Nu is het nog tijd, de deur is nog open, daarom denk er goed over na. Neem dan, hetgeen ik u in des Heeren Naam schrijf, toch in acht, niet omdat ik het zeg, maar omdat God het u toeroept.

En nu broeder ik eindig, in het uitzien, of het tot uw eeuwig voordeel mocht zijn, zegene de Heere het daartoe aan uw ziel is mijn wens.

En broeder, ge verzoekt mij een briefje te schrijven, waarin ge de dominé bedankt, dat hij u heeft onderwezen op zondagsschool. Maar broeder, ik mag u niet met mijn kalf laten ploegen, gij kunt dat beter doen als ik, want ik weet niet, wat de dominé je steeds geleerd heeft.

Ik moet u eens vragen, of hij u al eens gezegd heeft, dat je wedergeboren moet warden, heeft hij al eens gezegd, dat ge in Adam verdoemelijk ligt voor God. Heeft hij u al eens gewaarschuwd voor de eeuwigheid en gezegd, dat je met God verzoend moet worden.

Nu broeder zeg mij dat eens, als ik thuis kom. Maar toch wil ik wel iets schrijven, wat ge hem zeggen moet. Ge moet hem bedanken voor de moeite die hij met u gehad heeft, en dat het te wensen is, dat God zijn zegen ten goede geven moge over u en hem. Dat Gods Woord u en hem niet ten oordeel, maar ten eeuwigen voordeel mocht wezen in het gene hij u en gij van hem geleerd hebt.

Verder broeder, wordt mijn hart daarin gesloten, mijn ziel kan in die kerk haar legering niet vinden, dus ge moet mij dat niet kwalijk nemen maar hetgeen ik geschreven heb, dat kunt ge hem overbrengen.

Verder groet ik u, uw broeder,

L. Potappel.

Brief 40

Breda, december 1903.

Waarde zuster.

Daar ik dan gedenk, dat de 12e dezer maand, uw geboortedag is geweest, zo zit ik dan

nu neder om u een woordje te schrijven, teneinde u te feliciteren met uw verjaardag en ik wens dat God in Wiens hand ons leven en adem is, u nog vele jaren tot uw dagen zal toedoen, maar bovenal dat uw ziel eens bekeerd mocht worden, die nu zover ik zien kan, nog onbekeerd is. Er is waarde zuster, al een aardig tijdperk van uw leven gepasseerd, 17 jaar zijt gij reeds genaderd tot uw dood, dewelke wij allen met zeer rasse schreden tegemoet gaan. (Ps. 90).

Zeer vergankelijk is ons leven; zo de waarheid ons beschrijft, wandelen wij als in een beeld en zulks blijkt ieder ogenblik ook waarheid te zijn. Want hoe plotseling komt soms de dood het leven weg te nemen. En dan liggen wij verbroken op een strobed, om straks met de handbomen des grafs neergelaten te worden in de donkere kuil des grafs. Waarde zuster, zalig is hij dan die voor die grote verwisseling is toebereid, want die zal rust en vrede hebben in het hemels paleis daar boven. Maar heilloos rampzalig die niet de zonde en de wereld heeft leren verlaten en God niet heeft gezocht, die zal eeuwig, eeuwig branden in de vlammen der hel. Waar niets wezen zal dan een handengewring, tandengeknars en tongengekauw van de ondragelijke angsten, pijnen en smarten. Zulks zal het einde zijn van elk, die de zonde blijft verkiesen en zou het dan, waarde zuster, geen tijd wezen dat ge uw knieën eens boog voor de hoge God en vragen of Hij u bekeren mocht. Zou het geen tijd worden dat ge om genade ging roepen? Ik denk van hoog tijd!

God geeft u nu 17 jaren, gij zijt gedragen in het gehengen Zijner kracht en lankmoedigheid en zover gij getoond hebt, zijn nog altijd de zonden uw geliefkoosde vrienden geweest. Och leerdet gij nu eens de Heere kiezen, om Hem de alleen dienenswaardige te dienen en vrezen, eer gij straks zo voor Zijn aangezicht zult moeten verschijnen, om rekenschap af te leggen en verantwoording te geven van uw levensweg. Dat uw hart werd wedergeboren. De Heere, de God des hemels en der aarde binde de noodzakelijkheid van het enige nodige op uw ziel. Dat er dag noch nacht rust in uw ziel werd gevonden, voor ge wist dat ge voor de eeuwigheid gered was.

Dat uw 18e jaar eens een jaar voor u mocht zijn dat uw ziel uit de duisternis tot het licht kwam, dat de banden der zonde bij en in u werden gebroken en dat uw ziel de strik ontkwam waarin ge nu nog onwetend gevangen zit, zijnde een gewillige slaaf van de zonde en de duivel.

En nu zuster hiermee eindig ik, hopende dat ge dit geringe schrijven van mij zult lezen en herlezen en bovenal bedenken. En leerde de Heere u Zijn eigen Woord bewaren in uw hart, is mijn wens voor en tot u, van mij, uw broeder,
L. Potappel.

Brief 41

Breda, december 1903.

Waarde vader, zusters en broer.

Daar ik het nogal druk heb, is het wat aangelopen eer ik heb kunnen schrijven, doch nu ik een ogenblik tijd heb, vat ik weer de pen. Ik mocht uit uw tijding vernemen, dat de goedheid u samen nog gezond deed zijn, verre onderscheiden van degenen waarvan gij mij schreef, die door de dood naar de eeuwigheid zijn weggerukt. Bijzondere roepstemmen zijn er in uw midden, waarschuwingen waarin de Almachtige u toeroept, ons huis te bereiden om ook te sterven. Geve de Heere u opmerkelijke gedachten om op te letten, dat de Heere God niet te vergeefs u komt toe te roepen. Dat deze roepstemmen in de eeuwigheid niet tegen u mochten getuigen.

Neig uw oor toch tot Hem, die u toeroept; "Neig uw oor tot Mij en uw ziel zal leven."

Ook vernam ik, hoe Gods hand onder u is opgeheven met vreemde ziekten; dat het eens de rechte uitwerking mocht hebben op aller harten om nog voor Gods aangezicht te bukken en Hem te voet te vallen. Want ach, het ziet er zo donker uit, de Heere slaat, maar er wordt geen pijn gevoeld, 't welk als het ergste onder dat alles is aan te merken. Alles gaat van erger tot erger in de zonde door, maar arm Nederland, want God zal op Zijn eigen tijd komen om de zonde te bezoeken en dan zie ik zoveel voor de deur staan. Ik vrees een vreeze, die land en volk zal overkomen. Gods lankmoedigheid is lang en tot nog toe onmetelijk groot over ons, maar God is ook rechtvaardig, Hij behoudt de toorn Zijner vijanden. Zoek met God in een verbond te komen en met Hem de Richter der ganse aarde bevestigd te worden.

Acht het voor geen kleine zaak, een vijand van God te zijn en dat is toch een van God vervreemd mens van nature. Zalig hij, die deel heeft aan de eerste opstanding, over die heeft de tweede dood geen macht en zal ten jongsten dage opgewekt worden, ten eeuwigen leven. Hoewel zijn ziel reeds leeft in de zalige vereniging met God, bij aanvang hier beneden, maar straks volmaakt in de eeuwige rust daar boven. Daar waar het eeuwige Licht is, zonder dat de zon, maan noch kaars, hun zal nodig wezen. Neen, in dat hemelse Paradijs zal de Zon der Gerechtigheid zelf wezen, tot een licht voor al Zijn gunstgenoten.

Mijn ziel mocht gisteren nog een zalige blik hebben in dat onvergankelijke goed, dat God weggelegd heeft, voor degenen die Hem vrezen. O, die onverwelkelijke en onverderfelijke erfenis, die ik in de hemelen bewaard zag en waaraan de Heere mijn aandeel deed zien, door Zijn eigen Licht. Ik mocht zo ondervinden, *dat mijn hoop herleefde naar Zijn gebod en dat mijn Redder was mijn God.*

Ook heeft mijn ziel bij afwisseling, sinds die tijd dat ik schreef, veel van de liefde Gods mogen gevoelen. Een verrassend iets mocht ik zondag hebben (uit Openb. 4), als ik in de vastigheid van Gods Troon werd ingeleid en in de onveranderlijkheid van Zijn eeuwig Raadsbesluit, dat mijn ziel kreeg te genieten uit dat gezicht 't welk de Heere aan Johannes kwam te tonen. Hoe zag ik in die regenboog rondom de troon de vastigheid van dat eeuwige Verbond der verzoening voor mijn ziel liggen. Het is niet te verklaren en ik kreeg zo te verstaan deze twee regels uit Psalm 89:

Uwen troon staat vast in billijkheid en gerichte.

Genaad' en waarheid gaan voor Uwen aangezichte.

Maar bijzonder werd mijn ziel in de zaak zelf ingeleid, zo die van eeuwigheid in Gods Raad lag en bijzonder in dat Verbond der verlossing, zodat mijn ziel daaronder zalig overstort werd met de liefde van een Drieënig God, die trouw houdt en eeuwig leeft. En waar mijn ziel ook de onbeweeglijkheid van Gods Troon klaar kreeg te zien, zag ik al de tegenstanders in hun vruchteloze aanslagen. Gods troon is vast, om hun in eeuwigheid door Zijn kracht te overwinnen.

Nu moet ik eindigen, doet de tijding bij Van D. en groet al mijn vrienden.

Wees dan ook gegroet van uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 42

Breda, februari 1904.

Geachte vader, zusters en broer.

Met dezen zit ik weer neder, om u enige woorden over te zenden en u te doen weten, hoe het mij gaat. Dan mag ik u schrijven, dat God als die getrouw Getuige in de hemel, mij oorzaak geeft, om Zijn goedgunstigheden over een arm en behoevend zondaar te roemen en te prijzen. Mijn ziel wordt soms zeer aangenaam bezocht met de

zalige en vertroostende hemelse invloed Zijner eeuwige liefde. De Heere onderhoudt Zijn volk in hun lot. Hij laat Zijn gunstelingen op hun pelgrimstocht door deze woestijn der wereld niet bezwijken. Hij de koninklijke Heilvorst, Jezus Christus is hun ten Leidsman, om met hen te blijven en eeuwig in hen te wonen met Zijn schatten en rijkdom. Hij zal zijn verlost volk een Leidsman zijn in eeuwigheid, tot de Fontein van levende wateren, waaruit Hij de dorstigen te drinken geeft om niet. En zo verzadigt de eeuwige God al Zijn volk met Zijn eigen goed, terwijl Hij is de eeuwige heil- en levensbron in Zichzelf. Het past ons dan om uit te roepen: "O, hoe groot is het goed, dat Gij weggelegd hebt, voor degene die U vrezen." Dat is een schat der schatten, waarbij niets is te waarderen.

Wat een zaligheid er geproefd en genoten wordt, in een ogenblikje Gods nabijheid te genieten, dat is onuitsprekelijk. Al had ik duizend tongen, dan zou ik er nog maar over kunnen stamelen. Maar wat mij smart, is dat er zo weinig ware liefhebbers zijn. En dat van zo'n parel van grote waarde, van zo'n leven vol waarachtige vertroosting en heilgenietingen.

O, werden ook uw harten nog aan die eeuwige levende God getrouwd, is mijn zielewens voor en tot u allen, die dat nog missen voor uw zielen. Nooit genoeg kan ik de dienst van de Koning der koningen aanprijzen, nooit kan ik er het heil- volle van verklaren dat daarin ligt en wat soms mijn ziel er van mag smaken, wanneer het lieflijk licht van Gods bevredigd aangezicht mijn ziel bestraalt. De Heere is een eeuwig licht voor Zijn kinderen en tot eeuwige sierlijkheid, die hen gedurig troost, als een die zijn moeder troost. Dat drukt uit de teerhartigheid en trouw zorg Gods over Zijn volk, die menigmaal hun onderdrukte ziel naar het hart komt te spreken.

Zo deed ook de Heere, als mijn Vader en Behoeder, mij deze week genieten uit Deut. 12, waar ik inwendig veel te worstelen had, met de ongedachte overgebleven vijanden, die in een aanvallende macht zich opmaakten, tegen mij ten strijde.

Toen kwamen mij zo die twee verzen voor, *hoe ik tot nog toe niet gekomen was tot de rust en erfenis, die mij de Heere mijn God geven zou; en vervolgens, maar gij zult over de Jordaan trekken en erven dat land, dat de Heere uw God u beloofd heeft en gij zult vrede hebben van uw vijanden rondom en gij zult zeker wonen.*

Wat werd dat wonderlijk voor mijn ziel toegelicht; ik werd zo ingeleid, hoe ik nog op 's vijands grondgebied was en dat er nog vele vijandige troepen, strijdende overwonnen moesten worden, op de tocht naar het hemelse Kanaän. Ik kreeg te zien, hoe ik nu wel de eerstelingen en onderpanden van de hemel deelachtig was, maar dat nochtans de volle erfenis en de volmaakte overwinning voor de hemel bleef. Maar o, die belofte, gij zult over de Jordaan trekken enz. (lees dat hoofdstuk), waarbij mijn geloofsoog zo helder werd om te zien, op die Goddelijke Jozua de Heere Jezus de Voleinder des geloofs, die al Zijn strijdend volk invoeren zal in dat land der eeuwige ruste, terwijl Hij voor hun aangezicht heentrekt, als de overwinnende Vorst van het heir des Heeren. Hier gevoelde ik mij vertrouwend afhankelijk; om zo gedurig aan deze zijde van de Jordaan des doods tot Hem te vluchten en op Hem te zien, als die voor Zijn volk overwinnende Koning. Om dan gedurig van Hem kracht en sterkte te mogen ontvangen om te strijden in hope van te zullen overwinnen naar Gods beloften. Nu dan, ik eindig er mee, doet de tijding bij van O. en groet al de vrienden en wees dan van mij gegroet, uw zoon en broeder,
L. Potappel.

Brief 43

Breda, februari 1904.

Geachte vader, zusters en broer.

Zo vat ik weer de pen om u te schrijven. Het behaagde God mij nog tot hiertoe naar ziel en lichaam in liefde te verzorgen. Groot is des Heeren goedertierenheid, zij duurt over hen die Hem vrezen tot in eeuwigheid; de ziele die Hem zoekt, zal daarom leven. Die vindt in God het volzaligst en algenoegzaamst deel, dat nooit vergaat. Hem te dienen is waarlijk te leven en daarom is het:

Wat vreë heeft elk die uw wet bemint

Zij zullen aan geen hinderpaal zich stoten, enz.

De wereld met al zijn lokazen, geeft geen vrede voor het gemoed. Menigeen is hier al bedrogen mee uitgekomen, die alreeds ten prooi van het helse vuur zijn overgegeven. Wat betreuenswaardig daarom dat de meeste mensen een liefhebber van de ijdele en verderfelijke wereld willen blijven, daar er toch zo'n kostelijke schat te verkrijgen is bij de eeuwiglevende God. Die alles verlaat om de Heere der heerlijkheid te volgen, dat is, God al de liefde van zijn hart te geven, die vindt alles dubbelvoudig in God. O, kon ik ulieder hart eens recht verlieven op zo'n zaligheid, op zo'n eeuwig heilgenot, op zo'n onbeschrijfelijk goed van hoger waarde.

Dat zullen wij toch deelachtig moeten wezen, zal het goed met ons zijn voor de eeuwigheid, die ons wachtende is, aan welks grenzen wij zeer spoedig zijn, daar ons leven als een gedachte voorbij spoedt en onze dagen heenvlieden als rook, dat de wind wegdrijft. Wat is de mens dan ongelukkig, die God niet kent, die heeft ook voor de eeuwigheid geen hoop. Wat moet toch het sterven van een onbekeerd mens een ijselijkheid wezen, de eeuwigheid in zonder uitkomst voor zijn ziel. Bindt dit toch op uw harten, dat God zich uwer mocht ontfermen, wat zou het een blijdschap zijn, als wij zo samen eens één van hart en één van ziel, God mochten dienen en voor Hem leven. Dan zouden er eerst rechte banden vallen (geestelijk bedoeld).

Zalige banden, die God legt in de ziel, zalig ja boven alles zalig is de betrekking op dat eeuwig volheerlijk Wezen. En ook zalig zijn de banden, die daaruit vloeien, aan degene die God vrezen. Een vriend en metgezel te zijn dergenen die God vrezen, is deel aan God te hebben, deel in de erve der heiligen in het licht. In het zalig licht van Gods aangezicht, dat is in de dierbare en eeuwigdurende gunst van de God des heils, de Bronader van alle waarachtige vertroosting.

Hiervan mag mijn ziel getuigen, alleen daarin alles gevonden te hebben; daaruit heeft mijn ziel in de bijna twee voorbijgesnelde jaren, soms overvloedig mogen putten. En tot nog toe betoont dat lieve Wezen aan mij Zijn zalige onderhouding in mijn lot. In Hem is al mijn troost en heil, dat mag ik zeggen, en aan die God hebben we genoeg. Hij is ten allen tijde en overal een toevlucht voor Zijn gunstvolk, een hoog vertrek en sterke toren is Hij bevonden, voor allen die op Hem hopen en Hem bezitten tot een eeuwig deel en goed. Ik wens u allen toe toch Hem nog te leren zoeken, opdat ook uw ziel mag bevrijd worden van de toekomstige toorn. Ik moet nog meedelen, dat ik in Rotterdam geweest ben en aldaar veel genoten heb met het volk. Dominé Pieneman heeft bijzondere zaken van de hemel mogen leren, de laatste tijd. Daar was waarlijk leven onder het volk en zo met elkander, mochten wij nog zeer zalig de gemeenschap gevoelen. Ge vroeg mij nog, wanneer ik naar huis kom. Dat zal als er niets in de weg komt denkelijk 15 maart zijn, in afwachting wat des Heeren weg zal wezen.

En dan eindig ik nu met schrijven, groet al de vrienden van mij en wees ook gegroet van mij uw zoon en broeder,

L. Potappel.

Brief 44

Waarde zuster.

Gedenkende aan uw verjaring, zo wil ik 11 hartelijk feliciteren, hopende dat God u nog een tijdje mag sparen en bewaren. Doch voornamelijk wens ik u toe, dat de overige dagen uws levens nog eens gericht mochten worden, om Gods geboden te bewaren, om God de Heere der heirscharen nog eens van hart te leren vrezen. Mochten uw ogen geopend worden, wat zoudt gij schreien en wenen over de tijd, die gij nog zo jong zijnde, toch alreeds in de wereld en zonder God hebt doorgebracht. Denk toch wat ik u bidden mag, veel over uw onsterfelijke ziel. Lieve zuster, het wordt eenmaal eeuwigheid. Wist ge nu eens, wat dat zal wezen, om ongered en onbereid, die grote overstap te doen. Dan was voorwaar de rust u opgezegd, totdat ge wist, dat ge in God waart geborgen. Bedenk toch, terwijl het nu nog niet te laat is, want de tijd is voorts kort op aarde. Want wat is ons leven? Een rookdamp gelijk, die we zo zien en in een ogenblik verdwenen is. Zoekt het niet in de dingen hier beneden, want die gaan voorbij, maar het leven in God duurt in eeuwigheid. Met de dienst der zonde en wereld, zult ge eeuwig bedrogen mee uitkomen, want dat zal in een eeuwige weedom en kermen met knersing der tanden eindigen.

Nu waarde zuster, ik ga eindigen, de Heere zegene het aan uw ziel, mocht het wezen tot uw waarachtige bekering. En vader ik feliciteer ook u met zusters verjaardag, ook u zuster en broer. En wees dan gegroet van uw broeder,

L. Potappel.

Brief 45

Waarde zuster.

Daar ik gedenk aan de dag uwer verjaring, zo wil ik u wel feliciteren met; deze weldaad. De Heere schenkt u dit boven vele; gij moogt nog verkeren in het zalig heden der genade, daar er ook al verschillende van uw levensjaren de tijd met de eeuwigheid hebben verwisseld.

En daar ge nu uw 19e jaardag mag beleven, zo wens ik u uit het volle van mijn hart toe, dat ge uw weg eens kreeg te overzien, die ge voorzover ik u ken, buiten God bewandeld hebt, levende naar de lust van uw eigen vlees, nog geen lust betonende tot God en de kennis Zijner wegen.

Waarde zuster, wie weet of ge nog wel 18 jaar vergund wordt te leven; ja wie weet, of ge niet uw laatste zijt ingetreden. Want al zijn we gezond en fris, in de bloei onzer jaren, we hebben meer gezien, dat gezondheid en kracht in een ogenblik door de dood is verslagen.

Lees Psalm 103, en gedenk, dat God u maar eens tijd geeft om bekeerd te kunnen warden en dat is nu. Want het is zo hoogst noodzakelijk; buiten God is nooit geen gewin voor onze ziel. De Zaligmaker zegt: "Wat baat het een mens, al ware het, dat hij de gehele wereld gewon en schade leed aan zijn ziel." Ge moet alleen sterven en niets of niemand kan u dan helpen; al stonden alle mensen rondom ons, het zou niet baten. Maar wat een zalig voorrecht heeft dat volk, dat een lust heeft om God, met verzaking van al het aards genot, te dienen. Dat volk is zo gelukkig, want die zijn in God geborgen, en bezwijkt zelfs hun vlees en hart, zo blijft God, de rotssteen huns harten op Wien ze vertrouwen.

Vraag nu uzelf eens af, of het wel goed met u is, dan zal uw consciëntie u wel antwoorden van neen. Zoekt God eens in het verborgen op uw knieën en vraagt of Hij

u bekeren mocht, misschien hebt ge het nog nooit gedaan; wie weet wat God nog deed.

Gij geeft er niets aan toe, maar ge verliest veel, als ge het niet doet en voortgaat op de weg der zonde. Gedenk dat ge God eens zult ontmoeten en dat ge zo stervende, voor die hoge vierschaar Gods niet zult kunnen bestaan. Wat ik u zo dikwijls geraden heb, raad ik u nog. *Zoekt de Heere en leeft!*

En nu zuster eindig ik hiermee, mocht het aan uw hart geheiligd worden tot uw waarachtige bekering.

De Heere zij u genadig, is mijn wens voor u, en verder groet ik u, uw broeder,
L. Potappel.

Brief 46

Geachte vader, zusters en broer.

De Heere die groot is van goedertierenheid, zegene u uit Sion, de berg Zijner heiligheid.

Wanneer ik dan nu weer de pen mag vatten, om u enige letteren toe te zenden, zo kon en mocht het zijn dat de Heere, die toch alleen de Bestuurder aller dingen is, mijn pen mocht besturen.

Ik mag u dan meedelen, dat ik door de goede hand Gods over mij, nog wel ben naar het lichaam. En naar de ziel is de Heere mij ook nog bijzonder goed geweest, door Zich bij vernieuwing in zalige gunst te verklaren door Zijn eeuwige Geest.

Op wacht zijnde in de stal, mocht ik nog een zeer aangename nacht in de stilte en eenzaamheid doorbrengen. Daar gevoelde ik zo in mijn ziel de belofte, om een vernieuwde toespraak van Zijn genade te mogen hebben. Mijn ziel was twee dagen zeer biddende, uitziende en vragende geweest of Hij Zichzelf weder eens mocht verklaren en openbaren aan mijn ziel. Toen mocht het gebeuren, dat ik 's avonds zo in den gebede als 't ware met de Heere worstelende was, en Hem niet kon loslaten gelijk een Jacob, voor dat Hij mij zegende en voor dat ik een nieuwe blijk van Zijn dierbare gunst ontving, dat daar met kracht in mijn ziel kwam: "Gij hebt genade gevonden in mijn ogen."

O, hoe deze zalige toespraak van de God aller genade mijn ziel vertroostte en versterkte, laat zich niet verklaren en hoe ik toen in die zalige vlakte tussen God en mijn ziel mocht delen én dat de lieve tegenwoordigheid des Heeren mijn ziel verkwikte, onder de nieuw toezeggingen van Zijn gunst en ontmoetingen. Die vriendschap, die ik met dat lieve Wezen gevoelde te hebben, onder de zaligste openbaringen, dat Hij mijn schuldvergevend en verzoenend God was, om de voldoening van Zijn enige Geliefde, in Wie alleen Zijn welbehagen was.

O, zalige effenheid, o bevredigende en ware rustgevende troost, voor al des Heeren volk dat maar alleen in God kan rusten. Wanneer ik zo bij ogenblikken dat levendig mag gevoelen, dan kan ik niet zeggen, wat een sterkte ik daarin voor mijn ziel heb. Onder en in alle gevallen, die ik dan moet ontmoeten, is de Heere de sterkte van mijn hart, wat Hij ook is voor al Zijn volk, dat buiten Hem niet kan rusten, maar alleen al hun heil en eer vindt in de Heilige Israëls.

Hiervan mocht ik onder het lezen van de nu zalige Comrie nog veel genieten, hoe die zo kwam in de zalige ontsluiting van de verwachting van 's Heeren gunstvolk, waarvan ik de dierbare eigenschappen kennelijk en levendig in mijn eigen ziel mocht bevinden, hetwelk mij levendig opwekte, Ik mocht aan mijn ziel ontwaren de vrucht van die waarheid, dat die de Heere verwachten de kracht zouden vernieuwen en opvaren zouden, als met arendsvleugelen.

O, hoe ik dat gevoelde door de optrekkingen der liefde Gods in mijn ziel. Ik gevoelde zulk een betrekking op dat lieve Wezen en die nauw band der vereniging, die niemand of niets kan verbreken. Zulke stonden zijn mij in dit tranendal aangename en zalige ogenblikjes. Zo mag ik dan onder alles nog steeds aan mijn ziel bevestigd worden, dat de Heere mij niet begeeft.

Ja gisteravond mocht ik mij nog zo onder het overdenken van de Vaderlijke zorg, mij in God verliezen en mocht zo hartelijk instemmen met de dichter van Psalm 27 het laatste vers:

*Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven,
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou.
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed gebleven,
Ik was vergaan in al mijn druk en rouw. enz.*

Daaronder werd mijn hart enige ogenblikken zeer aangenaam gebroken. Die zalige omgang met de Heere, dat hartelijk verbonden zijn aan God, wat is dat groot. In de gemeenschap met die God des levens hersteld te zijn, door het herscheppend genadewerk des Geestes, dat sluit alle heil en waarachtige troost in voor de menigmaal onderderdrukte ziel der vromen, die hier op aarde als vreemdelingen doorreizen, naar de stad die fundamenten heeft, waar al Gods kinderen voor eeuwig zullen triumferen als overwinnaars.

Nu waarde vader, zusters en broer, ik eindig dan nu weer. Mocht uw ziel nog tot die weldaad gebracht worden, dat is mijn wens en bede, waarmee ik weer sluit.

Groet al mijn vrienden en doet de tijding bij Van Oeveren. Wees verder gegroet van uw zoon en broeder,

L. Potappel.

De hieronder staande brieven werden overgenomen uit *Levensbeschrijving en brieven L. J. Potappel, in leven ouderling van de Oud Gereformeerde Gemeente te Stavenisse*, door A. J. SMITS². Ze zijn genummerd: 39^e brief t/m 44^e brief.

39e brief

Stavenisse, december 1914

Zeer geliefde vriend,

Dat de eeuwige en sterke rechterhand der gerechtigheid u gedurig moge helpen en ondersteunen. Dewelke in alle wegen ook zeer nodig is, om staande te mogen blijven, tegen alle aanslagen der hel. En dat u door de gedurige leiding Gods moge geleid worden in hetgeen u nut is, hetwelk wij met ons blind en dwaas verstand, niet kunnen begrijpen.

Hetgeen de aartsvader Jakob dacht dat tegen hem was, dat was net voor hem. Des Heeren wegen zijn recht. Wij daarentegen zijn onrecht. O, gelukkig, maar ook noodzakelijk, dat onze gedachten niet Gods gedachten zijn en onze wegen niet 's Heeren wegen. Vast zouden wij denken, dat is allemaal verkeerd.

Wat wij denken dat ons nuttig is, is denkelijk meestal zieleschade. En daar wij niet kunnen zien, dat er wat goeds in zou liggen, dat moeten wij dan net hebben. Wel in de donkerste wegen, die de Heere met een ziel, door Hem aangeslagen, opgaat, zal de Heere niet het minst verheerlijkt worden.

Altijd gaat het licht op uit de duisternis. Maar het moet geleerd worden, lieve vriend. En o, het is wat, blindelings geleid te worden en levendig te moeten sterven. En dan weet dat volwijze Wezen net te onthouden en net te geven wat Zijn wijsheid nodig keurt.

En dan onthoudt of ontnemt soms die lieve God hetgeen wat wij zouden willen hebben en houden. En wij worden in een weg gebracht, waar wij liever niets van hadden en dat alles om, als het gezegend mag werken, een ziel meer aan Hem, als 't hoogste Goed, te doen kleven. En om met verfoeiing van zichzelf, in 't geen in hem woont, de Fontein der reiniging in de Borg der verzoening niet minder noodzakelijk te bevinden.

En zo is het dan nu weer maandagochtend, dat ik weer mocht hervatten te schrijven. Zaterdag uw briefje nog mogen ontvangen, waar ik dan ook weer al naar uitzag, lieve vriend.

Mijn hart kon zo overnemen, dat het weer hard was voor uw gemoed, hetgeen u liefhebt te moeten derven. En wat u niet lust te moeten zien en horen.

En als ze dan van binnen allemaal maar datgene wat men ontberen moet voor ogen stellen en wij beginnen met onszelf te doen te krijgen, dan worden wij moedeloos. En uit moedeloosheid vloeit ook menigmaal lusteloosheid.

Zodat uit hetgeen waar hij anders nog wat uit zou kunnen trekken voor zijn ziel, hij soms nog geen lust heeft om er over te denken. Het zijn waarlijk lijmpotten, daar wij onze voeten nog niet zo gemakkelijk uit hebben.

O, ik ben uitziende of de almachtige Trekker er u wat uitgeholpen heeft, want er zal nooit een put zich over u toesluiten. Maar de Eeuwige zal Zich ontfermen, want Hij heeft Efraïm leren gaan, hoewel Efraïm Hem toen niet kende. En sinds Hij tot hem

---

² Compleet boek uitgegeven door DEN HERTOG B.V. - HOUTEN - 1984

gesproken had, dacht Hij ook nog ernstelijk aan hem.

Ik ben zeer begerig te weten of u gisteren iets vernomen hebt van de berichten Sions, voor uw ziel, door lezen of uit overdenking of inspraak in uw gemoed. Ik ben veel met u werkzaam en bij u geweest in de geest. Gisteren heb ik mogen lezen uit Hellenbroek, over deze waarheid: *Dat het kaf met onuitblusselijk vuur verbranden zal.* O Krijn, wat was dat een doorploegende waarheid voor een arme onbekeerde sterveling, maar ook voor Gods levend volkje. Tot ontdekking, om van al hun vleselijk kaf ontdaan te worden en hoe de heilige Wanner, ook dat niet zal sparen, maar het deel van Hem Zelf zal uitwannen

En dan sloeg die waarheid zo bijzonder op de handelingen Gods, in de weg Zijner oordelen op aarde. En hoe dieper nu dat graan in de kafloper zit, hoe meer schudding het nodig zal hebben, om gezuiverd te worden. En toen ik gistermiddag zo neerzat Krijn, werd het zo klaar in mijn ziel, dat nu maar net de Heere Jezus het Zijne er uit zal halen, gelouterd en gezuiverd.

Krijn, toen gevoelde ik een leven in mijn ziel trekken, wat onder 't kaf zuchtte, en dan zag ik een voorrecht, dat het al verbranden zal.

Gistermiddag de 15e Zondag gelezen over het lijden, en toen hebben wij bij Sei koffie gedronken. In onderlinge vrede.

Gisteravond uit Vermeer gelezen over deze waarheid: "Wie is wijs, die versta deze dingen, en wie is verstandig, die bekenne ze". O, wat een gebrek daaraan.

Om 8 uur was zo al de kerk uit en we hebben toen nog tot bij 10 uur bij elkander geweest. Vredig en nog met enige indruk mogen spreken over de ernst der dagen en ik ben gistermorgen weer wonderlijk in het Duitse leger geweest.

Nu dan weer zo geschreven, hopende weer ook haast van uw hand een woordje te mogen ontvangen.

Dan zo weer afbrekende, blijf ik uw liefhebbende vriend L. Potappel. Dag!

De groeten van alle vrienden.

Zaterdag tijding van Joost³ gehad. Hij hoopt de 15e, dus morgen over acht dagen, bij ons te zijn. Dus als er nu doen aan is, om dan ook te kunnen komen, dat zou mij o zo verblijden. Want o, het is toch zo leeg voor mij als u er niet bent.

Vrijdagavond heeft de dominee uit Zacharia 2 gepreekt over de geboorte. Het ging nogal goed. Hij zou u dadelijk schrijven, heeft hij gezegd.

Dus, Krijn, nu weet u het van Joost. Morgen over acht dagen is 't woord (de bedoeling). Ik denk er over of u nu op wacht zijt in de regen.

Schrijf toch zaterdag alsjeblieft.

40e brief

Stavenisse, december 1914

Zeer geliefde vriend,

Dat uw ziel, ver en wars van alles wat God mishaaft, gelegerd moge zijn en blijven. En al is het als een eenling in uw omgeving, moge verwaardigd worden, om als een vreemdeling hier beneden en bijzonder in zo'n omgeving, omringd met stokebranden van de hel, maar veel moge gegeven worden, om van Boven uw verwachting te mogen hebben.

De Heere aanhangende, om één geest met Hem te zijn in die werkzame genadebewerking, die u geschonken moge worden. Voeten om naar de Heere Jezus te

---

³ Ds. J. Fraanje

mogen lopen en handen om te mogen grijpen naar die sterkte Gods.

Of gelijk ik gisteren nog in Durham las. Hij zegt: "Sukkelende en zwakke ziel, die kracht mist om te grijpen of te gaan, ja zelfs niet meer kan kruipen naar uw gedachten".

"O", zegt die schrijver, "ziel, zolang je dan nog adem hebt, zucht dan maar en kan dat niet meer, o, dat je dan maar mag blijven liggen, uitzien naar de Fontein des levens en de Rotssteen des heils". En nu dacht ik zo vannacht, als dan het hijgen ook ophoudt, wordt het leven uit het sterven geopenbaard.

Lieve vriend, vanmorgen mocht ik uw briefje weer ontvangen. Wat was ik weer blij een woordje van u te vernemen. O, wat zal het toch zijn als na wachten en uitzien de tijd weer eens daar zal mogen zijn, van terugschiening aan elkander.

De aanbiddelijke en vrijmachtige Jehovah heeft toch alleen in Zijn wijze raad palen gesteld en wel zo Zijn juiste perken. Het zal niet één minuutje te vroeg noch te laat zijn, als wij samen Hem daarin mogen verbeiden. Hij kent en keurt het goed, het pad dat zowel u als ik in dezen betreden moet. Nog gelukkig voor ons inwendig leven, als wij er ook onder mogen vallen en het mede leren goedkeuren. O, wat is het een zeldzame genade, om op 's Heeren bedeling van hart en ziel "amen" te mogen zeggen. Dat is een eigen zin en wil verzakend werk.

Davids bede, lieve vriend, was: "dat 's Heeren goede Geest mij moge leiden, in een effen land". O, dat was vanmorgen nog een weinigje levendig in mijn ziel, want nog nooit heb ik er mijzelf kunnen krijgen. En zo was u er ook bij. O, dacht ik toch weer: "dat op zijn klacht de hemel scheure", en maar veel gegeven moge worden, behoefte aan vriendschap in de beste aller banden.

Nu, lieve vriend, de Onveranderlijke Zelf heeft gezegd, dat degenen die Hem verwachten, niet beschaamd zullen worden, maar wie Hem verlaten, zullen schuldig verklaard worden. O, het is en blijft mijn voortdurend vragen, dat u toch maar in geen te nauw vriendschap u zult inlaten, met der duisternis werken.

Met recht, zo u schreef, is het wat voor u, om in zo een weg te zijn. En wij moeten er bij raken om te geloven, dat het plekje daar de Voorzienigheid ons doet komen en blijven, het beste plaatsje is. Evenwel, het is voor u zo dan nog geschreven.

Ik dacht, ik zal toch schrijven, want als hij eens niet kwam. Ik ben ook uitzien als u morgen komt. Dan komt u toch wel naar hier zeker, vrijdag. Want ik kan niet komen met de kerk, nietwaar.

Nu, dan wachten wij u als zo de weg was. Ik zal toch weer blij zijn, als ik u zien mag. De Almachtige aanbevolen en hartelijk gegroet van mij,
uw liefhebbende vriend L. Potappel.

De groeten van alle vrienden.

41e brief

Stavenisse, december 1914

Zeer geliefde vriend,

Geve u de alles vervullende Heere, in alle wedervaren, een gezicht op Hem, Die alleen uit Hem Zelf alles kan wel maken in het leven, der Hem om leven naklagende zielen. En dat er zo zielen-voordeel uit alle leed mag worden getrokken. En zo, als met een kwellende ziel onder het God tergende zondekwaad, vliedende en vluchtende moge leven, naar en om het behouden oord te mogen vinden, in Hem, Die uw ziel is aangewezen om de toekomstige toom te ontvliden.

En in Wie een zalige gegronde zielerust kan worden gevonden. Die alle onstuimige golven en baren kan verduren, terwijl daar de schuilplaats des Allerhoogsten wordt

aangetroffen. Die plaats waarvan getuigd wordt, om verborgen te worden in 't verborgene van die tent, die niet zal worden nedergeworpen, want haar pinnen zullen in der eeuwigheid vast zijn.

Zo zit ik dan nu, maandagmorgen, weer neder, lieve vriend, om een woordje aan u te mogen zenden. Door 's Heeren ondoorgroendelijke goedertierenheid dan tot hiertoe geholpen en gedragen en: "hulp van God verkregen hebbende, sta ik tot op deze dag". O, wat zijn mijn gedachten en genegenheden toch dikwijls naar u getrokken. En de voorbij zijnde daagjes moeten roepen, dat toch onze ziel stil onder de Algebieder gemaakt mocht worden. Die ons onder Zijn rechtvaardig oordeel betreft, om onzer zonden wil, en wij daarin nu niet elkaar kunnen wachten noch bereiken als anders. Nu ben ik wel veel uitzieende naar u en een woordje van u. Hoe ge het toch wel gehad hebt. Het is soms toch zo wonderlijk geweest, als ik met mijn hart bij u tegenwoordig was.

Nu, lieve vriend, het is hier nogal afwisselend gegaan. Gisteren was het wonderlijk. Zaterdag was ik nogal dodig voor mijzelf gesteld en dacht zo 's avonds: Ik ga nog eventjes naar Sei en dan ga ik naar bed. Maar daar zo even zijnde kwam Jane en die begon te klagen over haar dorheid en daar kwamen wij in de klachten overeen. En daar zo over aan 't spreken rakende, veranderde onzer beider gemoed in betrekking tot de levendmakende bediening van de Heilige Geest en raakte toch een ogenblikje er bij.

Hoe die dierbare Heere Jezus, mens is willen worden, om Zijn volk, dat zich als een beest voor God leert kennen, tot mens te maken, en te herscheppen en te herstellen in de draging van het deugdenbeeld Gods. En zo mocht dat een weinigje bijblijven.

En toen gistermorgen mijn voeten in onze gegeven plaats van samenkomst traden, lieve vriend, was het net of dat lieve Wezen Zelf mijn ziel verwelkomde in deze woordjes: "*Wees gegroet*".

O, het is al lang geleden dat ik zoveel van die zalige, lieve vrede Gods gesmaakt heb. Krijn, het was vlak in mijn ziel of Vader zeide: "Kind, er is niets tussen ons dan vrede op deze ogenblikken".

O, die zielsverwarmende stralen doortintelden mijn gemoed en ik kreeg een zalige ruimte tot de genadetroon. En heb toen gelezen van 't Engelengezag uit Beukelman. Het wonder van dat bezongen verlossingswonder en de bevindelijke kennisdraging van de deugden Gods. En toen wij zo uit de kerk bij elkander stonden, begon Jane ook te zeggen, dat het nog levende vruchtjes afwierp en we waren krek eender in de kerk gekomen.

En toen ik gistermiddag in mijn geleend vertrekje zat, moest mijn ziel in God wegzinken, en daar kreeg ik zo levendig naar binnen: "Hier zal Ik wonen, want Ik heb ze begeerd". En ik wil anders zeggen, Krijn, die lieve stromen van de gunste Gods kwamen zomaar in. O, het is al lang geleden, dat mijn ziel er zoveel van gehad heeft.

En toen gistermiddag uit Justus Vermeer gelezen, over de Hemelvaart, Zondag 18. Het mocht ook lief gaan. En gisteravond uit Beukelman, over Simeon in de omarming van de Persoon Jezus. O, wat liep mijn ziel vol van zalige vrede Gods.

Uit mijn hart moest ik aan 't praten. En uit levendige gewaarwordingen zeggen: "Al gave iemand al 't goed van zijn huis voor deze liefde, men zou ze ten enenmale verachten".

En daar kwam mij levendig voor, wat God nog doet in Nederland. Hoe Hij nog de witte vlag van uitnodiging, om nog te bekennen wat tot vrede dient, laat wapperen. Maar ook de rode vlag Zijner oordelen, in de weg van bedreiging. En als nu Nederlands volk onbekeerlijk voortgaat, Krijn, dan zag mijn ziel de zwarte vlag ontrollen van ondergang.

O, lieve vriend, niets is er nodiger dan net als een Simeon de Heere Jezus in de armen des geloofs te nemen. Dan kunnen wij leven en sterven, en dan zijn wij ver van de wereld en de zondige dingen, en maar kort bij God aangesloten.

En nu kwam vannacht de eerst nog zwijgende satan eens kijken, zo vroom mogelijk, en zeide: 'Als u toch eens indenkt, welke treurige dingen u toch getoond zijn in de Kerke Gods, hoe u dan nog zoveel vrede en blijdschap voor uw ziel hebt. U moest gans niet blijde willen zijn, maar alleen maar treuren.'

En ik kon er niet bij komen, want waarlijk, lieve vriend, daar zijn tijdjes, dat ik anders niet doen kan dan treuren hierover. Ja, ook niet liever doe.

Maar daar leidde de Heere mij vanmorgen eens in, in welke tijd Simeon de Heere Jezus omhelsde. O, in die tijd dat er bijna geen gedaante van de Kerk Gods gezien werd onder Zijn volk.

En daar liet de Heere mij tevens zien, hoe er nog in 't gedeelte van Gods Kerk hier te lande ook nog Simeons waren, die de belofte van de Christus te ontmoeten, voor hun eigen ziel hadden. En hoe nu de Heere ook daarom nog Zijn oordeel uitstelde, evenals ten tijde van Simeon, het volk nog bij een koninkrijk bewaarde.

En nu wilde mijn lieve verbonds Gods, onder alles mijn ziel eens liefelijk omhelzen. Krijn, de strik die brak, hoor. Wat zal het toch eens zijn, als er zo een eens door zal mogen gekomen zijn. O, houd maar moed, Hij Die te komen staat, zal komen en ook voor u niet achter blijven.

Vrijdag heeft het nogal mogen gaan. Ik heb twee mensen uit Zuid-Beijerland gehad, waar er een bij was die nogal geoeffende kennis had.

's Avonds bij Sei aangenaam mogen spreken van hart tot hart. Het speet mij dat ze zaterdag weer weg moesten, vanwege hun huishoudelijke kring. Later konden ze niet, want maandag moest de een op zijn werk zijn.

Nu, lieve vriend, ik ben uitziende naar u of iets van u. Bent u niet in Bergen bij dat oude mens geweest?

Wanneer zou u mogen komen, laat het dan toch weten.

Nu, dan de hartelijke groeten van mij, uw liefhebbende vriend L. Potappel. Dag!

De hartelijke groeten van vrouw Van Putte. Zij is ziek.

De groeten van alle vrienden en vriendinnen.

Wat zal ik weer blij zijn, als ik u zien mag.

42e brief

Stavenisse, december 1914

Zeer geliefde vriend,

Dat God almachtig u gedurig behoede en beware en uw ziel tot Hem aangetrokken moge zijn en gedurig worden. En met dat Wezen rekening te gevoelen boven alle schepselen, die samen stof en hooi zullen worden. Dus sprakeloos eens neder zullen liggen in 't stof des doods. En voor 't hoogste gericht niets zullen overhouden. Geen enig woordje om God en Zijn lieve volk, vrijgemaakt en vrijgekocht, te zullen kunnen beschuldigen.

O, dat uw ziel maar veel verwaardigd moge wezen en worden om naar vereniging met de Bron van alle leven te dorsten, door alle weg, die u zo bedrukt door moet.

Uw verwachting te mogen zoeken van Hem, Die het bedrukte volk verlost, maar de hoge ogen vernedert. Naar Hem Die helpt uit noden, angst en strijd. Die Hij daarin aanschouwt, als hun eigen ziel niet te kunnen helpen. Het is de dierbare Borg en Losser Jezus, in Wiens striemen genezing is.

Lieve vriend, zo wenste ik heden, al donderdagmorgen geworden zijnde, u weder nog

iets te mogen schrijven. En ik hoop, dat ze maar niet te hard geroepen zullen hebben, dat het schrijven mij te veel wordt naar u. Dat weet de Heere. Ik heb niet eerder gekund.

Gisteren, woensdag, moest ik naar bed voor mijn hoofd. Nu Krijn, ik denk dat u nog wel bij ons zult geweest zijn met uw hart. Maar ook wij bij u. En dan mag ik u schrijven, als dat de Heere nog onder ons heeft willen Zichzelf bewijzen, met enige blijkes van Zijn lieve goedkeuring.

Dinsdag namiddag half 3 en 's avonds half 7 is het kerk geweest. Op Tholen om hem geweest, en de blijdschap was weer groot, dat wij elkander zagen. Dat werd al een wonder voor mij. Zo zijn wij toen af komen rijden. Met ons drietjes in een gesloten rijtuigje. Hij had zijn vrouw ook bij zich.

Om 2 uur waren wij hier. En toen wij zo samen opgingen, was mijn ziel helemaal maar gebroken over 't wonder. Ik moest laten zingen: "Geen meerder goed Heer' Gij mij geven meugt" enz.

En toen is hij zijn inleiding gaan nemen met deze woorden: "Altijd zonneschijn, dat maakt een woestijn". Dat legde hij zo uit: Als er in de natuur nooit regen op een stuk land viel, of als het nooit nacht werd, of als er geen wind waaide, alles zou een woestijn worden.

En dat begon hij toch zo innig te vergeestelijken. Als het leven van een kind van God altijd naar zijn gedachten voorspoedig ging, hoe dan zijn leven een woestijn gelijk zou geworden zijn. Maar hoe de Heere door wijze, voor ons gezicht tegenstrijdige wegen, de zonneschijn van licht en voorspoed doet verdrijven. Omdat de Heere Zijn eigen doel met Zijn volk zou bereiken in het zaligen van de ziel, door de weg van afbreuk van eigen werk en gedachten. Het was toch zo lief.

Toen is hij in 't gebed gegaan. O, toch ook zo hartinnemend voor 't leven Gods. Het was of mijn ziel samen met hem voor de Troon opklom.

Hij nam zijn tekst uit Jeremia 33 : 15, 16 en 17, hetwelk ziet op de komst van Christus in 't vlees. U kunt dat wel eens nazien. Daar heeft hij tot grond gelegd van zijn tekst, dat er droeve dagen en blijde dagen voor 't Juda en Israël Gods zijn.

Hij deed zo'n lieve vraag, toen hij bij zijn tekst zou komen, hoe God zeide: "Ik zal bekend maken grote en vaste dingen, die gij niet weet".

"O", zeide hij, "lieve toehoorders, wie is hier die iets geleerd heeft, wat het is te weten, dat wij het niet weten?"

Toen ging hij zo lief zeggen, hoe dat het verderf en de dood het gerucht van de wijsheid heeft gehoord uit Job 28. Dat heilgeheim, als een mens zich in 't verderf en de dood der zonde, verdorven en gevallen ziet liggen. Hoe dan het gerucht van Hem, Die de wijsheid Gods is, met blijdschap gehoord wordt, als dat gerucht dat de mogelijkheid ten leven toe roept, in de weg der verzoening en verlossing bij aan- en voortgang.

O, lieve vriend, het was of mijn ziel het op at. En zo is hij de letterlijke zin van die tekst eerst zo gaan verklaren. Hoe ze in Babel om der zonden wil zaten en hoe Hij daar nu aan dat bedroefde volk de toezegging van de Spruit der Gerechtigheid te zullen verwekken, deed horen.

Maar daar is hij overgeslagen, dat nu elk mens in een Babel van gevangenschap der zonde zit. Hoe er nu enkelen waren, die levendige zondaars waren. En hoe die nu in hun gevangenis bedroefd werden. En het daar droevige dagen voor werden, maar hoe die uit Babel getrokken werden. Daar kwam hij zo lief in de handelingen Gods met elk personeel. [persoonlijk] Hoe een ziel de Heere Jezus ontdekt wordt in 't woord, of in de belofte van 't woord. En dan een ziel zoveel in de Christus ziet en hoe dat alles dan schijnt bedekt te liggen, voor een ziel. Maar hoe donker het soms weer wordt als

genade bedekt raakt en de schuld gezien wordt.

Dat de ziel dan zo geen gebruik kan maken van een Christus in 't woord voor hem ontsloten. Maar er dan weer een wijziging nodig is derwaarts, om te kunnen vluchten of zichzelf kwijt te raken. Ook heb ik er u in mijn hart bij getrokken.

En zo is hij aan de toepassing gekomen. Maar, o Krijn, wat ging dat er door, om te waarschuwen en te vermanen.

Zo was omtrent 5 uur de kerk uit. En toen naar Sei. Kees Overbeeke was er ook. De dominee wilde hebben dat hij dankte en hield nogal aan. Hij heeft het niet gewaagd.

Wij hadden onderling gemeenschap, ook met u in 't afwezen, en zeiden nog: "Hij zal ook denkelijk wel hier zijn met zijn hart". En kregen de Heere toch zo te vragen, of toch ook uw ziel ondersteund mocht worden. En toen zijn wij weer naar de kerk gegaan. Het was overlopend vol en stonden er buiten langs de ramen.

Toen heeft hij zijn inleiding genomen uit Psalm 85 het eerste vers, dat wij ook gezongen hebben. En begon zo te spreken over de liefde Gods, om ze in de tijd op te zoeken, ze trekkende en verlossende, om ze voor eeuwig te zaligen en te voeren voor de Troon.

En hij heeft weer zeer hartelijk mogen bidden en gesproken uit 2 Petrus 2, over deze woorden: "Zo weet de Heere de godzaligen uit de verzoeking te verlossen en de goddelozen te bewaren tot de dag des oordeels".

Hij had nog wel zoveel opening als 's namiddags. Eerst zo over het voorrecht: Zo weet dan de Heere. O, die wetenschap Gods ten goede over Zijn volk. Zo is hij over de godzaligen begonnen. Hoe dat volk er nu uitzag in hun eigen ogen, en hoe en waar ze dierbaar waren in Gods ogen. Hoe ze zichzelf maar zwart leren kennen voor God vanwege de zonden. Maar hoe klein en groot, allen de zonden als hun grootste last krijgen op hun ziel gebonden. En allen als één volk de zonde moede zijnde, naar des Borgs bloed leerden vluchten.

Maar nu dat verschil in de standen van Gods Kerk, in het vlieden en komen tot Christus, of het verliezen van zichzelf. Hoe ze allen leerden met elkander naar die Fontein te gaan. En zo is hij doorgetrokken.

Hoe de getrouw Jehovah Zijn volk verlost. En is o zo doorgetrokken over de zaligheid na dit leven. O, daar is mijn ziel onder weggezonden.

Maar ook over 't volgend gedeelte: "de goddelozen tot de dag des oordeels". O, het was hartverbrekend. Daar begon hij te zeggen hoe God als de allerhoogste Koning een Paleis en een gevangenis had. Hoe nu Zijn gunstelingen eeuwig met Hem in Zijn Paleis zouden komen, waar Hij verheerlijkt wordt in de luister Zijner majesteit en gunst.

Maar hoe Hij in Zijn gevangenis Zichzelf zal verheerlijken in Zijn recht. En heeft zo met de toepassing bijzonder tot troost voor Gods oprechte volk, maar tot schrik van een onbekeerd mens gesproken.

De ganse kerk was in beweging en 't dorp is er op 't ogenblik vol van. En zo waren wij een beetje over 9 uit de kerk en hebben tot 2 uur 's nachts bij elkander geweest.

O, mijn ziel voelde iets van de broederlijke band aan hem. En hij heeft gezegd, dat hij met veel vrede hier is geweest. En zeide, dat hij zijn intrede hier gedaan heeft, dus het nog dacht te vervolgen.

Nu, lieve vriend, zo is de Heere nog goed geweest. Alles schrijven kan ik niet. Mijn verstand heeft een groot lek, maar o, dit is waar, ik heb u er bij getrokken. Want de Heere weet, hoe of ik met u sta, hoor. O, laten wij toch maar niet vals beschaamd zijn om uit te komen, dat wij het met elkander wensen te houden, in 't zoeken van één leven.

Gisteren zijn we nog een uurtje bij Kloet geweest op de terugreis. En zo is het dan

weer voorbij. Maar het laat toch nog wat na.

Nu Krijn, de Heere make het met u. Mijn ziel is met u beladen en ziet weer naar een berichtje van u uit. Nu zal ik van de week niet meer kunnen schrijven, denk ik.

Nu Krijn, zijt dan Gode bevolen en hartelijk van mij gegroet, uw liefhebbende vriend L. Potappel.

U hebt de groeten van Joost en al de vrienden.

Nu, dag hoor, wanneer zou u mogen komen? Laat het toch weer weten.

43e brief

Stavenisse, december 1914

Zeer geliefde vriend,

Dat uw ziel geduriglijk geleid en geleerd moge worden in en van hetgeen, dat God verheerlijkend en ziel zaligend moge werken. En u zo in de weg die u in 's Heeren bedeling door moet, nauw aan mag kleven aan Hem met Wie wij te doen hebben en met Wie het nodig is boven allen en alles wat ons omringt rekening te houden. In Zijn hand is ons leven en adem en zijn al onze wegen en paden.

Dat in de dadelijkheid recht te verstaan, zal ons met afzien van het schepsel, Hem voor ogen doen stellen en doen zien en zeggen: "Wat zal een nietig mens mij doen?" En werk geven om met dat hoogste Wezen te mogen onderhandelen, hoe tussen Hem en onze ziel de zaken staan.

Ook in zulke tijden en wegen als wij nu in de dagen van heden moeten doorleven. Dat met recht dagen zijn waarin de rechtvaardige Heere Zijn hand van oordelen uitgestrekt houdt.

Zo mag ik dan nu aan de morgen van deze dag na de sabbat weer neder zitten om even u weer een berichtje te zenden. O, lieve vriend, het is en blijft maar een wonder Gods dat zulks nog mag blijven doorgaan, onder alles wat er omgaat. Het zijn gedurig wel eens bewijzen van 's Heeren grote bemoeienissen voor mijn ziel. En hoe gebrekvol ook, toch is het dan maar weer proberen om langs die weg, gemeenschap met elkander te mogen onderhouden.

Zo is het dan weer maandagmorgen geworden. Vannacht heb ik een wonderlijke nacht gehad voor mijn gemoed.

Gisteravond hebben wij gelezen uit Van der Groe,⁴ over deze woorden: "*En de Verlosser zal uit Sion komen, om de goddeloosheden af te wenden van Jakob*".

Mijn ziel werd reeds onder het lezen met indrukken vervuld over de wonderbaarlijke wandel Gods, in 't afwenden van Jakobs goddeloosheid, door die gepaste en dierbare Goël en Losser Jezus.

En nu raakte vannacht mijn ziel voor enige ogenblikken zo in samenspraak en onderhandeling met mijn boven alles beminnenswaardige ziele Liefste, als de enige die mijn ziel als Losser heeft mogen omvatten. En daar werd de verregaande schuld van Jakobs overblijfsel zo in 't licht getoond.

En een algemeen overzicht over de toestand der kerk krijgende, het zo dagklaar werd, dat Jakobs zaad vermengd was met de vreemde. En die schuld van het Israël en Juda Gods zeer groot geweest is, vermengd met de vreemde in de weg van de godsdienst. En met de vreemde in de weg van het maatschappelijk leven.

In vriendschap staande met openbare en bedekte vijanden der zake Gods, verzwagerd met de volkeren der landen, van de Antichrist.

En hoe nu ook juist overeenkomstig de zonde, het oordeel valt. Want al zijn wij niet in

---

⁴ Van der Groe spreekt in deze preek uitvoerig ver de toekomstige bekering van de Joden

de oorlog betrokken, zo toonde mij de Heere, dat er uitmergelende en uitterende oordelen op Nederland waren rustende, waarvan elk de last in de huizen zal ontvangen.

Maar o treurvol, zo wordt het duidelijk dat Jakob nog voortgaat om God te verlaten en dat wereldse grootheid en gelijkvormigheid nog aan de orde van de dag blijft. De afgodspoppen van de wereld worden nog maar steeds gespaard.

En zo als mijn geest daarover ontsteld zijnde uitroept: "Wel Heere, wanneer zult Gij komen om de goddeloosheden in Jakob af te wenden", zo valt er in mijn ziel: ***"Als Mijn volk zich zal schuldig kennen, dan zal Ik de breuk hunner ongerechtigheid genezen"***.

Nu zag ik zo klaar, lieve vriend, hoe over 't algemeen een schuldig kennen ontbreekt. Ook een breukgevoel en hoe nu die komst van die Verlosser niet wordt behoeft. O, treurvolle gerichten.

En nu zag ik hoe Gods Kerk vol was van huichelarij. Hoe menigmaal er met de lippen gevraagd wordt om verzoening der zonden, terwijl het hart de gierigheid nawandelt. En hoe dat er als het ware een spotten is met de alwetendheid Gods. Vragen om vergeving van zonden, die vast worden gehouden. En zonder schuldgevoel, om schuldverzoening vragen, zal beantwoord worden: "Doe het getier uwer liederen van voor Mijn aangezicht weg, want Gods ogen zien naar waarheid".

En zo als dat passeert roept mijn ziel weer uit, in diepe smart en droefheid: "Wat zal het nog worden", klinkt het door mijn ziel heen: *"Als het hun bang zal zijn, dan zullen ze Mij vroeg zoeken"*.

O Krijn, daar heeft mijn ziel een gezicht aanschouwd, dat er een tijd van benauwdheid voor Jakob ophanden is. En de Heere op weg is om Zijn met de wereld bevleete volk te richten.

En daar toont mij dat lieve Wezen, dat Hij, de Heere Zelf, zal richten tussen het vet en mager klein vee. En o Krijn, gelukkig die onder het magere kleinvee zal mogen zijn. Die zal dan niet veel van zijn werkvet te verliezen hebben. Maar onder de armen gezien worden, die dan met goederen worden vervuld.

Maar *hoe die Verlosser zal ingeroepen worden*. O wonder, als dan, door voor 't vlees benauwde wegen, Jakobs volk als een schuldig volk in boetvaardigheid zal liggen, met behoefte aan die Verlosser, dan zal hun goddeloosheid nog afgewend worden.

Maar o Krijn, dat wij er nu maar persoonlijk op gezet mogen zijn, om in deze dagen naar de komst van die Losser en Borg uit te gaan en wij maar behoefte mogen hebben aan opruiming tussen God en de ziel.

Krijn, daar is hope voor de rouwdragende.

Lieve vriend, wij behoeven in onze ongerechtigheden niet te versmachten, waar ze ons leed worden. Het zou het gezegendste zijn naar die Verlosser uit te zien.

O, lieve vriend, ik wijs u er heen. Met al uw gebrek en schuld, bij Hem alleen is vrijheid te bekomen en nu wordt Hij ook door een Hem behoevend volk gezocht en verwacht. Want als Hij komt, dan zeiden ze: "Ziet, deze God is onze God, wij hebben Hem verwacht".

Lieve vriend, in Zijn wonden alleen is de verlossing, door Zijn bloed.

Nu, ik moet eindigen. Ik ben gisteren ook veel bij u en met u werkzaam geweest. Bijzonder gistermiddag een poos. Ik ben uitziende, hoe u het gehad hebt.

De Heere zij met en in u, en zijt hartelijk gegroet van mij, uw liefhebbende vriend L. Potappel.

De groeten van alle vrienden en vriendinnen.

Als u komt, stuur toch bericht. Dag hoor.

44e brief

Stavenisse, december 1914,

Zeer geliefde vriend,

Dat uw zielsgezicht opwaarts moge zijn, om uw verwachting in alle dingen van de Heere, de heilige God Israëls te mogen hebben. *Van Hem, Die zo getrouw is als sterk en Hij zal Zijn werk volenden.* En het onze waardeloos verklaren.

Om zo door alles geleerd te worden, gedurig vast aan Hem en Zijn getuigenissen te kleven. Dezelve verkoren hebbende en nog verkiezende tot een eeuwige erve. En door alle verwisseling en slingeren der dingen, buiten het waarachtige leven, een vastleggen te bevinden aan dat hoogwaardig Wezen. Van zonde en verderf vliedende, in behoefte aan Hem, Die van de zonde zaligt.

Zo zit ik dan nu in de nachtwake neder, om u nog een woordje te schrijven, lieve vriend. Het was of ik u naar hier voelde trekken vanavond. Ik heb het zomaar moeten roepen in mijn hart, dat het maar wel gemaakt mocht worden bij en in u, weer zo gekomen zijnde, daar waar vriend en metgezel in uw levenskeus gemist wordt.

O, dacht ik nog zo vanmiddag in 't verborgen: "Wel Heere, doe hem toch maar opzien door alles heen, naar 't heiligdom". Maar dat is toch nogal wat, als ik een ander op uw plekje zie zitten. Maar o, wij hebben nodig Gode stil gemaakt te worden. En dat van Hem ons deel moge zijn, door alle wegen, die Hij Zelf beschikt.

En nu Krijn, de dominee is dan mogen komen. Het gaat nogal met hem. Hij heeft vanavond uit Jesaja 25 gepreekt, over deze woorden: "En de Heere zal op deze berg alle volken een vette maaltijd maken, een maaltijd van reine wijn, van vet vol merg, van reine wijnen, die gezuiverd zijn".

Hij heeft die waarheid nogal aangenaam mogen verklaren. Eerst zo over de berg, als de vergaderplaats van alle volken, waar ze elkander verwachten en ontmoeten. En dan die maaltijd toegepast op de Heere Jezus, Die de mensheid aannam, om Hem tot een maaltijd voor Zijn Kerk te bereiden.

En zo nogal wat gesepareerd, wie die alle volken zijn. Eerst hoe ze in de stille eeuwigheid gekend waren. Hoe ze in de tijd aan hen zelf bekend werden, in de tijd der trekking uit hun natuurstaat.

Hoe ze dan, bij 't ingeleid worden in de kennis hunner diepe ellende, van zondesschuld en Godsgemis, een opdroging van alle vermaak in de wereld gewaar werden. Eerst leerden: *ik verga van honger*, en hoe ze dan die vergaderplaats van 's Heeren volk liefkregen, maar de maaltijd nog niet kennen.

Maar hoe dan ook als die Heere Jezus eens ontdekt wordt, zij hongerig worden naar Hem. En zo is hij daarin doorgedaan. En heeft nogal veel van 't rechte werk gezegd.

Ik heb bedaard mogen luisteren. Wij zijn nog een uur na kerktijd bij elkander geweest met Sei, Jane en vrouw Zachariasse. Nu dat ging ook nog.

En nu zouden wij morgen voor de middag naar Kloet gaan, als de Heere wil. En de dominee vroeg dadelijk, Krijn, of dat u zijn brief ontvangen had. Hij zei, dat hij u dadelijk had teruggeschreven op uw schrijven. Dus die zal wellicht niet terechtgekomen zijn. En nu zal hij maandag dadelijk schrijven, heeft hij gezegd.

Ik kan met Arie naar huis komen rijden. Die was vanmorgen op St. Maartensdijk. Hij is naar Kloet gekomen, om mij te zoeken en daar heeft hij nog een uurtje gezeten. Hij dacht dat u 's middags eerst wegging, dus dat viel hem niet mee, anders zou hij u nog wel eens hebben willen zien.

Krijn, ik zal dan nu afbreken. O, mijn hart is bij u. Het is nu al een beetje half 10. Ik zit ook nu al weer te denken over de sabbat.

U schrijft mij toch maandag zo vlug u kunt?

Nu, hartelijk gegroet van mij,
uw liefhebbende vriend L. Potappel.
De groeten van alle vrienden.
Van Joost heb ik nog niets gehoord.